4665K

A. PERSII FLACCI

SATIRAE VI.

AD OPTIMORVM EXEMPLARIVM FIDEM

RECENSITAE

PROOEMIO ET INDICE RERVM

INSTRVCTAE

A

G. L. KOENIG.

173302
25/8/22

GOTTINGAE, MDCCCIII.

SVMTIBVS HENRICI DIETERICH.

PROOEMIVM

DE

PERSII VITA,

MORIBVS ET SCRIBENDI GENERE.

Debellatis tot tantisque nationibus a Romanis omnique ratione expilatis, ingentes diuitiae, quaeque ex his nasci solent, auaritia, luxuria omniaque vitiorum genera, Romam confluxerant, quibus tandem corrupti victores et eneruati omnem honestatis et libertatis sensum adeo amiserunt, vt grauissimum seruitutis iugum, a turpissimis interdum hominibus sibi inpositum, aequo animo paterentur. Prisca illa animi magnitudo et grauitas, qua Romani veteres reliquas nationes praestiterant, vili cessit adulationi puerilique leuitati. Etenim ipsa frugalitas, mater paene omnium virtutum, quibus nomen Romanum vel hostes infestissimos in sui admirationem rapuerat, opibus orbis terrarum in vrbem congestis expulsa adeo euanuit, vt in paucis admodum generosioris indolis, qui a communi vitiorum contagio intactum seruauerant animum, vestigia eius remanerent. Vmbra libertatis, quam Augustus ciuibus, magis vt sui ipsius saluti, quam vt eorum commodis consuleret, reliquerat, a Tiberio funditus sublata *a*), Romani, cura rerum publicarum omissa,

a) Tacit. Annal. I. 15; Dio Cass. LVIII. 20. ibi v. Reimar. Sueton. Tib. 37; Pompon. II. §. 9. D. de or. Iur.

conuertebant animos ad res priuatas, atque amor patriae ſtudiumque rerum communium ſenſim ſenſimque exſtirpabatur. Quum iam ab vnius benevolentia aut inuidia omnia vel exſpectanda vel timenda eſſent, id omnes agebant, vt, quibuscumque rebus poſſent, gratiam eius aucuparentur, neque quidquam committerent, quod minus illi placeret. Delatorum porro greges, per Italiam omnesque prouincias ſparſi, non facta ſolum et dicta, ſed ex iis etiam intima animi ſenſa rimabantur et vel domeſticorum fidem infeſtam reddebant. Quam ob rem nemo liberam vocem emittere audebat; vel taciti Imperatorum inſaniam resque imperii ruentes adſpiciebant, vel obculte et ambigue loquebantur, ſortemque ſuam domi deliteſcentes lugebant. Inde quoque ſermonis indoles et natura colorem traxit; quae, quum antea ſimplex eſſet et aperta, quandoquidem nemini fraudi erat, ea proloqui, quae cogitaſſet, nunc obſcuritate quadam obuoluta erat et tecta, atque a naturali ſimplicitate in dies magis magisque deflexit *b*). Ipſa eloquentia foro relicto vel in ſcholarum vmbraculis abſcondita ſitu conrumpebatur, vel in ſenatu peregrino fuco oblita in laudandis Imperatoribus ſententiisque illorum abiecte comprobandis erat occupata; quumque rerum argumentorumque magnitudo deficeret, inani verborum pompae ſententiarumque tumori ſtudebat *c*). Senſu ſublimitatis verae, decoris et ingenuitatis obtuſo, ſtudium conlocabatur in rebus minutis, et noui-

b) Huc quoque imago pertinet, quam Tacitus (Hiſt. I. 2.) temporum, quae Neronis mortem inſecuta ſunt, adumbrauit.

c) Senec. Controv. praef. ad l. I. Quintil. Inſt. IX. 3. Auctor de conrupt. eloq. c. 24, 28, 32.

tatis cupidine et acuminis ieiuni ſcriptores obſcuri et inepti fiebant. Mutata rei publicae forma moribusque priſtinis exutis, ſermo quidem nouis ſubinde dicendi rationibus et verbis paſſim auctus eſt, praecipue a peregrinis, qui vndique ex prouinciis Romam confluxerant, at multa contraxit, quae antiquam puritatem eius candoremque contaminarent. Multa plebeia ei admiſta ſunt, multa adulandi ſtudium inuexit; maior tamen conruptelae pars grammaticorum et rhetorum ſcholis debetur, communique fere furori, quo ad verſus conſcribendos vulgo compellebantur *d*), omnisque elo-

d) Carmina ſcribendi ſtudium ſub Auguſto potiſſimum apud Romanos ita increbuit, vt ad elegantiam pertineret, verſus ſcribere et recitare. Horat. Epiſt. II. 1. 108 ſeqq. et 2. 90 ſeqq. Illud ſtudium, in quod tunc animi vel ſponte inclinabant, ab Auguſto ipſo promotum eſt cum honoribus, quos poëtis conceſſit, tum bibliothecarum publicarum inſtitutione. Hic morbus communis non inminutus ſed potius auctus eſt ſub ſequentibus Imperatoribus, quum vnusquisque, niſi animi cauſa aut otii fallendi ſcriberet, facilius et commodius poetices ſtudio nomen ſe inuenturum eſſe arbitraretur, quam alia quacumque re grauiori. Petron. 118. Etiam Tiberius, crudeliſſimus turpiſſimusque Princeps, graeca et latina poëmata fecit, Euphorionem, Rhianum et Parthenium (de quibus v. Suidam et Voſſ. de hiſt. graec.) in graecis, in latinis Meſſalam Corvinum imitatus. Sueton. in Tib. 70. cf. Tacit. Ann. I. 11; XIII. 3. Caligula quidem, qui caedibus, rapinis et ſtupris omnia miſcuit, Virgilii et Liuii ſcripta abolere tentauit, (Sueton. Calig. 34.) ingenio illorum ſcriptorum et gloria obſenſus, verum illis fauiſſe videtur, qui vel ipſius laudes canerent, vel libidini excitandae verſibus ſuis inſerviret. Ne Claudius quidem a Muſis erat aueſus. Sueton. Claud. 3. 28. 40. Plin. Epiſt. I. 13; Tacit. Annal. XIII. 3. Nero omnes liberales diſciplinas

quentia et poëſis, quam non in naturae et ingenii dotibus, ſed in obſeruandis artium praeceptis poſitam exiſtimabant, in pueriles declamationes abiit et in frigidum troporum et figurarum adhibendarum artificium. Iudicio veri et pulcri ſemel corrupto, placendi quoque ſtudium ſcriptores in fraudem inlexit, vt non optima quaeque ſequerentur, exemplaque veterum ſcriptorum imitanda ſibi proponerent, verum vt ea chartis inlinerent, quae multitudini probarentur, quaeque in magna frequentia auditorum recitata maximas exclamationes plauſuſque excitarent. Neque vero ii, in quibus altior ſpiritus inerat, immunes erant omnino ab illis vitiis, quae huius aetatis eſſent; plerique vigore et vi deſtituti aliorum veſtigiis inhaeſerunt, et in ſententiarum vario ornatu occupati inuentionis et compoſitionis laudem neglexerunt.

Erant ſane illa tempora nulli poëſeos generi magis quam ſatirico adcommodata; nam morum corruptela, luxuriae et profuſionis infania vitiorumque omnis generis immanitas tanta erat, vt contemplanti haec difficile eſſet, ſatiram non ſcribere. Atque his temporibus vixebat *Aulus Perſius Flaccus* e), natus *Volaterris*, vetuſto Etruriae

puer adtigit, poëſinque exercuit. Suet. Ner. 10, 52; Martial. IX. 2. Tres eius verſus non vltimae notae profert Schol. ad Lucan. III. 261. Verum cf. Tacit. Ann. XIV. 16. Satiram quoque aut carmen ſcripſit, quo Clodium Pollionem, et alterum, quo Afranium Quinctianum, mollitia corporis infamem, perſtrinxit. Suet. Domit. 1. Tacit. Ann. XV. 49. Quamobrem Neronem ab Iuuenali IV. 106. tactum putant interpretes.

e) Perſii gentis raro in Romanorum monimentis mentio fit. Tempore belli Punici ſecundi circa 544 florebat C. Perſius militari laude conſpicuus. Annis

oppido, sub Tiberio a. V. c. 787. prid. non. Decbr. Fabio Persico, Lucio Vitellio Coss. *f*), equestri genere, sanguine et adfinitate primi ordinis viris coniunctus. Flaccum patrem amisit annos fere sex natus. Vsque ad duodecimum aetatis annum Volaterris mansit. Tum Romam delatus ad *Rhemnium Palaemonem* grammaticum *g*) et *Virginium Flaccum* rhetorem *h*). Annos sexdecim natus in disciplinam venit *Annaei Cornuti*, philosophi stoici *i*), eoque patre magis et amico, quam ma-

post hunc paullo minus centum alter C. Persius vrbanitate et doctrina insignis. Cic. de Orat. II. 6. Verum dubitari potest, an illi ad nostri Persii gens pertinuerint. Mentio quoque fit Persii poëtae Phocaeensis apud Pollux. in onom. IX. 6.

f) Cassiodorus natum eum dicit anno sequenti, quod ab Eusebio forsan mutuatus est, quem vide in Chron. ad ann. 2052.

g) Rhemnius Fannius Palaemon erat nobilis grammaticus tempore Claudii. Verna natus literas didicit quum paedagogus esset, deinde manumissus Romae docuit. Erat *omnibus vitiis infamis, palamque et Tiberio et mox Claudio praedicantibus, nemini minus institutionem puerorum vel iuuenum committendam. Capiebat homines cum memoria rerum, tum facilitate orationis; nec non etiam poëmata faciebat ex tempore.* Sueton. de clar. gramm. 23. Quadragena annua ex schola cepit, nec paullo minus ex re familiari, cuius erat diligentissimus. Ibid.

h) *Virginius Flaccus* rhetor sub Traiano mortuus est. Scripsit de arte dicendi. Quint. Inst. III. 1; Tacit. Ann. XV. 71.

i) *Annaeus Cornutus Afer*, stoicae sectae aemulus, magnam humanitatis disciplinarum gloriam nactus est. Philosophiam Romae professus iuventuti ad sapientiam erudiendae omne tempus impendebat.

giſtro vſus eſt. Amicos habuit a prima adoleſcentia *Caeſium Baſſum* k) et *Annaeum Lucanum*, quem per Cornutum cognouerat, poëtas, quorum ille lyricum, hic epicum poëſeos genus ſecutus eſt. Erat Perſius, vt auctoris eius vitae verbis vtar, *morum leniſſimorum, virginalis fere verecundiae, formae pulcrae, ſummaeque pietatis in matrem, ſororem et amitam.* Adcuratiorem naturae eius atque indolis imaginem in ſcriptis, quae reliquit, expreſſam videmus, viuidiſſimis quaſi coloribus depictam, cuius pulcritudine adcenſi vel inuiti cogimur in iudicio de ſatiris eius ferendo id potius ſpectare, quod perficere potuiſſet, ſi vel aequiori Muſis tempore vixiſſet, vel longior aetas ei ſubpetiuiſſet ad ea polienda, quae ſatis pulcre inchoauerat, quam inueniles illos conatus ad ſeueras critices regulas exigere. Eſt ſane quod miremur, tantam grauitatem et conſtantiam in iuuene praeſertim locuplete fuiſſe, vt omnes voluptates, quibus, ex illius aetatis opinione, vel honeſte frui potuiſſet, reſpuerit, tantum virtutis et honeſtatis ardorem, quo eum quauis pagina abreptum videmus, tantam ſeueritatem in omni mollitie caſtiganda moribusque effeminatis acerbe notandis, vt barbatum aliquem ex priſcis Romanis exiſtimes audire. Quod autem maxime nos ei conciliat, eſt pietas ſenſus, quem erga Cornutum praeceptorem declarat, tam candidus et vehemens, vt quisque

Quum Neronem, inſignem eruditionem adfectantem, libere dicto obfendiſſet, in exſilium eſt eiectus. Dio Caſſ. LXII. 29. cf. quae ibi in notis laudantur. Suidas in Κορνοῦτος Cornutum hiſtoricum, Liuii aequalem, cum hoc philoſopho confudit. adde not. ad Perſ. Sat. V. 16.

k) De hoc vide quae notata ſunt ad Sat. VI.

animaduertat, in rei magnitudine verbis adsequenda eum magnopere elaborasse, nec tamen sibi satis fecisse. Quibus virtutibus instructus dignissimus sane fuit amicitia et consuetudine *Paeti Thraseae l*), summi et clarissimi viri, quocum etiam adfinitate erat coniunctus. Decessit Persius vel septimo vel octauo anno imperii Neronis a. V. c. 815. Auctor vitae eius memoriae proditum reliquit, eum in pueritia *Praetextam* et *Odoiporicon* librum vnum et paucos versus in socrum Thraseae Arriam matrem, quae se ante virum occiderat, scripsisse, quae omnia Cornuto auctore a matre Persii abolita sint. Porro, raro Persium et tarde scripsisse, librumque, quem nunc etiam habemus, vltimam manum eius non esse expertum. In huius vltima parte versus aliquot esse demptos, vt finitus videretur, Cornutumque ipsum nonnulla conrexisse, Caesioque petenti, vt ederetur liber, edendum tradidisse. Continet hic liber, a

l) *Thraseas Paetus* Patauinus. Tacit. Ann. XVI. 21. Gener *Caecinae Paeti* et *Arriae*, de quibus v. Martial. I. 14; Plin. Epist. III. 16; Dio. Cass. LX. 16. Erat stoicus et admirator Catonis Vticensis, cuius vitam scripserat, atque vir antiquae plane virtutis et inter tot abiectissimos Neronis adulatores solus erectus et constans, intrepidus et grauis, notaque humanitate et clementia. Plin. Epist. VIII. 22. 3. Is Neroni inuisus ob multas res, praecipue ob sententiam de Antistio. Tacit. l. c. XIV. 48. Tamen virtutem Thraseae vel inuitus adnouit. Plut. reipubl. ger. praec. c. 14. T. XII. ed. Hutt. Adcusatus deinde, Tacit. l. c. XVI. 21; mortis arbitrium accepit, venisque sectis obcubuit. Tacit. l. c. 31; Sueton. Ner. 37; Schol. ad Iuvenal. V. 36; Dio Cass. LXII. 26. Laudauit eum postea *Aruleuus Rusticus*, quod ipsi sub Domitiano capitale fuit, liberque exstitus est, Tacit. vit. Agric. 2 et 45; Sueton. Domit. 10.

Quintiliano et Martiale laudatus *m*), praeter prologum ſex ſatiras, non pari omnes dignitate, quarum prima ex duarum laciniis compoſita videtur, etiam ex quarta non pauca intercidiſſe probabile eſt. Vt adcuratius de illis ſatiris iudicare poſſimus, age videamus paucis, quid et qualis ſit ſatira aut ſatiricum genus, quod a Romanis inuentum, excultum et perfectum eſt.

Carminis genus, quod ſatirae nomine inſignitum eſt, hoc habet propoſitum, vt mores emendet, eoque a libello ſeu carmine famoſo differt, quo id agitur, vt aliquis indigno more infamia adſpergatur. Verum ratio, qua ſatiricus vtitur, non in eo poſita eſt, vt praecepta tradantur virtutis, mores candidi laudentur, vitaeque honeſtas commendetur, verum diuerſam viam ingreditur, ridet ſtultitiam, carpit inprobos mores, ſcelera flagellat, atque, vt breuiter dicam, τὸ ἐλεγκτικὸν ſatirico propoſitum eſt. Ad hanc rem non argumenta adhibet, vt morum praeceptor in ſcholis, aut turpitudinem vitiorum communi ratione deſcribit, ſed omnes artes adſumit, quibus poëta vti poſſit et debeat, omnia loca et regiones quaſi ridiculi, inuidiae et indignationis perſcrutatur, eaque inde depromit, quibus lectoris animum, quocumque velit, flectat, ſimulque teneat atque delectet. Neque vero de vniuerſo vitiorum genere agit poëta, ſed vt cum perſonis iuncta eſſe ſoleant, loco quoque et tempore definito. Perſonae poſſunt eſſe vel fictae, ad viuum tamen expreſſae, vel verae, turpitudine notae atque inſignes. Quo id adſe-

m) Quintil. X. 1. *Multum et verae gloriae, quamuis vno libro, Perſius meruit.* Martial. IV. 29. 7 ſeq.
Saepius in libro memoratur Perſius vno,
Quam leuis in tota Marſus Amazonide.

quitur poëta, vt paucis tantum lineis ductis vividiſſima vitiorum imago eorumque turpitudo et deformitas ante oculos obuerſetur, quum hominis, cui ea inſunt, ſentiendi, cogitandi et agendi rationem velut oculis contemplari videamur. Omnes imagines et ſimilitudines, quibus vtitur, e vita communi petitae, aptae atque inſignes debent eſſe, omniaque, quae proferuntur, ita temperanda ſunt, vt agi videantur non narrari. Ratio, qua res tractari poſſint, multiplex eſt, partimque a poëtae indole et natura, partim ab argumenti ratione pendet. Semper autem impetu aliquo ductus ſatiricus videri debet vel ridendi vel carpendi, occaſionemque oblatam adripuiſſe non quaeſiuiſſe; optimum igitur dicendi genus, quod adhibere poſſit, hoc eſt, quod ſponte et e re natum, non diu quaeſitum videtur. In quo etiam nec acerbitas nocet nec acrimonia, ſi res ita poſtulat, dummodo ſalibus et vrbanitate quadam temperata ſit, ne in mera conuicia res abeat. Si vero ſtudium adparet, omnis ſatirae vis quodammodo debilitatur et frangitur, praeſertim id genus, quod riſu et facetiis hominum ſtultitiam exagitat. Eſt quidam rerum ordo, qui primo adſpectu ſolutus eſſe videtur ac liber, qualis eſſe ſolet, quum ipſi quieti imaginandi facultati permittimus in latiſſimum rerum campum, quacumque lubet, exſpatiari, quo tunc in animo res rebus, imagines imaginibus ſubcedere ſoleant, prout vel ſimul iunctae fuerint, vel ſimilitudine aliqua copulatae ſint. Hunc ordinem imitabitur ſatirarum ſcriptor, ſummamque artem in omni artis ſuſpicione amouenda declarabit.

His lineis de vniuerſo genere ſatirico ductis ad noſtrum Perſium redeamus, paulloque adcuratius de eo genere diſſeramus, quod ille ſecutus eſt.

Videamus igitur primum de argumentis, quae tractanda sibi proposuit, in quorum delectu magna cautio habenda est poëtae. Debent enim esse eiusmodi, vt per se iam lectorem quodammodo adliciant, nota quidem atque insignia, ita tamen animo comprehensa, vt nouitatis quoque gratiam habeant, quamquam vel negligentius circumspicienti vbique obuia videantur. In prima satira egit Noster de inportuna scribendi et recitandi cupidine ac de prauo et conrupto venustatis et pulcritudinis iudicio. In secunda de precibus improbis et ineptis. Tertia desidiosam et mollem Romanam iuuentutem perstringit; quarta regnandi cupiditatem rerumque publicarum curam, eorum omnium ignaram, quibus niti debeat. In quinta de vera libertate agitur; in sexta de legitimo diuitiarum aut rei familiaris vsu. In prima, tertia, quarta et sexta non tam in delectu rerum peccasse Persium dixerim, quam in tractatione, tamen in tertia et sexta meo quidem sensu felicius versatus est. Secundae satirae argumentum minus aptum videtur satirico poëtae, ei praesertim, qui pietatis sensu tam vehementer inbutus est, quam Persius, quamquam Iuuenalis et hoc satis commode tractavit, verum declamatoria ratione magis quam satirica. Luciano risori melius res processit. Sed in quintae satirae argumento deligendo, non e vita communi, verum e stoicae disciplinae penetralibus deprompto, cuius sacris ne ipse quidem satis initiatus fuisse videtur, maxime forsan peccauit. Disputatio enim, quae subtili rerum a communi vsu remotarum finitione nititur, in qua animus vel maxime ab oculorum et aurium consuetudine auocandus est, per se iam omnem poëticam tractationem respuit, quique eam nihilominus tamen tentauerit, is neque apud disciplinae rudes neque

apud philoſophos gratiam inibit. Eiusmodi enim quaeſtiones verbis ſcholae omiſſis, vt poëtae par eſt, commode tractari vix poſſunt, nec quiuis lector ſubtilis orationis ſenſum capere valet, niſi ſtoicam rationem quaſi in numerato habeat. Videmus quidem Perſium operam dare, vt ſcholaſticis compedibus liber ita loquatur, vt rem vel rudibus aperiat, verum ipſa eius contentio, quum felici ſubceſſu deſtituatur, ingrata eſt lectori, obſicitque interdum voluptati, quam ex quibusdam locis ſatis feliciter tractatis alioquin capere potuiſſet. Atque tota haec res, quum per ſe difficillima ſit, ſi cuiquam vnquam, ei tantum proſpere cedere poteſt, qui id, quod tractare vult, penitius ipſe inſpexerit, vt ea ſeponat, quae omnino vulgarem rationem non capiant, reliqua ad captum multitudinis adcommodet, magisque ſenſibus lectorum quam intellectui conſulat.

Secundae, quintae et ſextae ſatirae epiſtolarum forma induta eſt; ſunt tamen proprie diſputatiunculae poëticae, ad Macrinum, Cornutum et Baſſum miſſae, ex cogitatione aliqua grauiori, fortuito quaſi ſcribenti oborta, quam ſtatim adreptam longius proſequeretur, natae. Iniquum videtur ſtatuere, Perſium in his Horatianam epiſtolam imitari voluiſſe, verum, quod ſibi propoſuerit, non fuiſſe adſecutum. Horatianas ſatiras ab epiſtolis eius et rebus, quae vtroque genere continentur, et expoſitionis ratione diuerſas eſſe, iam viderunt veteres *n*), nuperque *Morgenſtern* doctam disputationem de discrimine earum inſtituit *o*). Non

n) Statius Silv. I. 3. 103 ſeq.

o) De ſatirae atque epiſtolae Horatianae discrimine. Lipſ. 1801. In hac disputatione (pag. 52. in notis) reprehendit Caſaubonum, qui illas tres ſatiras epi-

exigenda haec Perſii ratio eſt ad eam formam, quam lectis Horatii aut Iuuenalis epiſtolis forſan animus complexus ſit, quum rationes et viae, quibus poëtae res tractandas efferre poſſint, innumerabiles ſint, nec ad certum numerum natura adſtrictae, praeceptaque et regulae huius vel illius formae aut imitatoribus aut lectoribus tantum ſcribantur, vt habeant, quod ſequantur, aut ad quod in legendo adtendant, non poëtis, qui libero curſu, quo impetus et Muſae ducant, ſequuntur. Illae ſatirae aut epiſtolae ad amicos miſſae eo conſilio ſcriptae ſunt, vt ipſi quaſi inſcriptionis honore amicique pietate gauderent, lectores vero, quorum ratio praecipue habita eſt, lectionis fructum conligerent.

Neque eorum opinio mihi probatur, qui perhibent, Perſium eum rerum ordinem in ſatiris ſeruare, quem dialectices regulae praeſcribant. Videtur potius in hac re philoſophus non ſatis

ſtolas vocauerit: *nam tres Perſii ſatirae*, inquit, *ſunt illae quidem quibusdam inſcriptae, ſed nonniſi dedicationis cauſa, quae tractandi modum nihil adficiat. Quosdam quidem verſus ſecundae et ſextae ſatirae praemiſit, in illa quatuor, in hac ſex, quibus Plotium Macrinum et Caeſium Baſſum amicos adloquereturr. Sed verſus iſti aut nihil faciunt aut parum ad argumenti tractationem, quo in altera ſuperſtitioſos, in altera ſordide viuentes locis communibus caſtigat. At in quintae maxima parte Cornuti praeceptoris encomium pius diſcipulus proſequitur. Quod qui adfirmat Caſaubonus, cum caue ne audies. Nam illa ſatira tribus et triginta verſibus* (21 — 51, 62 — 64.) *habet Cornuti laudes. Ceterae, quae deſunt ad auctorum verſuum ſummam conficiendam, ad alios quosuis, quam ad Cornutum, pertinerent, niſi forte dicere velis, puerum dictata magiſtri reddere.*

adcuratus et ſubtilis, ſimulque poëta non ſatis ſolutus ac liber. Vnusquisque ſtatim, quacumque ſatira perlecta, animaduerterit neceſſe eſt, Perſium non vno tenore argumentum detexuiſſe, ſed in ſingulis partibus elaboraſſe, prout quaeque illi in mentem venerit, easque curioſe interdum et diligenter ita expoliuiſſe, vt vbique ornatum poëtae vel in ſingulis verbis adnoſcas, deinde eas, neglecta arte, quae in commiſſura celanda' cernitur, compoſuiſſe, vt primo adſpectu totius operis partes adpareant. Qua ex re coniigas, inuentionis vbertate rerumque copia magis illum deſtitutum fuiſſe, quam rerum ſingularum tractandi arte, qua probe inſtructus grammaticorum et rhetorum ſcholas reliquiſſe videtur. Poetices porro ratio poſtulat, vt res, quas mente tantum et ratione videmus, ita tractentur et exponantur, vt omnia videantur in ea eſſe mutata, quae ſenſibus percipi poſſint. In quo genere Perſius ab Horatio longe a tergo relinquitur: ad quos enim ſcopulos ille temere naufragium ſaepe fecit, eos prudenti conſilio hic ſemper euitauit. Oblitus eſt Perſius, eas philoſophiae partes, quae in rebus contemplandis poſitae ſunt, eaque principia recondita, quibus morum diſciplina nititur, non eſſe res vulgi, ineptumque eſſe, multitudinem harum rerum iudicem conſtituere, coram quo philoſophi cauſam ſuam agant. Etenim in huiusmodi iudicio facilius eſſe, illas res in riſum et iocum vertere, quam graui diſputatione cauſam obtinere, Horatius non vno in loco comprobauit, neque quemquam fugit, quantos plauſus ſcurrae paſſim et ſannione ſ tulerint noſtra memoria in philoſophia critica deridenda, dum defenſores eius doctiſſimi atque acutiſſimi non intellecti illi quidem cauſa cecidiſſe videantur. Innumerabiles praeterea ſunt rationes, quibus Ho-

ratius vſus eſt, ad rem aliquam haud raro vulgarem nouitate aliqua et venuſtate commendandam, quae ingenioſiſſimum, verſatiſſimum rationisque humanae peritiſſimum indicant, politiſſimorumque hominum commercio et conſuetudine vſum, quarum pauca tantum veſtigia in Perſio deprehenduntur. Neque ſane eſt, quod miremur, ita ſe rem habere. Etenim ſatiricus in hominum frequentia debet verſari, vt eorum ingenia, mores, vitae conſuetudinem cognoſcat, non in vmbra et ſolitudine, in qua maiorem vitae partem Perſius exegiſſe videtur. Qui quidem in hominum moribus et vitiis deſcribendis ſumma vtitur diligentia coloribusque exquiſitiſſimis: ſed in lineamentis, quae ducta ſunt, non leuem et quaſi fugacem artificis manum, ſed timentem et in minutis adcuratam adnoſcis, vt ſtatim adpareat, naturam ſibi ipſam eum non propoſuiſſe, ſed regulas ſecutum eſſe et praecepta, eaque imitando expreſſiſſe, quae iam ab aliis expreſſa viderit. Quae cauſa quoque eſt, vt loca quaedam non polita ſolum diligenter, ſed cultu operoſo vndique conlecto paene rigida videantur, quaedam oratorio ſuco adeo obducta, vt, quae ſubſint, nemo perſpicere poſſit. Porro res, exempla, ſimilitudines, quae proponuntur, non domi nata aut ſponte oborta, ſed ſchola videntur adlata, ideoque ſaepe non mouent animum lectoris, nec inopinato feriunt, ſed frigidum relinquunt adhibitae artis admiratorem. Quae vitia omnia, a quibus ne optimi quidem Romanorum poëtae omnino liberi ſunt, ex praepoſtera rhetorum diſciplina, quae tum maxime vigere coepit, repeti poſſunt, qua primis diſcerent iuuenes, quemadmodum inuenta eſſent tractanda, quam ipſi rerum cognitione ſatis inſtructi, quae cuique argumento forent adcommodata, inuenire et excogitare valerent: fierique omnino neceſſe fuit, vt, dum me-

moriae infinita illa praecepta inculcarentur, ipſique in legendis poëtis et oratoribus ad ea ſemper animum adtenderent, ſeque in illis adhibendis exercerent, ingenium neglectum exareſceret, omnisque generoſior et altior ſpiritus aut exſtingueretur, aut ſaltem quaſi compedibus vinciretur, quae omnem liberum curſum retardarent et impedirent.

Dramatica ratio, qua ſaepe feliciſſime Horatius vtitur, quaeque prudenter adhibita in ſatiris non vltima laus eſt, in Perſio, qui eam quoque tentauit, multas creat difficultates. Etenim modo aduerſarium loquentem inducit, eoque dimiſſo ſtatim alius in ſcenam prodit, non ille prior; niſi mauis ſtatuere, parum cogitaſſe Perſium, quas partes tuendas ſemel ei, quocum ſibi rem eſſe finxerit, tribuerit, et inde modo hoc modo illud defendentem induxiſſe. Saepe etiam imitatur tantum Noſter aliorum ſermonem, dictionemque naturae illorum et indoli adcommodat. Difficultas autem inde ſaepe oboritur, quod in ipſis dialogis non adcurate ſatis et ipſius et aduerſarii partes diſcretae ſunt, vt ſtatim cum ex iis, quae dicuntur, tum ex ratione dicendi ipſa intelligas, vter ſit, qui loquatur, quum repente orationem excipiens ea dicere pergat, quae aduerſarius exorſus fuerat, tamquam eius vices ſibi eſſent tutandae. Pertinet quidem haec ratio ad ironiam, ſed magnam habet cautionem, ne perſpicuitati obſiciatur, cui a poëtis etiam conſulendum eſt, quaeque ab iis tantum negligi ſolet, qui ingenio deſtituti aliorum inuentis vtuntur, nouitatemque in ornatu ſolum quaerunt.

Verum in ironia adhibenda Perſius ſaepe nequidquam laborauit. Non videtur enim illa elocutionis figura ardentis eſſe ingenii, nec ab eo facile poſſe tractari, cuius animus grauiori aliqua

commotionis genere conturbatur; est potius ludentis aut risui stultitiam salibus et facetiis propinantis. Quo etiam fit, vt Persius ab ironia, qua vti coeperit, statim deflectat, atque ad priscinam gravitatem et acrimoniam reuertatur. Omnino quidem id vitio non verterim, si quis ironiam per totum opus non tueatur, quod vt fiat, a quibusdam pulcritudinis et venustatis doctrinae magistris velut lege sancitum videmus; neque ad Socratem confugio, vt illius exemplo hoc defendam, qui saepe serio dicta ironiae immiscuerit: sed in ipsa ironiae natura situm hoc esse existimo, vt eius vis tum praecipua sit, quum quasi ambigi possit, vtrum serio dictum sit, nec ne, id quod tum maxime accidat necesse est, quum iis, quae ficta mente dicta sint, serio dictis distincta videamus. Verum hac exquisitiori ironiae genere numquam vtitur Noster, semperque fere rem vel adeo deprimit vel exaggerat, vt vel stupidissimus mentem veram possit diuinare. Raro igitur in hoc genere pungit, aut aculeum alte in animum demittit, sed id tantum efficit, vt res studio deformata et distorta risum moueat.

Iam de dicendi genere, quo Persius vsus est, pauca dicamus. Non est illud hilarum, iocosum, facetum et vrbanitate salibusque temperatum, quo Horatius lectores tantopere detinet ac delectat, sed triste plerumque, severum, mordax, acerbitate et acrimonia plenum. Non ridet stultitiam, sed flagello increpat vitia et turpitudinem. Ingenium nactus forsan natura tristius, modestiusque a parentibus in solitudine paene educatus, Romam quidem sed ad grammaticos et rhetores delatus est, deinde in disciplinam Cornuti venit. Hic generosus ille animus iuuenili ardore stoicorum praecepta adripiens e praeceptoris sermonibus res humanas, non vt sint, sed vt esse debeant, cognouit, atque,

vt solent, qui erectioris et ardentioris ingenii sunt, formam et imaginem illarum mente concepit, ad quam deinde omnia, quae audisset vidisset ue, exigebat. Quae quum animaduertisset ab illa norma longius aberrare, eaque saepe derideri, quae sibi extra omnem dubitationis aleam posita esse viderentur, graui indignatione adcensus est. Haec deinde quum premenda esset, vixque tuto inter familiarissimos posset effundi, non solum vehementer aucta est, verum etiam in acerbitatem et acrimoniam abiit. Quae acerbitas praecipue se exseruit in sententiarum conformationibus, in tropis figurisque deligendis, in quibus extrema semper, quae sermonis ratio subpeditet, sequitur, nec semel vel omnem vsum et consuetudinem, vt nobis quidem videtur, migrat, vt ea, quae proponat, indignationis vehementiae respondeant.

Hinc magna ex parte aliud vitium ortum est, quo Persii scribendi genus laborat, ambiguitas et obscuritas, quae etiam aucta est breuitatis studio, cui ex stoica forsan disciplina nimium adsueuit, et sententiarum argutiis, quibus tunc homines delectabantur. Verum, ne grauius aequo de Persio conqueramur, hoc vtique tenendum est, obscura nos dicere, quae a nobis non perspiciantur, iustoque breuiora, quae rem, nunc quidem ignotam, significent tantum, non exprimant, nostram rerum cognitionem, nostrum sermonis latini vsum respicientes. Quis autem non intelligit, quae nunc obscura vocamus, perspicua aequalibus esse potuisse, quae nunc dura videntur, ex parte tunc vsu fuisse mollita; etiam breuitatis studium, quod nimium esse indicamus, aut nullum aut modicum iis videri potuit, quibus res ipsae tam notae essent, vt vno verbo abunde ad intellectum indicarentur. Quod si enim tam obscurus aequalibus visus fuisset, quam quibusdam ex recentioribus, qui potuisset

cenſuram Quintiliani effugere, qui perſpicuitatem non ſolum in oratore, verum etiam in poëta requirit? Atque, ſi volumus verum fateri, loca aeque obſcura in quibusuis auctoribus deprehenduntur, difficilioraque paſſim aenigmata nobis ſoluenda fuiſſent, niſi ea veterum grammaticorum diligentia occupaſſet, atque explicata nobis tradidiſſet. Verum enim vero prope dixerim, ridiculos eos eſſe, qui Perſium obſcuritati ſtuduiſſe perhibeant, vt delatorum periculum effugeret, aut Neronis iram euitaret. Quaſi iſtis temporibus vel leuiſſima ſuſpicio non vim ipſius delicti habuerit, aut Perſius arbitratus ſit, Neronem id non eſſe intellecturum, quod ab omnibus reliquis intelligi optaret. Mihi quidem veriſimile videtur, Perſium de edendis ſatiris tum, quum eas ſcriberet, ne cogitaſſe quidem, verum in animo habuiſſe, aequiora tempora exſpectare, vt Iuvenalis, vt ipſe Tacitus fecit, ſed morte eius praematura illud opus inperfectum in amicorum manus veniſſe, vt ipſe vitae auctor, quisquis ille tandem ſit, teſtatur. Quid hi reſecuerint vel inmutauerint vel caſtigauerint, aut quando ſatiras illas vulgauerint, ipſi vitae auctori ignotum fuiſſe videtur. Quod enim dicit, Cornutum vnum verſum in prima ſatira mutaſſe, ne eum ad ſe traheret Nero *p*), tam abſurdum eſt, vt mirer fuiſſe, qui huiusmodi quid ſerio repeterent, nec intelligerent, ex varia codicum lectione grammaticum neſcio quem illud ſomniaſſe *q*).

p) Verba, quae leguntur Sat. I. v. 121: *Auriculas aſini Mida r x habet*, narrat vitae auctor Cornutum ita ſatis abſurde mutaſſe: *Auriculas aſini quis non habet.*

q) Vitae auctor praeterea haec habet: *Hunc ipſum librum inperfectum reliquit. Verſus aliqui dempti ſunt vltimo libri, vt quaſi finitus eſſet. Leuiter retractauit Cornutus* cet. Sic haec Reizius exhibuit,

In morum turpitudine carpenda dum verſatur Perſius, res adeo ei indigna atque intoleranda videtur, vt, iudicio ex noſtro ſenſu lato, verbis et dictionibus vtatur obſcoenis, et in tropis figurisque deligendis omnem modum ita excedat, vt interdum, quid ſibi velit, plane neſciamus. Atque, ſi rem adcuratius conſideramus, adparet, eum non illa abominanda adtigiſſe, quibus homines tunc paſſim erant contaminati, ſed leuiora tantum, et iam dudum, praeſertim a delicatulis, more recepta, ad inmodicum corporis cultum effeminatamque mollitiem magis, quam ad morum infamiam voluptatumque turpitudinem ſpectantia. Quid? ſi ea caſtigaſſet, quae Iuuenalis quibusdam locis exagitat, quibus tandem verbis eum vſurum fuiſſe exiſtimemus? Verum illae dictiones, quas adhibuit, rebus, quae notantur, adcommodatae ſunt, nec dici poteſt, eum indignatione abreptum virgineum illum pudorem, quem vulgo illi tribuerunt, exuiſſe, quum illa verba tunc vel a viris honeſtis vſurparentur, nec Cicero erubuerit in Philippicis ſuis de rebus foedioribus verbis etiam obſcoenioribus vti.

quae aliter apud alios, ſemper tamen ita leguntur, vt nullus ſenſus idoneus inde elici poſſit. Ceterum hoc ita non eſſe adcipiendum, quaſi nunc ſatira ſexta manca ſit, quae procul dubio integra eſt, iam Caſaubonus monuit; idemque exiſtimat, verſus illos deletos ad nouam ſatiram pertinuiſſe inchoatam tantum nec dum finitam. Addit praeterea: *Etſi vero certum eſt, recte Perſii librum hodie in ſex ſatiras diſtingui; in antiquiſſimis tamen membranis aliam diſtinctionem inuenimus: in multis enim codicibus quinque ſolum ſatirae numerantur, quarta ad tertiam adiuncta: in quibusdam continuus eſt vnus liber, nulla ſatirarum facta diſtinctione. Sane Priſcianus, atque alii grammatici antiqui, quoties Perſium laudant, librum nominant, non ſatiras numerant.*

Vt vbique artem redolet Noſter, ſic etiam in verſuum concinnitate numerorumque granitate et canore Qui verſus, ab Horatiana leuitate et negligentia longiſſime remoti, non tam ob id praeſtantiores exiſtimandi ſunt, quam colori, quem Perſius ſatiris ſuis induxit, aptiores. Non vacat varias doctorum virorum ſuper hanc rem opiniones conligere, quae paſſim longius, quam a doctrina et elegantia illorum exſpectari potuiſſet, a vero aberraſſe videntur. Hoc mihi quidem certiſſimum videtur eſſe, virtutes hexametri ab Horatio melius et adcuratius eſſe perſpectas, quam nunc ab acutiſſimis criticis poſſint intelligi, eumdemque non tam inexercitatum in iis condendis fuiſſe, quam nunc ex negligentia, quae tamen procul dubio quaeſita eſt, conligere ſe poſſe quidam opinantur r).

Qui Graecis literis inbutus monimenta Romanorum poëtarum perluſtrauit, eum non fugit, praeſtantiſſimam ingenii partem, quae cernitur in inueniendo, omnibus paene, ex parte ſaltem, defuiſſe, eosque non tam inuentores rerum eſſe vocandos, quam imitatores Graecorum et ab eorum exemplis pendentes. Eſt enim in populorum aetatibus et ſingularis hominis vita et inſtitutione quaedam ſimilitudo. Omnium mentis facultatum memoria et imaginandi vis prima ſe exſerit, perfectionemque aliquam adtingit et maturitatem cum in pueris ſeu adoleſcentibus, tum in populis rudibus nondumque excultis. In hac aetate, mul-

r) Recte Morgenſtern l. c. pag. 30 ſeqq. hac de re iudicat, at paullo ſeuerius pag. 47 in notis addit: Perſio quidem in triſti illo ſupercilio, in ſingulari illa orationis obſcuritate maxime opus erat concinnis verſibus et canoris, *ut omni dolo*, quae praeter ſanctum pectus poëtae poſſet lectorem tenere, carerent poëmata auſtera.

tis ſimul aliis rebus in hoc conſpirantibus, poëtae ſolent naſci a natura ſola docti atque inſtituti. In qua aetate quum populus Romanus eſſet, ingenium minus ei defuiſſe dici poteſt, quam otium rerumque ad vitam ſuſtinendam adfluentia quaedam et certus animorum ſermonisque cultus. Praeterlabſo illo tempore non Muſarum ſedes ipſi frequentaſſe, ſed commercia cum illis per Graecos quaſi internuncios celebraſſe exiſtimandi ſunt. Inde factum eſt, vt omnes Romani poëtae a Graecis pendeant, a quibus omnia fere iam occupata inuenerant, magisque ſemper imitationi, quam inventioni ſtuduerint, ita vt recentiores antiquiorum veſtigiis inſiſtere ſoleant. Vt Horatius Lucilium, qui tamen noui generis carminum auctor eſt habendus, ſi formam ſpectes, non materiam, liberiori tamen inceſſu ſecutus eſt, ita Perſius ex Venuſino fonte hortulos ſuos riganit. In explorando autem, quantum Noſter Horatio debeat, Caſaubonus curiolius, paene dicam, iniquius, quam par eſt, verſatur, quum non ſolum dictiones ſed ſingula paene verba rimetur, quae vtrique communia fuerint, et in quae vterque ſponte incidere potuerit. Verum Perſii imitatio Horatiana non ſolum in dictionibus et verbis, ſed etiam in ſententiis, quas ſuo more tractauit, cernitur, ad quod imitationis genus Caſaubonum minus adtendiſſe iure mireris. Non dixerim tamen eum omnia ſatirarum argumenta ex Horatio ſumſiſſe, multoque minus loca in illius ſatiris et epiſtolis deſiniverim, quibus lectis Perſio in mentem venerit, hoc vel illud argumentum detexere *s*). Haec

s) Auctor disputationis germanicae de A. Perſio (in Charactere der vornehmſten Dichter aller Nationen. Sechſten Bandes erſtes Stück. pag. 87.) exiſtimat, ad primam ſatiram ſcribendam Perſium adductum

ſane lubrica eſt indicandi ratio, ex qua etiam ea cuique ſcriptori ſubtrahere liceat, quae tamen propria eius ſint, neminique antiquiori debeantur. Iſto modo quis prohibeat, quominus dicamus, et Iuuenalem Perſio multa ſublegiſſe: nam is quoque eodem dicendi genere paſſim vtitur, quo Perſius vſus eſt, et eadem argumenta tractat, quae ab illo tractata ſunt. In rebus huiusmodi diiudicandis ſemper ante oculos habere debemus, fieri potuiſſe, vt ſcriptores eodem ſermone vſi et neque temporum neque locorum ratione a ſe longe diverſi in eadem ſaepe inciderint, parique modo iisdem rebus adfecti easdem imagines, dictiones et verba adhibuerint, praeſertim ſi ea eiusmodi ſint, vt non recens cuſa ſed conſuetudine ſermonis iam recepta et in medio poſita fuiſſe videantur.

Verum, inquis, iſte poëta tam longe ab eo, quem ſecutus fuerat, relictus, in quo tot tantaque deſiderantur, num dignus eſt, qui legatur? Vtique dignus eſt, et voluptatem eius lectio ſuppeditabit et vtilitatem. Sunt enim loca quaedam in illis ſatiris ſatis bene tractata; incidet lector in imagines et ſimilitudines nouas et non ineptas; deprehendet mores et ingenia hominum adcurate delineata; mouebunt eius animum ſententiae inluſtres et graves; oſtenduntur hic et illic ingenii igniculi, qui deſiderium adoleſcentis praematura morte erepti excitabunt. Ipſeque virtutis amor pietatisque ſenſus, qui vbique oſtenditur, efficiet, vt auctor nobis probetur, etiamſi facultate poëtica minus fuerit inſtructus. Ac quum Virgilio lecto nec Lu-

eſſe per Horat. Epiſt. I. 19; II. 91 ſeqq.; ad ſecundam per Epiſt. I. 17. 57. et Satir. II. 3. 281 – 295; ad quartam ſaltem ex parte per Epiſt. I. 16; ad quintam per Sat. II. 7. Plura etiam ex ſexta ſatira ad Epiſt. I. 2. 145 – 198. formata eſſe putat.

canum nec Silium nec Statium faſtidiamus, cur Perſium negligamus Venuſina Muſa delectati, qui, meo quidem ſenſu, lectorem ab Horatii lectione recentem magis delectabit, quam Statius placere poſſit, quum Virgilio depoſito ſtatim ad eum adcefferis. Ceterum antiquitatis ſtudioſis Perſii lectionem fructuoſam eſſe, equidem vix monendum eſſe exiſtimo.

Magno plauſu etiam ſatiras editas confeſtim exceptas eſſe, memoriae prodidit vitae Perſii auctor *t*), idemque Martialis teſtatur et Quintilianus, patribusque eccleſiae probatum illum fuiſſe indicant loca, quae paſſim ex Perſio protulerunt *u*). Etenim vel ea ipſa, quae nunc ſcriptoribus vitio vertere iure ſolemus, multis tum quodammodo probata erant, ſententiarum argutiae, dicendi genus conciſum, translationes audaces et obſcuritas quaedam orationi inducta *x*). Verum fieri non potuit, quin, quum et res, quarum mentio fit in ſatiris, coepiſſent ex parte ignorari, et dicendi genus a vulgari ratione in dies magis magisque discrepare, inter obſcuros ſcriptores Perſius referretur, grammaticique ad eum explicandum ſe adcingerent. Fuerunt, qui putarent, Perſii ſatiras

t) *Editum librum continuo mirari homines et diripere coperunt.* Et paullo ſupra: *Sed Lucanus adeo mirabatur ſcripta Flacci, vt vix retineret ſe, illo recitante, a clamore.*

u) E. g. Lactant. III. 16. 15; VI. 2. 11. Auguſtin. de Civ. D. II. 7.

x) Quintil. inſtit. VIII. 2. *At peruaſit quidem iam multos iſta perſuaſio, vt id iam demum eleganter atque exquiſite dictum putent, quod interpretandum ſit.* Et IX. 3. *Verborum figurae et mutatae ſunt ſemper, et vtcumque voluit conſuetudo mutantur. Itaque ſi antiquum ſermonem noſtro comparemus, paene iam, quidquid loquimur, figura eſt.*

a Cornuto ſcholiis inſtructas in lucem prodiiſſe, atque ex iis ſcholiis decerpta quaedam fragmenta iis adhuc ineſſe ſcholiis, quae nunc circumferuntur. A quorum opinione equidem tam longe abſum, vt putem, Perſium antiquitus nullis ſcholiis fuiſſe inſtructum, quum iis nihil opus eſſet aequalibus eius, quibus et cognitae res et ſermonis ratio notior erat. Quin probabile eſt, ne Hieronymum quidem codicem manu exaratum Perſii ſcholiis ditatum aut ante oculos habuiſſe aut cognouiſſe, alioquin tam acerbum de obſcuritate illius iudicium non tuliſſet. Neque in ſcholiis, vt nunc ſunt, vllum antiquitatis veſtigium adparet; pleraque ſunt eiusmodi, vt vnusquisque non plane ineptus, lecto aliquo loco, eadem adlinere poſſet, quia nihil iis ineſt, quod non ipſis auctoris verbis contineatur; pauca tantum ex aliquo grammatico non nimis vetuſto temere decerpta videri poſſunt. Sed neſcio quo fato id adeptiſſe dicam, vt nullus locus difficultate aliqua inſignis aliquid lucis nactus ſit ex illis ſcholiis, nam vel omnino ſilent, vel ea explicant, in quibus nemo haereat. Nihilominus tamen ea ſcholia *vtiliſſima* in Perſium paſſim etiam a doctiſſimis viris vocantur. Verum quum in antiquioribus editionibus ſcholia proferantur pleniora, quam ea, quae Caſaubonus editioni ſuae adiecit, nonnullaque a viris doctis inedita laudentur et in bibliothecis adhuc latentia, tota iſta de ſcholiis disputatio ei, qui melioribus praeſidiis inſtructus eſt, relinquenda mihi videtur.

A. PERSII FLACCI
SATIRAE.

PROLOGVS.

ARGVMENTVM.

Forsan iam Persii aetate more erat receptum, peculiari aliquo carmine reliquis carminibus praeludere, illudque diuerso metri genere enuntiare. A poëtis Persio recentioribus haec ratio magis etiam frequentata esse videtur; in primis eam adhibuit Claudianus. Fuerunt, qui statuerent, hunc prologum ad primam satiram pertinere, in quo quid secuti sint, equidem videre non possum. Ceterum sententiam prologi ratione vulgari expressam hanc esse existimo: Quamquam talia de me praedicare non possum, qualia nostri poëtae de se praedicant, neque vllo Musarum commercio vsus sum, quo illi vsos se esse gloriantur, quos nostra aetas tantopere amplexatur et in pretio habet: tamen carmen meum illorum sacris (diuinis illis carminibus) addere audeo. Potest enim fieri, quemadmodum vsus docet, vt aliquis carmina scribat, longe alia re, quam a Musis instinctus; nam fames, vt hoc vtar, quae aues ipsas humanam vocem imitari docet, minus est artifex, et auri spes non dici potest quam praeclaros versus interdum extorqueat.

Nec fonte labra prolui caballino,
Neque in bicipiti somniasse Parnaso
Memini, vt repente sic poeta prodirem.
Heliconidasque pallidamque Pirenen

Illis remitto, quorum imagines lambunt
Hederae sequaces: ipse semipaganus
Ad sacra vatum carmen adfero nostrum.
Quis expediuit psittaco suum χαῖρε,
Picasque docuit verba nostra conari?
Magister artis ingenique largitor
Venter, negatas artifex sequi voces.
Quod si dolosi spes refulserit nummi,
Coruos poetas et poetrias picas
Cantare credas Pegaseium nectar.

SATIRA I.

ARGVMENTVM.

Ambitiosam nobilium in carminibus condendis vanitatem, qua omnia ad ostentationem, neglecto veri, honesti et simplicitatis studio, comparentur, seuere reprehensurum poëtam amicus quidam superueniens a proposito dimouere conatur, et sermone super hanc rem instituto initium huius satirae continetur. Ordo sententiarum hic est: Operam ludis scribendo, scripta enim tua nemo leget. — Quid hoc ad me? quasi vero curem prauum meorum ciuium iudicium, quorum mores omnino grauem censuram merentur. — Sed heus, quis te censorem creauit? — Granitati et seueritati aetatis meae munus hoc conuenit. — Non mandabitur tibi, inquam. — Nihilominus tamen vel inuitis omnibus, natura vel inuitum impellente, scribendum mihi est. v. 12. Iam ipsius argumenti tractatio incipit, quae est ex dramatico genere. Inducitur enim aliquis, qui praeposteram et inportunam illius aetatis scribendi pruriginem defendat. — Scribimus sublimia. — Scilicet, interpellat eum Noster, vt habeas, quod recites coram hominibus iudicii corruptissimi, quibus probari vehementer cupis. v. 23. — Quid alioquin iuuat summo cum labore aliquid didicisse? v 26. — Quasi vero scientiae fructus pendeat omnis ab hominum existimatione, nihilque in se pretii habeat. v. 27. — Ain' tu? parui pendis in

ore hominum esse, in scholis tractari, inter pocula frequentari ac laudari, beatus post mortem eo futurus? Quid rides? an erit, qui immortalitati inseruire recuset? v. 43. — Sentio equidem, quid sit merito laudari; verum adclamationes istas: Euge! et Belle! quum futilissimorum et vilissimorum scriptorum, vt nunc est, praemia sint, nullus curo. v. 53. Quid, quod auditores quoque, variis artibus corrupti, velificantur quidem recitantium auribus, a tergo autem rident. v. 62 Age iam, videamus, quale sit populi iudicium! molles et infractos requirit versus, rerumque tumorem. v. 68 Cuius rei, si verum volumus fateri, insana ista puerorum in scholis institutione, stultaque antiquitatis verecundia auctores ipsi sumus. v. 78. Hinc sermonis corruptela repetenda est, quae adeo in deliciis labetur, vt vel capite fortunisque omnibus rei neglectis populi plausum patroni inde mereri studeant. v. 91. — At soni tamen et concinnitatis ratio habenda est, quam priores poëtae neglexerunt. v. 92. — Hoc adlatis exemplis ridetur v. 106. Quo facto iudicium suum de toto illo genere Noster breui subiungit. Tandem aduersarius, quum nihil praeterea, quo causam suam sustentet, habeat; cur tibi ipse, inquit, nimio veri studio noces? — Quantum ad me, respondet Noster similanter, omnia haec praeclara sint, equidem vlcera haec non tangam. Enimuero, quod aliis concessum fuerat, cur non idem mihi concedatur? — Non fiet. v. 119. — Quid, si animi sensa literis tantum mandem? Et hae literae, quas nemo fortasse leget, maiori mihi in pretio erunt, quam reliqui omnes, qui mea aetate prodeunt, ingenii fetus. Vos, qui animum habetis inbutum antiqua Graecorum comoedia, adeste recitaturo; vos vero, philosophiae et bonarum artium inrisores, superbi et dissoluti, procul esse iubeo.

"O curas hominum! o quantum est in rebus inane!
Quis leget haec?" Min tu istud ais? "Nemo hercule." Nemo?
"Vel duo, vel nemo. turpe et miserabile." Quare?
Ne mihi Pulydamas et Troïades Labeonem
Praetulerint? mugae. non, si quid turbida Roma
Elenet, adcedas, examenue improbum in illa

Caſtiges trutina: nec te quaeſiueris extra.
Nam Romae quis non? ah, ſi fas dicere! ſed fas
Tunc, quum ad canitiem et noſtrum iſtud viuere triſte
Adſpexi, et nucibus facimus quaecunique relictis,
Quum ſapimus patruos: tunc, tunc, ignoſcite. "Nolo."
Quid faciam? ſed ſum petulanti ſplene cachinno.
Scribimus incluſi, numeros ille, hic pede liber,
Grande aliquid, quod pulmo animae praelargus anhelet.
Scilicet haec populo, pexusque togaque recenti,
Et natalitia tandem cum ſardonyche, albus
Sede leges celſa, liquido quum plaſmate guttur
Mobile conlueris, patranti fractus ocello.
Heic neque more probo videas neque voce ſerena
Ingentes trepidare Titos, quum carmina lumbum
Intrant, et tremulo ſcalpuntur vbi intima verſu.
Tum vetule auriculis alienis conligis eſcas?
Auriculis, quibus et dicas cute perditus, ohe?
"Quo didiciſſe, niſi hoc fermentum et quae ſemel intus
Innata eſt, rupto iecore exierit caprificus?"
En pallor ſeniumque! o mores! vsque adeone
Scire tuum nihil eſt, niſi te ſcire hoc ſciat alter?
"At pulchrum eſt digito monſtrari, et dicier, hic eſt!
Ten cirratorum centum dictata fuiſſe
Pro nihilo pendas?" Ecce inter pocula quaerunt
Romulidae ſaturi, quid dia poemata narrent.
Heic aliquis, cui circum humeros hyacinthina laena eſt,
Rancidulum quiddam balba de nare locutus,
Phyllidas, Hypſipylas, vatum et plorabile ſi quid,
Eliquat et tenero ſubplantat verba palato.
Adſenſere viri. nunc non cinis ille poetae
Felix? non lenior cippus nunc inprimit oſſa?
Laudant conuiuae, nunc non e manibus illis,

Nunc non e tumulo fortunataque fauilla
Nascentur violae? Rides, ait, et nimis vncis
Naribus indulges. an erit, qui velle recuset
Os populi meruisse? et cedro digna locutus,
Linquere nec scombros metuentia carmina nec thus?
Quisquis es, o modo quem ex aduerso dicere feci,
Non ego, quum scribo, si forte quid aptius exit,
Quando haec rara auis est, si quid tamen aptius exit,
Laudari metuam: neque enim mihi cornea fibra est:
Sed recti finemque extremumque esse recuso
EUGE tuum et BELLE. nam BELLE hoc excute totum:
Quid non intus habet? non hic est Ilias Acci
Ebria veratro? non si qua elegidia crudi
Dictarunt proceres? non quidquid denique lectis
Scribitur in citreis? Calidum scis ponere sumen:
Scis comitem horridulum trita donare lacerna:
Et, Verum, inquis, amo: verum mihi dicite de me.
Qui pote? vis dicam? nugaris, quum tibi, calue,
Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extet.
O Iane, a tergo quem nulla ciconia pinsit,
Nec manus auriculas imitata est mobilis altas,
Nec linguae, quantum sitiat canis Appula, tantum!
Vos o patricius sanguis, quos viuere fas est
Occipiti caeco, posticae obcurrite sannae.
Quis populi sermo est? quis enim? nisi carmina molli
Nunc demum numero fluere, vt per leue seueros
Effundat iunctura vngues. scit tendere versum
Non secus, ac si oculo rubricam dirigat vno.
Siue opus in mores, in luxum, in prandia regum
Dicere, res grandes nostro dat Musa poetae.
Ecce modo heroas sensus adferre videmus
Nugari solitos Graece, nec ponere lucum

Artifices, nec rus ſaturum laudare, vbi corbes,
Et focus, et porci, et fumoſa Palilia foeno:
Vnde Remus, ſulcoque terens deutalia Quinti,
Quum trepida ante boues dictatorem induit vxor,
Et tua aratra domum lictor tulit. euge poeta.
Eſt nunc, Briſeïs quem venoſus liber Acci,
Sunt, quos Pacuuiusque et verrucoſa moretur
Antiopa, *aerumnis cor luctificabile fulta.*
Hos pueris monitus patres infundere lippos
Quum videas, quaerisne, vnde haec ſartago loquendi
Venerit in linguas? vnde iſtud dedecus, in quo
Troſſulus exſultat tibi per ſubſellia leuis?
Nilne pudet, capiti non poſſe pericula cano
Pellere, quin tepidum hoc optes audire, DECENTER?
Fur es, ait Pedio. Pedius quid? crimina raſis
Librat in antithetis. doctas poſuiſſe figuras
Laudatur. bellum hoc. hoc bellum? an Romule ceues?
Men moueat? quippe et, cantet ſi naufragus, aſſem
Protulerim? cantas, quum fracta te in trabe pictum
Ex humero portes. verum, nec nocte paratum
Plorabit, qui me volet incuruaſſe querela.
Sed numeris decor eſt et iunctura addita crudis.
Claudere ſic verſum didicit, *Berecynthius Attin.*
Et, *qui caeruleum dirimebat Nerea delphin.*
Sic, *coſtam longo ſubduximus Apennino.*
Arma virum, nonne hoc ſpumoſum et cortice pingui?
Vt ramale vetus praegrandi ſubere coctum.
Quidnam igitur tenerum, et laxa ceruice legendum?
Torna Mimalloneis inplerunt cornua bombis:
Et raptum vitulo caput ablatura ſuperbo
Baſſaris, et lyncem Maenas flexura corymbis
Euion ingeminat: reparabilis adſonat Echo.

Haec fierent, ſi teſticuli vena vlla paterni
Vineret in nobis? ſumma delumbe ſaliua
Hoc natat in labris, et in vdo eſt *Maenas* et *Attin.*
Nec pluteum caedit, nec demorſos ſapit vngues.
"Sed quid opus teneras mordaci radere vero
Auriculas? vide ſis, ne maiorum tibi forte
Limina frigeſcant: ſonat hic de nare canina
Litera." Per me equidem ſint omnia protinus alba,
Nil moror. euge, omnes, omnes bene mirae eritis res.
Hoc iuuat? Heic, inquis, veto quisquam faxit oletum.
Pinge duos angues: pueri, ſacer eſt locus: extra
Meiite. discedo. Secuit Lucilius Vrbem,
Te Lupe, te Muci, et genuinum fregit in illis.
Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, et admiſſus circum praecordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.
Men mutire nefas, nec clam, nec cum ſcrobe? "Nusquam."
Heic tamen infodiam. vidi, vidi ipſe, libelle,
Auriculas aſini Mida rex habet. hoc ego opertum,
Hoc ridere meum, tam nil, nulla tibi vendo
Iliade. Audaci quicumque adflate Cratino,
Iratum Eupolidem praegrandi cum ſene palles,
Adſpice et haec, ſi forte aliquid decoctius audis.
Inde vaporata lector mihi ferueat aure:
Non hic, qui in crepidas Graiorum ludere geſtit
Sordidus, et luſco qui poſcit dicere, luſce,
Seſe aliquem credens, Italo quod honore ſupinus
Fregerit heminas Areti aedilis iniquas:
Nec qui abaco numeros et ſecto in puluere metas
Scit riſiſſe vafer, multum gaudere paratus,
Si Cynico barbam petulans nonaria vellat.
His mane edictum, poſt prandia Callirhoen do.

SATIRA II.

AD PLOTIVM MACRINVM DE BONA MENTE.

ARGVMENTVM.

Haec satira est epistola gratulatoria ad Macrinum die eius natali missa, in cuius principio amicum sanum nil nisi recta a Diis petere dicit, ideoque ei magno sacrificiorum adparatu non opus esse. 4. *Hinc occasionem petit ad reliquorum hominum stultitiam severe notandam, quorum vota plerumque eiusmodi sint, vt clara voce ea nuncupare erubescant.* 16. *Operae pretium esse scire, quid tandem de Iove sentiant. Etenim si in Iovis locum nequissimum quemque mortalium substituissent, eique vota sua commisissent, non posse fieri, quin is plenus indignationis Iovem ipse inclamaret.* 25. *Verum Deos propterea ab hominibus contemni, quod vindictam illorum non continuo experirentur, sacrificiisque propitios reddi posse, existimari.* 30. *Iam quasdam species huius stultitiae profert, inepta vota aviae aut materterae.* 40. *Osi ndit deinde, ea saepe Deos rogari, quae, quo minus consequi possint homines, eos ipsos in culpa esse.* 44 *Hoc inlustratur exemplo eius, qui multarum pecudum sacrificiis, Mercurio oblatis, greges suos augere velit, eoque ipso autem eos minuat.* 51 *Pergit porro: ex suis ipsorum ingeniis homines Deos metiri, pretiosasque res, quoniam sibi gratae et adceptae sint, etiam Diis placere, arbitrari.* 68. *Homines quidem in parandis sibi diuitiis peccare, tamen vtilitatem quamdam ex suo errore capere; aurum vero in templis ne minimum quidem vsum habere.* 70. *Conligit tandem, gratissimum munus, quod Diis obferre possimus, animum esse ad omnem virtutem probitatemque compositum, quo Superis oblato faustissima quaeuis ab illis nos esse inpetraturos.*

Hunc, Macrine, diem numera meliore lapillo,
Qui tibi labentes adponit candidus annos.

Funde merum Genio. non tu prece poſcis emaci,
Quae niſi ſeductis nequeas committere diuis.
At bona pars procerum tacita libauit acerra.
Haud cuiuis promptum eſt, murmurque humilesque ſuſurros
Tollere de templis, et aperto viuere voto.
Mens bona, fama, fides, haec clare, et vt audiat hoſpes:
Illa ſibi introrſum et ſub lingua immurmurat: O ſi
Ebullit patruus, praeclarum funus! et, O ſi
Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria, dextro
Hercule! pupillumne vtinam, quem proximus heres
Impello, expungam! namque eſt ſcabioſus, et acri
Bile tumet. Nerio iam tertia ducitur vxor!
Haec ſancte, vt poſcas, Tiberino in gurgite mergis
Mane caput bis terque; et noctem flumine purgas.
Heus age, reſponde: (minimum eſt, quod ſcire laboro:)
De Ioue quid ſentis? eſtne vt praeponere cures
Hunc — "cuinam?" cuinam? vis Staio? an ſcilicet haeres,
Quis potior index, puerisne quis aptior orbis?
Hoc igitur, quo tu Iouis aurem impellere tentas,
Dic agedum Staio: proh Iupiter! o bone, clamet,
Iupiter! at ſeſe non clamet Iupiter ipſe?
Ignouiſſe putas, quia, quum tonat, ocius ilex
Sulfure diſcutitur ſacro, quam tuque domusque?
An quia non libris ouium Ergennaque iubente
Triſte iaces lucis enitendumque bidental,
Idcirco ſtolidam praebet tibi vellere barbam
Iupiter? aut quidnam eſt, qua tu mercede deorum
Emeris auriculas? pulmone et lactibus vnctis?
Ecce auia, aut metuens diuum matertera, cunis
Exemit puerum, frontemque atque vda labella
Infami digito et luſtralibus ante ſaliuis
Expiat, vrentes oculos inhibere perita.

Tunc manibus quatit, et ſpem macram ſupplice voto
Nunc Licini in campos, nunc Craſſi mittit in aedes.
Hunc optent generum rex et regina! puellae
Hunc rapiant! quidquid calcauerit hic, roſa fiat!
Aſt ego nutrici non mando vota: negato
Iupiter haec illi, quamuis te albata rogarit.
Poſcis opem nemis corpusque fidele ſenectae.
Eſto, age: ſed grandes patinae tucetaque craſſa
Adnuere his Superos vetuere, Iouemque morantur.
Rem ſtruere exoptas caeſo boue, Mercuriumque
Arceſſis fibra: Da fortunare penates!
Da pecus, et gregibus fetum! quo, peſſime, pacto,
Tot tibi quum in flammis iunicum omenta liqueſcant?
Et tamen hic extis et opimo vincere ferto
Intendit: iam creſcit ager, iam creſcit ouile,
Iam dabitur, iam iam: donec deceptus et exſpes
Nequidquam fundo ſuſpirat numus in imo.
Si tibi crateras argenti incuſaque pingui
Auro dona feram, ſudes, et pectore laeuo
Excutiat guttas laetari praetrepidum cor.
Hinc illud ſubiit, auro ſacras quod ouato
Perducis facies. nam fratres inter aenos,
Somnia pituita qui purgatiſſima mittunt,
Praecipui ſunto, ſitque illis aurea barba.
Aurum vaſa Numae Saturniaque inpulit aera,
Veſtalesque vrnas et Tuſcum fictile mutat.
O curuae in terras animae, et caeleſtium inanes!
Quid iuuat hoc, templis noſtros inmittere mores,
Et bona dis ex hac ſcelerata ducere pulpa?
Haec ſibi conrupto caſiam diſſoluit oliuo:
Et Calabrum coxit vitiato murice vellus.
Haec baccam conchae raſiſſe, et ſtringere venas

Feruentis maſſae crudo de puluere inſſit.
Peccat et haec, peccat: vitio tamen vtitur. at vos
Dicite pontifices, in ſacro quid facit aurum?
Nempe hoc quod Veneri donatae a virgine puppae.
Quin damus id Superis, de magna quod dare lance
Non poſſit magni Meſſalae lippa propago,
Compoſitum ius fasque animo, ſanctosque receſſus
Mentis, et incoctum generoſo pectus honeſto.
Haec cedo vt admoueam templis, et farre litabo.

SATIRA III.

ARGVMENTVM.

Mollem ac deſidioſam iuuentutem Romanam, opibus et nobilitate fretam, acriter Perſius ſub perſona philoſophi ſtoici perſtringit. Sententiarum ordo hic eſt. Dormiunt iuuenes delicatuli in multam diem 4; excitati ſomno moroſi ſurgunt, adcingunt ſe labori, deſidiaeque crimen vanis excuſationibus effugere tentant. 14. Hanc rationem puerilem magna cum indignatione exprobrat magiſter adultis, monſtratque, eos ſibimetipſis verba dare non magiſtro, ſibique nocere ſumma mollitie deprauatos. 22. Formandi fingendique ad virtutis praecepta animi nunc maxime tempus inſtare. 24; diuitias ac nobilitatem ad bene beateque viuendum minime ſubſicere. 29. Quarum rerum externarum ſplendorem oculos quidem poſſe perſtringere inperitorum, ſapientis non item. 30. Miſerrimam eſſe conditionem eorum, qui relicta virtute ſcirent, quid perdidiſſent. 34. Id quod magis inluſtratur breui digreſſione in virtutis praeſtantiam et conſcientiae ſtimulos, quibus illius deſertores ceu furiarum taedis exagitantur. 43. Communem quidem puerorum morem, quam auerſi a rectis ſtudiis eſſe ſoleant, quibusque rebus ludicris maxime teneantur, exemplo ex ſua ipſius puritia ducto demonſtrat 51. Sed illos, quum iam ex ephebis exceſſerint, atque id aetatis ſint, vt rectum a prauo dignoſcere queant, nihilominus tamen mira quadam negligentia in deligendo

sibi certo aliquo vitae genere esse, ideoque sine omni futuri cura. 62. *In tempore si adhibeatur medicina, magnum eius vsum esse; perditis autem semel moribus sapientiae praecepta raro mederi.* 76. *Doctrinarum quidem magistri a stupidis derideri, tetricamque ipsorum ac morosam philosophiam, vt vulgo perhibeant, non curari* 87; *exemplo tamen ab aegroto sumpto demonstrat, quam periculosum sit, medici consilia neglexisse, saepissimeque mortem huius neglectus poenam esse* 106. *Vt corporis morbi nonnumquam latent, eoque vehementius vim suam subito exserere soleant: sic etiam animi commotiones, occasione oblata, solere se ostendere.* 111. *Magnam igitur curam nobis adhibendam esse, vt, etiamsi vim alicuius morbi non sentiamus, omnem tamen diligentiam in nobismetipsis tutandis futurisque morbis cum corporis tum animi obcurrendo ponamus.*

Nempe hoc adsidue? iam clarum mane fenestras
Intrat, et angustas extendit lumine rimas.
Stertimus, indomitum quod despumare Falernum
Subficiat, quinta dum linea tangitur vmbra.
En quid agis? siccas insana canicula messes
Iam dudum coquit, et patula pecus omne sub vlmo est:
Vnus ait comitum. "Verumne? itane? ocius adsit
Huc aliquis! nemon?" Turgescit vitrea bilis,
Finditur: Arcadiae pecuaria rudere credas.
Iam liber et bicolor positis membrana capillis,
Inque manus chartae nodosaque venit arundo.
Tunc queritur, crassus calamo quod pendeat humor;
Nigra quod infusa vanescat sepia lympha;
Dilutas queritur geminet quod fistula guttas.
O miser inque dies vltra miser! huccine rerum
Venimus? at cur non potius, teneroque palumbo
Et similis regum pueris, pappare minutum
Poscis, et iratus mammae lallare recusas?

"An tali fundeam calamo?" Cui verba? quid iſtas
Succinis ambages? tibi luditur: effluis amens.
Contemnere, ſonat vitium percuſſa, maligne
Reſpondet viridi non cocta fidelia limo.
Vdum et molle lutum es, nunc nunc properandus, et acri
Fingendus ſine fine rota. Sed rure paterno
Eſt tibi far modicum, purum et ſine labe ſalinum,
(Quid metuas?) cultrixque foci ſecura patella.
Hoc ſatis? an deceat pulmonem rumpere ventis,
Stemmate quod Tuſco ramum millelime ducis?
Cenſoremne tunm vel quod trabeate ſalutas?
Ad populum phaleras. ego te intus et in cute noui.
Non pudet ad morem diſcincti viuere Nattae?
Sed ſtupet hic vitio, et libris increuit opimum
Pingue: caret culpa: neſcit, quid perdat: et alto
Demerſus, ſumma non nrſus bullit in vnda.
Magne pater diuum, ſaenos punire tyrannos
Haud alia ratione velis, quum dira libido
Mouerit ingenium, ferventi tincta veneno,
Virtutem videant, intabeſcantque relicta.
Anne magis Siculi gemuerunt aera iuuenci,
Aut magis auratis pendens laquearibus enſis
Purpureas ſubter ceruices terruit, *imus*
Imus praecipites, quam ſi ſibi dicat, et intus
Palleat infelix, quod proxima neſciat vxor?
Saepe oculos, memini, tangebam parnus oliuo,
Grandia ſi nollem morituri verba Catonis
Dicere, non ſano multum laudanda magiſtro,
Quae pater adductis ſudans audiret amicis.
Iure: etenim id ſummum, quid dexter ſenio ferret,
Scire erat in voto: damnoſa canicula quantum
Raderet: anguſtae collo non fallier orcae:

Neu quis callidior buxum torquere flagello.
Haud tibi inexpertum curuos deprendere mores,
Quaeque docet ſapiens braccatis inlita Medis
Porticus, inſomnis quibus et detonſa iuuentus
Inuigilat, ſiliquis et grandi paſta polenta.
Et tibi quae Samios diduxit litera ramos,
Surgentem dextro monſtrauit limite callem.
Stertis adhuc? laxumque caput compage ſoluta
Oscitat heſternum, diſſutis vndique malis?
Eſt aliquid quo tendis, et in quod dirigis arcum?
An paſſim ſequeris coruos teſtaque lutoque,
Securus quo pes ferat, atque ex tempore viuis?
Helleborum fruſtra, quum iam cutis aegra tumebit,
Poſcentes videas. venienti obcurrite morbo.
Et quid opus Cratero magnos promittere montes?
Diſcite io miſeri, et cauſſas cognoſcite rerum!
Quid ſumus, et quidnam victuri gignimur? ordo
Quis datus, aut metae quam mollis flexus, et vnde?
Quis modus argento? quid fas optare? quid aſper
Vtile nummus habet? patriae carisque propinquis
Quantum elargiri deceat? quem te deus eſſe
Iuſſit, et humana qua parte locatus es in re?
Diſce: nec inuideas, quod multa fidelia putet
In locuplete penu, defenſis pinguibus Vmbris,
Et piper, et pernae, Marſi monimenta clientis,
Maenaque quod prima nondum defecerit orca.
Hic aliquis de gente hircoſa centurionum
Dicat, Quod ſatis eſt, ſapio mihi: non ego curo
Eſſe, quod Arceſilas aerumnoſique Solones,
Obſtipo capite, et figentes lumine terram,
Murmura quum ſecum et rabioſa ſilentia rodunt,
Atque exporrecto trutinantur verba labello,

Aegroti veteris meditantes somnia, gigni
De nihilo nihil, in nihilum nil posse reverti.
Hoc est, quod palles? cur quis non prandeat, hoc est?
His populus ridet: multumque torosa iuventus
Ingeminat tremulos naso crispante cachinnos.
Inspice: nescio quid trepidat mihi pectus, et aegris
Faucibus exsuperat gravis halitus: inspice sodes,
Qui dicit medico, iussus requiescere, postquam
Tertia compositas vidit nox currere venas,
De maiore domo modice sitiente lagena
Lenia loturo sibi Surrentina rogavit.
Heus bone, tu palles. "Nihil est." Videas tamen istud,
Quidquid id est: surgit tacite tibi lutea pellis.
"At tu deterius palles: ne sis mihi tutor:
Iam pridem hunc sepeli: tu restas." Perge, tacebo.
Turgidus hic epulis atque albo ventre lavatur,
Gutture sulfureas lente exhalante mephites.
Sed tremor inter vina subit, calidumque trientem
Excutit e manibus: dentes crepuere retecti:
Vncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.
Hinc tuba, candelae: tandemque beatulus alto
Compositus lecto, crassisque lutatus amomis,
In portam rigidos calces extendit: at illum
Hesterni capite induto subiere Quirites.
"Tange miser venas, et pone in pectore dextram:
Nil calet hic: summosque pedes adtinge manusque:
Non frigent." Visa est si forte pecunia, suae
Candida vicini subrisit molle puella,
Cor tibi rite salit? Positum est algente camino
Durum olus, et populi cribro decussa farina:
Tentemus fauces. tenero latet vlcus in ore
Putre, quod haud deceat plebeia radere beta.

Algeſ, quum excuſſit membris tremor albus ariſtas:
Nunc face ſubpoſita feruefcit ſanguis, et ira
Scintillant oculi: dicisque facisque, quod ipſe
Non ſani eſſe hominis non ſanus iuret Oreſtes.

SATIRA IV.

ARGVMENTVM.

Sub perſona Socratis Alcibiadem obiurgantis inuehitur, ſecundum veteres et omnes fere recentiores interpretes, in Neronem, omnino autem in vnumquemque ad rei publicae gubernacula ſedentem, qui vilis plebeculae adulationibus, ſuaeque ipſius nobilitate elatus, parem ſe tanto, euius vim et magnitudinem ipſe ignoret, oneri ferendo exiſtimet, nulla philoſophiae, quae ſola rei publicae bene et recte adminiſtrandae facultatem ſubpeditare poſſit, ratione habita. Socrates inducitur Alcibiadem increpans: Qua, Alcibiades, fiducia ad rem publicam id praeſertim aetatis adoſſiſti? Prudentia ſcilicet annos tuos praeuertit 5; exortam ſeditionem vel vno verbo comprimere potes, plebemque errantem in rectam viam reducere, quippe qui discrimen inter rectum et prauum probe ſcias. 13. Quin, tu ſtultiſſime rerum, formae pulchritudine tantopere ſuperbiens, plebis fauorem captare deſinis! 16, qui, a philoſophia nondum inſtructus, certum finem, quo omnia referenda ſint, adhuc ignoras, vel corporis voluptate eum metiris vt viliſſimus quisque. 19. — Alcibiades ſubiicit: Sed generis claritate gaudeo, pulchritudine inſtructus ſum. 20. Socrates: Si hoc vel maxime ſit, tamen ne abiectiſſimae quidem mulierculae ſapientia praeſtas. 22. Haec hominum peruerſitas, qua ſe ad difficillima quaeque aptos putant, aliorumque iniqui aeſtimatores ſunt, inde exiſtit, quod nemo ſe ipſum noſcere ſtudet, quilibet aliena vitia curat, ſua negligit. Hoc exemplo expreſſum eſt ab homine vitae turpitudine infami, mores ſordidos auari cuiusdam notante, communique hominum more et conſuetudine propenſum ſuum ad aliena vitia exagitanda animum excuſante, ſumpto. 43. Quo facto con-

cludit Socrates: Latent vitia tua, et, quem te homines putant, talis tibi videris esse, quum tamen omnibus cupiditatibus inseruias. Descendas in te velim, et adnasces ipse, quantum tibi adhuc ad animi perfectionem desit.

Rem populi tractas? (barbatum haec crede magistrum
Dicere, sorbitio tollit quem dira cicutae:)
Quo fretus? dic hoc magni pupille Pericli.
Scilicet ingenium et rerum prudentia velox
Ante pilos venit: dicenda tacendaque calles.
Ergo vbi commota fremet plebecula bile,
Fert animus calidae fecisse silentia turbae
Maiestate manus. quid deinde loquere? Quirites,
Hoc, puta, non iustum est: illud male: rectius illud.
Seis etenim iustum gemina suspendere lance
Ancipitis librae: rectum discernis, vbi inter
Curua subit, vel quum fallit pede regula varo:
Et potis es nigrum vitio praefigere Theta.
Quin tu igitur summa nequidquam pelle decorus,
Ante diem blando caudam iactare popello
Desinis, Anticyras melior sorbere meracas.
Quae tibi summa boni est? vncta vixisse patella
Semper, et adsiduo curata cuticula sole.
Exspecta: haud aliud respondeat haec anus. i nunc;
Dinomaches ego sum, subsla: *sum candidus*. esto:
Dum ne deterius sapiat pannucea Baucis,
Quum bene discincto cantauerit ocima vernae.
Vt nemo in sese tentat descendere, nemo!
Sed praecedenti spectatur mantica tergo.
Quaesieris, Nossin Vectidi praedia? "cuius?"
Diues arat Curibus quantum non miluus oberret,

"Hunc ais? hunc dis iratis genioque ſiniſtro?
Qui quandoque iugum pertuſa ad compita figit,
Seriolae veterem metuens deradere limum,
Ingemit, *Hoc bene ſit!* tunicatum cum ſale mordens
Caepe: et farrata pueris plaudentibus olla,
Pannoſam faecem morientis ſorbet aceti."
At ſi vnctus ceſſes, et figas in cute ſolem,
Eſt prope te ignotus, oubito qui tangat, et acre
Deſpuat in mores: penemque arcanaque lumbi
Runcantem, populo marcentes pandere vuluas.
Tu quum maxillis balanatum gauſape pectas,
Inguinibus quare detonſus gurgulio exſtat?
Quinque palaeſtritae licet haec plantaria vellant,
Elixasque nates labefactent forcipe adunca,
Non tamen iſta ſilix vllo manſuefcit aratro.
Caedimus, inque vicem praebemus crura ſagittis.
Vinitur hoc pacto: ſic nouimus. ilia ſubter
Caecum vulnus habes: ſed lato balteus auro
Praetegit. vt mauis, da verba, et decipe neruos,
Si potes. "Egregium quum me vicinia dicat,
Non credam?" Viſo ſi palles, inprobe, numo;
Si facis, in penem quidquid tibi venit amarum;
Si puteal multa cautus vibice flagellas:
Nequidquam populo bibulas donaueris aures.
Reſpue, quod non es: tollat ſua munera cerdo.
Tecum habita, et noris, quam ſit tibi curta ſupellex.

SATIRA V.

AD MAGISTRVM SVVM ANNAEVM CORNVTVM.

ARGVMENTVM.

Vt gratissimum erga Cornutum, praeceptorem suum, animum declaret poeta, vtitur lepida sententiarum conformatione. Scilicet ad rei magnitudinem, quae verbis aequari non possit, declarandam, poetae sibi optare solent centum ora et linguas, Homerum secuti; quorum more et instituto Persius quoque hoc loco vtitur, subindeque se a Cornuto interpellatum singit: Quorsum haec? quippe neque carmen aliquod sublime condas, neque in argumento aliquo tragico verseris, neque omnino prauum huius saeculi morem, quo tenues et ieiunae res ingenti strepitu verborum ac tumultu, vt grauissimae, efferuntur, in animum induxeris sequi, sed vitae humanae consuetudinem, in dies magis magisque in deterius delabentem, acerrimo sale defricare tibi propositum sit; quin huc igitur verba et sententias dirigis? 18 Enimuero, Persius subiicit, huic rerum vanitati equidem nullus studeo; animi mei recessus tibi vt aperirem, ostenderemque, quanto amore te complecterer, vota poetarum, vel in minutis rebus a nonnullis inepte adhibita, in maxima re et meo sensu grauissima, mea feci. 29. Recensum iam instituit omnium beneficiorum, quibus a Cornuto puer adfectus sit, declaratque, quantum eius institutioni et praeceptis debeat. 40. Familiaritatis deinde mentionem facit, quae sibi cum illo semper intercesserit, intimae 44, studiorumque communium morumque similitudinis. 62. Hinc deflectit ad stoicum a quod dogma de libertate, quo sapiens solus liber perhibetur, transitione admodum felici. Animo enim gratissimo reputans, quantum ipse stoicorum disciplinae debeat, ex illorumque ratione ad vitam cum animi tranquillitate et constantia transigendam profecerit, suo ipsius exemplo monet iuuenes, vt eadem opportunitate vtantur, neque eo asionem discendi differant. 72. Ad bene autem et beate viuendum libertate opus esse, non ista, quae in Damae, agasonis cuiusdam, persona ridetur, simili. 82. Docet porro, quid sit ex Stoicorum sententia, ita vi-

vere, vt velis, id est, verae libertatis vim et naturam, quae a praetore, philosophiae ignaro, non possit cuiquam impertiri. 95. *Ad omnia, quaecumque vis, facienda requisita ad beatam omnium rerum cognitionem* 104, *libertatemque sine cognitione veri, rerumque vel expetendarum vel fugiendarum ratione, et animo ab omnibus cupiditatibus motibusque vehementioribus vacuo ac soluto ne cogitari quidem posse.* 118. *Non posse fieri, vt aliquis sapiens idemque stultus sit, sed vel omnino sapiens vel omnino stultus.* 123. *Vt domini in seruos, sic cupiditatem in ipsos dominos esse imperium aeque seuerum.* 131 *Quod vt amplius confirmet, exemplo vtitur, a mercatoris auaritia petito, ad omnia facinora illum impellente* 139; *contra pugnantem inducit luxuriam, mercatoris animum in diuersa trahentem* 153, *qui nisi vtroque vitio declinato, in alterum praecipitem se necessario daturus sit.* 160 *Iam ad aliam similitudinem transit, ab amante aliquo sumptam, qui valedicere amicae quum apud animum statuerit, illico ad eam pristina caritate retrahatur.* 169 *Quibus rebus monstrat Noster, ne illum quidem liberum esse, qui imperium in vitia ad tempus exercere possit* 175, *multo minus eos libertatem vectos censendos esse, quos ambitione religionibusque per vices excitatos turbatosque semper conspiciamus.*

Vatibus hic mos est, centum sibi poscere voces,
Centum ora, et linguas optare in carmina centum,
Fabula seu maesto ponatur hiatula tragoedo,
Vulnera seu Parthi ducentis ab inguine ferrum.
Quorsum haec? aut quantas robusti carminis offas
Ingeris, vt par sit centeno gutture niti?
Grande locuturi nebulas Helicone legunto,
Si quibus aut Procnes, aut si quibus olla Thyestae
Feruebit, saepe insulso cenanda Glyconi.
Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino,
Folle premis ventos; nec clauso murmure raucus
Nescio quid tecum graue cornicaris inepte;

Nec ſiloppo tumidas intendis rumpere buccas.
Verba togae ſequeris, iunctura callidus acri,
Ore teres modico, pallentes radere mores
Doctus et ingenuo culpam defigere ludo.
Hinc trahe, quae dicas, menſamque relinque Mycenis
Cum capite et pedibus, plebeiaque prandia noris.
Non equidem hoc ſtudeo, bullatis vt mihi nugis
Pagina turgeſcat, dare pondus idonea fumo.
Secreti loquimur. tibi nunc, hortante Camena,
Excutienda damus praecordia: quantaque noſtrae
Pars tua ſit, Cornute, animae, tibi, dulcis amice,
Oſtendiſſe iuuat. pulſa, dignoſcere cautus,
Quid ſolidum crepet, et pictae tectoria linguae.
His ego centenas auſim depoſcere voces,
Vt, quantum mihi te ſinuoſo in pectore fixi,
Voce traham pura, totumque hoc verba reſignent,
Quod latet arcana non enarrabile fibra.
Quum primum pauido cuſtos mihi purpura ceſſit,
Bullaque ſubcinctis laribus donata pependit;
Quum blandi comites, totaque impune Suburra
Permiſit ſparſiſſe oculos iam candidus vmbo;
Quumque iter ambiguum eſt, et vitae neſcius error
Diducit trepidas ramoſa in compita mentes:
Me tibi ſubpoſui. teneros tu ſuſcipis annos
Socratico, Cornute, ſinu. tunc fallere ſollers
Adpoſita intortos oſtendit regula mores,
Et premitur ratione animus vincique laborat,
Artificemque tuo ducit ſub pollice vultum.
Tecum etenim longos memini conſumere ſoles,
Et tecum primas epulis decerpere noctes.
Vnum opus et requiem pariter diſponimus ambo,
Atque verecunda laxamus feria menſa.

Non equidem hoc dubites, amborum foedere certo
Conſentire dies, et ab vno ſidere duci.
Noſtra vel aequali ſuspendit tempora Libra
Parca tenax veri, ſeu nata fidelibus hora
Diuidit in Geminos concordia fata duorum,
Saturnumque grauem noſtro Iove frangimus vna.
Neſcio quod certe eſt, quod me tibi temperat, aſtrum.
Mille hominum ſpecies, et rerum discolor vſus.
Velle ſuum cuique eſt, nec voto viuitur vno.
Mercibus hic Italis mutat ſub ſole recenti
Rugoſum piper et pallentis grana cumini:
Hic ſatur inriguo mauult turgeſcere ſomno:
Hic campo indulget: hunc alea decoquit: ille
In Venerem eſt putris. ſed quum lapidoſa cheragra
Fregerit articulos, veteris ramalia fagi:
Tunc craſſos transiſſe dies, lucemque paluſtrem,
Et ſibi iam ſeri vitam ingemuere relictam.
At te nocturnis iuuat inpalleſcere chartis.
Cultor enim iuuenum purgatas inferis aures
Fruge Cleanthea. Petite hinc iuuenesque ſenesque
Finem animo certum, miſerisque viatica canis.
"Cras hoc fiet." Idem cras fiet. "Quid, quaſi magnum?
Nempe diem donas." Sed quum lux altera venit,
Iam cras heſternum conſumpſimus. ecce aliud cras
Egerit hos annos, et ſemper paullum erit vltra.
Nam quamuis prope te, quamuis temone ſub vno
Vertentem ſeſe, fruſtra ſectabere canthum,
Quum rota poſterior curras et in axe ſecundo.
Libertate opus eſt, non hac, quam vt quisque Velina
Publius emernit, ſcabioſum teſſerula far
Poſſidet. heu ſteriles veri, quibus vna Quiritem
Vertigo facit! hic Dama eſt non treſſis agaſo,

Vappa et lippus, et in tenui farragine mendax:
Verterit hunc dominus, momento turbinis exit
Marcus Dama. papae! Marco ſpondente recuſas
Credere tu numos? Marco ſub iudice palles?
Marcus dixit: ita eſt. adſigna, Marce, tabellas.
Haec mera libertas: hoc nobis pilea donant.
"An quisquam eſt alius liber, niſi ducere vitam
Cui licet vt voluit? licet vt volo viuere: non ſim
Liberior Bruto?" Mendoſe conligis, inquit
Stoicus hic, aurem mordaci lotus aceto.
Hoc reliquum adcipio: *licet* illud et *vt volo* tolle.
"Vindicta poſtquam meus a praetore receſſi,
Cur mihi non liceat, iuſſit quodcumque voluntas,
Excepto, ſi quid Maſuri rubrica vetauit?"
Diſce! ſed ira cadat naſo rugoſaque ſanna,
Dum veteres auias tibi de pulmone reuello.
Non praetoris erat, ſtultis dare tennia rerum
Officia, atque vſum rapidae permittere vitae.
Sambucam citius caloni aptaueris alto.
Stat contra ratio, et ſecretam gannit in aurem:
Ne liceat facere id, quod quis vitiabit agendo.
Publica lex hominum naturaque continet hoc fas,
Vt teneat vetitos inſcitia debilis actus.
Diluis helleborum, certo compeſcere puncto
Neſcius examen? vetat hoc natura medendi.
Nauem ſi poſcat ſibi peronatus aratòr
Luciferi rudis, exclamet Melicerta periſſe
Frontem de rebus. tibi recto viuere talo
Ars dedit? et veri ſpeciem dignoſcere calles,
Ne qua ſubaerato mendoſum tinniat auro?
Quaeque ſequenda forent, et quae vitanda viciſſim,
Illa prius creta, mox haec carbone notaſti?

Es modicus voti? presso lare? dulcis amicis?
Iam nunc adstringas, iam nunc granaria laxes?
Inque luto fixum possis transcendere nummum,
Nec glutto sorbere salinum Mercurialem?
Haec mea sunt, teneo, quum vere dixeris, esto
Liberque ac sapiens, praetoribus ac Iove dextro.
Sin tu, quum fueris nostrae paullo ante farinae,
Pelliculam veterem retines, et fronte politus
Astutam vapido servas sub pectore vulpem:
Quae dederam supra, repeto, funemque reduco.
Nil tibi concessit ratio: digitum exsere, peccas.
Et quid tam parvum est? sed nullo thure litabis,
Haereat in stultis brevis vt semuncia recti.
Haec miscere nefas: nec, quum sis caetera fossor,
Tres tantum ad numeros satyri moueare Bathylli.
"Liber ego." Vnde datum hoc sumis, tot subdite rebus?
An dominum ignoras, nisi quem vindicta relaxat?
I puer, et strigiles Crispini ad balnea defer:
Si increpuit, cessas nugator? seruitium acre
Te nihil impellit: nec quidquam extrinsecus intrat,
Quod nervos agitet. sed si intus et in iecore aegro
Nascantur domini: qui tu impunitior exis,
Atque hic, quem ad strigiles scutica et metus egit herilis?
Mane piger stertis: Surge, inquit auaritia: eia
Surge. negas. instat, Surge, inquit. "Non queo." Surge.
"Et quid agam?" Rogitas? saperdas aduehe Ponto,
Castoreum, stuppas, ebenum, thus, lubrica Coa.
Tolle recens primus piper e sitiente camelo.
Verte aliquid; iura. "Sed Iupiter audiet." Eheu
Baro, regustatum digito terebrare salinum
Contentus perages, si vivere cum Iove tendis.
Iam pueris pellem subcinctus et oenophorum aptas:

Ocius ad nauem. nihil obſtat, quin trabe vaſta
Aegaeum rapias, niſi ſollers luxuria ante
Seductum moneat: Quo deinde inſane ruis? quo?
Quid tibi vis? calido ſub pectore maſcula bilis
Intumuit, quam non exſtinxerit vrna cicutae? 145
Tun mare transſilias? tibi torta cannabe fulto,
Coena ſit in tranſtro? Veientanumque rubellum
Exhalet vapida laeſum pice ſiſſilis obba?
Quid petis? vt nummi, quos hic quincunce modeſte
Nutrieras, pergant auidos ſudare deuncis? 150
Indulge genio, carpamus dulcia: noſtrum eſt,
Quod viuis: cinis et manes et fabula fies.
Viue memor leti. fugit hora: hoc, quod loquor, inde eſt.
En quid agis? duplici in diuerſum ſcinderis hamo:
Hunccine, an hunc ſequeris? ſubeas alternus oportet 155
Ancipiti obſequio dominos; alternus oberres.
Nec tu, quum obſtiteris ſemel, inſtantique negaris
Parere imperio, Rupi iam vincula, dicas.
Nam et luctata canis nodum abripit: attamen illi,
Quum fugit, a collo trahitur pars longa catenae. 160
Dane, cito, hoc credas iubeo, finire dolores
Praeteritos meditor. (crudum Chaereſtratus vnguem
Abrodens ait haec.) an ſiccis dedecus obſtem
Cognatis? an rem patriam rumore ſiniſtro
Limen ad obſcoenum frangam, dum Chryſidis vdas 165
Ebrius ante fores exſtincta cum face canto?
"Euge, puer, ſapias: dis depellentibus agnam
Percute." Sed cenſen plorabit, Dane, relicta?
"Nugaris: ſolea puer obiurgabere rubra.
Ne trepidare velis, atque arctos rodere caſſes. 170
Nunc ferus et violens: at, ſi vocet, haud mora, dicas,
Quidnam igitur faciam? ne nunc, quum adcerſor, et vltro

Supplicat, adcedam? ſi totus et integer illinc
Exieras, ne nunc." Hic, hic, quem quaerimus, hic eſt:
Non in feſtuca, lictor quam iactat ineptus.
Ius habet ille ſui palpo, quem ducit hiantem
Cretata ambitio? vigila, et cicer ingere large
Rixanti populo, noſtra vt Floralia poſſint
Aprici meminiſſe ſenes. quid pulchrius? — At quum
Herodis venere dies, vnctaque feneſtra
Dispoſitae pinguem nebulam vomuere lucernae,
Portantes violas, rubrumque amplexa catinum
Cauda natat thynni, tumet alba fidelia vino:
Labra moues tacitus, recutitaque ſabbata palles.
Tunc nigri lemures, ouoque pericula rupto:
Hinc grandes Galli, et cum ſiſtro luſca ſacerdos,
Incuſſere deos inflantes corpora, ſi non
Praedictum ter mane caput guſtaueris alli.
Dixeris haec inter varicoſos centuriones:
Continuo craſſum ridet Vulfenius ingens,
Et centum Graecos curto centuſſe licetur.

SATIRA VI.

AD CAESIVM BASSVM.

ARGVMENTVM.

Satira haec ad Caeſium Baſſum ſcripta de legitimo diuitiarum vſu agit. In principio amicum Noſter certiorem facit, ſe in praeſentia Lunae, Liguriae oppido, ſummo otio frui procul a curis et omni inuidia.. 17. Alios aliter ſentire, ſaepeque eorum, qui eodem temporis puncto nati ſint, ſtudia eſſe diuerſiſſima. 19. Se, quamuis alii diuerſum vitae genus ſequantur, ſuo more viuere, parcumque et ſobrium ſine ſordibus eſſe velle. 24. Annuos reditus liere conſumi. 26. Si quid inopinati adcidiſſet, non dubitandum,

de patrimonio ipſo aliquid detrahere. 32. In conligendis opibus heredis, ne funus minus ſplendidum curet, rationem habere, ſtultum eſſe. 41. Si vel legitimus hereditatem, ſumptibus factis inminutam, ſe adituruin eſſe negaſſet, heredem ſibi omnino non defuturum. 56. Nihil intereſſe, quonam loco ille natus ſit, omnes enim homines cognatione quadam inter ſe iungi. 60. Rem familiarem vinentis eſſe, nihilque habere heredem, quod iure ſuo poſtulare poſſit; quodcumque eſſet relictum, aequi bonique ipſi conſulendum, lucrique inſperati loco habendum eſſe. 71. Stulti eſſe, vitae commoditatibus ipſum carere propter auaritiae ſordes, vt heredes poſteri vitam diſſolutam et omni voluptatum genere plenam, agant. 74. Sic enim ſemper exiſtimandum, huiusmodi hominum cupiditati opes maximas, omni modo congeſtas, numquam eſſe ſatis facturas, vt ne vel ſic quidem ſit, quod ſperes, fore, vt gratiam illorum hac ratione merearis.

Admouit iam bruma foco te, Baſſe, Sabino?
Iamne lyra et tetrico viuunt tibi pectine chordae?
Mire opifex numeris veterum primordia rerum,
Atque marem ſtrepitum fidis intendiſſe Latinae:
Mox iuuenes agitare iocos et pollice honeſto
Egregius luſiſſe ſenes. Mihi nunc Ligus ora
Intepet, hibernatque meum mare, qua latus ingens
Dant ſcopuli, et multa litus ſe valle receptat.
Lunai portum eſt operae cognoſcere, ciues.
Cor iubet hoc Enni, poſtquam deſtertuit eſſe
Maeonides Quintus pauone ex Pythagoreo.
Heic ego ſecurus vulgi, et quid praeparet Auſter
Infelix pecori, ſecurus et, angulus ille
Vicini noſtro quia pinguior. etſi adeo omnes
Diteſcant orti peioribus, vsque recuſem
Curuus ob id minui ſenio, aut coenare ſine vneto,
Et ſignum in vapida naſo tetigiſſe lagena.
Discrepet his alius. geminos horoſcope varo

Producis genio. ſolis natalibus eſt qui
Fingat olus ficcum muria vafer in calice empta,
Ipſe ſacrum inrorans patinae piper. hic bona dente
Grandia magnanimus peragit puer. vtar ego, vtar,
Nec rhombos ideo libertis ponere lautus,
Nec tenuem follere turdarum noſſe faliuam.
Meſſe tenus propria viue, et granaria, fas eſt,
Emole. quid metuas? occa, et ſeges altera in herba eſt.
Aſt vocat officium: trabe rupta Bruttia ſaxa
Prendit amicus inops, remque omnem ſurdaque vota
Condidit Ionio: iacet ipſe in litore, et vna
Ingentes de puppe dei, iamque obuia mergis
Coſta ratis lacerae. nunc et de ceſpite viuo
Frange aliquid, largire inopi, ne pictus oberret
Caerulea in tabula. "Sed coenam funeris heres
Negliget iratus, quod rem curtaueris: vrnae
Oſſa inodora dabit, ſeu ſpirent cinnama ſurdum,
Seu ceraſo peccent caliae, neſcire paratus.
Tune bona incolumis minuas?" Et Beſtius vrget
Doctores Graios: "Ita fit, poſtquam ſapere vrbi
Cum pipere et palmis venit veſtrum hoc maris expers:
Foeniſecae craſſo vitiarunt vnguine pultes."
Haec cinere vlterior metuas? at tu, meus heres
Quisquis eris, paullum a turba ſeductior audi.
O bone, num ignoras? miſſa eſt a Caeſare laurus
Inſignem ob cladem Germanae pubis, et aris
Frigidus excutitur cinis: ac iam poſtibus arma,
Iam chlamydes regum, iam lutea gauſapa captis,
Eſſedaque, ingentesque locat Caeſonia Rhenos.
Dis igitur genioque ducis centum paria, ob res
Egregie geſtas, induco. quis vetat? aude.
Vae, niſi connines! oleum artocreasque popello

Largior. an prohibes? dic clare. Non adeo, inquis.
Exoſſatus ager iuxta eſt. age, ſi mihi nulla
Iam reliqua ex amitis, patruelis nulla, proneptis
Nulla manet patrui, ſterilis matertera vixit,
Deque auia nihilum ſupereſt: adcedo Bouillas
Cliummque ad Virbi: praeſto eſt mihi Manius heres.
"Progenies terrae!" Quaere ex me, quis mihi quartus
Sit pater: haud prompte, dicam tamen. adde etiam vnum,
Vnum etiam: terrae eſt iam filius. et mihi ritu
Manius hic generis prope maior anunculus exit.
Qui prior es, cur me in decurſu lampada poſcis?
Sum tibi Mercurius: venio deus huc ego, vt ille
Pingitur. an renuis? vin tu gaudere relictis?
"Deeſt aliquid ſummae." Minui mihi: ſed tibi totum eſt,
Quidquid id eſt. vbi ſit, fuge quaerere, quod mihi quondam
Legarat Tadius. nec dicta repone paterna:
Feneris adcedat merces: hinc exime ſumptus.
"Quid reliquum eſt?" Reliquum? nunc nunc inpenſius vnge,
Vnge puer caules. mihi feſta luce coquatur
Vrtica, et fiſſa fumoſum ſinciput aure?
Vt tuus iſte nepos olim ſatur anſeris extis,
Quum moroſa vago ſingultiet inguine vena,
Patriciae inmeiat vuluae? mihi trama figurae
Sit reliqua: aſt illi tremat omento popa venter?
Vende animam lucro: mercare, atque excute ſollers
Omne latus mundi, ne ſit praeſtantior alter
Cappadocas rigida pingues plauſiſſe cataſta.
Rem duplica. Feci: iam triplex, iam mihi quarto,
Iam decies redit in rugam. depunge, vbi ſiſtam.
Inuentus, Chryſippe, tui finitor acerui.

INDEX RERVM
ET DICTIONVM MEMORABILIVM.

A.

Abacus I, 131.
Accius, *poeta ineptus* I, 4. 50. 76.
Acerra iacita II, 5.
Acernus, *ſyllogismus acervalis* VI, 80.
Aceti morientis faecem ſorbet IV, 32. aceto mordaci lotus V, 86.
Acre deſpuat in mores IV, 34. 35.
Aere ſeruitium V, 127.
Adſigna tabellas V, 81.
Aedilis Areti Italo honore ſupinus fregerit heminas iniquas I, 130
Aegeum mare V, 142.
Aegroti veteris ſomnia V, 129.
Agaſo V, 76.
Ager exoſſatus VI, 52.
Alea hunc decoquit V, 57.
Alli caput guſtaueris V, 188.
Ambitio cretata V, 177.
Amomum III, 104.
Animae pars V, 23. venditae lucro VI, 75. inanes coeleſtium II, 61.
Animus premitur ratione V, 39.
Anſeris extis ſatur VI, 76.
Antiopa tragoedia I, 78.
Anticyrae meracae IV, 16.
Apennino coſtam ſubduximus I, 95.
Aperto voto viuere II, 6.
Appula canis I, 60.
Aprici ſenes V, 179.
Aqualiculus I, 57.
Arator peronatus V, 102.
Arcana lumbi IV, 35.
Argento quis modus III, 69.
Arcadiae pecuaria III, 9.
Arceſilas III, 79.
Aretium, *hodie Arezzo* I, 130.
Argenti quis modus III, 69.
ſeria II, 11.
Arma virum I, 96.
Artis magiſter venter P. 10.
Artocreas VI, 50.
Aſini auriculas I, 121.
Attiu I, 93. 105.
Aurem in ſecretam gannit V, 96.
vaporatam I, 126. aures radere mordaci vero I, 107. bibulas IV, 50. purgatas V, 63.
Auriculas emere II, 30. teneras radere I, 107. 108. auriculis conligis eſcas I, 22.
Aurum ouatum II, 55.
Auſter infelix pecori VI, 12.
Auia II, 31. auias veteres de pulmone reuellere V, 92.
Auis rara I, 46.
Axis ſecundus V, 72.

B.

Baccam conchae II, 66.
Balanatum gauſape IV, 37.
Balba de nare locutus I, 33.
Balteus praetegit auro V, 145.
Barba aurea II, 58. barbam Cynico vellet I, 133. ſtolidam praebere II, 28.
Barbatum magiſtrum IV, 1.
Baro V, 138.
Baſſaris I, 101.
Baſſus, Caeſius, *poeta lyricus* VI, 1.
Bathylli ſatyri V, 123.
Baucis paunicea IV, 21.
Beatulus III, 103.
Belle I, 49.
Berecynthius I, 93.
Beſtius VI, 37.
Beta, *herba* III, 114.
Bibulas aures IV, 50.

Biceps Parnaſus P. 2.
Bidental euitandum II, 27.
Bilis vitrea III, 8. bile tumet II, 14.
Blando popello IV, 15.
Bombis I, 09.
Bouillae VI, 55.
Braccatis Medis III, 53.
Briſeis I, 76.
Bruttia ſaxa VI, 27.
Bruto liberior V, 85.
Bulla donata laribus V, 31.
Bullatis nugis V, 19.
Bullit in vnda ſumma III, 34.
Buxum, *turbinem* III, 51.

C.

Caballino fonte P. 1.
Cadat ira naſo V, 91.
Cachinno petulanti ſplene I, 12.
Caedimus inque vicem praebemus crura ſagittis IV, 42.
Caeleſtium animae inanes II, 61.
Caepe tunicatum IV, 80.
Caeſar, *Caius Caligula* VI, 43.
Caeſonia, *vxor Caligulae* VI, 47.
Calabrum vellus II, 65.
Calces rigidos extendit III, 105.
Calirrhoë, *ſcortum* I, 134.
Calles dicenda tacendaque IV, 5.
Calue I, 156.
Camena V, 21.
Canicula, *ſidus* damnoſum III, 5. 49. iactus in talorum luſu III, 49.
Canis Appula I, 60. nodum abripit V, 159. viatica V, 65.
Canthum V, 71.
Cappadocas pingues VI, 77.
Caprificus I, 25.
Caput indutum III, 106.
Carbone notare V, 108.
Carmina intrant lumbum I, 20.
Caſiae VI, 36. Caſiam diſſoluit II, 64.
Caſtigare examen I, 6. 7.
Caſtoreum V, 135.
Cataſta rigida VI, 77.
Catinum rubrum V, 182.
Catonis grandia verba III, 45.
Caudam iactare popello IV, 15.
Cauſas rerum cognoſcite III, 66.
Cedro digna locutus I, 42.
Cenſorem ſalutas III, 29.
Centeno gutture niti V, 6.
Centuriones varicoſos V, 189.
Centurionum gens hircoſa III, 77.
Centuſſe curto V, 191.
Ceraſo pecoet caſia VI, 36.
Cerdo tollat ſua munera IV, 51.
Chaeroſtratus V, 162.
Χαῖρε P. 8.
Chartis nocturnis inpalleſcere V, 62.
Chiragra nodoſa lapidoſa V, 58.
Chlamydes regum VI, 46.
Chryſis, *meretrix* V, 105.
Chryſippus VI, 80.
Cicer ingere populo V, 177.
Ciconia, *ſannae genus* I, 58.
Cicuta IV, 2; V, 145.
Cinere vlterior VI, 41.
Cinnamum VI, 35.
Cippus leuior inprimit oſſa I, 37.
Cirratorum dictata I, 29.
Citreis lectis I, 52. 53.
Clarum mane III, 1.
Cleanthica fruge V, 64.
Clinum ad Virbi VI, 56.
Coa lubrica V, 135.
Coeleſtium inanes animae II, 61.
Coenam funeris negliget heres VI, 33.
Cocnare, *pro: agere ſabulam* V, 9.
Compita pertuſa IV, 28. ramoſa V, 53.
Compoſitas venas III, 91. Compoſitum ius fasque animo II, 73.
Conchae bacca II, 66.
Cor ſalit rite III, 111.
Cornea fibra I, 47.
Cornutus, *philoſophus* V, 23.
Corpus fidele ſenectae II, 41.
Coruos poëtas P. 13. paſſim ſequi III, 61.
Corymbis I, 101.
Cras hoc fiet V, 66. aliud egerit hos annos V, 69.
Craſſos dies V, 60.

Craſſus, pro locuplete quouis II, 36.
Crateras argenti II, 52.
Craterus, *medicus* III, 65.
Cratinus, *comoediae antiquae ſcriptor* I, 123.
Crepidas Graiorum I, 127.
Creta notare V, 108.
Cretata ambitio V, 177.
Cribro populi decuſſa farina III, 112.
Criſpinus V, 126.
Culpam defigere V, 16.
Cumini pallentis V, 55.
Curae hominum I, 1.
Curata cuticula ſole IV, 18.
Cures, *oppidum Sabinorum* IV, 26.
Curras rota poſterior V, 72.
Cuſtos purpura V, 30.
Cuticula ſole curata IV, 18.
Cynico barbam vellat I, 133.

D.

Dama V, 76. 77.
Damnoſa canicula III, 49.
Danus V, 161. 168.
Debilis inſcitia V, 99.
Decipe neruos IV, 45.
Decoctius I, 125.
Decoquit hunc alea V, 57.
Dedecus obſtem cognatis ficcis V, 136.
Defigere culpam V, 16.
Dei de puppe VI, 90.
Delumbe I, 104.
Demorſos vngues ſapit I, 106.
Dentalia ſulco terens I, 73.
Dente peragit grandia bona VI, 21.
Depellentibus Dis V, 167.
Deprendere mores curuos III, 52.
Deſcendere in ſe IV, 23.
Deſpuat acre in mores IV, 35.
Deſpumare falernum III, 3.
Dexter ſenio III, 48.
Dia poëmata I, 31.
Dicenda tacendaque calles IV, 5.
Dicta paterna VI, 66.
Dictator, *L. Quint. Cincinnatus* I, 74.
Diducit error mentes in compita V. 35.
Digito infami II, 33. monſtrari I, 28. digitum exſere V, 119.
Dinomaches IV, 20.
Diſcincto vernae IV, 22.
Diſcite o miſeri III 66.
Diſſutis malis III, 59.
Doloſi ſpes numi P. 12.
Donatae puppae Veneri II, 70.
Duplici hamo ſcinderis V, 154.

E.

Ebria veratro Ilias I, 52.
Ebullit patruus II, 10.
Echo reparabilis I, 102.
Effluis amens III, 20.
Egerit hos annos aliud eras V, 69.
Elegidia I, 51.
Elixasque nates IV, 40.
Eliquat I, 35.
Emaci prece li, 3.
Emeris auriculas II, 30.
Ennius, Quintus VI, 10.
Enſis pendens laquearibus III, 40.
Epithetis in raſis librat crimen I, 85.
Ergenna II, 26.
Error diducit mentes in compita V, 35.
Eſcas auriculis conligis I, 22.
Eſſeda VI, 47.
Euge, Belle I, 49.
Euion, *cogn. Bacchi* I, 102.
Euitandum bidental II, 27.
Eupolis, *comoediae veteris ſcriptor* I, 124.
Excutienda praecordia V, 22.
Exoſſatus ager VI, 52.
Expungam pupillum II, 13.
Exſerere digitum V, 119.
Exſultat Troſſulus I, 82.
Extra te ne quaeſieris I, 7.

F.

Fabula hianda tragoedo V, 3.
Fagi veteris ramalia V, 59.
Falernum, *vinum* III, 3.
Fallit pede regula varo IV, 12.
Far modicum III, 25.

Farina noſtra V, 115. cribro populi deculſa III, 112.
Fas animi II, 73.
Fauilla fortunata I, 39.
Feneris merces VI, 67.
Ferneat lector mihi I, 126.
Feſtuca V, 175.
Fibra arcana V, 29. cornea I, 47.
Figas in cute ſolem IV, 33.
Fidelia III, 22. 73. V, 183.
Filix, *herba* IV, 41.
Finem animo certum petite V, 64.
Flaccus, *Q. Horatius* I, 116.
Floralia V, 178.
Flumine noctem purgare II, 16.
Foedere certo V, 45.
Foeniſecae VI, 40.
Forcipe labefactent IV, 40.
Fores vdas V, 165.
Fortunare da Penates II, 45.
Fortunata fauilla I, 39.
Foſſor V, 122.
Fratres inter aenos II, 56.
Frigeſcant tibi limina I, 109.
Frons, *pro pudore* V, 103.
Fugit hora V, 153.
Fumo pondus dare V, 26.
Fundo in imo ſuſpiret numus II, 51.
Funem reduco V, 118.
Funus praeciarum II, 10. funeris coenam negliget heres VI, 33.

G.

Galli, *ſacerdotes Cybeles* V, 186.
Gannit in aurem V, 96.
Gauſape balanatum IV, 37. Gauſapa lutea VI, 46.
Gemmi, *ſidus* V, 49. *eodem tempore et vna matre geniti* VI, 18.
Generoſo honeſto incoctum pectus II, 74.
Genius ducis VI, 48. varus IV, 18. Genio merum fundere II, 3. indulgere V, 151. miniſtro IV, 27.
Gemmium, *dentem* I, 115.
Germana pubes VI, 44.
Gigni de nihilo nihil III, 35.
Gignimur, quidnam victuri III, 67.
Glutto ſorbere ſalinam V, 112.
Glycon, actor tragicus V, 9.
Graecos centum curto centone licetur V, 191.
Graii doctores VI, 33.
Grandia verba Catonis III, 45.
Gurgulio IV, 38.
Guſtaueris caput alli V, 188.
Gutture centeno niti V, 6.

H.

Habita tecum IV, 52.
Hamo duplici ſcinderis V, 154.
Hederae ſequaces P. 6.
Helicone nebulas legunto V, 7.
Heliconidas P. 4.
Heminas Areti iniquas aedilis fregerit I, 130.
Hercule dextro II, 12.
Herodis dies V, 180.
Heſterni Quirites III, 106.
Hibernat mare VI, 7.
Hiauda fabula tragoedo V, 5.
Hircoſa gens centurionum III, 77.
Honeſto generoſo incoctum pectus II, 74.
Hora fugit V, 153. *horoſcopus* V, 48.
Horoſcope VI, 18.
Humiles ſuſurros tollere de templis II, 6.
Hyacinthina laena I, 32.
Hyppipylas I, 34.

I.

Iactare candam popello IV, 15.
Ianus biceps I, 58.
Iecore rupto I, 25.
Ilias Acci ebria veratro I, 50.
In mores in luxum in prandia regum I, 67.
Inane quantum eſt in rebus I, 1.
Incurnaſſe querela I, 91.
Incuſa dona II, 52.
Incuſſere Deos V, 187.
Infami digito II, 33.
Ingenium ante pilos venit IV, 4. 5.

Inmeiat VI, 73.
Inodora ossa VI, 25.
Inpalleſcere chartis V, 62.
Inpello II, 13.
Inrigno ſomno V, 56.
Inſcitia debilis V, 99.
Inſomnis iuuentus III, 54.
Intendis rumpere V, 13.
Intepet mare VI, 7.
Intortos mores V, 38.
Ionio condidit ſurda vota VI, 29.
Ira cadat naſo V, 91.
Italae merces V, 54.
Italus honos I, 129.
Iunctura I, 65. acri V, 14.
Iunicum omenta II, 47.
Iupiter II, 18. 21. 22. 25. 29. 40. 43. V, 137. *ſiella* V, 50. cum Iove viuere V, 139.
Ius compoſitum animo II, 73.
Iuſtum ſuspendere lance IV, 10.
Iuuenci Siculi aera III, 39.

L.

Labefactent forcipe IV, 40.
Labella vda II, 32.
Labeonem I, 4.
Laborat vinci animus V, 39.
Lacerna trita I, 54.
Lactibus vectis II, 30.
Laena hyacinthina I, 32.
Lallare, *naenia* III, 18.
Lambunt, *pro cingunt* P. 5.
Lampada poſcis VI, 61.
Lance ſuspendere iuſtum IV, 10.
Lapidoſa chiragra V, 58.
Lapillo meliori numera diem II, 1.
Laquearibus auratis pendens enſis III, 40.
Laribus ſubcinctis donata bulla pependit V, 31.
Largire inopi VI, 32.
Laurus, *epiſtola laureata* VI, 43.
Lecti citrei I, 52. 53.
Lemures V, 185.
Lethi memor viue V, 153.
Libertate opus eſt V, 73.
Libra, *fidus* V, 47. librae ancipitis IV, 11.
Licinus II, 36.
Lictor ineptus V, 175.
Ligus ora VI, 6.
Limen obſcoenum V, 165. Limina tibi frigeſcant I, 109.
Limum deradere IV, 29.
Linea tangitur vmbra III, 4.
Linguae, quantum ſitiat canis Appula, tantae I, 60. linguas optare centum V, 2.
Lippa propago II, 72.
Lippus V, 77.
Litera canina ſonat de nare I, 109.
Litabis nullo thure V, 120. farre II, 75.
Litus ſe receptat multa valle VI, 8.
Locat Caeſonia ingentes Rhenos VI, 47.
Lubrica Coa V, 135.
Lucernae pingues vomuere nebulas V, 181.
Luciferi rudis V, 103.
Lucilius fecuit vrbem I, 114.
Lucro vende animam VI, 75.
Luctificabile I, 78.
Lumbum intrant carmina I, 20. lumbi arcana IV, 35.
Lunai portus VI, 9.
Lupus, *nom. propr.* I, 115.
Luſtralibus ſalinis II, 33.
Lutum es vdum et molle III, 28.
Luxuria ſollers V, 142.

M.

Macram ſpem II, 55.
Macrinus II, 1.
Maena, *piſcis* III, 76.
Maenas, *baccha* I, 101.
Maeonides. *Homerus* VI, 11.
Magiſter barbatus, *Socrates* IV, 2. Magiſter artis venter P. 10.
Magnanimus puer VI, 22.
Maieſtate manus IV, 8.
Maligne reſpondet fidelia III, 21.
Mando vota II, 59.
Mane clarum III, 1.
Manes et fabula fies V, 152.
Manius VI, 56. 60.
Mantica ſpectatur praecedenti tergo IV, 25.

Marcentes vultus pandere IV, 36.
Marcus Dama, V, 79.
Mare hibernat VI, 7. intepet VI, 7.
Marem strepitum intendisse fidis VI, 4.
Marsi clientis III, 75.
Malutius, *iurisconsultus* V, 90.
Matertera metuens Diuum II, 31.
Mexillis gausape pectus IV, 37.
Medi braccati III, 53.
Melite extra I, 114.
Membrana bicolor III, 10.
Melicerta V, 103.
Mendosum tinniat V, 106.
Mendose conligis V, 85.
Mensa verecunda seria laxare V, 44.
Mephitis III, 99.
Meracae Antiqviae IV, 16.
Mercurius II, 44. VI, 62.
Mercurialis salina V, 112.
Mersisse os populi I, 42.
Messalae propago II, 72.
Messe tenus propria viue VI, 25.
Midas I, 121.
Milnus IV, 26.
Mimalloneis bombis I, 99.
Minni senio VI, 16.
Mire opifex VI, 3.
Modicus voti V, 109.
Momento turbinis V, 78.
Monimenta Marsi clientis III, 75.
Monstrari digito I, 28.
Montes magnos promittere III, 65.
Morbo venienti obcurrere III, 64.
Mordaci vero aures radere I, 107. m. aceto totus V, 86.
Morosa vena VI, 72.
Mores curuos deprendere III, 52. intortos extendit regula V, 38. pallentes V, 15.
Munera sua tollat cerdo IV, 51.
Murmur tollere de templis II 6.
Murmura rabiosa rodunt III, 81.
Musa I, 63.
Mutius I, 115.
Mycenae V, 17.

N.

Nare de balba locutus I, 33. naribus vncis indulgens I, 40.
Naso suspendere I, 118.
Natalitia lardonyche I, 16.
Natura continet hoc fas V, 98. 99.
Nebulas Helicone legunto V, 7.
Nectar Pegaseium P. 14.
Nemo in sese tentat descendere IV, 23.
Nereus I, 94.
Nerio iam tertia ducitur vxor II, 14.
Neruis opem poscere II, 41. nernos decipere IV, 45.
Nigrum theta IV, 13.
Nihil gigni de nihilo III, 84.
Noctem flumine purgas II, 16.
Nocturnis chartis impallescere V, 62.
Nodosa arundo III, 11. chiragra V, 58.
Nodum canis abripit V, 159.
Nonaria, *prostibulum* I, 133.
Nucibus relictis I, 10.
Nugis bullatis V, 19.
Numae vasa II, 59.
Numera diem meliore lapillo II, 1.
Numeros tres Bathylli V, 123.
Numus suspiret in imo fundo II, 51. vtile quid habet III, 70. Numi dolosi spes P. 12. Numos credere V, 80.
Nutrici non mando vota II, 39.

O.

O curas hominum I, 1.
Obba fissilis V, 148.
Obcurrite sannae posticae I, 62.
Obscoenum limen V, 165.
Obstipum caput VI, 32.
Occillo patranti I, 18.
Ocimum, *herba* IV, 22.
Oculi scintillant ira III, 117. oculos vrentes inhibere II, 34. tangere oliuo III, 44.
Oenophorum V, 140.
Offas V, 5.
Officia rerum tenuia V, 93.
Ohe I, 25.

Oletum I, 112.
Olino tangere oculos III, 44.
Omenta iunicum II, 47.
Omento tremat venter VI, 74.
Opimum pingue III, 33.
Optare centum linguas V, 2.
Orcae auguſtae collo non fallier III, 76.
Ordo quis datus III, 67.
Oreſtes III, 118.
Oſſa inodora vrnae dabit heres VI, 34.
Ouo rupto pericula V, 185.

P.

Pacuuius, *poeta tragicus* I, 77.
Pagina nugis turgeſcat V, 20.
Palaeſtritae IV, 39.
Palato tenero ſubplantat verba I, 35.
Palilia I, 72.
Pallentes mores V, 15.
Pallida Pirene P. 4.
Palpo V, 176.
Pannucea Baucis IV, 21.
Papae V, 79.
Pappare minutum II, 17.
Parca tenax veri V, 48.
Paria centum inducere VI, 48.
Parnaſus biceps P. 2.
Pars animae V, 23.
Parthi vulnera V, 4.
Paſſim ſequi cornus III, 61.
Patella ſecura III, 26.
Pater diuum III, 35.
Paterna dicta VI, 66.
Paterno rure III, 24.
Patranti ocello I, 18.
Patriam rem fraugere V, 164.
Patriciae vulnae IV, 75.
Patruus ebullit II, 10.
Patruos ſapimus I, 11.
Pauo Pythagoreus VI, 11.
Pectine tetrico VI, 2.
Pectus incoctum generoſo honeſto II, 74.
Pecori infelix auſter VI, 53.
Pede varo regula fallit IV, 12.
Pedius I, 85.
Pegaſeium nectar P. 14.
Pelliculam veterem retines V, 116.
Penates da fortunare II, 45.
Pendens laqueariibus cuſis III, 40.
Penem amarum IV, 48.
Peragit grandia bona dente VI, 21. 22.
Perditus cute I, 23.
Pericli pupille IV, 3.
Pericula capite cano pellere I, 83. Pericula ouo rupto V, 185.
Peronatus arator V, 102.
Petulanti ſplene cachinno I, 12.
Pertuſa compita IV, 28.
Phaleraе III, 30.
Phyllidas I, 34.
Picas poëtrias P. 14.
Pilea libertatem dant V, 82.
Pinge duos angues I, 113. Pictae tectoria linguae V, 25.
Pingue opimum III, 33.
Pirenen pallidam P. 4.
Pituita purgatiſſima ſomnia II, 57.
Plantaria, *pilos* IV, 39.
Plasma liquidum I, 17.
Plauſiſſe Cappadocas VI, 77.
Plebeia prandia V, 18.
Plorabile I, 34.
Pluteum non caedit I, 106.
Poëmata dia I, 31.
Poëtrias picas P. 14.
Polenta III, 55.
Pollice (ſub) ducere vultum V, 40.
Pondus dare fumo V, 20.
Pontifices II, 69.
Pontus V, 134.
Popa venter VI, 74.
Popello blando iactare caudam IV, 15.
Populo donaueris bibulas aures IV, 50.
Porticus, *diſciplina ſtoica* III, 54.
Poſcis prece emaci II, 3.
Poſterior rota V, 72.
Poſticae obcurrite ſannae I, 62.
Pote I, 56.
Praecedenti tergo ſpectatur mantica IV, 25.

Praeclarum funus II, 10.
Praecordia exentienda V, 22.
Praefigere nigrum theta vitio IV, 13.
Praetegit auro baltens V, 145.
Praetoris non erat dare V, 93.
Prandia plebeia V, 18.
Prece emaci poſcis II, 3.
Premitur ratione animus V, 39.
Primordia rerum VI, 3.
Procne V, 8.
Producis VI, 19.
Progenies terrae VI, 57.
Proſui labra P, 1.
Propago lippa II, 72.
Properandus rota III, 23.
Propria meſſe VI, 25.
Prudentia velox rerum ante pilos venit IV, 4.
Pſittaco P. 8.
Pulchrum eſt digito monſtrari I, 28.
Pulydamas I, 4.
Pulmentaria vncta III, 102.
Pulmo praelargus animae I, 14.
Pulmonem rumpere ventis III, 27.
Pulpa ſcelerata II, 63.
Pupillum expungam II, 15. magni pericli IV, 3.
Puppae Veneri donatae II, 70.
Puppe dei VI, 90.
Purgatas aures V, 63.
Purgatiſſima ſomnia II, 57.
Purpura cuſtos V, 30.
Puteal multa vibice flagellas IV, 49.
Putris in Venerem V, 58.
Pythagoreus pauo VI, 11.

Q.

Quaeſieris te non extra I, 7.
Quantum eſt in rebus inane I, 1.
Quatit manibus II, 35.
Quintius dictator I, 74.
Quinta vmbra III, 4.
Quincunce modeſto V, 149.
Quiritem quibus vna vertigo facit V, 75. Quirites heſterni III, 106.

R.

Rabioſa ſilentia III, 81.
Radere auriculas vero I, 107.
Ramale vetus I, 97.
Ramalia fagi V, 59.
Ramoſa compita V, 35.
Ramum ducis ſtemmate Tuſco III, 56.
Rancidulum quiddam balba de nare locutus I, 33.
Rapiant puellae II, 58.
Rapidae vitae vſum permittere V, 94.
Rara auis I, 46.
Raſis in epithetis librat crimen I, 85.
Ratione premitur animus V, 39.
Receptat ſe litus multa valle VI, 8.
Receſſus ſanctos mentis II, 73.
Rectum discernis IV, 11.
Recutita ſabbata V, 184.
Recto talo viuere V, 104.
Redit in rugam VI, 79.
Relictis nucibus I, 10.
Reſulſerit nummi ſpes P. 12.
Regula fallit pede varo IV, 12. fallere ſollers adpoſita intortos extendit mores V, 38.
Reguſtatum ſalinum V, 158.
Remus I, 75.
Reparabilis Echo I, 102.
Reſpondet maligne fidelia III, 22.
Reſpue quod non es IV, 51.
Reuello anias veteres de pulmone V, 92.
Rhenos ingentes VI, 47.
Rhombos ponere VI, 23.
Ridenti amico I, 116.
Rigida cataſta VI, 77.
Rimas anguſtas extendit lumine III, 2.
Rixanti populo cicer ingere V, 178.
Roma turbida I, 5. 8.
Romule I, 87.
Romuliae fauni I, 31.
Roſa fiat, quidquid calcauerit II, 32.
Rota aeri fingendus V, 24. poſterior curras V, 72. properandus III, 23.

Rubellum Veientanum V, 147.
Rubrica Maſuri V, 90.
Rubricam dirigere oculo vno I, 66.
Rubrum catinum V, 182.
Rugam (in) redit VI, 79.
Rugoſa ſanna V, 91.
Rumore ſiniſtro V, 164.
Runcantem IV, 36.
Rupto iecore I, 25.
Rure paterno tibi eſt ſat modicum III, 24.

S.

Sabbata recutita palles V, 184.
Sabino foco VI, 1.
Sacer eſt locus I, 113.
Sacerdos luſca V, 186.
Sagittis praebemus crura IV, 42.
Salinum reguſtatum terebrare V, 138.
Salit cor rite III, 111.
Saliuam Mercurialem glutto ſorbere V, 112. luſtralem II, 33. tennem turdorum noſcere VI, 24.
Sambucam aptaueris caloni V, 95.
Samios ramos diduxit litera III, 56.
Sanna rugoſa V, 91. ſannae poſiticae obeurrite I, 62.
Saperdas adnehe ponto V, 134.
Sapio quod ſatis eſt mihi III, 78.
Sapit vngues demorſos I, 106.
Sapimus patruos I, 11.
Sardonyche natalitia I, 16.
Sartago loquendi I, 80.
Satur auferis extis VI, 76.
Saturnia aera II, 59.
Saturnus grauis V, 50.
Satyri Bathylli V, 123.
Saxa Bruttia VI, 27.
Scinderis duplici hamo V, 154.
Scintillant ira oculi III. 117.
Scire tuum nihil eſt I, 27.
Scomber, *piſcis* I, 43.
Scrobs I, 119.
Secretam in aurem gannit V, 96.
Sectabere cauthum V, 71.
Secuit Lucilius vrbem I, 114.
Secundo axe V, 72.
Securus quo pes ferat III, 62.
Secura patella III, 26.
Seductum moneat luxuria V, 143.
Seges altera in herba eſt VI, 26.
Semipagauus P. 6.
Semiuncia breuis V, 121.
Sene praegrandi I, 124. Senes aprici V, 179.
Senio dexter III, 48.
Sepia III, 13.
Sequaces hederae P. 6.
Seria argenti II, 11.
Seriola IV, 29.
Serino quis populi I, 63.
Seruitium acre V, 127.
Sesquipede I, 57.
Seueros vngues I, 64.
Siculi aera iuuenci III, 39.
Silentia rabioſa III, 81.
Siliquis III, 55.
Sinciput VI, 70.
Siniſtro genio IV, 27.
Sinuoſo pectore V, 27.
Siſirum V, 186.
Socratico finu V, 37.
Sole recenti V, 54. Solem ſigis in cute IV, 33.
Solea rubra obiurgabere V, 169.
Solidum quid crepet V, 25.
Solones aerumnoſi III, 79.
Somnia aegroti veteris V, 129. pituita purgatiſſima II, 57.
Sommo inrigno V, 56.
Sonat de nare canina litera I, 109.
Sorbere IV, 16. V, 112.
Sorbitio IV, 2.
Sparſiſſe oculos V, 33.
Speciem veri dignoſcere V, 105.
Spes nimi refulſerit P. 12.
Splene petulanti I, 12.
Statius II, 19.
Stemmate Tuſco III, 28.
Steriles veri V. 75.
Stertimus III, 3.
Stloppo V, 15.
Stolidam barbam praebere II, 28.
Strigiles V, 126.
Stringere venas crudo de puluere II. 66.
Stupet hic vitio III, 32.

Stuppas V, 135.
Subaerato V, 106.
Subcinctis laribus V, 31.
Subdite rebus V, 124.
Subduximus collam Apennino I, 95.
Subere praegrandi I, 97.
Subplantat verba palato I, 35.
Sublellia I, 82.
Suburra V, 32.
Succinis ambages III, 20.
Sulco terens dentalia I, 75.
Sulfure facro II, 25.
Sulfureas mephites III, 99.
Supellex quam curta fit IV, 52.
Surda vota condidit Ionio VI, 28.
Surgentem callem III, 57.
Surrentina III, 95.
Suspendere nafo I, 118.
Sufpiret numus in imo fundo II, 51.
Sufurros humiles tollere de templis II, 6.

T.

Tabellas adfigna V, 81.
Tabula in caerulea oberret pictus VI, 32.
Tadius VI, 66.
Talo recto vivere V, 104.
Tange mifer venas III, 107.
Tectoria linguae V. 25.
Tecum habita IV, 52.
Temperat me tibi V, 51.
Templis murmur tollere II, 6.
Tenax veri Parca V, 48.
Tendis cum Iove viuere V, 139.
Teneras auriculas radere I, 107.
Tentemus fauces III, 113.
Tennem falinam turdorum nofcere VI, 24.
Tenuia rerum officia V, 93.
Tepidum Decenter I, 84.
Terebrare falinum V, 138.
Terens dentalia fulco I, 75.
Terrae filius VI, 59. progenies VI, 57.
Teflticuli paterni I, 105.
Tetrico pectine VI, 2.
Thcta nigrum vitio praefigere IV, 13.
Thure nullo litabis V, 120.
Thyeftes V, 8.
Thynnus V, 183.
Tiberino gurgite II, 15.
Titos ingentes I, 20.
Togae verba V, 14.
Tollat fua munera cerdo IV, 51.
Torofa iuuentus III, 86.
Trabe rupta VI, 27.
Trabeatus III, 29.
Tragoedo hianda fabula V, 3.
Trafiam voce pura V, 28.
Trama figurae VI, 73.
Tremulo verfu I, 21.
Treffis agafo V, 76.
Trientat III, 100.
Troiades I, 4.
Troffulus leuis I, 82.
Trutinantur verba labello III, 82.
Tucetaque craffa II, 42.
Tumuli mortuorum floribus ornati I, 40.
Tunicatum caepe IV, 80.
Turbida Roma I, 5.
Turbinis momento V, 78.
Turdarum falinam noffe VI, 24.
Turgefcat pagina nugis V, 20.
Tufcum fictile II, 60. Tufco ftemmate ducis ramum III, 28.
Tutor ne fis mihi III, 96.
Tyrannos faeuos punire III, 35.

V.

Vae VI, 50.
Vago inguine VI, 72.
Vaporata aure I, 126.
Vappa V, 77.
Varicofos centuriones V, 189.
Vafa Numae II, 59.
Vates centum fibi voces ora et linguas in carmina pofcunt I, 2.
Vatum plorabile I, 34.
Vda labella II, 32.
Vdas fores V, 165.
Vectidius IV, 25.
Veientanum Rubellum V, 147.
Velina, fc. *tribus* V, 75.
Vellant plantaria IV, 39.
Velle fuum cuique eft V, 53.
Velox prudentia IV, 4.

Venae compositae III, 91. morosae VI, 72. venas tange miser III, 107. stringere crudo de pulnere II, 66.
Vende animam lucro VI, 75.
Veneri puppae donatae II, 70. in Venerem putris V, 58.
Venienti obcurrite morbo III, 64.
Venosus liber I, 76.
Venter magister artis P. 11.
Veratro ebria Ilias I, 51.
Verba togae sequeris V, 14.
Verecunda mensa seria laxare V, 44.
Veri tenax Parca V, 48. speciem dignoscere V, 105. steriles V, 75.
Vernae discincto IV, 22.
Vero mordaci radere auriculas I, 107.
Verrucosa Antiopa I, 77.
Versu tremulo I, 21.
Vertigo quibus vna facit Quiritem V, 76.
Veteres anias de pulmone reuellere V, 92.
Vetulo I, 22.
Vestales vrnae II, 60.
Viatica canis V, 65.
Vibice multa puteal flagellas IV, 49.
Vicinia me egregium dicat IV, 46.
Vindicta mens V, 88.
Violae nascentur e tumulo I, 40. violas portantes lucernae V, 182.
Virbi ad clinum VI, 56.
Virtutem videant intabescantque relicta III, 38.
Vitrea bilis III, 8.
Vitae nescius error V, 34. rapidae vsum permittere V, 94.
Viue memor leti V, 153. viuere talo recto V, 104. ex tempore III, 62. cum Iove V, 139.
Vlterior cinere hoc metuas VI, 41.
Vmbo candidus V, 33.
Vmbra quinta III, 4.
Vmbri pingues III, 74.
Vncis naribus indulges I, 40.
Vnctus cesses IV, 33.
Vnguem crudum abrodere V, 162. vngues demorsos sapit I, 106. seneros I, 64.
Vnguen crassum VI, 40.
Vomuere lucernae pingues nebulas V, 181.
Vota nutrici non mando II, 39. surda condidit Ionio VI, 23. voti modicus V, 108. voto viuere aperto II, 7.
Voce pura traham V, 28.
Vrentes oculos inhibere II, 34.
Vrnae ossa inodora dabit heres VI, 34.
Vrtica VI, 70.
Vsum vitae rapidae permittere V, 94.
Vulfenius V, 190.
Vulgi secutus VI, 12.
Vulnus coecum habes IV, 44. vulnera Parthi V, 4.
Vulpem assutam seruas sub pectore V, 117.
Vulnas marcentes paudere IV, 36. patricias IV, 73.
Vxor proxima III, 43.

COMMENTARIVS PERPETVVS

IN

A. PERSII FLACCI

SATIRAS VI.

CONSCRIPTVS

A

G. L. KOENIG.

GOTTINGAE, MDCCCIII.
SVMTIBVS HENRICI DIETERICH.

COMMENTARIVS IN PROLOGVM.

V. 1—3. Equidem carminum faciendorum facultatem ſolenni illo more nactus ſum, quo nactos ſe eſſe eam reliqui poëtae gloriantur, neque bibi ex Hippocrene, neque ſomniaui in Parnaſo.

1. *Nec labra prolui.* *Proluere* pro madefacere, rigare ſaepe ponitur; *proluere ſe vino*, aut *prolui vino* pro: potare vinum, vinum largius haurire. Virgil. Aen. I, 738; Cop. 29; Horat. Sat. I, 5. 16. Quae vis huic quidem loco per ſe bene conueniret. Nam vt poëtae antiqui, qui quidem modeſtiores eſſent, ſe bibiſſe tantum ex Muſarum fontibus dixerunt, eorum imitatores non poterant eſſe modico illo hauſtu contenti, ipſique aqua illa, Apollinis et Muſarum numine et vi quaſi medicata, probe repleti eſſe videri voluerunt. Martial. VIII, 70, 3. Stat. Silv. II, 7, 12. Et Sidonius Apollin. IX, 285. Muſas vocat *madidas potatae ab Hippocrene.* Illud igitur ipſum potuit Perſius ridere, quum illa dictione vteretur. Verum dixit: *Nec labra prolui*, h. e. ne primoribus quidem labris ſacros illos fontes adtigi. Hom. Il. 1. 495. χείλεσι μέν τ'ἔδλην', ὑπερωΐην δ'οὐκ ἐδίηνε. Qui exiſtimant, largiorem hauſtum his verbis indicari, a pecudibus hoc ductum putant, quae vehementer ſitientes non labra ſolum, ſed totam proboſcidem aquis immergunt. Verum hoc alienum videtur. Ceterum cf. Propert. III, 2. 52. Stat. Silv. V, 3. 122. *fonte caballino*, i. e. Hippocrene, quem fontem Pegaſus, vt aiunt, vngulae ictu protulit. Arati phaen. 205 ſqq. Ovid. Faſt. III, 450 ſqq. Sidon. Apoll. VIII, 9 ſqq. Barth. ad Stat. Theb. VI, 338. Inde Propertius (III, 2, 2.) eius aquam vocat: *humorem Bellerophontei equi.* In adiecto *caballino* non eſt argutandum, vt exiſtimes, Perſium minus honeſtiori vocabulo vſum eſſe, vt fontis religionem rideret, quia *caballus* equum ſaepius minus generoſum ſignificet. Hoc enim non ſemper ita ſe habet; cf. Iuvenal. X, 6. Auſon. Epiſt. IV, 8. Forſan retinuit hoc vo-

cabulum ab iis poëtis vsurpatum, quorum stultam adrogantiam persiringere instituit. Non solum ex hoc Persii loco, verum etiam ex multis aliis poëtarum, in primis recentiorum, adparet, et illi fonti et aliis quibusdam singularem vim fuisse tributam, vt aquae illorum hausiae facultatem poëticam inspirarent. Homeri et Hesiodi aetate haec opinio nondum erat nata. Neque apud tragicos et Pindarum talc quidquam legimus, quamquam fontium Apollini sacrorum mentio ibi fit. Primum huius rei vestigium occurrere videtur apud Moschum Idyll. III, 77 sq. Ἀμφότεροι (Homerus et Bion) παγαῖς πεφιλαμένοι, ὁς μὲν ἔπινε Παγάσιδος κράνας, ὁ δ' ἔχεν πόμα τᾶς Ἀρεθούσας. Cuius loci sensus mihi videtur: Vterque erat poëta insignis, alter epicus, alter bucolicus. Verum, an ex illis verbis conligi possit, Homerum ex Hippocrene epici carminis, Bionem ex Arethusa pastoritii facultatem hausisse, dubitari saltem potest, nec huius loci et temporis esse puto, vlterius hac de re quaerere. Mirum sane videri potest, quod Pausanias IX, 28 sq., vbi de Helicone eiusque fontibus loquitur, huius rei mentionem nullam facit. Etiam Plinius maior cum Strabone, quorum vterque loca illa et fontes recenset, neglexisse saltem illud videtur. Solus fere Solinus c. 9. hanc rem verbo tantum adtigit. Videtur itaque hoc recentiorum poëtarum commentum esse inde forsan natum, quod fontium et aquarum hausiu celebrium commoratio in aliquo loco et sedes exprimeretur, simulque quod enthusiasmus, furor ille Bacchicus, quo saepe poëtae abreptos se finxerunt, a bibendo plerumque repeteretur. Fortasse etiam haec opinio, Castaliam bibentibus vaticinandi facultatem impertire, antiquior fuit, (Lucian. Iov. Tragoed. T. II. p. 675. ed. Reiz.) illiusque commenti ansam praebuit, quod, quum de vno fonte aliquis poëta insignis finxisset, ab eius imitatoribus ad omnes fontes facile transferri potuit, qui Apollini et Musis sacri essent, mirumque in modum variari atque exornari. Iam apud Propertium (II, 8, 19 sq. vbi v. Pallerat. Brouckh. et Burm.) rem adeo excultam deprehendimus, vt, discrimine fontium facto, ex Hippocrene et Aganippe maiores, ex Permesso minores poëtae biberent. Sic quoque fons, vnde hauserit poëta, pro carminis genere ponitur, quo vsus est. Horat. Epist. I, 3, 10. Ex hac re fontes illi varia epitheta nacti sunt; Stat. Silv. I, 2, 6. *vocalis vnda e Pieriis fontibus;* cf. II, 7, 12. et V, 5, 2. *docti amnes;* I, 4, 25. *cuthea Pimplea, conscia Pi-*

rene; Analect. Brunk. T. II. p. 344. *ἀοιδοτόκοι πηγαί*; T. I. p. 218. *κρήνης Ἑλικωνίδος ἔνθεον ὕδωρ.*

2. 3. *Nec in bicipiti Parnaſo* (cf. Ovid. Met. I, 316 ſq. Lucan. V, 71 ſq. Senec. Oedip. 227.) *ſomniaſſe Memini.* Hoc quoque ad ridiculas poëtarum praedicationes ſpectat, inde forſan natum, quod opinabantur, quibus in locis vel Deo vel Deae conſecratis ſomnum caperent, ab horum numine ſibi aliquam facultatem inpertiri. v. Heyn. ad Virg. Aen. VII, 86 ſq. Ovid. Heroid. XV, 157 ſq. Ariſtoph. Plut. 411. et 679 ſq. Ad ridiculum augendum dixit: *nec ſomniaſſe memini* pro: nec ſomniani; potuiſſet ſcilicet fieri, vt illius rei tam memorabilis oblitus ſit. *repente*, temporis momento. *ſic*, vt eram ante ſomnium, ſine vlla meditatione et ſtudiis ad rem poeticam pertinentibus. *prodirem* ſc. ſomno in Parnaſo capto plane mutatus ab illo, qualis ante ſomnum fueram. *Prodire* eſt Graecum *ἐπανέρχεσθαι*. Epict. 22. *ὅτι ἄφνω φιλόσοφος ἡμῖν ἐπανελήλυθε.* Ad poëtarum ſacra rite colenda non ſolum requiritur ingenium, verum etiam ſtudium acerrimum multusque vſus, quae res poëtis, quos reſpexit Noſter, quique huiusmodi aliquid de ſe praedicabant, maxime deeſſe ſolebat. Quapropter ii, quum gloriarentur, ſe vel bibendo ex Hippocrene vel ſomniando in Parnaſo repente poëtas factos eſſe, eo ipſo ridendos ſe praebebant.

4. *Heliconidas*, Muſas, a monte Helicone, vbi maxime colebantur, ſic dictas. v. Heſiod. Gen. Deor. princ. Pari ratione vocabantur *Olympiades*, *Parnaſides;* ſic a fontibus *Caſtalides*, *Pimpleades. Pirene* fons erat in Acrocorintho. Diodor. IV, 74; Pauſan. Corinth. II, 3. Strab. p. 582. *Pirene* vel Acheloi vel Oebali filia vi lacrumarum, quas ob mortem Cenchriae filii ab Artemide interfecti profuderat, in fontem mutata eſſe dicitur. Fons ille erat inluſtris. Pind. Olymp. XIII, 84 ſqq. ibi Schol. Ovid. ex Ponto I, 3. 75. Iuxta fontem erat Apollinis ſimulacrum. Inde et huic fonti vis aliqua tributa eſt carminum facultatem bibentibus inpertiendi. Stat. Silv. I, 4, 15. Religio huius fontis ſatis antiqua videtur eſſe, legimus enim in Euripid. Med. 69. *σέμνον ὕδωρ Πειρήνης.* Ibi Schol. narrat, Aeſopum Oceani filium hunc fontem in gratiam Siſyphi inueniſſe. cf. Troad. 207. Huc pertinet Honeſti epigr. 4. Analect. Brunk. T. II. p. 289. Pegaſum e Pirene bibentem captum eſſe a Bellerophonte tradidit Schol. Pind. ad l. ſupra l.: eam ob rem Pegaſus vocatur *πει-*

ῥηγνῦος πῶλος Eurip. Electr. 475. et Statius (Thebaid. IV, 60 fq.) difertis verbis et hunc fontem pulſu vngulae Pegaſi ortum eſſe dicit, in quo ſane non erraſſe, vt quidam volunt, ſed antiquam narrationem ſecutus eſſe videtur, quam et Euripides l. c. fortaſſe reſpexit, quae ad nos perlata non eſt. cf. quae de Pegaſi mytho docte diſputauit Lenzius in N. T. Mercur 1796. T. II. p. 263 ſqq. Verum cur huius fontis potiſſimum mentionem facit Noſter? Ratio in promptu eſt, quia poëtae huius aetatis, quos vellicat Perſius, ex hoc fonte minus vulgari ſe bibiſſe frequentius ſimilabant. Difficiliorem explicatum habet epitheton *pallida*. Alii ad luctum *Pirenes*, matris Cenchriae, alii ad ſtudium ſeu pallorem poëtarum labore contractum id trahunt. Vtraque ratio dura eſſe videtur, poſterior tamen priori probabilior. Sed cogitandum eſt, in hoc laboraſſe poëtas, vt multa ſcriberent: nam illud ſtudium, quo adūdue carmina poliuntur et perficiuntur Noſter intelligere non potuit.

5. 6. *illis remitto*. ſenſus: Omnibus de Muſarum commercio et potatione aquarum Muſis ſacrarum praedicationibus ego non vtar, easque, quamquam in medio poſitas, illis proprias cedo. Hanc vim illud *remitto* h. l. mihi habere videtur. *quorum imagines lambunt Hederae ſequaces*. Sub Imperatoribus literarum ſtudium vel colentibus vel ſimilantibus poëtarum celebrium *imagines* (*Büſten*) vel hedera vel lauro coronatae in bibliothecis cum publicis tum priuatis exponi ornatus cauſa ſolebant. Horat. Sat. I, 4, 21 ſq. Sen. de Tranq. an. 9. Plin. XXXV. ſect. 2. Sueton. Tib. 70. Iuvenal. VII, 29. Plin. Epiſt. IV, 18. X, 25. *Hederae* proprie Baccho ſacrae; quoniam autem in eius comitatu Muſae ideoque poëtae inueniuntur, hi quoque hedera cincti repraeſentantur. Ariſtoph. Nub. 603. ibi Schol. et Ran. 1242. Horat. Od. I, 1, 29. Propert. IV, 7, 75 ſq. Orpheus Arg. 7 ſq. ait ſe Bacchi et Apollinis κέντρῳ ἑλκυνόμενον. A Dioſcor. in Anal. Brunk. T. I. p. 499. ep. 25. Ἑλικὼν vocatur ἔυκισσος. *ſequaces* naturam hederae exprimit. cf. Plin. Pan. 45. Valer. Flac. I, 124. *lambunt*, vt Virgil. Aen. II, 634. A lingua hoc ad flammas et h. l. ad folia translatum, quae flammarum figuram referunt. Conſulto magnifica ratione dicendi Noſter vtitur, ſuperbiae et faſtui illorum poëtarum adcommodata. Illa remitto, dicere vult, poëtis praeſtantiſſimis vel illorum ipſorum vel ſtolido vulgi iudicio. Petron. 83. *Poëta ſum et, vt*

spero, non inumillimi spiritus, si modo coronis aliquid credendum est, quae etiam ad inperitos deferre gratia solet.

Ipse semipaganus. Quanta magnificentia verborum de illis poëtis locutus est, tanta modestia per ironiam de se loquitur, et illorum doctissimorum et Musarum commercio honoratorum virorum amplitudini quasi adsurgens *semipaganum* se vocat. *Paganus* est rusticus, et obponitur militi. Iuvenal. XVI, 33. Plin. Epist. X, 18. Veget. II, 23. H. l. *semipaganus* is est, qui non proprie inter poetas est referendus, quum bibendo ex Hippocrene somniandone in Parnaso non sit initiatus.

7. *Ad sacra vatum carmen adfero nostrum.* *Sacra* obponuntur vulgaribus; sunt igitur ea, quae ad omnium intelligentiam non veniunt, ideoque arcana cuiuscumque artis et disciplinae non nisi artem colentibus nota. Possunt itaque sacra vocari praecepta artis poëticae et carmina ipsa. Bronkh. ad Propert. III, 1. 1. Ovid. ex Ponto II, 10. 17 seq. III, 4. 65 seq. IV, 8. 81 seq. Bene Noster ironiam tuetur, et vocat carmina istorum poëtarum *sacra vatum*, quasi familiariori Musarum commercio carmineque adflatui proprio debeantur, suum contra opus simpliciter *carmen*. Hoc *carmen* adferre se *semipaganum*, ait, *ad sacra vatum*, i. e. addere *sacris vatum*, carminibus illis ab Apolline et Musis dictatis. Sic egregie *semipaganus vatibus*, *carmen sacris* obponitur. Sensus hac ratione simplicissimus oritur: Carmen hoc meum edo et, qua par est, modestia praestantissimis poëtarum operibus iam emulgatis adiungo. Alii, inter quos Lambinus, sub *sacris* illa carmina poëtarum intelligunt, quae adservabantur in bibliotheca Apollinis Palatini, quo auctores scripta sua deferre et recitare solebant. Sueton. Aug. 29. Dio LIII. princ. Ovid. Trist. III, 1. 59 seqq. vet. Schol. Cruq. ad Horat. Sat. I, 10. 38. Bentlei. ad Horat. Epist. II, 2. 92. Calpurn. Sic. 157 seqq. cf. Wernsdorf. ad Aram Pythiam in poët. lat. min. T. II. p. 381. Hoc non displicet, verum cane existimes, Persium de delatione carminis sui in illud templum et de recitatione cogitasse.

8—14. Subiicit Persius rationem, quid sit, quod, quum non sit poëta initiatus, carmina scribere nihilominus audeat. Sunt aliae res, inquit, praeter memoratas, quae ingenium hominibus largiri soleant, fames et auri spes. Haec ita extulit, vt eae causae, quas exempli tantum gratia protulisse videri vult, ad illos poëtas transferri posse

videantur, tecteque innuatur, quid proprie intelligendum fit, quum illi gloriantur, fe fomniaffe in Parnafo aut bibiffe ex Hippocrene.

8. 9. Vel natura infantes fame eloquentes reddantur. Hoc expreffit fimilitudine a pfittaco et pica fumpta, quas vulgo ad imitandas voces humanas condocefaciunt, per interrogationem. *Quis expediuit pfittaco* i. e. quis fecit, vt pfittacus facile eloqueretur. χαῖρε, humanitatis verbum, quo pfittacus intrantes falutabat. *verba noftra*, voces humanas. *conari*, cum delectu; *conamur* enim ea, in quibus periculum facimus, et quorum perficiendorum facultas adhuc nobis deeft. Quintil. Inftit. I, 1. *Has primum audiet puer, harum verba effingere imitando conabitur.* Bene itaque hoc de aue dicitur, quam homines condocefaciebant voces coram recitando, quas imitaretur. Ceterum ad luxum pertinebat, pfittacos alere et picas, vt intrantes domum falutarent. Ovid. Amor. II, 6. 37 fqq. Martial. XIV, 73 et 76. Petron. 28. Stat. Silv. II, 4. 16 fqq. Plin. H. N. X, 42 fqq.

10. *Magifter artis.* Fames nempe omnes ad omnia dociles reddit. Iuvenal. III, 78. *ingenii* h. l. facultatis poëticae. Ovid. A. A. III, 57.

11. *artifex fequi*, Graeca conftr. et duriufcule pro: artifex in condocefaciendo, vt *fequantur*, adfequantur, exprimant. Per gradus Noffer bene adfurgit ad vim famis exprimendam; ea non fohum rudes inftituere (*magifter artis*) verum etiam plane ineptos aptos reddere poteft (*ingenii largitor*), quin, quod natura omnino alicui negauit, ei largiri. *negatas* fc. a natura.

12. *refulferit* pro: oftentata fit, vel a ftella falutari, quae nautis fubito in tempeftate adparet (Horat. Od. I, 12. 27 feq.), vel ab auri et argenti fulgore (Virgil. Aen. VI, 204.) fumptum. cf. Vellei. Paterc. II, 103. *nimi dolofi;* qui homines quafi circumuenire et ad ea perducere folet, ad quae apti non funt.

13. *Cornos poëtas et poëtrias picas*, mares ineptos ad poëfin et feminas garrulitate tantum infignes.

14. *Pegafeium nectar. Nectar* h. l. legendum effe iam Barthius monuit ad Calpurn. Sic. Eclog. IV, 151. *Nectar* vocat carmina fua Pindarus Olymp. VII, 12 fq. et Theocrit. Idyll. VII, 82. cantum. Cantus enim et oratio faepe cum flumine dulci, quod e canentis ore fluit, comparatur, Homer. Il. α, 249, vt cum imbre, Neftor. Laraud. Ep. I,

Anal. Brunk. T. II. p. 344. ἡδὺς ὄμβρος Ἑλικωνίδος ἀοιδῆς. et cum dulci potu Ovid. ex Ponto III, 4. 55. Martian. Capella lib. IX. *Poſt hos honoratior fontigenarum virginum chorus Pegaſeae vocis nectare diffluebat.* Quo loco Martianum reſpexiſſe Perſii verſum exiſtimat Voſſius in Inſtit. orator. IV, 12. 1. cf. Antipatr. Sidon. in Analect. Brunk. T. II. p. 26. Epigr. 75, ubi Brunk. Perſii verba: *Pegaſeium nectar*, laudat. H. l. *nectar Pegaſeium* eſt tam dulce carmen, quam Hippocrenes latices ipſi eſſe fingunturque, qui ab Honeſto in Analect. Brunk. T. II. p. 289. Epigr. 3. νεκτάρεαι λιβάδες Πηγάσιος κρήνης vocantur.

COMMENTARIVS
IN SATIRAM I.

v. 1. Poëta fingit ſe a quodam interpellatum, dum in ſatiris ſcribendis occupatus eſt. *Curae* h. l. pro rebus omnibus, quae curas iniiciunt, animumque occupant. *quantum eſt in rebus inane*, i. e. quam inanes ſunt plerumque res, quarum cauſa homines tantopere ſe torqueant? Graece: ὅσον τὸ κενὸν. Omnes fere interpretes haec verba Perſii eſſe, ſatiram his incipientis, diſputant. Caſaubonus quidem in eo neſcio quid artificii poëtici quaerit, quo totum ſatiricae poëſeos argumentum exhauſtum ſit. Meo quidem ſenſu haec verba melius homini, Perſium ſatiras meditantem interpellanti, tribuuntur.

2. *Min tu iſtud ais?* dialogi naturae aptum; ſic quoque Noſtrates: *meinſt du mich?* Talibus quaeſtiunculis, ſaepe ſupernacaneis, etiam Latini in quotidiano ſermone vtuntur. *Nemo hercule*, verba interpellantis, ſibique ipſi, quum in reſpondendo dubitare Perſius videatur, reſpondentis. *Nemo?* Quaſi miratur Perſius pro certo adfirmantem: nullos omnino lectores ſatiras eſſe inventuras. Hoc ſentit alter, ſtatimque ſubiicit quaſi ad molliendum omen.

3. *Vel duo vel nemo* i. e. pauciſſimi. *turpe et miſerabile.* Haec quoque verba monitoris, hoc labore Perſium nullam gratiam capturum, reputantis. *Turpe* dixit, quia obſicit certe exiſtimationi ſcriptoris negligi ab omnibus; *miſerabile* ſpectat ad conditionem auctoris eo modo neglecti. Verum hoc *turpe* et *miſerabile* ei tantum videri

poteſt, qui multitudinis plauſus captat, non item Perſio; proinde interrogat, quaſi rationem, cur id turpe et miſerabile ſit, ignorans: *Quare?*

4. 5. Verear ſcilicet, ne iniqui iudices inique de meis ſcriptis iudicent? Hoc *verear* intelligendum eſt. *Pulydamas* ſapientiſſimus quondam inter Troianos et fortiſſimus, cuius cenſuram Hector verebatur. Hom. Il. χ, 100 ſqq. Res in proverbium abiiſſe videtur, (Cic. ad Att. VII, 1.) quo bene Noſter h. l. vtitur, quandoquidem ſub *Pulydama* per ironiam cenſor iniquus quicumque, ſive Neronem intelligas ſive alium, intelligitur, cuius iudicium multitudo temere ſequatur, et *Troiades* praeclare Romani imbelles dicuntur, Troianorum origine tantopere ſuperbientes. Iuvenal. I, 100. *Accius Labeo* ſecundum Schol. inepta Iliadis et Odyſſeae verſione famoſus, (cf. infra v. 50.) in pretio tamen ab aequalibus eiusdem farinae habitus. *Nugae:* vt Noſtrates in ſimili re dicunt: *Poſſen!* Pro nugis habeo iudicium, quod de me ferant Romani. *turbida Roma* pro Romanis variis ſtudiis in diuerſa tractis, variis adfectibus turbatis, vt verum ſentire non poſſint. Virgil. Aen. IX, 57. Lucian. in Nigrino.

6. 7. *Elevet*, parui pendat. *Examen* eſt lingula trutinae. Similitudinem, qua Noſter h. l. vſus eſt, pauci ex interpretibus intellexiſſe videntur. *Examen improbum* eſt lingula non ad perpendiculum erecta, quae igitur perperam indicat duorum ponderum aequalitatem, ergo iniuſta, et hoc loco valet pro iudicio iniuſto. *trutina*, foramen, intra quod vergit lingula, pro ipſa bilance. Iuvenal. VI, 456. Antholog. lat. T. II. lib. V. Epigr. 141. Sublata ſimilitudine ſenſus erit: nec corrigas (*caſtiges*) iudicium improbum eorum hominum, quibus recte iudicandi facultas omnino deeſt.

8—12. Locus difficilis eſt, et, vt equidem puto, minime ſanus. *Nam Romae quis non?* ſc. peruerſe iudicat, in primis de huiusmodi ſcriptis, *ob hanc rem*, vt ait Horat. Sat. I, 4. 23 ſq. *Quod ſunt, quos genus hoc minime iuvat, vtpote plures culpari dignos.* Hanc cauſam quidem odii aut peruerſi de ſatiris iudicii non addidit Noſter, verum ex ſequentibus ea poteſt haud difficulter diuinari. Illius morum turpitudinis cogitatio poëtam repentino quaſi ictu ferit, adeo vt exclamatione nondum plene enunciata, alteram inchoet: *Ah, ſi fas dicere!* ſi mihi liceret de iſtis, qui iniquam cenſuram agunt, libere

dicere. Haec dicit poëta quaſi adhuc incertus, quid faciat; deinde animo confirmato pergit: *Sed fas*, ſed permiſſum mihi eſſe, aut permittendum, exiſtimo *tunc, quum ad canitiem*, ad ſenectutem meam, *et noſtrum iſtud viuere triſte*, ad noſtram vitam ſeu vitae genus triſte ac tetricum, propenſum ad alios reprehendendos, *adſpeximus* (per enall. temp. pro praeſenti) *et nucibus facimus quaecumque relictis*, ad ea adſpeximus, quae facimus nugis relictis, quibus pueri delectantur, ideoque, aetate puerili exacta. Catull. XIV, 183 ſq. Phaedr. III, 14. Martial. V, 86. 1. Petron. 81. *Quum ſapimus patruos*, quum ſapientiam, prudentiam patruorum nobis ſuminus ad aliorum mores obiurgandos, (e comoedia forte, vbi patruorum partes in obiurgandis nepotibus verſabantur, aut e vita communi petita haec dictio. Horat. Od. III, 17. 3. Sat. II, 3. 88.) *tunc tunc* ſc. fas eſt, aut fas eſſe exiſtimo. Iteratum *tunc* non ſolum adſeuerandi vim habet, ſed etiam impetum exprimit, quo ad ſatiras ſcribendas Noſter abripitur. *Ignoſcite*, i. e. veniam igitur date ſcribendi. *Nolo* Recuſat monitor, quaſi de ſententia multitudinis, dare veniam. Videtur itaque poëta ſenis perſonam induiſſe, cui cenſoris munus conueniat, et a moribus et conſuetudine ſenum, eorumque vitae genere triſti ac moroſo pranos ciuium mores notandi caſtigandique licentiam ſibi ſumere. Quam quum vidiſſet ne ſic quidem ſibi eſſe conceſſam, pergit: *Quid faciam? Sed ſum petulanti ſplene cachinno.* Tamquam imperioſo illo: *Nolo* motus, incertus adhuc interrogat: *Quid faciam?* deinde naturam ſuam reſpiciens conſilio ſubinde confirmato: *ſed*, inquit, ſcribendum mihi eſt, nam *ſum petulanti ſplene cachinno.* Cuicumque adfectui veteres quaſi ſedem poſuerunt; laetitiae ſedem in ſplene, (Ariſtoph. Thesmoph. 3. ibi Sch.) iracundiae in felle, (Iuvenal. V, 159.) etiam in corde, (Virgil. Aen. VI, 407.) amoris in hepate, (Theocrit. XI, 6. XIII, 71. Claudian. VIII, 241 ſq.) non tamen ſemper ſibi conſtant. Senſus h. l. eſt: natura ſum cachinno petulans, deriſor; quod nomen tamen Perſius iniuria ſibi vindicare videtur. Caſaubonus locum hunc a v. 8 — 12. ſic intelligit: Aequum eſt ſatiras ſcribere, quum intuemur ſenes noſtros, vitam tetricam et auſteram ſimulantes a pueritia ad vltimam vsque vitae metam, qui nihilominus tamen cenſores agere volunt. Si hi verſus Iuvenalis eſſent, viro doctiſſimo adcederem: verum ratio-

nem satiras scribendi non poterat Noster repetere ab eo, quod nusquam argumentum satirae alicuius fecit. Ceterum leni literarum mutatione interpretatio loci fit facilior: *Nam Romae quis non? — at qui fas dicere? — Qui fas? Tunc? quum ad canitiem et nostrum istud viuere triste Adspexi, et mucibus facimus quaecumque relictis? Quum sapimus patruos? — Et tunc ignoscere nolo. — Quid faciam? sed sum petulanti splene cachinno.*

13 sqq. Intendit flagellum satiricum Noster in scribendi pruriginem, quam primae satirae argumentum fecit, eamque quasi ex improuiso inuadit. cf. not. ad v. 107. *inclusi*, a turba remoti, in cubiculi recessu. Poëtae et oratores in lectulo sedentes solebant meditari. Ovid. Trist. I, 1. 41. Cic. de Orat. III, 5. Plin. Epist. V, 5. 5. *numeros*, versus. *pede liber*, rhythmi legibus solutus. Sensus est: scribimus et pedestri et ligato sermone. Prima persona pluralis, qua Noster vtitur, inridendi vim habet. Emendatio Gronovii (Diatrib. c. XXIV.) concinnitatis laude commendatur: *Scribimus, inclusus numeris ille, hic pede liber. — Grande aliquid.* Quid illud sit, ex sequentibus adparet; idem nempe, quod Petron. cap. 1. *rerum tumorem et sententiarum vanissimum strepitum* adpellat. v. ibi interpp. et Aristoph. Ran. 860 sqq. Eodem sensu Horat. in arte 457 habet *sublimes versus*. De illo sublimi genere, quod epicorum et lyricorum proprium est, in quo sententiae rerum magnitudini, et verba rursus sententiarum grauitati ac dignitati adcommodata sunt, vt apud Prop. II, 8. 10 sqq. Ovid. A. A. I, 206 sqq. sermo esse non potest. *quod pulmo animae praelargus anhelet* simpliciter pro: ad recitandum, sed cum delectu expressum, et apte ad eam vim, quae *τῷ grande* h. l. subiecta est. *Pulmo praelargus animae*, pro: pulmones capacissimi. Aristoph. Ran. 851 sqq. *ῥήματα δαιομένη* sc. *γλώσσα καταλεπτολογήσει πλευμόνων πόλυν πόνον*. Contra hoc vitium in recitando monet Quintil. Instit. XI, 3. *Sunt qui crebro anhelitu et introrsum etiam clare sonante imitentur iumenta onere et iugo laborantia. Quod adfectant quoque, tamquam inuentionis copia vrgeantur, maiorque vis eloquentiae ingruat, quam quae faucibus emitti possit.*

15. Sensus: vt ea scilicet coram populo recites. Hoc ita expressum est, vt recitantis pariter atque auditorum vitia acriter perstringantur, illius cultus mollis et effeminatus, vox fracta, oculi libidinosi; horum incontinen-

tia in ſtudio ſuo profitendo et leuitas. Mos ille ſcripta ſua amicis doctis recitandi multum valuit ſane ad latinae linguae, quam adtigit, perfectionem, ideoque a ſapientiſſimis Romanorum quibusque commendatus eſt. Ovid. Triſt. III, 14. 19. ex Pont. I, 5. 57. IV, 2. 33. Plin. Epiſt. VII, 17. Quo tamen inſaniae proceſſerit, leges apud Iuvenal. I. princ., et III, 10. Martial. III, 44. Aedes ſaepe magna pecunia a recitante conducebantur. Horat. Sat. I, 3. 88 ſqq. et 4. 74 ſqq. Iuvenal. VII, 38 ſqq. *pexusque togaque recenti.* Non tam cultu corporis praecipue ſe commendaturus, quam ingenii ſui triumphum externo corporis habitu quaſi celebraturus.

16. *ſardonyche* Plin. H. N. XXXVII, 23. Haec gemma ſculpta ſola fere ceram non auferebat, ideoque in ſignaculis primum locum obtinebat. Iuvenal. XIII, 138 ſqq. Ceterum gemma pro annulo poſita eſt. *natalitia*, vel qua natali die ſolum vtebatur, vel quam natali die dono adceperat. Iuvenal. IX, 50. Plaut. Curcul. V, 2. 56. In gemmis pretioſiſſimis parandis, quum primis temporibus rei publicae vitio daretur, plures annulos quam vnum digito geſtare, (Iſidor. XIX, 32.) nec finem nec modum Perſii aetate nouerunt. Iuvenal. I, 27 ſqq. VI, 379 ſqq. Petron. 55. Martial. V, 11. 1. Quintil. Inſt. XI, 3. de cultu oratoris: *Manus non inpleatur annulis, praecipue medios articulus non transeuntibus* cf. Martial. II, 29; V, 9. *albus.* Ad pallorem recitantis de euentu recitationis anxii, vt Caſaubonus vult, hoc non retulerim, nam in huiusmodi homuncione, tantopere ſibi placente, plauſumque auditorum cogitatione iam audiente, oculis gaudio et laſciuia natantibus eos adſpiciente, timor vix locum habere poteſt; rectius ad ſplendorem totius ornatus externi trahas. Martial. I, 56. 14. X, 62. 6. Huc pertinet imago, quam Lucianus (Rhet. praec. T. III. p. 11. ed. Reiz.) de rhetore ad auditorum plauſum ſe comparante adumbrauit: *πάνσοφον τινα, καὶ πάγκαλον ἄνδρα* ſc. *εὑρήσεις, διασεσαλευμένον τὸ βάδισμα, ἐπικεκλασμένον τον αὐχένα, γυναικεῖον τὸ βλέμμα, μελιχρὸν τὸ φώνημα, μύρων ἀποπνέοντα* cet.

17. *Sede celſa* i.e. ex cathedra; indicat oſtentationem recitantis. Plin. Epiſt. VIII, 21. 2. Iuvenal. VII, 45. *plasmate.* *Plasma* hoc ſaltem loco medicamentum videtur fuiſſe ad guttur molliendum, vocemque ſuauiorem reddendam. Salmaſius ad Solin. p. 85. disputat, *liquido plasmate guttur conluere* idem eſſe, quod ſequens v. 35:

eliquare et tenero palato verba ſubplantare; μετὰ πλάσματος αὐλεῖν eſſe *πολυκάμπτως αὐλεῖν* et *πολυτρόπως*. Nititur quoque Quintil. Inſt. I, 8. Ceterum aliter locum legit, poſt *ocello* delet (.) et ponit (,), ac pro: *leges*, habet: *legens*. Verum illa interpretatio dura eſt, vimque verbis inlatam ſapere videtur.

18. *Mobile*, quod efficitur mobile gargarizando. *patranti fractus ocello*, i. e. oculis fractis, in libidinem prae gaudio reſolutis, quales ſolent eſſe patrantium, rem veneream exercentium. Iuvenal. VII, 241. habet: *oculos in ſine tremente;* Apulei. in Luc. *oculos vdos ac tremulos, ac prona libidine marcidos, iamiamque ſemiadopertulos;* Horat. Od. I, 36. 17. *putres*. Ceterum hoc ſenſu *τὸ patrare* alias vix obcurrit; apud Catull. XXIX, 17. eſt *expatrare* pro: ſcortorum commercio abſumere. Senſus: multa oris et vocis ſuauitate magnaque geſtus laſciuia et venerea oculorum motatione verſus pronuncias; ipſo molliori obtutu auditores ad libidinem quodammodo excitas.

19. *Heic*, illo loco, vbi recitatur. *neque more probo*, inhoneſto et laſcino geſtu motos ſe profitentur. Senec. Epiſt. 52. Hoc fiebat tum quoque in iudiciis. Plin. Epiſt. II, 14. 12. *neque voce ſerena*, tremulis gannitibus. v. Auſon. infra laudandum.

20. *Ingentes Titos*. Quantam vim haec adpellatio, qua Romani alias tantopere delectabantur, h. l. habeat, quisque, vel omni interprete ſilente, ſentiet. *ingentes*. Non ſatis erat Noſtro *magnos* dixiſſe. vocat eos *ingentes*, quibus quum tam puerilis morum leuitas tribuatur, efficitur admirabilis diſſimilium coniunctio. Non a vero videtur abhorrere Heinſii opinio, *Titos* a Noſtro poſitos eſſe pro *Titienſibus;* ſic Horat. in arte 342. habet *Rhamnes*. v. Heinſ. ad Ovid. Faſt. III, 131. *trepidare*, geſtire, ſubſilire laetitia, grauitatis ac conſtantiae adeo inmemores, vt morum corruptelam in quocumque corporis geſtu declarent. *quum carmina lumbum intrant*, excitant auditores, vt lumbis criſſent. De hoc v. Burm. in Anthol. lat. T. II. p. 495. Lucian. T. II. Aſin. aur. 6. ed. Reiz. de pruritu venereo: *ἡ δὲ ὀσφὺς ἡμῖν ὑγρῶς ἐπηνέσται.* Auſon. Epigr. CVIII, 4 ſqq. *Principio tremulis gannitibus aera pulſat, verbaque laſcinos meretricum imitantia coetus Vibrat, et obſcoenae numeros pruriginis inplet.* De effectu modorum laſciuorum v. Iuvenal. VI, 195 ſq. XI, 162 ſq. Plutarch. Symp. XI, 15. poëſin cum ſaltatione comparans

de vi carminum recitatorum in auditores ita loquitur: *μόνον οὐ λέληθε τὴν ἐν ὀρχήσει διάθεσιν τὰ ποιήματα παρακαλεῖν καὶ τῷ χεῖρε καὶ τῷ πόδε, μᾶλλον δὲ ὅλον, ὥσπερ τισὶ μηρίνθοις, ἕλκειν τὸ σῶμα τοῖς μέλεσι καὶ ἐντείνειν. τούτων δὲ λεγομένων καὶ ᾀδομένων, ἡσυχίαν ἄγειν μὴ δυνάμενοις* Ceterum illa loquendi ratio, qua Noſter vſus eſt, nata quoque videri poteſt ab effectu tibiae. Iuvenal. VI, 311 ſqq.

21. *intima*, eas corporis partes intelligo, in quas ſenſus laſciui, impudica voce et geſtu excitati, agunt. *ſcalpuntur*, titillantur. Senec. Epiſt. 75: *Quid aures meas ſcalpis, quid oblectas? — tremulo verſu* ſpectat ad rhythmum carminis effeminatum et ad vocem, qua illud recitabatur, libidine et laſciuia trementem. Horat. Od. IV, 13. 5. cf. Petron. 70. Qualia carmina tunc deberent eſſe, docet Martial. I, 36.

22. *Tun vetule.* Recitator cogitandus aetate iam prouectiore, eoque magis vituperandus. *Vetule* Hoc verbum comicum fere ſemper inuoluit. Plaut. Epidic. II, 2. 4. Ariſtoph. Nub. 789. *auriculis alienis conligere eſca* facete dictum pro: alienis auribus ſcribendo recitandoque inſeruire. Aelian. V. H. III, 1. *καὶ ἔστιν οὗ μάλα τὰς ἀκοὰς.*

23. *Auriculis:* iteratum hoc auget rei indignitatem. *quibus dicas: ohe*, i. e. auriculis eorum hominum, qui in laudando te omnem verecundiam et pudorem adeo tollunt, vt tandem ipſe eorum plauſus faſtidias et faſtidium tuum declares exclamando: *ohe! — et cute perditus*, etiamſi naturae aliquo vitio erubeſcere non poſſis; hoc enim ſignificare videtur *cute perditus*, ſiue illud de aqua intercute laborante ſiue de ſcabioſo adcipias. Ceterum cf. Horat. Sat. II, 5. 96. Iuvenal. VI, 62.

24—26. Quid iuuat autem, obiicit alter, tantum ſtudii et laboris in literis poſuiſſe, niſi, quid profeceris, etiam aliis innoteſcat, vt laudem et gloriam, ſtudiorum et vigiliarum fructum, tibi conligas.

24. 25. Doctrinam illam, quae aliis ſe iactare geſtit, expreſſit per *fermentum*, quod maſſam, cui admixtum eſt, inflat tumidamque reddit, et per *caprificum*, quae, quum muris innaſcitur, illorum compagines ſolet laxare. Iuvenal. X, 144 ſq. Martial. X, 2. 9. Ceterum *quo* eſt h. l. cui bono, quem in finem. Heinſ. ad Ovid. Heroid. II, 53. *rupto iecore*, tamquam muri compagibus illa caprifico ruptis. *Iecur*, vt ſanguinis officina, ſedes omnium ad-

fectuum, praecipue libidinis, quae huiusmodi carmina, de quibus h. l. sermo est, dictat. Theocrit. XIII, 71. Horat. Od. I, 25. 13. Propterea ea, quae studiis suis sibi parauit, quasi iecore concepta et innata, vt caprificus muris, finguntur, quae, dum cupiunt euulgari, rumpunt iecur, vt caprificus muros. De industria Noster aduersarium ista similitudine vtentem inducit, vt et genus studii et pruritus vehementiam, qua ad scribendum et recitandum compellatur, ipse suis ipsius verbis declaret. Obseruandum praeterea est, aduersarium ab alia similitudine, a *fermento* defumpta, ordiri, quam statim, vt sensui suo minus respondentem, imperfectam relinquit et ad aliam transit. Sed et illi *fermento* sua vis est, vanitatemque illius studii indicat, qua is, cui illud inest, inflatus redditur et tumidus.

26. Vt inpensius etiam recitandi studium excuset, addit: *En pallor seniumque.* Haec verba vulgo, vel a Reizio, Persio tribuuntur, at haud scio an melius eius aduersario, recitandi cansam agenti, adsignentur, quasi dicat: vide, quantum studii et sudoris (id enim per *pallo em* et *senium* intelligitur. Horat. Epist. I, 18. 47. II, 2. 82 sq.) in ea re consumptum sit, quam male conlocatum id foret, nisi laudes ciuium, quasi fructus impensae, inde conligantur. Misericordia saltem Persium commouere studet, quem ratione mouere desperat. *o mores!* exclamatione solemni vtitur Persius, peruersam cogitandi rationem h. l. spectante.

27. Sensus: adeone laus sola finis est studiorum; adeone tota scientia ad ostentationem comparata est. Notum est Graecum prouerbium: *οὐδὲν γὰρ ὄφελος ἀποβρύτου φασὶ καὶ ἀφανοῦς τῆς μουσικῆς* Lucian. Harmon. T. I. p. 852. ed. Reiz.

28. At notum esse in vulgus, obiicit aduersarius, delectat. Pro: notum esse, posuit: *digito monstrari;* natum hoc ex eo, quod de Demosthene fama ferebat. Plin. Epist. IX, 23. *οὗτος ἐκεῖνος* Lucian. Somn. Tom. I. Cap. II. ed. Reiz. cf. Ovid. Am. III, 1. 17 sqq.

29. 30. Tune in scholis legi, memoriaeque a discipulis mandari nihili putes? Omnem institutionem et eruditionem in scholis a poëtarum lectione auspicabantur cum Graeci tum Romani. Notum hoc est ex Quintiliano. Praecipue Homero, poëtarum principi, hic honos habitus est, sequenti tempore etiam Horatio et Virgilio. Iuvenal. VII, 226. Quod quum nonnisi optimis poëtis con-

tingeret, erit, *in ſcholis legi*, idem, quod in optimorum cenſum venire; illamque laudem omnes poëtae ambibant, Martial. I, 35. *cirratorum* puerorum capillis calamiſtro inuſtis, ergo comptorum, diuitum, nobilium. Martial. IX, 30. 7. *cirrata caterua magiſtri.* — *dictata fuiſſe* i. e. lectionibus dictandis et recitandis inſeruiſſe.

30 — 40. Perſii haec verba eſſe cum ex iis, quae proferuntur, rationeque, qua enunciantur, tum ex v. 40. dubium eſſe nequit. Quaeri autem poteſt, quo nexu cum antecedentibus cohaereant. Equidem ſic exiſtimo. Aduerſarius inceperat communem poëtarum cauſam agere, ſcribendique ſtudium tueri ac defendere, quod gloria inde pararetur non contemnenda, quae maxima fieret ſcriptoris, ſi, quae elaboraſſet, in ſcholis diſcipulis proponerentur atque explicarentur. Huius vices repente occupans eique quaſi adſtipulans, alia eiusdem generis Perſius ſubgerit, eorumque mentionem facit, quae vt ſpecie honorifica ſcriptorum vanitatem mouere et adlicere poſſint; verum id facit ratione conſilio ſuo adcommodata. Sic enim ea effert, talemque verborum delectum habet, vt adpareat, quam futilia ea ſint, quae tamquam praeclara ſcribendi incitamenta proferre videtur. Ironiae, qua hoc loco vtitur Noſter, vim etiam augere videtur, quod ea, quae fieri tantum poterant, eamque ob rem conditionatim erant exprimenda, ita narrat, tamquam re vera et ante oculos gerantur. Quin inter pocula, Perſius addit, poetae mentionem faciunt, commendant eius carmina, recitant, laudant. En beatiſſimam eius conditionem!

31. *Romulidae* eamdem vim habet, quam ſupra v. 20. *ingentes Titos. ſaturi* indicat menſas remotas, quibus remotis vino et variis ſermonibus veteres indulgebant. cf. Wolf ad Plat. ſymp. IV, 1. Solebant etiam inter epulas poëtarum carmina recitare, deque eorum vitiis et virtutibus, vt ſit ab hominibus cibo et vino probe oneratis, inſulſe et inepte plerumque diſſerere. Petron. 55 et 59; Iuvenal. VI, 433 ſqq. XI, 177 ſqq. Plin. Epiſt. I, 15, 2; IX, 36. 4. *dia* ad carminum praeſtantiam ſpectat. Sulpic. Sat. 48. *narrent.* parum adcurate illud quidem, ſed ſecutus eſt Noſter et in hoc et in aliis nonnullis ſermonis quotidiani conſuetudinem. Plaut. Perſ. IV, 3. 29.

32. *Heic*, inter pocula. *hyacinthina laena*, a colore, qui erat purpureus aut violaceus. Ceterum non ſatis conſtat, qualis fuerit ille flos hyacinthus. v. Voſſ. ad

Virgil. Georg. IV, 137. Salmaſ. ad Solin. p. 860 ſqq. Hic cultus nobilem aliquem indicat. Iuvenal. III, 283. Molle veſtimenti genus eſt intelligendum et adcubitorium. Petron. 30. ibique Interpp. In veſtitu molli Romani tunc temporis cum ſpadonibus et mulieribus certabant. Iuvenal. II, 65 ſqq. Senec. Epiſt. 90.

33. *Rancidulum* a vitiato et corrupto cibo ſumptum. De commendatione putida forſan adcipiendum, quam carminum lectioni ille praemittit. *balbu de nare*, per nares vocem balbam emittens. Horat. Sat. II, 3. 274. Omnia haec ad effeminatam huius ſaeculi mollitiem referri debent.

34. *Phyllidas*, *Hypſipylas* i. e. carmina tragici argumenti. *Phyllis* Sithonis filia Thracumque regina a Demophoonte, (Serv. ad Virgil. Eclog. V, 10. Ovid. Heroid. II.) Hypſipyle Thoantis, Lemni regis, filia a Iaſone deſerta erat; huius hiſtoriam argonauticorum ſcriptores exornarunt. Apollon. Rhod. I, 609 ſqq. Valer. Flacc. II, 101 ſqq. cf. Ovid. Heroid. VI. Hinc intelligendum eſt illud *plorabile*. Perſius dicere vult: et ſi quid aliud, praeter illa priora, vates (per ironiam) habent ad teneros et molles adfectus et dolores moyendos apta. *plorabile* eſt h. l. noſtrum: *etwas empfindſames*. Claud. XVIII, 261. de Eutropio ſpadone: *verbis ſonat plorabile quiddam vltra nequitiam fractis*.

35. *Eliquat*, voce molli et effeminata pronunciat; translatum a metallis corporibusque duris, quae igne liquantur et molliuntur. *ſubplantat*, translatio nota, ſpectat ad vocem fractam ac balbutientem. *tenero palato*, vt tenelli aut feminae. Haec mala omnia a temporum corruptela ad exquiſitam elegantiam iam Ovidii aetate referebantur. v. A. A. II, 283 ſqq. III, 293 ſqq. cf. Martial. X, 65. 10 ſq.

36—40. Reliqui in poëtae laudem conſentiunt, nunc procul dubio beatiſſimus eſt. Haec ita per hyperbol. enunciata ſunt, vt ironiam vel ſtupidiſſimus adnoſcat.

36. *Adſenſere viri.* Magno hoc cum delectu. Primum enim hi *viri* vocantur, qui, quum idem ſentiant, quod ille mollis, effeminatis moribus ſe produnt; deinde illud *adſenſere*, graue aliquid ſonans et in grauibus rebus plerumque adhibitum, (Ovid. Metam. IX, 259. XIV, 592. Virgil. Aen. II, 130.) h. l. in re futili vſurpatum ironiae vim vehementer mihi augere videtur. *nunc non cuius ille*

poetae felix? i. e. nonne poëta nunc poſt mortem beatus, nonne immortalitas ei parta eſt?

37. *non leuis et cippus nunc inprimit oſſa?* Hoc a formula bene precandi mortuis ſumptum eſt: *Molliter oſſa cubent* Ovid. Triſt. III, 3. 70. Amor. III, 9. 67. A. A. III, 470. Propert. I, 17. 24. Iuvenal. VII, 207. Hinc illae in ſepulchris literae S. T. T. L. hoc eſt: *Sit tibi terra leuis.* Exſecratio contra erat: *Sit tibi terra grauis; vrgeat oſſa lapis*, Senec. Hippol. 1280.

38. *Laudant conuiuae.* Hoc quoque egregie. *Laudant* plus eſt, quam illud ſuperius *adſenſere.* Sed laudant *conuiuae*, ad coenam vocati ab illo nobili recitante, cuius iudicium de pulchro et venuſto conuiuae ſequuntur. Martial. VI, 48. Immitur igitur laus non vera et ſolida, ſed falſa et fucata. *nunc non e manibus illis. Manes* pro cinere et deinde pro tumulo ipſo ponuntur. Plin. Epiſt. VII, 27. 11. Nam opinio erat veterum vulgaris, *manes* ſimul cum cinere quieſcere, ac ſepulchro inhabitare. Propert. II, 10. 31; IV, 5. 3. Sic quoque *cineres* pro manibus. Virgil. Aen. II, 587. cf. Aen. III, 39 ſqq. Eurip. Hecub. 31 ſqq.

39. Hic verſus procul dubio ex interpretamento τοῦ *manibus* prioris verſus concinnatus et intruſus eſt.

40. *Naſcentur violae?* Hoc inde videtur natum eſſe, quod veteres tumulos mortuorum ſparſis floribus et corollis ſolebant ornare. Sueton. Auguſt. 18. Athenaeus XV. p. 679; pertinebat hoc ad religionem manium, qui, vt putabatur, libationibus annuis, coronis, floribus cet. delectabantur. Anthol. lat. Burm. T. II. lib. IV. epigr. 247: Beatiſſima mortui conditio, cui vel natura ipſa inferias agat, floribus in tumulo ſponte naſcentibus, videtur indicari. Antipat. Sidon. epigr. in Anacreont. in Analect. Brunck. T. II. 25. Θάλλοι τετρακέρυιβος, Ἀνάκρεον, ἀμφὶ σε κισσὸς, Ἁβρά τε λ-ιμώνων πορφυρέων πέταλα· Πηγαὶ δ' ἀργινόεντος ἀναθλίβοιντο γάλακτος, Εὐῶδες δ' ἀπὸ γῆς ἡδὺ χέοιτο μέθυ. Ὄφρα κέ τοι σποδιή τε καὶ ὀστέα τέρψιν ἄρηται, Εἰ δή τις φθιμένοις χρίμπτεται εὐφροσύνα, Ὦ τὸ φίλον στέρξας, φίλε, βάρβιτον, ᾧ σὺν ἀοιδᾷ Πάντα διαπλώσας καὶ σὺν ἔρωτι βίον. cf. Anthol. lat. l. c. Epigr. 99. et Analect. Brunck. Tom. III. p. 303. Ἄνθεα πολλὰ γένοιτο νεοδμήτῳ ἐπὶ τύμβῳ Μὴ βάτος κύχμηρὴ, μὴ κακὸν αἰγίπυρον. Ἀλλ' ἴα, καὶ σάμψυχα, καὶ ὑδατίνη νάρκισσος. Οὐίβιε, καὶ περί σου πάντα γένοιτο ῥόδα Videtur quoque priuata nonnullorum opinio fuiſſe, cinerem in flores mutari, idque

contingere non nisi probis ac pulchris, (Anthol. lat. l. c. Epigr. 186.) ex fabulis heroum in flores post mortem mutatorum fortasse nata.

40—43. *Rides*, *ait* cet. Ironiam sensit quidem aduersarius, sed intelligere se non posse profitetur, quomodo quis laudem, famam nominisque inmortalitatem scriptis suis quaesitam negligere queat. Non enim animadmertit, Persium non laudem omnino, sed falsam illam et inanem, non scripta omnino, sed ea tantum vituperare, quae corrupto multitudinis iudicio adcommodate concinnata sint.

41. *vncis Naribus* pro: risui, subsannationi; quia risu in rugas contrahitur nasus. Nasus in rugas contractus indicat quoque contemptum. Martial. I, 4. 5 sq. Sidon. Apoll. IX, 341 sqq. *velle recuset* fortius quam: nolit.

42. *Os populi*, laudem et famam, *πᾶσι διὰ στόματος εἶναι*. *cedro digna*. *Cedro* pro oleo cedrino positum, et *cedro digna* sunt digna, quae seruentur, digna inmortalitate. Vitruv. II, 9. *Ex cedro oleum, quod cedrenum dicitur, nascitur, quo reliquae res quum sunt vnctae, vt etiam libri, a tineis et a carie non laeduntur.* Horat. in arte 331 sq. *speramus carmina fingi Posse linenda cedro et leui seruanda cupresso?*

40. *Scomber* piscis marinus. Plin. H. N. XXXI. 5. 43. Sensus: carmina relinquere, de quibus non est, quod metuas, ne ad salsamentarios et thurarios deferantur, Catull. XCV, 8. Martial. III, 2. 3 sqq. IV, 87. 8.

44—57. Iam remota ironia Noster mentem suam aduersario exponit: se laudis quidem studium non omnino improbare, sed negare, carmina ad aures saeculi corruptas esse exigenda, adprobationemque hominum, quae epulis aliisque munusculis empta sit, vanam esse. Bene Seneca Epist. 102. obseruauit, nihil aeque eloquentiam et omne aliud studium, auribus deditum, vitiasse, quam populärem adsensionem.

44. *ex aduerso dicere feci*, i. e. aduersarium mihi constitui.

45. *exit*, perficitur, e re figlina. Horat. in arte 21 sq.

46. *rara auis*, phoenix, pro eo, quod raro contigit videre. Iuvenal. VI, 164. Doering in eclog. vet. poët. ad Lucan. VI, 680.

47. *metuam* fortius quam: recusem. *cornea fibra*, i. e. sensus obtusus, stupidus, qui nulla nec iucunditate nec asperitate mouetur.

48. 49. Sensus: nego, vt philosophi omnes actiones ad summum bonum obtinendum dirigendas esse contendunt, ita carmina ad exclamationes auditorum *Euge! Belle!* audiendas esse condenda. Horat. in arte 426 sqq. cf. Petron. 40. ibi Interpp. *nam* ΚΕΛΛΕ *hoc excute totum. Excute* fortius quam: explora. *Belle hoc totum* pro: vira et naturam *τοῦ Belle*, ex mente nempe eorum, qui illud adhibent.

50. *Quid non intus habet?* apte ad illud prius *excute* expressum, pro: ad quae scripta, quum recitantur, illam exclamationem auditores non adhibent? nonne ad insulsissima et ineptissima quaeque? Hoc posterius in sequentibus per species expressum.

50—52. *non hic* pro: non in illo *Belle*, et hoc pro: nonne exclamant *Belle!* quum recitatur cet. *Ilias Accii.* De *Accio* supra v. 4. *ebria veratro.* Casaubonus hoc ita explicat: ad quam Iliadem scribendam Accio multa potione hellebori opus fuit. Sed aliam rationem inire possis, ingenio Persii, ni fallor, adcommodatiorem. Quum dicit Noster, carmen helleboro ebrium esse, hoc dicere vult, poëtam, quum scriberet carmen, helleboro ebrium fuisse; sic est apud Senec. Epist. 19. *Sermo ebrius.* Ex Plin. H. N. XXV, 21. scimus, nigrum helleborum, candido vehementius, optime in Helicone monte provenisse. Noster igitur furorem Acci poëticum non ex Hippocrene, quem fontem non adtigerit, sed ab helleboro, quod in Helicone biberit, repetere videtur. *elegidia.* per contemptum sic vocantur carmina lasciua, mollia, obscoena, deliciae huius aetatis. *proceres*, nobiles et principes Romanorum. *crudi.* Inepta ergo elegidia, qualia a crudis proceribus, quorum gula saepe notatur, poterant proficisci. *dictarunt* sc. amanuensi seruo; sic solebant multi Romanorum, literas exarandi molestiam subterfugientes. *quidquid denique lectis scribitur in citreis. Citreis* i. e. e ligno citri arboris in Africa nascentis odorato et pretiosissimo. cf. Ioann. Bodaeum a Stapel ad Theophr. H. Pl. V, 5. Martial. X, 80. 2. Plin. H. N. XIII, 15. De illis lectulis, in primis lucubratoriis, egit Casaub. ad Sueton. August. 78. et Burmann. ad Propert. III, 4. 14. Designantur itaque h. l. carmina diuitum.

53. *Calidum scis ponere sumen.* Vulgari ratione sic procedendum fuisset: Etiam ad illa, quae forsan minus placeant, exclamant auditores *Euge! Belle!* Non tibi mirum videri debet, scriptor inepte, si ita fit, *calidum*

enim *fcis* cet. i. e. tu auditores ad plaudendum coena et muneribus conducis. Recitaturi auditores epulis opiparis ſaepe excipiebant. Horat. Epiſt. I, 19. 37 ſqq. in arte 42. ſqq. Martial. II, 27. III, 50. VI, 48. Petron. 10 et 137. Lucian. in Mercede cond. T. I. p. 694. ed. Reiz. Huc pertinet lepidum epigramma in Analect. Brunck. Tom. II. p. 331. Ποιητὴς πανάριστος ἀληθῶς ἐστιν ἐκεῖνος, Ὅστις δειπνίζει τοὺς ἀκροασαμένους. Ἢν δ' ἀναγινώσκῃ, καὶ νήστιας ὀκάδε πέμπῃ, Εἰς αὐτον τρεπέτω τὴν ἰδίην μανίην. Sic quoque tunc a cauſas agentibus auditores et laudatores mercede comparabantur. Iuvenal. XIII, 31 ſqq. Plin. Epiſt. II, 14. 4 ſq. *Sumen* caput olim coenae (Petron. 36.) pro epulis ſplendidis.

54. *comitem horridulum*, vnum e comitibus minus bene veſtitum, ideoque frigoris iniurias aegre ferentem. Horat. Epiſt. I, 19. 37 ſq. *Lacerna* veſtimentum genus proprie militare, quod ad arcendum frigus etiam togae iniiciebatur. Octav. Ferrar. de re veſt. P. II. lib. I. c. 4. Burmann. ad Propert. IV, 3. 18. Epitheton *tritae* ad muneris vilitatem ſpectat. Inter munera, quae locupletiores tenuioribus interdum mittere ſolebant, etiam veſtimenta fuiſſe, ſcimus ex Martial. X, 14. 6. Ceterum laudatio ab homine tenui vili munuſculo empta ipſa viliſſima eſt.

55. *Et*, *Verum*, *inquis*, *amo*. cf. Martial. VIII, 76. *de me*, de carmine recitato.

56. *Qui pote?* i. e. Qui fieri poteſt, vt ab iſtiusmodi hominibus verum audias? *vis dicam?* ſc. ego tibi verum. *Nugaris*, *quum tibi* cet. Hoc omnes, quos equidem inſpicere potui, ita interpretati ſunt: inſulſa ſcribis carmina, quum non poſſit fieri, vt ab homine tam obeſo limatum aliquod carmen prodeat, ſecundum illud, quod Graeci dicunt: γαστὴρ πάχεῖα μὴ τέκει λεπτὴν φρένα. Sed hac ratione τὸ *nugaris* pro Perſio nimis clementer dictum eſt, et qua ratione, ſi quis carmina male ſcribat, poſſis eam a corporis pinguedine ducere? interdum quidem fieri poteſt, ſed non vbique et ſemper; Horatius quidem hoc omen deprecatus fuiſſet. *Nugaris* h. l. eſſe videtur: non ſerio loqueris. *quum tibi* cet. i. e. quum corporis tui habitus iam indicet, aures ad laudem captandam adrectas eſſe. *salve*, obprobrium homini, luxuria perdito, aptum.

57. *Pinguis aqualiculus*. *Aqualiculus* proprie ſordium receptaculum; vſurpatur etiam de ventriculo hominis. Senec. Epiſt. 90. *pinguis* et quae praeterea de aqualiculo

praedicantur, indicare quidem videntur helluonem obeſo corpore, ſed pollunt etiam ſimul eum corporis habitum declarare, in quem ſe vaniſſimus quisque componit, qui cupit laudari vehementerque ſibi placet. Hac re etiam ridiculus corporis probe ſaginati habitus augetur.

58—62. Noſter pergit: Quid? quod laudantes quidem auditores coram videtis, ſed, auerſis vobis, laudatio in ſannam abit. Hoc ita expreſſum eſt: O Iane, te felicem praedico, non eſt enim, quod ſannam a tergo timeas; at vobis, patricii, timendum eſt, ne in faciem laudati a tergo derideamini.

58. *Iane. Ianus* ex hiſtorica perſona mythica factus eſt, eſtque prudentia in perſonam mutata, vt Prometheus apud Graecos, perpetuumque fere epitheton eius *biceps*, *bifrons*, profectum ex antiqua ſermonis indole, notum eſt. Ovid. Faſt. I, 65 ſq. *nulla ciconia*, nulla manus, ſecundum Schol. ciconiae roſtrum imitans. Hoc fuſius inluſtrat I. Fr. Gronovius in epiſtola ad N. Heinſium. v. Syllogen epiſtol. a viris ill. ſcr. cur. Burmann. T. III. p. 52. *pinſit* reſpicit illius ſannae naturam, quam ignoramus.

59. *mobilis* ſpectat ad motum manus, aurium aſininarum mobilitatem ſignificantis.

60. *Nec linguae tantum* pro: Nec lingua tam longe ſe exſerit, *quantum* i. e. quam longe exſerere eam ſolet, quum *ſitiat canis Appula. Canis Appula*, ſpecies pro genere. Apulia calidiſſima Italiae regio, canesque propter calorem in primis ſitientes linguam exſerunt.

61. *patricius ſanguis*, patricii, proceres. *quos viuere fas eſt occipiti coeco*, i. e. qui a natura in occipitio nullis oculis eſtis praediti; et hoc pro: qui prudentia, quae in Iano eſt, non vtimini; nam *viuere occipiti coeco* poſitum eſt pro: habere occiput coecum, et *fas eſt* ſaepe pro: naturae lege conſtitutum eſt.

62. *poſticae obcurrite ſannae*, i. e. reſpiciatis, ne a tergo derideamini. Vetus ſcholiaſt. animadvertit: *ſannam* dici os distortum cum vultu, quod faciamus, quum alias derideamus; inde *ſannliones* dictos eſſe, qui non rectum vultum habeant.

63—68. Iam adulationis et iudicii vulgaris exemplum proponit.

63. *Quis populi ſermo eſt?* ſc. de carmine recitato. *Quis enim?* ſubiicit, τίς γὰρ. Noſtrates: *was könnten ſie anders ſagen?*

64. *Nunc demum*, i. e. in his tandem carminibus, quum ante nemo tam mollem verſuum concinnitatem adſecutus ſit. *molli numero* i. e. verſibus, in quibus molli iunctura effectum eſt, vt nulla vsquam aſperitas aures tenellas obſendat. Huic rei aptum eſt *fluere*. Ordo verborum ſequentium: *vt iunctura effundat vngues ſeueros per leue*. Explicatio haec eſt prioris, et translatum hoc a marmoribus tam apte commiſſis, vt ne vnguis quidem eius, qui opus diligentiſſime explorat, in iunctura ſeu commiſſura aliqua haereat. cf. Horat. Sat. II, 7, 87. in arte 293 ſqq. Sidon. Apoll. IX, 7. *Tota* (oratio) *denique liquida prorſus et ductilis, veluti quum cryſtallinas cruſtas aut onychintinas non inpacto digitus vngue perlabitur; quippe ſe nihil eum rimoſis obicibus exceptum tenax fractura remoretur*. Vnde *homo ad vnguem factus* pro polito. Horat. Sat. I, 5, 32.

65. *Effundat* cum delectu, pro: ſine vlla obſenſione transmittat. *ſeueros vngues*: *ſeuerus* proprie de iudicibus, et h. l. bene ad *vngues* translatum, quorum iudicium eſt de aſperitate alicuius rei. *Scit tendere verſum* cet. A conſtructione obliqua transit ſubito ad rectam, vt ipſa populi verba ſine vlla mutatione adferat. Sumpta haec eſt dictio a fabris lignariis, qui lignum ad regulam explorant, vt ab omnibus partibus aequale efficiant. Hom. Odyſſ. ε. 245. ξέσσε δ' ἐπισταμένως καὶ ἐπὶ στάθμην ἴθυνε.

66. *Non ſecus, ac ſi oculo rubricam dirigat vno. Rubrica* eſt h. l. linea (funiculus) rubrica oblita, qua fabri lignarii et lapidarii vtebantur, apud Graecos σπάρτη. Heſych. in h. v. Salmaſ. ad Solin. p. 187. Eſt itaque *rubricam dirigere*, hunc funiculum ſeu lineam extendere, vt lignum ſeu lapis ad eam exigatur. *oculo vno*, altero clauſo explorabant, num ipſa linea rite directa eſſet lignumque ſeu lapis cum illa congrueret. Lucian. Icaromenipp. T. II. p. 769. ed. Reiz. ἐπεὶ καὶ τοὺς τέκτονας πολλάκις ἐώρακέναι μοι δοκῶ θατέρῳ τῶν ὀφθαλμῶν ἄμεινον πρὸς τοὺς κανόνας ἀπευθύνοντας τὰ ξύλα. Senſus: Ita ſcit tendere, ἰθύνειν, ex omni parte aequalem facere, perpolire verſum, vt faber lignarius aut lapidarius ad lineam lignum aut lapidem exigit; et hoc ſimpliciter pro: verſus eius ſunt politiſſimi et ad regulas exactiſſimi.

67. 68. *opus* ſc. habet, *dicere* pro: dicendum ei eſt, ſcribendum eſt. *in mores*, *in luxum*, *in prandia regum*. Argumenta ſatirae non indicantur, vt Caſaubonus vult. *In*

interdum ad laudem ſpectare, docent Manut. et Graev. ad Cicer. de Offic. I, 9. Senſus: quascumque res carmine celebret. Verſabantur ineptiſſimorum poëtarum carmina plerumque in omnibus luxuriae inſtrumentis, vitae elegantiis, epulisque lautiſſimis procerum deſcribendis, haeque *res grandes*, vt putabant illi quidem, ſententiarum tumore et verbis ſonantibus diſtinguebantur. *dat Muſa poetae*, a Muſa inſtinctus poëta canit.

69 ſq. Ineptum hoc populi iudicium poëtam noſtrum ad ipſa carminum vitia ducit, quae pro virtutibus amplexabantur tunc temporis ſcriptores, ad inanes tumores v. 69—75, ad ineptum verborum antiquorum aucupium v. 76—84, ad frigidum ſtudium in figuris doctis vbique adhibendis v. 85—91, ad verſuum effeminatam mollitiem v. 92—106. Tumoris vitium inſtitutioni et diſciplinae ſcholarum Noſter inputat. Quum, vt ſupra ad v. 29. monuimus, ſtudiorum et literarum initium a Graecis literis, in primis ab Homeri lectione caperetur, (Petron. 5.) linguam Graecam plerumque Romani prius, quam vernaculam addiſcebant, quod Quintilianus ipſe probat. Inde illud: *nugari ſolitos Graece*, intelligas. Iſti porro tenera adhuc aetate et rerum prudentia non ſatis inſtructi ad poëtices et eloquentiae ſtudium a praeceptoribus, ne ipſis quidem intelligentibus, veraeque et genuinae eloquentiae ignaris, peruerſa ratione adducebantur. Rationem inſtituendi pueros diſcimus ex Iuvenal. VII, 150 ſq. vnde liquere videtur, magiſtros declamationes dictitaſſe, quas illi, memoriae traditas, ad facultatem de quacumque re verba faciendi ſibi parandam, coram ipſis memoriter recitarent. Ceterum cauſae in ſcholis propoſitae et fictae erant et remotae a communi vitae vſu. v. Interpp. ad Petron. I. Hoc loco inſtitutio apud grammaticos eſt intelligenda. Quintil. II, 1.

69—72. Ad transitum molliorem faciendum cogitatione ſubple: Illam argumentorum vanitatem, ineptos tumores ac *rerum grandium* ſtudium prope ab omnibus adamari, ne mireris; *ecce modo* cet. *heroas ſenſus*. Argumenta in ſcholis propoſita verſabantur plerumque in vitis, moribus ac factis heroum, et in quaeſtionibus, quae ad vitam parum vtilitatis habebant. Quintil. III, 8. Iuvenal. l. c. *heroas ſenſus* (pro: heroicos ſenſus) itaque interpretor: heroum orationes, quas habuiſſe fingebantur, res geſtas et fata eorum. *adferre* ſcribere. *Artifices ponere*, grae-

cism. *artifices* pro: idonei. *ponere* h. l. pro: argumentum aliquod tractare. Horat. in arte 34. Iuvenal. I, 15. etiam de pictoribus dicitur, Ovid. A. A. III, 401. *rus faturum*, i. e. rus bonis refertiſſimum. *corbes* ad inſtrumenta ruſtica pertinet. 72. *fumoſa Palilia fumo*. *Palilia* erat feſtum in honorem Palis, vel Dei vel Deae pecorum et paſtorum, quod celebrabatur XI. cal. Mai., quo die Romam conditam eſſe tradunt. In hoc feſto per acervos ſtipularum adcenſos transſiliendo ſe luſtrabant ruricolae. Varro de L. L. V, 3. Ovid. Faſt. IV, 629 ſq. Plutarch. in Romul. 12. ed. Hutt. Propert. IV, 1, 19.

73. *Vnde Remus* ſc. oriundus eſt. *Remi* frequens eſt mentio apud poëtas (Iuvenal. X, 73, vbi cf. loca a Ruperti laudata) famam aut narrationem fortaſſe ſecutos, quae ad nos perlata non eſt, cf. Propert. II, 1, 23. IV, 1. 9. ibi Vulp. *ſulcoque terens dentalia*, ornate pro: arans. Virgil. Georg. I, 46. *Quinti* ſc. et tu, Romam arceſſitus es ad dictatoris munus obeundum; res nota ex Liv. III, 26.

74. *trepida* aptum epith. coniugi ſedulae, marito in induenda toga, quam domo adportari iuſſerat, feſtinanter operam nauanti.

75. *euge poëta*. Plaudit per ironiam poëtae iſta ratione inſtituto. Opinio enim erat vulgo recepta, ſi omiſſis omnibus argumentis, quae in communi conſuetudine verſarentur, omnibusque rebus, vt putabant, humilibus e ſchola eliminatis, grauioribus ſubinde rebus et arduis manum admouiſſent pueri, eos poëtas et oratores magnos eſſe euaſuros. *Lucum* itaque, *rus faturum* cet. poſuiſſe videtur noſter pro vnoquoque argumento ſimplici et vulgari, cuius dignitatem tamen v. 73 ſq. oſtendit.

76—84. Ex pluribus auctorum, qui circa aut non longe poſt Perſii tempora vixerant, locis abunde conſtat, oratores et poëtas obſoleta ex vetuſtis poëtarum carminibus verba, dictiones et translationes, cum nouitatis ſtudio, tum ad doctrinae oſtentationem, captaſſe. Quintil. I, 6. Martial. X, 21. XI, 91. Gell. I, 10. Quam rem, ratione quidem et modo circumſcriptam, non improbauit Horatius Epiſt. II, 2. 116 ſqq. Eodem vitio tunc laborabant Graeci. Lucian. in rhet. praec. T. III. p. 18. ed. Reiz. cf. Plin. Epiſt. I, 6. Hoc nimium antiquitatis ſtudium et inanem in captandis verbis priſcis et dictionibus obſoletis adfectationem carpit Noſter ita, vt ex patrum ſtolidorum perſona, filios ſuos monentium, pergat

76. *Eſt nunc* cet. i. e. multi Acci et Pacuuii (antiquorum poëtarum) ſtudio delectantur et tenentur, quibus ſi probari vultis, iſtos veteres imitemini neceſſe eſt. *Briſeis* Hippodamia ab Agamemnone Achilli erepta. Hom. Il. α, 189 ſqq. h. l. fabula Acci intelligitur illo nomine inſcripta. *venoſus* deformis, aſper. Auctor de cauſſ. conrupt. eloq. 21. *Oratio autem ſicut corpus hominis ea demum pulchra eſt, in qua non eminent venae, nec oſſa numerantur, ſed temperatus et bonus ſanguis inplet membra et exſurgit toris, ipſos quoque neruos rubor tegit et decor commendat.*

77. 78. *Pacuuius et verrucoſa Antiopa* pro: verrucoſa Antiopa Pacuuii; *verrucoſa* pro: tuberoſa, horrida, eadem ratione poſitum, qua ſupra *venoſa*. De *Antiopa* v. Apollod. III, 5, 5. et ibi Heyn. in notis. *moretur* detineat, delectet. Horat. Epiſt. I, 13, 17. *aerumnis cor luctificabile fulta*. *fulta* ad Antiopam translatum proprie ad cor pertinet. Tot aerumnae cor cingebant Antiopae, vt illis ipſis aerumnis et miſeriis cor fultum, nixum et incumbens habere videretur. Sic interpretatus eſt locum Turneb. XXVIII, 26. Equidem, quo melius locum expediam, non habeo. Vtrum haec verba ex ipſa *Antiopa* ſint, an Noſter Pacuuii rationem loquendi, vt dictionis duritiem huius poëtae oſtendat, imitetur, non facile quisquam expediet. Ceterum illos duumuiros a Perſio non omnino improbari, ſed puerulos carpi in vitiis illorum, quae non proprie ſcriptorum, ſed aetatis fuere, imitandis et ſectandis occupatos, probabile eſt ex Quintil. X, 1. Vellei. Paterc. II, 9, 3, et ex ipſis illorum tragicorum reliquiis. cf. e. g. Cic. ad Herenn. II, 23. de Fin. I, 2. Gell. I, 24.

79. *Hos pueris monitus*, vt argumenta tragica ſibi proponant, et antiquas dictiones ſectentur. *infundere* cum delectu pro: dare. *lippos*. Lippitudo vulgare erat vitium Romae habitantium, h. l. eos ſimul indicat, qui verum videre nequeunt.

80. *Sartago* proprie vas aliquod, in quo varia frigebantur, translatum ad verborum et obſoletorum et novorum colluuiem, ſignificatque dictiones duras, inſolentes, verborum ludibria, aliaque veram eloquentiam corrumpentia.

81. *in linguas*, i. e. in loquendi morem et conſuetudinem. *dedecus* id eſt, quod ſupra *ſartago*.

82. *Troſſulus* olim honoris nomen et equitibus inditum (Plin. H. N. XXXIII. ſect. 9.) ſequenti tempore ho-

mines belli, *φιλόκαλοι*, *κομψοὶ Troſſuli* vocabantur. Senec. Epiſt. 76. *Idem faciam, quod Troſſuli et iuuenes?* et Epiſt. 87. *O quam cuperem illi (Catoni) nunc obcurrere aliquem ex his troſſulis in via diuitibus, curſores et Numidas et multum ante ſe pulueris agentem. in quo Troſſulus exultat* duplici ratione poteſt explicari, vel in quo ſc. dedecore, Troſſulus, orator ſeu cauſarum patronus, ſe iactat vehementer ſibi placens; vel in quo, i. e. quum audit hoc, Troſſulus, vnus e corona vel index ipſe, gaudio geſtit parumque verecunde plaudit. Prius praeferendum videtur ob ſequentia. *tibi* ex vulgaris orationis conſuetudine h. l. abundat. *per ſubſellia*, in iudicio. *leuis* ad habitum Troſſuli ſpectat, qui raſus erat et vulſus.

83. *Nilne pudet* cet. Patronos tangit Noſter, qui non id agebant, vt reum a criminis ſuſpicione liberarent, ſed vt iudicum et coronae, ad cuius guſtum orationes ſuas adcommodauerant, exclamationes captarent. Hoc inprobat Quintil. VII, 3. *cano* auget *πάθος*.

84. *Pellere capite* pro: depellere a capite. *tepidum* de eo dicitur, cuius ardoris vis iam conſenuit, ergo languidum, ieiunum, ſignificat, naturamque *τοῦ decenter* ſpectat ex mente Perſii. Equidem malim *trepidum* legere, ita vt *trepidum decenter* ſignificet adclamationes hominum trepidantium, patronique orationem, ad ſuas aures compoſitam, parum continenter cum laetitiae ſignificatione excipientium.

85—91. Venit iam ad nimium figurarum vſum, qui artem redolet, cuius artis ſuſpicio vel maxime oratoribus fugienda eſt. Vel reus iam, inquit, ad crimen in iudicio turpi a ſe remouendum non argumentis vtitur, ſed puerilibus eloquentiae artibus aures iudicum demulcens abſoluitur.

85. *Fur es, ait Pedio. Pedium* cauſae patronum, qui clientis cauſam vt ſuam ſoleat tueri, cum Caſaubono non intelligo, ſed reum eum eſſe puto. *Pedius quid?* ſc. dicit contra, qua ratione ſe defendit?

86. *librat*. i. e. ponderis quid habeant criminationes (*crimina*) exquirit, aeſtimat *in antithetis raſis*. figuris orationis, quibus contraria contrariis obponuntur. Cic. Orat. 49. Quintil. IX, 3. Voſſ. orat. inſtit. V, 12. *raſis*, expolitis. cf. Iuvenal. VI, 448 ſq. Pertinet quidem haec figura ad ornatum et cultum orationis, nimis autem frequenter vſurpata, vt omnes huiusmodi deliciae, nauſeam mouet,

et puerile ingenium auctoris indicat. De Rhetorica fucata lepidum legitur phantasma apud Lucian. in Bis accusato T. II. cap. 31. ed. Reiz.

87. *bellum hoc*, vox admirantis plebeculae. *hoc bellum?* cum indignatione Persius interrogat eadem verba repetens. *an Romule ceues?* Summa cum acrimonia hoc. Tu a Romulo oriunde, qui eo nomine tantopere gloriaris, ad hanc indignitatem delaberis, vt ea probes, quae cinaedo tantum possint placere? *ceuere* enim est cinaedum agere. Iuvenal. II, 21. cf. Catull. XXIX, 5 sq.

88—91. Sensus, qui his versibus continetur, hic est: Dolor verus me mouet, non fictus. Dolor verus omnem ornatum orationis, omnem verborum pompam, omnia, quae artem redolent, respuit, et defensio alicuius rei, non firmis argumentis sed rhetoricis ineptiis confisa, tantum abest, vt misericordiam meam excitet, vt sensum potius eius contra omnem turpitudinem obduratum prodat. Illius oratio ambitiosa non magis me commouebit, quam naufragus me adducet, vt eo ipso, quod cantat, assem ipsi porrigam.

88. *Men moueat?* sc. naufragus. *quippe* per ironiam.

89. *cantas, quum* cet. Vulgari oratione sic essent efferenda: Erras mi homo, non proferam assem; nam, quod cantas, signum est, te *pictum* (in hoc verbo emphasis latet) tantum in fracta naue esse, i. e. calamitatem tuam esse similatam. Notum est, naufragos pictam in tabella tempestatem cum naue fracta circumferre solitos esse, eaque re obuios ad stipem sibi erogandam impellere. Iuvenal. XIV, 300 sqq. Qua consuetudine etiam multos, qui numquam naufragium fecissent, ad misericordiam hominum commouendam, abusos fuisse, probabile est.

90. 91. *verum, nec nocte paratum Plorabit* nocte *paratum* est lucubrationibus, itaque operose meditatum, quod veri doloris sensus reiicit. Iuvenal. VI, 271 sqq. Sensus: verum dolorem ex calamitate aliqua captum debebit significare, ita dolorem exprimere, vt ipsa doloris natura postulat. *qui me volet incurvasse*, consequ. pro anteced., qui me volet eodem doloris sensu, quo tenetur ipse, adficere. Translatum hoc ab onere humeris sublato, cuius pondus portantem incurvat. Senec. consol. ad Polyb. *Intelliges non magis tibi incurvari licere, quam illi si quis modus est, cuius humeris mundus innititur.* Epist. 71. *Quid est in tormentis, quid est in aliis, quae aduersa adpella-*

mus, mali? hoc, vt opinor, ſubcidere mentem et incurvari et ſubcumbere. Hoc verbum amplius inluſtratur a Ciceron. Tuſcul. Q. II, 2-. cf. Horat. in arte 110.

92—106. Locum, qui ſequitur, non ob vnam cauſam difficillimum eſſe puto. Primum enim iudicium fertur de praua verſuum mollitie per iuncturam praeſertim effeminatam quaeſita. Qua in re etiamſi aures habere aliquis glorietur quam maxime teretes et adſidua optimorum veterum poëtarum lectione eruditiſſimas, tamen vix tam acute in hoc genere ſentiet, nec tam ſubtiliter iudicabit, quam olim inter Graecos et Romanos forſan de plebe aliquis, vel oratorem audiens vel recitantem poëtam. In lingua enim, vt vocant, emortua, cuius pronunciationis rationem ſaltem non adcurate tenemus, quae aſpera quaeue leuia vocamus, ad noſtram pronunciandi rationem et ad aurium iudicium, inde factum, referre nobis procliue eſt, quod itaque non minus vagum et inconſtans animaduertimus, quam illam rationem, qua niti ſoleat. Deinde, quod negligere ſolent interdum interpretes, Perſius eſt, qui iudicium ſuum proponat, idemque ſtoicus, cui de morum diſciplina disputanti forſan maior fides habenda ſit, quam de verſuum venuſtate et elegantia diſſerenti, fierique omnino poteſt, vt illa verſuum mollities, quam tetricus ille et morоſus cenſor effeminatam putat et cinaedis dignam, non tam vehementer vituperanda, ſuoque loco adhibita vel inter virtutes numeranda ſit. Porro ex carminibus, ne titulo et inſcriptione quidem nobis notis, ſinguli verſus teſtimonii loco in partes vocantur, quorum ſenſum vix diuinare, nedum adcurate intelligere poſſumus, ad quem tamen iudicium noſtrum, ex parte quidem vel hoc loco, referatur necelle eſt, niſi velimus teſta et luto coruos ſectari. Poſtremo quaſi cumulus difficultatis adcedit etiam Perſii dicendi genus breue et conciſum, troporum interdum duriorum amans, quod per ſe iam, quum vel de rebus tritis loquitur et vulgaribus, negotium interpreti ſatis faceſſit. Nuper de hoc loco disputauit *Meiſterus* profeſſor in Acad. Viadro-Traiectina, cuius rationem in Comment. Societ. philolog. Lipſienſis T. I. P. II. p. 103 ſqq. expoſitam cognoui, ad quam lectores quoque amandare necelle habeo, quum ab inſtituto et conſilio meo alienum ſit, omnium, quae ille vir doctiſſimus et copioſe et multo cum acumine protulit, rationem habere. Ceterum cogitandus eſt Perſius

vel ipſe ſibi obiicere, vel aduerſarium obiicientem inducere: Illa, quae disputata ſunt de tumore noſtrorum poëtarum, de antiquorum verborum ſtudio, de artis oſtentatione in adhibendis figuris in medio iam relinquamus; ſed hoc ſaltem negari non poteſt, iunctura molli adhibita verſus fieri venuſtiores et elegantiores, atque in hoc ſuperiores poëtas ab iis, quos noſtra aetas produxit, facile ſuperari.

92. Equidem ſic verba iungenda puto: *ſed iunctura addita decor eſt et numeris crudis. Iunctura* optima et ſuani verborum connexione et copulatione continetur: (Quintil. X, 4.) neque a poëtis vtique eſt negligenda. Horat. in arte 47 ſqq. Verum grauioribus neglectis illius nimis curioſa et putida obſeruatione ſummam poëſeos contineri arbitrabantur ſcriptores; nam ex argumenti dignitate, vbertate inuentionis, ex partium conlocatione diligenti et apta, ex ſententiarum grauitate et pondere, ex verborum proprietate carminibus ſuis laudem quaerere non erat poëtarum, qui a Noſtro reprehenduntur. *numeris* verſibus. *crudis* a cibis incoctis et immaturis frugibus ſumptum. *crudos numeros* eos intelligo, qui non ſatis expoliti ſunt, in quibus omnino ineſt aliquid, quod offendat. Vel huiusmodi verſibus, inquit aduerſarius, decorem conciliari poſſe iunctura.

93. *Claudere ſic verſum didicit* ſc. noſter poëta, qui vulgo probatur. *didicit* pro: ſolet. Meiſterus ſic interpungit: *ſed numeris decor eſt; et iunctura, addita crudis, Claudere ſic verſum didicit.* Ait enim, ſi abſolute legatur *didicit*, duram eſſe ellipſin. Verum hoc, ſed obcurrit non minus dura v. 85, et *crudis* illa ratione abſolute poſitum pro: verſibus non ſatis leuibus et molliter deſinentibus, aeque durum exiſtimo.

94—95. *Berecynthius Attin* cet. Haec verba, vt duo ſequentes verſus, exceptis *Et* et *Sic* in principiis, ex carmine cuiusdam poëtae deſumpta ſunt. *Attin* paſtor Phrygius a Cybele amatus, cuius fabula obſcura eſt et magna narrationis varietatis implicita. Nomen ipſum varie ſcriptura exhibetur. Hemſterh. ad Lucian. T. I. p. 235. ed. Reiz. Plura de illo habet Doering. ad Catull. LXIII. cf. Macrob. Sat. I, 21. *Berecynthius*, a Berecyntho Phrygiae monte. v. 94. *Nerea* pro: mare. Valer. Flacc. I, 450. *Delphin.* Quo adludatur, non facile dixeris: alii putant ad notam Arionis fabulam Ovid. Faſt. II, 79 ſqq. (cf.

Brouckh. ad Propert. II. 20, 17.) Meiſterus ad delphinum, quem Attin, Phrygius Bacchus, vt putat, produxit, laudatque Ovid. Met. XIII, 597. (ſic forſan operarum vitio locus deſignatur). Verſum 95 plane non intelligo. Meiſterus exiſtimat, *Et* et *Sic* ad verſus laudatos a Perſio pertinere, itaque locum diſtinguit: *Berecynthius Attin Et qui caeruleum dirimebat Nerea delphin: Sic coſtam longo ſubduximus Apennino.* Agi putat de itinere maritimo quorundam ex ordine ſacerdotum Cybeles ſeu Gallorum, atque hoc comparari cum itinere Attis. Senſum, ait, eſſe: Mare ſecuimus, vt Attin patronus noſter, vt delphin, quem Sabazius noſter produxit, atque ita longo Apennini dorſo coſtam (partem) eripuimus. Etiamſi rationem doctiſſimi viri minus probes, ingenio tamen eius et acumini meritam laudem non negabis. Verum hoc cuiquam vix perſuadebit, *coſtam* vulgo de quocunque rerum latere dici; Perſius quidem (Sat. VI, 31.) cum delectu hoc verbo vſus eſt, audacius paullo Virgilius (Aen. VIII, 463.) *coſtas aeni* poſuit: at *coſtam ſubducere Apennini* pro: partem Apennini praeternauigare, adeo durum mihi videtur et inſolens, vt quemquam vnquam hanc dictionem vſurpaſſe vix crediderim. Ceterum animadvertendum eſt, Noſtrum in his verſibus aut verſuum fragmentis exemplum dare voluiſſe clauſularum mollium. Quintil. inſtit. IX, 4. *Eſt in eo quoque nonnihil, quod hic* (in exemplis ab eo adlatis) *ſingulis verbis bini pedes continentur, quod etiam in carminibus permolle: nec ſolum vbi quinae ſyllabae nectuntur, vt in his, Fortiſſima Tyndaridarum: ſed etiam vbi quaternae, quum verſus eluditur Apennino, et Armamentis, et Orionа.*

96. 97. Nunc demum, ait, carmina molli numero fluere, (cf. ſupra v. 63 ſq.) veteresque poëtas in iunctura adhibenda negligentiores fuiſſe. Ad rem ſupra omnem modum augendam pro veteribus poëtis ponit Virgilium, artificem in verſuum ſtructura ſummum, cui tamen cenſurae linor non pepercit. Ovid. Rem. A. 367 ſq. Virgilium ipſum expreſſit per ea verba, quibus Aeneadem ille auſpicatus eſt. Hac ratione Virgilius deſignatur a pluribus. Ovid. Triſt. II, 533 ſq. Martial. VIII. 56, 19. Auſon. Epigr. CXXXVII. Sidon. Apollin. carm. II, 4; eadem Homerus Analect. Brunck. T. II. p. 194. — *ſpumea.* De ſublimitate hic agi non poteſt, quamquam Virgilius ea laude inclaruit, (Iuvenal. XI, 178 ſq.), neque de tumore, quem illud

verbum indicare videtur, ſed de ſcabritie, ad quam exprimendam *ſpumoſum* plane ineptum videtur. Si coniecturae locus concederetur, ſic legerem: *Arma virumque hoc non rugoſum et cortice pingui? — Et ramale vetus de grandi ſubere coctum* Obcurrit *cortex rugoſus* apud Ovid. Heroid. V, 28. Priori verſu comparat ille ineptus ſuae aetatis verſus cum Virgilianis, quaeritque, annon Virgilii verſus horridiores ſint et alperiores. Scabritiem, quam illis tribuit, ſimilitudine exprimit ab arbore deſumpta, cuius cortex rugoſus eſt et pinguis i. e. craſſus. Sequenti verſu Noſter illi inepto quaſi adcinit eadem ſimilitudine vtens et ad augendam ironiae vim ſingula exaggerans. Pro ſimplici *cortice rugoſo et pingui* adſumit *ramale vetus de grandi ſubere*. Suber, Φελλός, *Korkbaum*, *l'autoffelbaum*, deſcribitur a Plin. XVI. ſect. 13. et a Theophr. H. Pl. III, 16. vbi v. notas I. Budaei a Stapel. Illa arbor habet praeter interiorem et tenuiorem etiam exteriorem et craſſiorem corticem, qui exterior certis temporibus detrahendus eſt. Quod ni fit, ſponte dehiſcit exterior cortex iam per ſe ſcabra rimoſaque ſuperficie, et in fragmenta ſe ſeparat, vnde ſuperficies arboris horridior etiam et rugoſior fiat neceſſe eſt. Poſuit igitur Noſter ramum vetuſtum grandis ſuberis, cortice ſtatis temporibus demendo non culti, ſed vetuſtate iam emortui, ſolisque ardoribus ſiccati, hoc enim *coctum* ſignificat, (cf. Virgil. Aen. XI, 555.) atque hac ſimilitudine illam ridet, qua ineptus iſte Ariſtarchus vſus erat, ſimulque totum eius de verſibus Virgilianis iudicium. Meiſterus l. c. varios interpretum ſuper h. l. conatus collegit, in ordinem digeſſit, ſingulos examinauit et reiecit. Ipſe aliam interpretandi viam ingreſſus eſt, quam multo acumine doctrinaeque elegantia ſibi munierat. Argumentis omnibus, quibus ille doctiſſimus ſententiam ſuam confirmare ſtuduit, omiſſis, ſenſum tantum, quem arbitratur his duobus verſibus contineri, adferam: Perſius priori verſu quaerit: nonne tales verſiculi v. 93. 94. 95. leuiter, ſpumae et corticis inſtar, fluunt? vt id magis lepidum reddatur, inrat per Virgilii carmen. Sequenti verſu ipſe ſibi reſpondet: recte, leues ſunt verſus, *vt ramale vetus* cet.

98. Iam poſtulat Noſter, vt riſum effuſiorem lectoribus moueat, exemplum iſtiusmodi verſuum, qui inepto aduerſario probentur. *Quidnam igitur teneram* reſpicit hoc iuncturam eaque omnia, quibus verſus teneri et mol-

les redduntur. *laxa cervice.* Hoc intelligo de recitante, qui capitis nutatione et motu concinnitatem et numerum verſuum profequitur, id quod inprobat Cicero in Orat. 18. et Senec. Epiſt. 114.

99—102. *implerunt.* Nominatiuus omiſſus eſt. *Mimalloneis bombis.* μιμάλλονες, βάκχαι, βερεκύνθιοι. Heſych. Schol. Lycophr. 1236. et 1464. Stat. Thebaid. IV, 659 ſqq. vbi v. Barth. De iſtis mulieribus, Bacchi currum praecedentibus, parum notum eſt. *Bombus* proprie ſonus, quem apes edere dicuntur examen nouum emiſſurae; deinde ſonus cornuum. Catull. LXIII, 264. *implere cornua bombis* pro: inflare cornua. v. 101. *Baſſaris* i. q. baccha a *Baſſareus* cognom. Bacchi. *Maenas,* a μαίνεσθαι. *lyncem,* curru Bacchi iunctum. *corymbis*, hederae racemulis fructu croceo ſeu baccis ornatis, habenarum loco. v. 102. *Euion,* εὐΐον, cogn. Bacchi. Euripid. Bacch. 141. ibi Intpp. *reparabilis* h. l. actiue, pro: ſonos iterans. cf. Intpp. Calpurn. ecl. V, 20. Non quaerendum ſolum, quid in his verſibus omnino reprehendendum ſit, ſed quid Perſius reprehenſione dignum cenſuerit. Quidam exiſtimant, verſus molles factos eſſe in primis eo, quod primus et tertius, ſecundus et quartus verſus in ſyllabas eiusdem ſoni deſinant, et quod in primo, ſecundo et tertio verſu eo loco, vbi cum verbo etiam pes terminatur, ſyllaba immeniatur eiusdem ſonus cum poſtrema verſus ſyllaba. Verum in hoc vnquam mollitiem aut elegantiam poſuiſſe veteres, aliunde non conſtat, poteſtque fieri, vt id, quod ſemper vitioſum habitum eſt, caſu aliquo in illos verſus inrepſerit, vt in optimis et Graecorum et Romanorum carminibus haud raro deprehendimus, atque longe aliud ſit, propter quod Noſter illos verſus excitauerit. Fuſius de ſtructura horum verſuum egit Iacobus Bononienſis Theſaur. critic. T. I. p. 667. ed. Grut. Ceterum plura debent eſſe in his verſibus, ſine Neronis ſint, vt vetus interpres vult, cuius auctoritas tamen nullo modo ex Dion. Caſſ. p. 999. ed. Reim. confirmari poteſt, ſine alius, quisquis ille fuerit, quae Perſio cenſuram mereri viſa ſunt. Certe tumorem vnusquisque in illis adnoſcet.

103. *Haec fierent* i. e. huiusmodi verſus ſcriberentur. Verba Perſii cum grauitate tandem poëtarum vanitatem reprehendentis. *teſticuli paterni*, pro: *ſanguinis paterni.* Senſus: ſi adhuc vlla in re, in ſentiendo et agendo, patrum mores exprimere vellemus. *viueret* exquiſite

pro: ita nobis ineſſet, vt ad ſenſus noſtros et actiones pertineret.

104. 105. *ſumma delumbe* cet. Quae ſequuntur Caſaubonus ita interpretatus eſt: *Delumbe hoc*, i. e. delicatuli huius (Neronis) poëſis; *natat ſumma ſaliua in labris*, i. e. nullum habet ſolidae eruditionis fundamentum, ſed in extremis labris, ex ſuperficiaria doctrina quadam naſcitur temere et ſine arte. Laudat tum Quintil. X, 3. vbi ex verbis: *verba in labris naſcentia* interpretandi rationem ſumſiſſe videtur. Porro, *in vdo eſt*, Caſaubonus explicat: languida et mollia ſunt carmina, vt coria et multa alia aquae immerſa et madefacta robur ſuum et τόνον priorem amittunt. Quae interpretatio, niſi auctoritate doctiſſimi illius viri ſuſtentaretur, nemini, vt arbitror, ſatis facere potuiſſet. Iam meam qualemcunque opinionem proponam. *delumbe* eſt enervatum, cui maſcula vis deeſt, molle, inſipidum, et quidem *ſumma ſaliua*, quod auget vim *inſipidi:* nam quum aliquid guſtu explorare volumus, ſalina ſuper linguam multa ſponte congligitur, qua diſſoluitur id, quod, quomodo ſapiat, ſcire volumus. V. 105. videtur ex interpretamento τοῦ *ſumma ſalina* natus eſſe. Hoc forſan, neſcio quis, explicare voluit per: *natat in labris*, idque porro per: *ieiunum eſt*, vnde, *in vdo eſt*, poſtea ortum, quibus poſtremo ab alio quodam ad verſum explendum ſatis inſcite *Maenas et Attin* additum eſt. Olim leui mutatione locum ſic legi: *Summa delumbe ſalina Hoc natat in labris ieiuno; et Maenas et Attin Nec pluteum caedit, nec demorſos ſapit vngues;* hoc ſenſu: hoc adeo inſipidum eſt et nauſeam mouet, vt vel eſurienti intra labra haereat, atque in ſalina, quam nauſea multam congligere ſolet, quaſi natare videatur.

106. *Nec pluteum caedit*, cf. Horat. Sat. II, 3, 7 ſq. Habuere antiqui ad parietes et grabbatorum pluteos ceratas tabulas, in quas continuo, atque animo ſubiicerentur, repentinas referrent commentationes, ne e memoria elaberentur. *Pluteus* erat tabula erecta ad vnum latus lecti cubicularis, nam ad alterum ſponda nuda erat. Gonſal. comm. ad Petron. 115. Martial. III, 91. *Caedere* proprie dici poteſt de poëtis, quorum meditatio parum procedit, et qui eam ob cauſam omnem ſuam indignationem in pluteum effundunt; h. l. translatum ad poëma, in quo elaborando parum ſudatum eſt. *demorſos vngues.* Vnguium conroſio ſolliciti animi et quem ſui ipſius poeni-

tet, ſignum eſt. Horat. Epod. V, 47 ſq. cf. infra Sat. V, 162 ſq. Senſus: nec ſapii multum laborem et ſtudium. Quintil. X, 1. Noſtrum laudat. cf. Horat. Sat. I, 10, 70 ſq. quem locum Noſter imitatus eſt.

107—134. Equidem ſemper ſtatui atque etiam nunc me in eadem opinione eſſe confiteor, primam hanc Perſii ſatiram ex duabus diuerſi argumenti ſatiris caſu quodam eſſe conflatam, in quarum vna neceſſitatem ſatiras ſcribendi expoſuerit, in altera ſcribendi et recitandi libidinem praeterque hominum de carminum virtutibus iudicium acriter perſtrinxerit, neque pauca ex vtraque intercidiſſe. Ad priorem mihi pertinuiſſe videntur v. 1-12, et 107. vsque ad finem, ad poſteriorem reliqui. Atque in iis verſibus, quos ad alteram ſatiram pertinuiſſe diximus, non vno in loco videmus transitus adeo duros et abruptos, rerumque expoſitionem adeo mancam ac debilem, vt Perſii manibus iniuriam facere paene videamur, ſi illa ſic, vt nunc circumferuntur, ab eo profecta eſſe arbitramur, praeſertim quum ex ſecunda, quinta et ſexta ſatira perſpicuum ſit, eum non ſolere ſingula tam leuiter adtingere, eaque tantum rerum lineamenta ducere, ex quibus, quales ſint, nemini inmoteſcere poſſit, ſed potius iis interdum iuſto diutius inhaerere, nec minutiſſimas quidem partes negligere, vt omnes facere ſolent, qui vbertate ingenii deſtituuntur. Haec ſane ſunt, quae ſuſpicionem hiatuum praebeant neceſſe eſt, qui hiatus poſtea, interdum non ſatis feliciter, conſuti rugas paſſim et plicas reliquerunt, quibus nunc quidem obſtendimur. Ceterum nexus eorum, quae nunc ſequuntur, cum anteced. tolerabili ratione ſic poteſt cogitari: Aduerſarius quum videat, diſputando nihil profici, periculi mentionem facit, quod Perſio immineat, niſi ſatiras ſcribendi conſilium deponat. Pergit itaque: ſint iſta vel maxime, vt tu dicis, tamen ſolus contra ibis, et mordacitate tua nobilium turbam inritabis?

107. *radere* pro: obſtendere. Quintil. Inſtit. III, 1. *quorum* (ſc. quae diſcenda ſunt) *ne teiuna atque arida traditio auerteret animos, et aures praeſertim tam delicatas raderet, verebamur. Mordax* de eo dicitur, quod animum vehementer pungit; *verum mordax* eſt moleſtum, iniucundum. Indoles et natura ſatirae Perſianae hoc poteſt indicari.

108. *Auriculas teneras.* Diminutiui vſus h. l. valde adcommodatus eſt; ſic etiam Horat. Sat. II, 5, 32. *teneras* i. e. velificationibus adſuetas, nudique veri impatientes. *maiorum*, procerum, principum.

109. *Limina frigeſcant.* Horat. Sat. II, 1, 60 ſqq. *Liminibus* apud poetas epitheta tribuuntur ab hominibus plerumque ductis, qui domum inhabitant. Ovid. Met. XIV, 703 ſq. Amor. I, 6, 67 ſq. Propert. I, 16, 17; II, 16, 23. Sed h. l. *frigeſcant* proprie ad limen ſpectat. Frigere enim dicuntur res, quae non tractantur, vt de *ſtudiis* notum eſt. Limina igitur, quae adire prohibemur, *frigere nobis* dici poſſunt. De clientibus aut hominibus omnino, quos fortuna non admodum in deliciis habet, hic locus intelligendus eſt, qui diluculo iam ad patronos ſalutandos, vt ſportulam adcipiant, aut ad coenam inuitentur, properant, in quorum numero Perſii et Iuuenalis tempore vel tribuni et praetores erant. Iuuenal. I, 101; V, 77 ſq. Quis poterat ibi ferre veri amantem et propterea odioſum et moleſtum? Atque hoc quoque ſatiricae rationi adcommodatum eſt, quod rei per ſe leuiſſimae periculo Perſium territare ſtudet aduerſarius, quae res tamen maxima vulgo habebatur. *iuuat hic de nare canina*, pro: naris canina ibi exprimit.

110. *Litera*, videlicet *R*, quam literam canis hirriens exprimit. Senſus: hic, in liminibus iacet canis hirriens, qui te a foribus diuitum, quando eos ſalutatum is, abiget, inuiſum propter ſatiras. Canes catenarii in veſtibulo aedium alebantur, vt latratu fures aut indicarent aut abigerent. Vt autem, ſi quis introiret, illum caueret, parieti inſcriptum aut inſculptum erat: *Caue canem.* Ovid. Triſt. II, 459 ſq. Petron. 27. et 77. *Per me equidem* cet. Similat Noſter inridens, ſe eius, quocum res ſibi eſſe fingit, monitu a ſcribenda ſatira eſſe deterritum. *proteruus* non h. l. ſtatim, ſed noſtrum: *fortan*, *für die Zukunft*. *alba*, praeclara. v. Propert. ad Sil. Ital. XV, 53.

111. *Nil moror* ſc. ea omnia eſſe *alba*; itaque h. l. pro: non repugno. *bene mirae*, per ironiam.

112. *Hoc iuuat?* Horat. Sat. I, 1, 78. Ceterum *iuuat* pro: delectat. Senſus: iamne tibi placeo? Haud ſcio an melius ſit, ſignum interrogandi delere. *oletum*, locus, vbi aluus exoneratur.

114. *Pinge duas angues*, ad indicandum ſcilicet, locum ſacrum eſſe, ne quis eum vel mingendo vel aluum ex-

onerando profanet. Ceterum cur *duos angues?* De hoc signo nihil mihi aliunde innotuit, alienumque videtur, quod Casaubonus ex Aristoph. Pluto 733. in partes vocat. Aptiora forsan sunt, quae Heynius notauit ad Virgil. Aen. V, 84. Seruius ad hunc locum: *Nullus enim sine genio locus est, qui per anguem plerumque ostenditur.* Sed idem Seruius Persium, quem excitat, solum ante oculos habuisse videtur. *facer est locus.* cf. Calpurn. Sicul. eclog. II, 55.

114. *Meiite. Meiere* extremum saepe contumeliae signum, qua locus aliquis adfici poterat. Iuvenal. I, 131. Hoc ne quis faceret in tumulis, cippi titulus deprecabatur, adiecta saepe inprecatione mala. Anthol. lat. Burm. T. II. p. 145. Animadnertendum sane est, quam acerrimo sale et summa acrimonia simplex sensus: a censura morum pranorum, vt a re sacra, abstinebo, expressus sit. *discedo* Quasi similat se abire. *Secuit* cet. Statim reuertens, consilio quasi mutato, Noster rursus incipit: Sed si idem aliis licuerit, cur mihi minus liceat? *Secare* a flagellis hoc ad satiram Lucilii translatum est propter vim et vehementiam, quae in ea regnat. Cf. Horat. Epod. V, 4, 11. Sat. I, 10, 14 sq. Iuvenal. I, 165 sq.

115. *Te Lupe, te Muti. Lupus* et *Mutius* propter vitae turpitudinem infames Romanorum proceres, in quos flagello Lucilius saepe insonuit. *genuinum fregit*, fortius quam *dentem inlidere*, quod habet Horat. Sat. II, 1, 77; firmissimum dentem fregit, i. e. omni mordacitate et acerbitate in istos vsus est.

116. *vafer*, callidus, sollers; artem Horatii id designat, qua iocando et quasi non data opera in satiris suis pungit. *ridenti amico.* Particip. pro subst. positum; adiect. pro subst. habet Virgil. Georg. III, 124. *ridenti amico* pro: risu venusto, iucundo. Hominum stultitiam risui exponit Horatius cum vrbanitate semper iocando; hoc bene Persius expressit per: *ridenti amico tangit vitium.*

117. Illud *tangit* quoque cum delectu, leuissimamque rationem exprimit, qua vitia carpi possunt. *admissus*, tamquam ἀειδὸς, qui coram canat; simpliciter pro: lectus. Casaubonus iungit: *admissus circum praecordia*, secundum Graecam dicendi rationem ἐν φρεσὶ κατατίθεσθαι. Minus bene, vt puto. *Circum praecordia ludere*, idem est, quod risum mouere, quo diaphragma praecipue concutitur, iucundo carminum genere.

118. *Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo. Callidus ſuſpendere* Graece. *Suspendere aliquem* nonnunquam eſt, confundere aliquem, facere, vt aliquis neſciat, quid faciat, quidue dicat. Hoc maxime fieri ſolet, quum aliquis facete dicto ab altero pungitur, aliisque riſum praebet, aut quum faſtidioſe ab aliquo excipitur, ſeſeque contemptum et deſpectum ſentit. Illud hic locum habet, quum adiiciatur *excuſſo naſo* i. e. riſu, quo naſus excutitur; hoc apud Horat. Sat. I, 6. 5. quum additum ſit *adunco naſo*, quod fastum deſignat et contemptum. Quintil. Inſtit. XI, 3. *Naribus labrisque non fere quidquam decenter oſtendimus, tametſi deriſus, contemptus, faſtidium ſignificari ſolet.* Tolerabilior ſaltem eſt haec explicatio, quam quae in lexicis vulgaribus exhibetur, etiamſi viris doctis forſan non ſit ſatis factura.

119. *Men mutire nefas? Mutire* cum delectu, ita loqui, vt nemo poſſit intelligere, quum id aperte facere prohibearis. *cum ſcrobe* pertinet ad fabulam de Midae tonſore, (Ovid. Met. XI, 90 ſqq.) vt ſequens

120. *Heic tamen infodiam* i. e. literis tamen mandabo, quod aperte dicere mihi non licet. *vidi, vidi.* geminatio verbi pertinet ad cupiditatem rei euulgandae, quam aegre animo contineas.

121. *Auriculas aſini Mida rex habet.* Male hoc ad Neronem trahitur. Manet Perſius in ſimilitudine, qua remota dicere volnit: omnia ea quae aperte dicere mihi non licet; pro hoc id poſuit, quod Midae tonſor dicere prohibitus fuerat. Si fabula vera eſt, quam auctor vitae Perſii narrat, potuit omnino Cornutus hunc verſum mutare (ſatis inepte ita: *Auriculas aſini quis non habet*), non quia hoc verſu Nero tangeretur, ſed quia in ſe dictum hunc verſum Nero ſuſpicari potuiſſet. Verum haec mera grammaticorum commenta eſſe arbitror. *hoc ego opertum* i. e. meum libellum, in quo illa deſcripſi.

122. *Hoc ridere meum.* Deſignatur per hoc natura et indoles libelli, pro: in quo ſtultorum mores riſi. Non ſatis adcurate de genere ſatirae, quo vſus eſt. *tam nil*, vel ex vulgi opinione, (cf. v. 2.) vel nemini nocens riſus, quem animi cauſa exercui nulla laedendi cupiditate.

123. *Iliade* ſc. Acci aut alius cuiusquam inepti poetae, quae in pretio habebatur. Senſus: Meas nugas pluris aeſtimo, quam inſulſa opera poëtarum noſtrae aetatis.

123 — 134. Iam, quos lectores ſibi optet, indicat. Omnes veri amantes ad lectionem inuitat, omnes contra, quibus bonae artes contemptui ſunt, omnes procaces et ſuperbos remotos eſſe vult.

123. *audaci quicumque adflate Cratino.* Tu quisquis es, qui *adflatus* es, i. e. in quem ingenium Cratini quaſi transiit, vt mores prauos hominumque ſtultitiam carpendi ſtudio ducaris, quod in vetere Graecorum comoedia praecipue regnabat. *audaci*, audax enim erat in caſtigandis hominibus.

124. *Iratum Eupolidem.* Epitheton *iratus* non videtur pertinere ad indolem Eupolidis, neque ad ſcribendi genus, quo vſus eſt; etenim remiſſius Cratino et Ariſtophane fuiſſe dicitur. Verum haec non ſunt ad vinum refecanda, praeſertim quum ſint, qui de Eupolide aliter ſtatuant. *praegrandi cum ſene.* Omnes interpretes Ariſtophanem intelligunt, et ſane etiam ab Horatio (Sat. I, 4. princ.) et a Quintiliano (X, 1.) cum illis dumuiris copulatur. Sed cur Perſius cum *praegrandem ſenem* vocat? Hoc neque ad tempus, quo vixit Ariſtophanes, poteſt pertinere, (adiungitur enim veteribus ipſo ſcriptoribus) neque ad aetatem eius; etenim aetate minorem eum, quam Cratinum, obiiſſe probabile eſt, quia a Luciano (Macrob. T. III. p. 227. ed. Reiz.) in longaeuis non recenſetur, qui Cratini mentionem facit. Neque ea ratio, quam Caſaubonus proponit, locum poteſt habere; dicit enim ob monendi et increpandi partes hoc nomen obtinuiſſe; quum lepidum, ingenioſum, dicacem eum potius dixeris, quam, quod ſenectutis proprium eſt, moroſum et ſeuerum in dicendo. Forſan *praegrandis* dignitatem ſpectat Ariſtophanis, et *ſenex* vocatur propter tempus, quo vixit, remotum a Perſii aetate. *palles*, ſtudioſe legis. Iuvenal. VII, 97. Saepe *pallor* pro ſtudio aeri ponitur.

125. *haec* ſc. quae ego ſcripſi. *Decoquere* eſt minuere, detrahere, inde limare, caſtigare. *decoctius* igitur pro: diligentius elaboratum.

126. *Inde.* Caſaubonus explicat: ex eorum numero, qui aures purgatas habent veteris Graecorum comoediae lectione. Melius, vt mihi quidem videtur, *inde* cum *vaporata aure* coniunxeris. Lector mihi *ferucat* i. e. vel frequens mihi contingat, vel aſſidue et ſtudioſe me legat (prius magis placet) *aure inde vaporata* i. e. aure adcenſa

vel adcenſus veteris comoediae ſcriptoribus eorumque carpendi vitia ſtudio.

127. *Non hic, qui in crepidas Graiorum ludere geſtit.* Eos lectores nolo, qui nomine Romano ſuperbientes omne Graecorum nomen, eorum cultum, elegantiam artesque contemnunt petulanterque ſe gerunt. *Crepidae* ſoleae craſſiores, quibus Graeci pedum plantas munichant. Suet. Tib. 13. Baldwin. de calc. 14. Erant Romae, qui luxu omnis generis diffluerent adeo, vt, priſcis moribus in cultu ac victu plane deſertis, externos induerent; erant contra, qui priſcam gravitatem et ſeveritatem in externo corporis cultu prae ſe ferrent, omniaque, quae a peregrinis Romam adnecta erant, contemnerent. Illi Graecos doctores, quibus diſciplinam et inſtitutionem liberorum committerent, domi habebant, magnique faciebant, his omnes Graeci adeo ludibrio et contemptui erant, vt vbique illis inluderent. cf. Lucian. de mercede conduct. T. I. ed. Reiz.

128. *Sordidus* ad nimiam cultus negligentiam ſpectat. *et luſco qui poſſit dicere, luſce.* Hoc exemplo expreſſit Noſter petulantiam et ſuperbiam iſtorum hominum; vt

129. faſtum et adrogantiam inanem. *Seſe aliquem credens.* In *aliquem* latet emphaſis. Quantivis pretii virum ſe exiſtimans. *Italo honore.* Vniuerſa Italia ius civitatis quidem diu deſideratum armisque petitum ſenſim paullatimque obtinuerat, verum municipiorum et coloniarum differentia, ius porro Latii atque Italicum remanſit. Poſuit Noſter quondam non iure Quiritium, ſed Italico, magiſtratu non Romae geſto, ſed *Areti* Hetruriae oppido, inflatum; ſtultitia enim, quae cum omni faſtu coniuncta eſt, rei, qua quis ſuperbit, inanitate et exiguitate augetur. *Iupinus*, ὑψαύχην, animi vitium corporis habitu declarat.

130. *Hemina* eſt dimidia pars ſextarii. *iniquas*, iuſto minores. Iuvenal. X, 99 ſq. *Aedilibus* etiam in municipiis cura vrbis erat mandata, ideoque et rerum venalium.

131. *Abacum* erat tabella, pulvere ſeu arena ſparſa, in qua radio numeri ſcribebantur. Per *numeros* in *abaco* arithmetica, et per *metas in pulvere ſecto* geometria intelligitur: nam figuras mathematicas in pulvere tunc depingi radio ſolere notum eſt. Inde vocat Cicero (Tuſc. Qu. V, 23.) Archimedem: *homunculum a pulvere et radio.*

Duae autem hae disciplinae pro omnibus artibus liberalibus positae sunt.

132. *Scit risisse*, pro: solet seu potest ridere. *vafer* i. e. facetum et lepidum se putans. *multum gaudere paratus* pro: nulla vberiori voluptate adlici, nullo iucundiore spectaculo frui potest, quam quum videt cet.

133. *petulans nonaria*, prostibulum, a hora nona, qua patebat aditus ad lupanaria. *barbam vellat*, spectat ad horum philosophorum ἀπάθειαν, qua omnes contumelias et iniurias sibi inlatas aequo animo perferebant. Horat. Sat. I, 3. 133 sqq. Senec. de ira III, 38.

134. *edictum* i. e. fori negotia. *Calirrhoën* nomen scorti pro: scorto quocumque. Sensus: hi mane fori negotia curent, post prandium cum scortis rem habeant. Ceterum quomodo Romani tunc temporis diem consumerent, disces ex Iuvenal. I, 127 sqq. Martial. IV, 8.

COMMENTARIVS
IN SATIRAM II.

1. *Macrine*. Quis fuerit *Macrinus*, ignoramus; scholiastes *Plotium Macrinum* vocat, eruditum hominem et paterno adfectu Persium diligentem. *Hunc diem numera meliore lapillo* Sensus: dies natalis tibi sit faustus. Hoc expressit ea ratione, qua dies faustus quisque et ater apud quosdam barbaros notabatur, coniectis nimirum in arcam lapillis et candidis et nigris. Plin. Epist. VI, 11. Plin. H. N. VII. Cap. 40. Catull. LXVIII, 148. Martial. IX, 53. 4 sq. Felices dies etiam creta apud Romanos signabantur. Horat. Od. I. 36. 10. *meliore*, albo.

2. Nihil amplius est, quam diei natalis descriptio. *candidus* pertinet ad diei felicitatem. Ovid. Trist. V, 5. 13 sq. *tibi*, pro: vitae tuae parti, quam vixisti. Quoque enim die natali annorum nostrae aetatis numerus vnitate augetur. *labentes* epithet. orn. de tempore fugiente, fugam continuam declarans ac celerem, vt aqua in riuo leniter fluente. Horat. Od. II, 14. 2. Ovid. Met. XV, 174 sqq.

3. *Funde merum genio*. Genii religio in celebranda die natali praecipua erat. Tibull. I, 7. 49 sqq. ibique not.

et obſſ. Heynii, et Iani ad Horat. Od. III, 17. 14 ſq. Eadem die vota nuncupabantur pro incolumitate et felicitate reliquae vitae. Prop. III, 8. 12. *non tu prece poſcis emaci.* Hoc loco occaſionem adripit, de votorum improbitate et ſacrificiorum ſuperſtitione ſuae aetatis conquerendi. *poſcis* i. e. ita petis, quaſi tibi pro meritis aliquid iure debeatur. *prece emaci* i. e. prece, cui ſacrificia ſumptuoſa adiuncta ſunt, quibus Deorum benevolentiam et liberalitatem quaſi *emere* ſtudebant, eosque obligatione obſtringere, vt ſe omnis generis felicitate adficerent. cf. infra v. 30.

4. *Quae niſi ſeductis nequeas committere diuis.* Homines, quando cum iis aliquid communicare volumus, quod palam fieri nolumus, *ſeducimus*, ſeu ducimus in locum ſecretum, a turba remotum. v. Heyn. ad Tibull. II, 1. 84. Hoc bene translatum eſt ad Deos, quibus vota ſecreta fiunt, eumque delectu poſitum eſt *committere*. De precibus praeclare Iuvenal. X, 346 ſqq. et Senec. Epiſt. 10. ex Athenodoro: *Tunc ſcito, te eſſe omnibus cupiditatibus ſolutum, quum eo perueneris, vt nihil Deum roges, niſi quod rogare poſſis palam. Nunc enim quanta dementia eſt hominum? turpiſſima vota Diis inſuſurrant; ſi quis admouerit aurem, conticeſcent, et quod ſcire hominem nolunt, Deo narrant.*

5 — 7. Non quilibet iuſta et pia Deos rogat, non quilibet id poteſt facere.

5. *bona*, vt noſtrates pro: magna. Horat. Sat. I, 1. 61. *tacita libauit acerra. libauit*, ἀορίστως, pro: ſumit thus ex *acerra*, arcula thuraria quadrata, ac de acre plerumque eleganter facta, vnde thus promebatur, et in ignem iniiciebatur, itaque pro: ſacrificat, precatur. De *acerra* v. Iani ad Horat. Od. III, 8. 2 ſq. Ovid. ex Ponto IV, 8. 39 ſq. *Nec quae de parua Dis pauper libat acerra, Thura minus, grandi quam data lance, valent. tacita* pro: tacite, votis ſubmiſſa voce nuncupatis, ne iniquitas eorum et foeditas aliis hominibus innoteſcat.

6. *promptum*, expeditum, facile. *humilesque ſuſurros* i. e. preſſos ſuſurros. *Humilis vox* eadem ratione ſed ſenſu contrario dici poteſt, qua *alta vox* dicitur.

7. *Tollere de templis* i. e. non adhibere amplius in templis vota facientes. Iuvenal. VI, 388. *et aperto viuere voto* pro: vota aperta facere, aut potius, ita viuere, tam pura mente eſſe, vt non ſit, quod timeat, ne alii vota ſua audiant. Senec. Epiſt. 43. *Rem dicam, ex qua mores*

aeſtimes noſtros, vix quemquam inuenies, qui poſſit auerto oſtio viuere. Ianitores conſcientia noſtra, non ſuperbia obpoſuit. Nam non cuiusuis eſt, ita Deos precari, vt ab omnibus, qui circumſtent, audiatur, quia nihil in votis inſit, cuius eum pudere oporteat, ſed boni tantum hominis eſt et honeſti. Martial. I, 40. 5 ſq. Exemplum taciturnarum precum exſtat in Sophocl. Electr. 638 ſqq.

8. *Mens bona* i. q. mens ſana. Iuvenal. X, 356 ſq. Petron. 3. *fama*, i. e. vt homines bene de ipſo exiſtiment. *fides*, vt fidem ipſi habeant. Erat ſane tunc temporis, cur *fides* a Diis peteretur. v. Iuvenal. III, 143 ſq. *haſpes*, quicumque ſacrificanti ſeu precanti adeſt.

9. *Illa ſibi introrſum immurmurat.* De toto h. l. cf. Iuvenal. X, 23 ſqq. *ſibi* reſpicit prius: *vt audiat haſpes*, eique contrarium eſt. Dicere vult Noſter: haec ita murmurat, vt ipſe ſolus intelligat, illa ita exclamat, vt omnes audiant. *introrſum*, nam *ſibi* id facit. In vulgari ſermone etiam noſtrates dicunt: *in ſich hinein.* Hoc *introrſum* videtur explicari per illud, quod ſequitur: *et ſub lingua.* i. e. ita, vt illud murmur ſub lingua maneat, nec foras exeat aliisque prodatur. cf. Virg. Aen. X, 464 ſq. Eadem ratione videtur Noſter *immurmurat* pro: murmurat, poſuiſſe.

10. *Ebullit.* Antique *ebullim* pro: ebullierim, *ebullit* pro: ebullierit. *Ebullierit* ſc. animam. *Ebullire animum* ſeu *ſpiritum* frequenter vſurpatur pro: mori, (v. interpp. ad Petron. 42.) et tractum forſan a ſpuma, quae animadvertitur in labris morientium, ſed abſolute, vt h. l. poſitum, me legere non memini. Mortem patrui exoptat, vel quod ea tutore moroſo ac difficili liberetur, diſſolutiusque luxuriae indulgere poſſit, vel quod res familiaris a patruo relicta ad ſe venire debeat. Vtrumque poteſt locum habere. Adiecto: *praeclarum funus!* quaſi bonum aliquod adprecantis animum ſimilat. O ſi patruus moriatur, vt in pompa funebri magnificentiſſima meam erga illum pietatem declarare poſſim! Sciendum enim eſt, quo amplior eſſet res relicta, eo ſpecioſiorem pompam funebrem ab herede duci ſolere; et hoc erat, quod ſtolidi ſenes omnibus votis cuperent, et in quo exſpectando auaritiae et ſordium infamiam, dum viuerent, facile ſuſtinerent. Hoc reſpiciens iſte nebulo illo adiecto bene precantis ſpeciem mentitur.

11. *Sub raſtro crepat argenti mihi ſeria.* i. e. in agro colendo occupatus, ipſe tenuis et pauper, theſauro in-

vento ditescam. Juvenal. l. c. *dextro Hercule.* Torrentius ad Horat. Sat. II, 6. 12 sq. ait, Herculem thesaurorum abditorum praesidem esse. Alioqui haec res nota non est.

12. 13. 14. *pupillumne vtinam — expungam. Expungere* proprie de iis dici, qui literas in tabulis ceratis delent, disputat Havercamp. ad Tertullian. apologet. 2. Scholiastes dicit, tractum hoc esse a militibus, qui expuncti dicerentur, quando missionem adcepissent. cf. Plaut. Curcul. IV, 4. 24. h. l. est pro: delere, e medio tollere. Votum hoc est tutoris legitimi, qui pupilli erat proximus agnatus, ad quem itaque, pupillo mortuo, hereditas pervenire debebat; hoc indicant verba: *quem proximum heres impello* In XII tabulis nempe legitur: *si pater familias intestato moritur, cui impubes suus heres est, agnatus proximus tutelam nancitor.* Huius tutelae ratio continebatur in spe subcessionis, vt, qui commodum haberet subcessionis, idem onus tutelae susciperet. Maior itaque fit voti impietas, quum fit in pupillum conceptum, qui illius impurissimi fidei et tutelae erat commissus. Ad quod tamen votum faciendum tutor facile cupiditate et auaritia poterat perduci, praesertim quum nemo facilius, quam ipse, huius voti posset compos fieri, modo ita id fieret, vt leges et iudicia caverentur. Hanc igitur expungendi seu tollendi pupilli opportunitatem a Diis tutor iste precari videtur. Adcommodate h. l. *impello* pro: sequor; studium enim simul submouendi antecedentem innoluit. *Nemque est scabiosus.* Adiecta causa, tamquam ab animo benevolo votum hoc proficiscatur; corpore enim morbido vtitur et vitam viuit insuauem, qua libenter ipse mortem commutabit. Omnem vem corruptam Iuvenalis quoque *scabiosam* vocat. *Aeri bile tumet*, ὀρυιεῖαν χολὴν ἔνδον ἔχει. De omni morbo hoc est intelligendum, qui nimia bilis abundantia solet excitari. Plato in Timaeo T. IX. p. 420. ed. Bipont. *tumet* abundantiam bilis ipsam indicat. Horat. Od. I, 13. 4 sq.

14. *Nerio iam tertia ducitur vxor.* Auarus iste non aperte vota sua exprimit, alterum beatum praedicando, qui tertiam iam vxorem efferendam curat, quartam igitur cum dote exspectare possit. Ceterum auaritiae votum, per inuidentiae significationem expressum, vtrumque vitium, vt solet esse, coniunctum egregie declarat. cf. Martial. X, 43.

15. 16. *Haec* sc. tam nefanda, *iuncte vt poscas*, vt vota sceleratissima Diis probentur tamquam pura mente

facta; (quis non adnoscit granitatem et vim, qua haec enunciata sunt!) *Tiberino in gurgite* cet. caerimonias et ritus religiosissime obseruas. Reprehendit nimirum Noster eos, qui castimoniam, qua deberent ad Deos adcedere, in corpore tantum sitam esse putarent, pietatem vero et integritatem mentis, vt votorum ipsorum natura satis abunde indicaret, turpiter negligerent. Cic. de legg. II, 10. Quomodo preces et vota hominum a Iove exaudiantur, lepide commentus est Lucianus Icaromenipp. T. II. p. 781 sq. ed. Reiz. vbi multa quoque vota inpie et stulte facta proferuntur. *Tiberino in gurgite mergis Mane caput bis terque. Gurgite* pro: flumine. cf. Iuvenal. VI, 523. Priusquam ad Deos adcederent, aut sacra Diis facerent, corpus, aut manus tantum, vel aqua marina vel fluuiali abluere mos erat ab vltima iam antiquitate, vt ex Homero constat, obseruatus; quo admonerentur homines, vt corpus omni squalore, sic etiam animum a vitiorum contagio purum esse debere. Ovid. Fast. IV, 313 sqq. Virgil. Aen. II, 819. *terque.* Numerus ternus in his rebus vsitatissimus. Tibull. I, 11. 34. Virgil. Aen. VI, 229. Petron. 131.

16. *et noctem flumine purgas. Noctem* posuit pro iis omnibus, quae noctu adcidere hominemque commaculare posse credebantur. Aristoph. Ran. 1376 sq. Plut. 656 sq. Cic. pro Coelio 14. Ovid. Amor. III, 7. 43 sq. Virgil. Aen. VIII, 69 sq. Tibull. II, 1. 9 sqq. Petron. 104.

17—23. His, quae sequuntur, poëta docet, inpia hominum vota Diis adeo ingrata esse debere, vt iis auditis Iupiter, vel inpurissimo quoque mortalium indice, indignationem vehementissimam non sit cohibiturus. 17. *Deus.* Apostrophe est ad illum, quem paullo ante inpura et sordida vota Diis facientem Noster induxerat.

18. *estne* sc. Iupiter tibi tanti, vt meliorem eum existimes cet. hoc enim significant illa: *vt praeponere cures.* Huc spectat superius: *minimum est, quod scire laboro* seu vehementer cupio, quia cuiuis promptum erit respondere, Iovem omnibus mortalibus esse longe potiorem.

19. *Hunc*, Iovem. Adpellatus ille, ignarus, quo Persius tendat, scire cupit, quid sibi velit haec interrogatio; continuo interpellat Persium ex eo quaerens: *cuinam?* sc. proponam Iovem; et Noster, quasi circumspiciens et cogitabundus, quemnam dicat, repetit illud: *cuinam?* sed statim, tamquam nolit amplius haesitando aduersarium morari, aliquem veluti de turba temere nominans, quaerit:

vis Staio? et quum paullulum ille admirans Perſium in iſtum incidiſſe, in reſpondendo haeſit et vrget illum Perſius quaerendo: *an ſcilicet haeres* ſc. in iudicando, pro: an adhuc incertus es?

20. *Quis potior iudex, puerisque quis aptior orbis* ſc. ſit, vtrum Iupiter an *Staius*. Acerrimum flagelli ſatirici ictum in *Staium* quendam intendit, hominciones nobis ignotum, conruptelae autem et improbitatis infamia tunc forſan nobiliſſimum. Ex hiſtoria famoſiſſimi iudicii Iuniani (Cic. Cluent. 24. Brut. 68. Verr. II, 32.) mutuatum eſſe Perſium *Staii* nomen indicare videtur ſcholiaſtes, cuius verba h. l. conrupta et mutilata ſunt, et Caſaubonus cum ſecutus eſt. Verum ille index apud Ciceronem eſt C. *Staienus*, aut *Staienus*, vt alii legunt, neque Perſius ſolet longinqua petere et ea negligere, quae ante pedes ſunt. Ceterum ridet Noſter hac interrogatione dubitationem aduerſarii, quum *Staius* omnium iudicum conruptiſſimus et puerorum orborum peſtis eſſet, eiusque infamia, quum ipſe Iovi comparetur, ſit illuſtrior.

21. *quo tu Iovis aurem impellere tentas* i. e. vota, quae Iovi facere audes. *Impellere* enim de ventis dicitur, deinde de ſono, qui aures quaſi ferit. Virgil. Aen. XII, 618 ſq.

22. *proh Iuppiter.* cf. Horat. Sat. I, 2. 17 ſq. exclamatio a ſenſu indignationis acerrimo orta.

23. *at ſeſe non clamet* cet. Nonne Iupiter ipſe quoque indignatione commotus exclamabit, ſe ipſe adpellans, quum alium adpellare nequeat, quumque, vel te iudice, Staio ſit potior?

24—29. Tune putas, Iovem tibi ignoſcere, quum non ſtatim ab eo puniaris? Hanc ſententiam alii aliter extulerunt. Virgil. Aen. IV, 208 ſq. Claudian. Epiſt. ad Hadrian. 38 ſq. Senec. Hippol. 1128 ſq. Iuvenal. XIII, 100 ſq. Lucan. III, 448 ſq.

24. *ocius* h. l. pro: prius, ſaepius.

25. *ſulfure ſacro* i. e. fulmine, metaphora ex obſervatione nata videtur. Senec. Quaeſt. nat. II, 53. *Quocunque decidit fulmen, ibi odorem ſulfuris eſſe certum eſt.* Plin. H. N. XXXV, 15. Virgil. Aen. II, 698. Epitheton *ſacrum* et fulmini et ſulfuri aptum eſt; fulmen enim eſt telum Iovis proprium, et ſulfuris frequens vſus erat in expiationibus et luſtrationibus cum apud Graecos tum apud Romanos.

26. 27. Verba sic ordina: *an quia non iaces* (in) *lucis triste et cautandum bidental fibris ouium et Ergenna iubente.* An quia non iaces percussus Iovis fulmine. Hoc expressit ex ritu antiquo, quo fulguriti, vel loca fulmine tacta, ex Etruscorum more et instituto procurabantur. *Iaces* traxit Casaubonus ad Numae legem, qua fulmine ictum in genua tolli vetabatur, v. Festum in voce *Occisum.* Nimis argute, vt opinor; omnino potest intelligi et dici de occiso. Virgil. Aen. I, 99, ibi v. Heyn. *bidental* locus proprie fulmine tactus, caelisque bidentibus expiatus; h. l. ad ipsum hominem translatum. Salmas. ad Solin. p. 799 sq. *cautandum* pedibus enim calcare huiusmodi locum nefas habebatur, idcirco sepiebatur et claudebatur. Horat. in arte 471. *triste* vel ab omine, vel ab effectu; tristes enim facit viatores talis casus memoria et monimentum. *lucis.* fiunt nempe vota in templis, quae plerumque inumbrabat lucus, in quo arbores, quia non caedebantur, erant altissimae, ideoque fulminibus magis expositae, inde lucorum fulmine tactorum frequens mentio apud veteres. Hoc periculosum quoque fuit in lucis versantibus et templa adeuntibus, tempestate subito orta. *quia non iaces* (in) *lucis* significat ergo: quia non continuo votis factis, in ipso loco sacro, a Iove fulmine tangeris. *fibris ouium Ergennaque iubente.* Huius rei procuratio non nisi certis ritibus et haruspiciis fieri poterat, adhibebaturque ad eam rem sacerdos fulgurum conditor, cui nomen erat Etruscum *Ergenna;* qui inspectis ouium intestinis (*fibris*), quid factu opus esset, ostendebat. Huc refers *iubente* cf. Iuvenal. VI, 586 sq. et ibi Ruperti. Intpp. Lucan. I, 606 sqq. Kirchmann. de re fun. Rom. II, 3. Lucian. Iupit. confut. T. II. p. 638. ed. Reiz. τί ἀπροτε τοὺς ἱεροσύλους καὶ λῃστὰς κΦέντες, καὶ τοσούτους ὑβριστὰς καὶ βιαίους, καὶ ἐπιόρκους ἁρῦν τινα πολλάκις κεραυνοῦτε, ἢ λίθοι, ἢ νεὼς ἵστον, οὐδὲν ἀδικούσης; ἐνίοτε δὲ χρηστόν τινα κ ὶ ὅσιον ὀϊσιπόρον: τί σιωπᾷς, ὦ Ζεῦ, ἢ οὐδὲ τοῦτό με ϑέμις ἐιδέναι: nec habet Iupiter, quod respondeat.

28. Idcirco putas, Iovem se tibi ludibrio praebere? *barbam vellere* pro: quocumque contumeliae et vexationis genere. cf. Sat. I, 133. *stolidam*, hoc ad eum proprie pertinet, qui volens barbam vellendam praebet, aut cuicumque contumeliae, κπάϑειαι illam similans, sponte se obfert, neque eam propulsat. Horat. Sat. I, 3, 133.

29. 30. *aut quidnam eſt, qua tu mercede Deorum Emeris auriculas. quidnam eſt, qua mercede* pro: quidnam eſt, quo tamquam mercede. *emeris auriculas Deorum.* Facete; ſcilicet vt exaudiant preces tuas ſacrificiis tamquam mercede conducti. *pulmone et lactibus vnctis?* pro ſacrificiis quibuscumque. *lactibus vnctis*, pinguibus inteſtinis. Nonius in *Lac: Lactes dicuntur inteſtina.*

1—18. Aliud votorum genus Noſter tangit, quae ſuperſtitioſa anus pro infante puero die eius luſtrico ſuſcipit. Omnia ita exponit, tamquam ante oculos gerantur.

31. *metuens diuum*, ſuperſtitioſa.

32. *vda* epitheton aptum infantium labris.

33. *infami digito.* i. e. medio, cuius obiectu veteres hominem infamem ſolebant notare. Petron. 131. Anthol. lat. Burm. T. II. p. 528. Iuvenal. X, 52. ibi Ruperti. Spectat id, quod anus facit, ad incantationem, qua a morbis, quos veneficae poſſent immittere, puerum vindicare ſtudet. Petron. l. c. *Salinam in tralem*, qua incantationes et faſcina prohiberi credebantur, fronti et labellis inlinit, idque facit *infami digito*, quod rem ridiculam reddit. Forſan hoc a curatione oculorum ferventium profectum eſt, ad quos ſanandos ſalina mulieris ieiunae adprime, vt veteribus erat perſuaſum, vtilis habebatur. Plin. II. N. XXVIII. ſect. 22. Ceterum die luſtrico, qui puellarum octauus, puerorum nonus erat, recens nati luſtrabantur, votaque pro eorum ſalute nuncupabantur. Praecipua huius ſuperſtitionis pars pertinebat ad vetulas cognatas, quae natorum cunis exemptorum frontes et labella ſputo pulvere miſto ſignabant ad incantationes prohibendas. Quibus peractis ad vota ipſa pro puero ſuſcipienda ſe conuertebant.

32. *vrentes oculos inhibere perita. Inhibere* h. l. eſt prohibere, facere vt non noceant. *vrentes oculi* ſunt oculi nocentes veneficarum. Virg. Georg. II, 196. Infantes non ſolum ſed et pecudes faſcinari poſſe oculis alicuius mulierculae credebant veteres; Plinius quidem (H. N. VII. ſect. 2.) narrat, Cicerone auctore omnes feminas oculis nocere, quae duplices pupillas habeant. cf. Virgil. Eclog. III, 103. Ad faſcinum ab infantibus prohibendum colebant quoque Deam *Cuninam* Lactant. I, 20. 36.

35. *Tunc manibus quatit*, i. e. ſublimem adtollit manibus, eumque quaſi Diis oſtendit praeſentibus, eorum-

que tutelae commendat. Casaubonus laudat Homer. Il. ζ. (474 sqq.) *spem macram* i. e. puerum infantem, de quo nihil certi adhuc sperari possit.

36. *Nunc Licini in campos.* Casaubonus intelligit Licinium Stolonem, vt tunc res erant, locupletissimum (Liv. VII, 16; Gell. VII, 3.) qui sua ipsius lege, quam contra patriciorum opes pertulerat, ne quis plus quam quingenta iugera possideret, M. Popillio Laenate praetore damnatus est. Liv. VII, 16; Valer. Max. VIII, 6. 3. *Crassi in aedes.* Crassum illum a Parthis cum exercitu occisum aedium amplitudine et magnificentia mire fuisse delectatum ex Plutarcho notum. Sed exempla haec fortasse antiquiora sunt, quam vt Noster ea respicere potuerit. Malim igitur eos sequi, qui, vetere interprete monente, Licinium Augusti libertum intelligunt, de quo Iuvenal. I, 109. XIV, 306. Eiusdem farinae mihi Crassus videtur esse. *mittit in campos* pro: precatur, vt possideat olim haec aut huiusmodi latifundia; sic quoque adcipio Virg. Aen. XI, 47. *Mittit* non positum esse pro: defert, vt Fülleborn ius ex Sueton. Calig. 25. et Ioseph. Antiq. XIX, 1. conligere voluit, satis indicat adiectum: *supplici voto*, et more receptum fuisse, vt recens nati in aedes amplissimas et spectatissimas ominis causa deferrentur, neque aliunde, neque ex locis in partes vocatis conligi potest.

37. *Hunc optent generum rex et regina.* *Rex et regina* pro nobilissimis et beatissimis positi sunt. *optent* sc. propter venustatem, pulchritudinem et dignitatem corporis. Similis color orationis est apud Catull. LXII, 42; Virg. Aen. XI, 582 sq. Georg. I, 31.

38. *puellae Hunc rapiant*, fortius quam: ametur a puellis. *quidquid calcauerit hic, rosa fiat.* (Contrarium est apud Petron. 44. *Is quacumque ibat, terram adurebat.*) Secundum Casaubonum votum hoc est pro absoluta omnibus numeris felicitate. Mihi haec quoque ad vota pro pulchritudine et venustate pueri spectare videntur, cuius curam Horae ac Gratiae sustineant, quibus comitatus, quocumque se conuertat, omnia efflorescere sub vestigiis suis videat. Aut his verbis is describitur, cuius omnes Dii praecipuam curam agunt, seque ei semper adesse, quocumque se contulerit, signis manifestis ostendunt. Claudian. XXIX, 86 sqq. Calpurn. ecl. IV, 107. Ceterum venustam corporis speciem non semper et vbique optabilem esse, egregie docet Iuvenal. X, 289 sq.

39. *Aſt ego nutrici non mando vota.* cf. Horat. Epiſt. I, 4, 6 ſqq. In prioribus, v. 31, de auia et matertera ſermo eſt, nutricis autem nulla mentio. Hic verſus itaque cum praeced. ſic iungi poteſt: Matertera et auia vota quidem ſuſcipiunt pro puero inepta et ſaepe noxia (Iuvenal. X, 104 ſq. et 190 ſq.) at nutricum vota longe ineptiſſima ſolent eſſe, huic ego numquam permitto, vt vota pro puero faciat. Sed poteſt quoque *nutrix* ſenſu latiore ſumptum eſſe, vt eas omnes ſignificet, quae pueri curam agere ſoleant, ideoque *auiam* quoque et *materteram*. Hoc rectius puto, nexusque ſententiarum inde fit ſimplicior. Auia aut matertera illa quidem puero precatur, ſed male ſedula id facit ininſſu meo, quippe qui non ignorem, eam, quae vera bona ſint, neſcire.

40. *negato Iupiter haec illi*, ſubficiat proinde, Iupiter, ſemel te rogaſſe, vt eius votorum numquam rationem habeas, *quamuis te albata rogarit*, quamuis religioſiſſime, ritibus diligenter obſeruatis, rogarit. *albata* enim ad cultum ſpectat vota facientium aut ſacrificantium. Horat. Sat. II, 2, 61. Ovid. Triſt. II, 653 ſqq. Tibull. II, 1, 15 ſq.

41—51. Pergit inanitatem perſtringere eorum votorum, quae quominus rata eſſe poſſint, illi ipſi, qui ea ſuſcipiunt, impedimenta eſſe ſolent.

41. *opem neruis* i. e. roborationem neruorum debilitatorum, vel ſimpl. corporis languidi et infirmi. *fidele ſenectae* i. e. quod ſenectutem non deſerat, quod integrum in ſenectute maneat, nec eadem ratione hebeſcat, qua annorum numerus augetur.

42. *Eſto, age:* pro: age, per Deos licet, vt voti compos ſis. *grandes patinae* pro iis rebus poſitae ſunt, quae in illis patinis adponebantur, quibus quoque amplitudo patinarum adcommodabatur. Iuvenal. IV, 131 ſqq. Horat. Sat. II, 2, 95. *tucetaque craſſa* opiparum erat ferculum ſed nobis ignotum.

43. *his*, votis tuis, *morantur*, impediunt, quominus tibi facilis eſſe poſſit, etiamſi velit. Senſus totius loci eſt: Gula tua facit, quominus voti damneris. cf. Horat. Sat. II, 3, 288 ſqq.

44—51. Sequitur aliud exemplum ab iis petitum, qui ampliſſimis ſacrificiis greges ſuos volunt augere, quum tamen non poſſit fieri, quin ipſa frequenti mactatione minuantur. *caeſo bouc*, aeque ac verſu ſeq. *fibris*

pro ſacrificiis omnino. Ratio, cur Mercurii h. l. mentio facta ſit, peti poteſt ex Homero Il. Ξ, 489 ſqq. cf. Horat. Sat. II, 6, 4 ſq. Ovid. Faſt. V, 689 ſq.

45. *Arceſſis* i. e. vocas in auxilium; ſacrificiis hoc efficere optas, vt Mercurius praeſens te exaudiat. *Da fortunare penates*, graeca dicendi ratio ſolemnis. Callim. Hym. in Dian. 6. Ovid. Met. I, 486. Triſt. I, 1, 34; ſenſus: permitte, vt penates facultates meas proſperent.

46. *quo*, *peſſime*, *pacto*. ſc. dari id a Mercurio poteſt. Illo *peſſime* ſtultitiam magis quam malitiam Noſter videtur notare.

47. *inuicum omenta*. In ſacrificiis nempe optimas et pinguiſſimas hoſtiae et victimae partes omento inuolutas comburi eſſe ſolitas ex Homero ſatis notum eſt. Il. α, 460; Θ, 240. cf. Catull. XC, 6. *liqueſcant*, adpoſite ad omenta, quae adipe conſtant, pro: crementur.

48. *Exta* (cor, pulmo, lien, iecur cet.) Diis in ſacrificiis praecipue reddebantur. Virg. Ge. II, 194. Aen. XII, 215 ſq. *ferto*. *Fertum* libi genus, cuius in ſacrificiis frequens vſus. *vincere*, perficere id, quod optat. *hic* ſc. ſtultus.

49. *iam creſcit ager* cet. Ad naturam hominis cupidi adcommodate hoc, qui, quod cupit, eſſe quoque exiſtimat. *creſcit ager*, hoc eſſe poteſt, vel inſolita fecunditate ſata in agro efflorescunt, vel ipſe ager fit maior adiuncta alia parte, quae, data aliqua opportunitate, parata eſt; hoc ſpectat *da fortunare penates*. *creſcit ouile*, i. e. numerus ouium iam frequenti fetu augetur; hoc reſpicit *da pecus*, *da gregibus fetum*.

50. 51. *Iam dabitur* ſc. quod aſſiduis ſacrificiis a Diis peto. *iam*, *iam* fiduciam exprimit ſtultiſſimam. *donec deceptus et exſpes Aequidquam* cet. Quae ad illum ſtultum proprie pertinent, translata ſunt ad numum in imo arcae fundo. Is quaſi contubernales ſuos alium poſt alium viderat depromi, ſacrificiisque inpendi, ſemperque ſperaverat fore, vt arca nouis aducnis, Diis tandem exoratis, compleretur, atque vt ipſe immotus in ſua ſede maneret. Sed tandem *deceptum* ſe ſentit et iam *exſpes ſuſpirat*, quum ad poſtremum ipſe depromatur. Vulgaris ratio foret: tandem ille ſtultus deceptum et ſpe deſtitutum ſe intelligit et nihil ſe egiſſe facultatibus ſacrificiorum amplitudine et copia profuſis, quum ſuſpirans in imo arcae fundo numum vnicum adhuc reſtantem animaduertit.

52—58. Tu homo ineptiſſime, Deos ex tuo ingenio metiris, exiſtimasque, eos eadem ratione auro et argento delectari, vt tu tuique ſimiles. Ex hoc nimirum fonte profluxit inſana illa ratio, qua diuitiae ex vitae vſu ablatae in templis congerantur, vbi ne minimum quidem vſum habent. *crateras argenti incuſaque pingui auro dolia*, crateras argenteas auro caelatas, Senec. Epiſt. 5. *Non habemus argentum, in quod ſolidi auri caelatura* deſcendit. cf. Virg. Georg. II, 192. Aen. V, 534. Huiusmodi crateris deſcriptio eſt apud Stat. Theb. VI, 531 ſqq. *pingui*, λιπαρῷ. ſplendido. Verba, quae ſequuntur, ſic ordino ſenſumque eorum ita conſtituo: *Cor praetrepidum laetari*, i. e. properans (cf. Doering ad Catull. XLVI, 7.) laetari, in laetitiam pronum; (in) *pectore laeuo*, in ſiniſtra pectoris parte (cf. Iuvenal. VII, 159 ſq.) *excutiat guttas*, lacrumas tibi excutiat ipſo gaudio. Senſus igitur eſt omni ornatu detracto: prae gaudio aeſtues et lacrymeris. Aliter ab aliis hic locus exponitur. Caſaubonus legit *excutias* et *laetari* ſumit pro infinit. hiſt. Bentleius ad Horat. Od. II, 19, 5, cuius auctoritatem in textu h. l. conſtituendo Reizius ſecutus eſſe videtur, ordinem verborum et ſenſum ſic conſtituit: *Sudes, et cor praetrepidum ſine properans laetari, excutiat guttas ſudoris pectore laeuo, ſine ſiniſtra parte corporis, vbi cor ſalit, et ſudor erumpere ſolet.* In quo me obſendit, quod *excutiat guttas* de ſudore intelligitur, quum iam praeceſſerit *ſudes*, et quod in ſiniſtra potiſſimum parte pectoris ſudor erumpat, quod in re et natura poſitum eſſe non exiſtimo.

55. *Hinc*, quia tibi aurum vehementer placet, tuque Deos ex ingenio tuo metiris. *illud ſubiit*, illud profectum eſt. *onato*, hoſtibus erepto.

56. *Perducis ſacies ſacras*, ſimulacra Deorum obducis. Virgil. Georg. IV, 416. *nam fratres inter aenos Somnia* cet. Exempli cauſa Noſter aliquem inducit loquentem, qui vel ſomniis monitum ſe eſſe putat, vel oracula per ſomnum adhuc exſpectat, eamque ob rem iis Diis, quos miſiſſe aut miſſuros eſſe vera ſomnia exiſtimat, aliquid, quod ipſis cordi fore arbitratur, vouet. *fratres aenos*. Scholiaſtes ex Acrone profert, in porticu Apollinis Palatini fuiſſe Danaidum effigies, et contra eas ſub diuo totidem equeſtres filiorum Aegypti. Quasdam ex illis ſtatuis oracula poſtulantibus per ſomnum dediſſe. Apud Propert. II, 23. 1 ſqq. et Ovid. Triſt. III, 1. 59 ſqq. de porticu illa et de ſtatuis

Danaidum inter columnas fermo quidem eſt, verum filiorum Aegypti nulla mentio. Sed veterum teſtimoniis deſtituti ſequamur Acronis auctoritatem.

57. *Somnia pituita purgatiſſima*, i. e. ſomnia vera. Somnia, quae proficiſcebantur a corporis aliqua conditione, vt veteres opinabantur, falſa erant et inania. Macrob. ſomn. Scip. 3. Per ſomnia futura poſſe prouideri veteribus fuiſſe perſuaſum, quum naturam ſomniorum non ſatis cognitam perſpectamque haberent, nobis mirum eſſe nequit. Proinde etiam de ſomniis veris et falſis multa apud veteres legimus, quae ſibi inuicem repugnant. Hoc loco intellignntur ſomnia, quorum probabilis ratio a conditione corporis nulla reddi poterat, numinis igitur alicuius vi et efficaciae adſcribenda. Cic. de Div. I, 43. Suet. Veſp. 7.

58. *Praecipui ſunto* i. e. praecipue a me colantur. *Sitque illis aurea barba.* Et ex ſtoicorum et ex noſtro ſenſu votum fane ridiculum, non ſic ex vulgari opinione. Signis vel ex ebore vel marmore vel aere factis aureos capillos barbamque auream ſaepe adpoſitam fuiſſe conſtat. Cic. de Nat. D. III, 34; Ael. V. H. I, 20; Valer. Max. I, 1. 2. Lucian. in Tim. T. I. p. 107. ed. Reiz. An Scheffernus autem inde verba Petronii Cap. 58. *licet barbam auream habeas*, recte interpretetur per: licet Deus ſis, videant eruditi.

59. 60. Idem error, pergit Noſter, mutat vetuſtiſſima vaſa aenea et fictilia, a maioribus ad res ſacras faciendas adhibita, in aurea. *impulit.* Inpellere dicitur de eo, qui aliquem de ſtatu aut deiicit, aut labantem facit; verbum e re gymnaſtica translatum h. l. pro: e templis remouit. Adiecta verba *Numae* et *Saturnia* pertinent ad vetuſtatem exprimendam. *Veſtalesque vrnas*, vrnis, quibus vtebantur Veſtales ad aquam hauriendam in ſacrificiis Veſtae adſidue celebrandis. Ovid. Faſt. III, 11 ſq. *Tuſcum fictile.* Ab Hetruſcis, qui in plaſtica et figlina prae ceteris excellebant, omnes fere ritus religioſos cum inſtrumentis ad Deorum cultum pertinentibus Romani acceperunt. De artis plaſticae incrementis et ortu v. Plin. H. N. XXXV. ſect. 43 ſq.; idem narrat ſect. 46, ſua adhuc aetate in ſacris fictilibus prolibari ſimpuuiis. *mutat* pro: vſum eorum tollit. Cum his fictilibus inſtrumentis religionem etiam et pietatem ſublatam eſſe e templis veteres memoriae prodiderunt. Iuvenal. VI, 342 ſqq.

61. *O curuae in terras animae. curuae in terras* i. e. quae terram ſolam ſpectant, quae ad rectam de Diis notionem ſe erigere nequeunt, humanaeque naturae inbecillitates ad eos quoque transferunt. cf. Lactant. Inſtit. II, 2. 13. *curuae* pro: pronae. Et tamen inſſit natura homines *erectos ad ſidera tollere vultus*. Ovid. Metam. I, 84 ſq. Silius Ital. XV, 84 ſqq. *coeleſtium* (rerum) *inanes* pro: naturae Deorum ignarae.

62. *Quid iuuat hoc, inmittere* pro: in quam vtilitatem inmittitis; et *inmittere templis noſtros mores* pro: mores noſtros ad Deos transferre. Plato in Euthyphr. T. I. p. 33. ed. Bipont. *Φράσον δή μοι, τίς ἡ ὠφέλεια τοῖς θεοῖς οὖσα ἀπὸ τῶν δώρων ὧν παρ' ἡμῶν λαμβάνουσιν. ἃ μὲν γὰρ δεδόασι, παντὶ δῆλον. οὐδὲν γάρ ἐστιν ἡμῖν ἀγαθὸν ὅ, τι ἂν μὴ ἐκεῖνοι δῶσιν· ἃ δὲ παρ' ἡμῶν λαμβάνουσι, τί ὠφελοῦνται;*

63. *Et bona dis ducere*, i. e. ducere ſeu exiſtimare grata et adcepta Diis, *ex hac ſcelerata pulpa*. i. e. ex noſtro ſenſu corrupto et deprauato, ita vt ſenſus noſtri quaſi norma ſint, ad quam ea, quae Diis probentur, exploremus. Etenim *pulpa* eſt proprie caro ſine oſſibus, deinde craſſa illa et mollis, quae ſolet eſſe in corpore bene curato, tandem pro moribus et cogitandi ratione illiorum ponitur, quorum quaſi ſummum bonum eſt in corpore bene curando aut in voluptatibus ſitum.

64—69. Sequitur haec ſententia: Peccant quidem homines in parandis rebus iis, quae apud ipſos in pretio ſunt; verum enim vero vtilitatem aliquam inde quodammodo percipiunt. 64. *Haec* ſc. pulpa, i. e. homines luxurioſi ſ. luxuriae inſeruientes; *diſſoluit ſibi caſiam oleo* pro: coquit ſibi fucum ſeu vnguentum ex caſia. Vnguenta enim ſecundum Plin. H. N. XIII. ſect. 1. conſtabant ex odoribus tritis oleo admiſto et reſina aut gummi, vt diutius bene olerent; coloris gratia interdum cinnabaris addebatur aut anchuſa. De *caſia* v. infra ad Sat. VI, 36. *oliuo* pro: oleo. *corrupto* i. e. ipſa caſia temperato, natiua enim eius indoles odoribus quaſi conrumpitur. Plut. Sympoſ. Quaeſt. V. T. XI. ed. Hutt. *διὸ* (quia omnis miſtura citius conrumpitur) *τάς τε μίξεις τῶν χρομάτων οἱ ζωγράφοι φθορὰς ὀνομάζουσι, καὶ τὸ βάψαι μιῆναι κέκληκεν ὁ ποιητὴς* (Homer. Il. δ, 141.) cf. Gatack. ad Marc. Antonin. de rebus ſuis VI. §. 30. Heynium et Voſs ad Virg. Georg. II, 466.

6c. *Calabrum vellus*, lanam Tarentinam, quae optima habebatur. Plin. H. N. VIII, 48; IX, 61 fqq. interpp. ad Calpur. Eclog. II, 69. *murice*. purpura. Virg. Aen. IV, 262. *vitiato* ad vellus proprie pertinet, et eadem ratione positum est, qua supra *corrupto*.

66. *baccam conchae* pro: vnionem e concha. Plin. H. N. IX, 35. de vnionibus: *Crassescunt etiam in senecta, conchisque adhaerescunt, nec his auelli queunt nisi lima* Inde explicari potest *rasisse*. Obruebantur etiam conchae in vasis fictilibus sale, quo carne omni erosa vniones decidebant, hoc testatur Aelian. de nat. anim. XV, 8. Quantopere in vsu essent vniones apud Romanos licet videre ex exemplis, quae Plinius l. c. profert. *venas*, i. e. metalla. Iuvenal. IX, 31. h. l. de auro et argento sermonem esse nemo non videt. De auro, quod puteorum scrobibus effoditur, legitur apud Plin. H. N. XXXIII, 21. *Vagantur hi venarum canales per latera puteorum et huc illuc, inde nomine inuento; tellus ligneis columnis suspenditur. Quod effossum est tunditur, lauatur, vritur, molitur in farinam.*

67. *Massa* est omnis materia, quae coquitur in fornace. v. infra V, 10. Sed quaeritur, quid sit *stringere venas feruentis massae crudo de pulnere? Stringere* Casaubonus interpretatur: in massam conflare, Nostrumque ait hoc verbo abuti, cum alias de ferro solum adhibeatur. Nititur ille vir doctissimus Plin. H. N. XXXIV. sect. 41, vbi Plinius dicit, ferri massas *stricturas* dici, vocabulo a stringenda acie inposito, in aliis metallis *strictiurae* nomen non adhiberi. Verum *stringere* saepe obcurrit pro: destringere, decerpere; non video itaque, cur non eodem sensu h. l. adhiberi potuerit, quo nostrum in coquendis metallis vulgare verbum: *scheiden*. *Stringere venas feruentis massae crudo de pulnere* ego interpretor: aurum et argentum a scoriis (*crudo de pulnere*) ignis ope separare, purgare.

68. *Peccat et haec* sc. pulpa. Etiam homines peccant, eaque committunt, dum illa faciunt, quae censuram a sapientibus merentur; *vitio tamen vtitur*, tamen vtilitatem aliquam inde assequuntur homines. Similis orationis color est apud Iuvenal. I, 49.

69. Cf. Iuvenal. XI, 111 fqq. Lucian. Contempl. T. I. p. 505. ed. Reiz. Senec. Epist. 31. *et te quoque dignum finge Deo. Finges autem non auro non argento, non potest ex hac materia imago Dei exprimi similis. Cogita illos, quum propitii essent, fictiles fuisse. in sacro* i. e. in templis.

70. Scholiastes: *Solebant virgines, antequam nuberent, quaedam virginitatis suae dona Veneri consecrare.* Nititur ille Varronis testimonio. cf. Alex. ab Alex. V, 18; Lactant. Instit. II, 4. 11. vet. Schol. Cruq. ad Horat. Serm. I, 5. 66.

71. Nihil sane potuit felicius satiram finire, quam gravissima illa sententia, animisque lectorum haesura, quae nunc sequitur. *damus* verbum solenne in sacrificiis. Brisson. de Form. I, 25. *de magna lance. Lancium* vsus in sacris satis votus, iis exta reddebantur. *magna de lance dare* h. l. est sacrificia ampliſſima facere. De lancium mira magnitudine et pondere v. Plin. N. XXXIII. sect. 52.

72. *magni Messalae lippa propago.* Intelligenda est proles degenerata M. Valerii Corvini Messalae, de quo Liv. VII, 26 sq. *lippa* v. supra ad I, 75. Sensus: damus id superis, quod diuites dare non possunt, dum sacrificia ampliſſima faciant.

73. *Compositum ius fasque animo* pro: animum ad leges diuinas humanasque compositum. *sanctosque recessus mentis* i. e. intimas cogitationes mentis puras. Theocrit. XXVIII, 3.

74. *incoctum generoso pectus honesto; δικαιοσύνῃ βεβαμμένον εἰς βάθος.* Marc. Anton. de rebus suis III. §. 4. Lactantius Instit. VII, 21, 6. Nostrum ante oculos habuit. Senec. Epist. 95. *Primus est Deorum cultus, Deos credere; deinde reddere illis maiestatem suam, reddere bonitatem, sine qua nulla maiestas est. Scire illos esse, qui praesident mundo, qui vniuersa vi sua temperant, qui humani generis tutelam gerunt interdum curiosi singulorum. — Vis Deos propitiare? bonus esto. Satis illos coluit, quisquis imitatus est.*

75. Quasi e sacerdotis persona Deos sacrificiis sibi propitios reddere cupienti salubre consilium ingerentis. *farre* pro quocunque sacrificio viliſſimo, *litabo* Ita sacrificabo, vt Diis gratum et adceptum meum qualecumque sacrificium sit. Virg. Aen. V, 745. Sacrificiorum magnitudinem et magnificentiam parum aut nihil referre ad Deos propitios reddendos, sed casti animi et ab omni labe puri Deos in omnibus sacrificiis votorumque nuncupationibus solum rationem habere, vt sapientissimi veterum subinde monuerunt, ita elegantissime saepe expressserunt. Plat. in Alcib. II. T. V. p. 99. ed. Bip. Horat. Od. III, 23. 17 sq. Virg. Aen. VIII, 102. Prop. III, 3. 17. Ovid. Trist. I, 2. 75. ex Ponto IV, 8. 29. Valer. Max. II, 5. 5.

COMMENTARIVS
IN SATIRAM III.

1.—9. Cogitemus mollem iuuenem somno altissimo in lecto obpressum ad meridiem paene vsque stertentem, coramque porro philosophum stoicum, cuius personam Persius induit, istam socordiam aegre ferentem, tandemque indignationem suam in haec verba effundentem: *Nempe hoc* cet. Optimam enim cuiusque diei partem somno auferri aegre fert magister, suaeque fidei et disciplinae commissum excitat increpans. Ovid. Am. I, 13. 17 sq.

1. *Nempe*. indignantis est. *hoc adjidue* sc. fit. Cum gestu hoc ad stertentem. *clarum mane*, i. e. solis iam alti splendor. *fenestras*. Aperturae intelligendae sunt, valuis, vt ex sequentibus adparet, obclusae. Erant hae valvae ligneae vel solidae vel reticulatae. cf. Iani ad Horat. Od. I, 25. 1. Nostrum imitatus est Auson. Ephem. I, 1 sqq.

2. *angusta extendit lumine rimas*. Fallaciam opticam Noster sequitur vel pueris notam. cf. Prop. I, 3. 31 sq. Virg. Aen. III, 152 sq.

3. 4. *Stertimus*, *indomitum* — *subsiciat*. Hoc videtur duplicem sensum admittere, vt vel tantum in diem somnum producat ille mollis, quantum ii soleant, qui vino hesterno die acerrime se ingurgitarint; vel vt tam altus et in diem productus somnus eum amplectatur, quam qui subficiat ad edormiendam hesternae commissationis crapulam. In illa ratione comparatione vtitur Noster ad somni longitudinem describendam; in hac tangit quoque dissolutorum iuuenum mores; id quod, meo quidem sensu, castigatoris partibus, quas sustinet Persius, magis conuenire videtur. *despumare* est proprie spumam effernescentis liquoris de superficie tollere, h. l. pro: vim exhaurire. *indomitum Falernum*, vt apud Lucan. X, 163, vinum generosissimum Campaniae et nobilissimum, austerum (Catull. XXV, 2.) et vehemens (Horat. Od. II, 11. 19.), vnde h. l. *indomitum* dicitur. Quod tempori tribuitur, somno proprie aut sudori tribuendum fuisset. Vinum enim largius haustum cerebrum occupare et sanguinis meatum concitatiorem facere solet, eiusque vis per sudorem, qui somno adiuvatur, euaporat. *quinta dum linea tangitur vmbra* i. e. dum quinta linea in solario vmbra gnomonis tangitur,

pro: vsque ad horam diei quintam. Lucian. Lexiph. T. II. p. 326. ed. Reiz. καὶ γὰρ ὁ γνώμων σκιάζει μέσην τὴν πόλιν. De horologio solari, quo primo Romani vsi sunt, v. Plin. H. N. II. c. 76. et VII. c. 60. Augustus multa solaria eaque absolutiora per Vitruvium describenda curauit.

5. *En quid agis?* Conuertit se monitor ad ipsum stertentem, eumque concutiens haec loqui videtur. *inania cunicula.* Non solum media diei pars, verum etiam aestas indicatur, qua horarum spatia aliquanto longiora erant apud Romanos. Plus itaque temporis somno erat absumptum, quam absumsisset ille desidiosus hieme circa eamdem horam expergefactus. Ceterum poetas ab ortu et occasu siderum tempora designare neminem fugit. *insana;* propter aestum et ardorem.

6. *coquit*, ad maturitatem perducit. *et patula pecus omne sub vlmo est.* Mediam diei partem hoc designat. cf. Virgil. Ecl. II, 7. Nemesian. Ecl. IV, 39 sqq. Calpur. Ecl. V, 36 sqq.

7. *Vnus ait comitum.* Vnus ex illis intelligendus est, qui puero vel adolescentulo comites a patre erant adiuncti. Moris enim erat, plures philosophos domi alere cum ad liberorum institutionem, tum ad literarum studium ostentandum. Tanta enim philosophiae doctorum frequentia erat, vt vulgo vsurparetur: ῥᾶττον ἄν τις ἐν πλοίῳ πεσὼν διαμαρτοι ξύλου, ἢ ἔνθα ἄν ἀπίδῃ ὁ ὀφθαλμὸς ἀτορίσει φιλοσόφου Lucian. Bis Accus. T. II. p. 798. ed. Reiz. cf. Graev. ad Cic. pro Milone c. 10. Quin etiam ex iis seruis, qui pueris comites dabantur, nonnemo poterat esse, qui supra seruilem conditionem saperet, philosophia omnibusque artibus liberalibus instructus, cuius personam induisse Noster quoque potest existimari. Hic igitur, quisquis ille sit, cui Noster suas partes tradidisse videtur, in primis quatuor versibus secum loquens, in illis duobus, qui sequuntur, iuuenem ipsum increpans inducitur. *Verumne? itane?* Verba expergefacti et tamdiu dormisse molestе se ferre similantis. *ocius adsit* cet. Diuitis et nobilis mores exprimuntur, cuius nutum plures serui exspectant. Horat. Serm. II, 7. 34 sq. Simul videtur temporis matutini iacturam, quam fecit, celeritate in negotiis adhibenda, velle emendare.

8. *Turgescit vitrea bilis.* Praeclare! Nam e somno in medium diem protracto est expergefactus, eoque proclivior debet esse ad iram. *vitrea*, propter splendorem. Apud

Horat. (Sat. II, 3. 141.) eſt *ſplendida*, et ſic apud eundem (Sat. II, 5. 222.) *vitrea fama* pro: ſplendida, non, fragili. Ceterum verba haec non monitoris ſunt, ſed poëtae.

9. *Finditur.* Iratus, quod ſeruuli non ſtatim adcurrunt, ſimulque ſomnolentus aperto rictu et oſcitat et clamat. *Arcadiae pecuaria rudere credas.* *Arcadiae pecuaria* pro: alinorum greges. Auſon. Epigr. LXXVI. Apta ſimilitudine ſonus ille, quem iratus et ſomnolentus edere ſolet, expreſſus eſt.

10—14. Tandem aliquando ſtudiis ſe adcingit, animumque ſuum ab iis auerſum vanis excuſationibus cupit diſſimilare.

10. *bicolór membrana.* Erat nempe membrana ab altera parte alba, ab altera, in qua pili (pro quibus *capillos* abuſiue ſcripſit Noſter, cuius καταχρήσεως multa exempla protulit Drak. ad Liv. T. IV. pag. 597) fuerant, crocea. Iuvenal. VII, 23 ſq. Ibi de *membrana* Ruperti copioſius differuit.

11. *chartae*, vt in iis ſcilicet magiſtri dicta exciperet, quae deinde in membrana maiori cura deſcriberet. Forſan omnino tantum ſcribendi inſtrumenta indicantur. Cera et ſtylo fortaſſe non vtitur ille delicatulus, ne infirmam oculorum aciem laedat. Quintil. X, 3. Martial. XIV, 5. *nodoſaque arundo*, calamus ſcriptorius multis geniculis diſtinctus. Calami Aegyptii maxime probabantur. Plin. H. N. XVI. Sect. 63. Martial. XIV, 38.

12. *Tunc queritur* cet. En delicatulorum mores adcommodate deſcriptos. Nolunt propter ignauiam literis operam dare, cuius autem ignauiae quum ipſos pudeat, culpam, quam ipſi ſuſtinent, in alia omnia transferunt. Modo atramentum nimis craſſum, modo nimis dilutum eſt, modo calamus ipſe excuſationis anſam praebet. *calamo pendeat* i. e. calamo ita adhaereat, vt ductus calami in charta non adpareant.

13. *ſepia* pro: atramentum, quod ex ſepiae ſucco parabatur. De ſepiis agit Ariſtotel. de anim. IV, 2; de atramento, quo vſi ſunt veteres ad pingendum ſcribendumue, Plinius H. N. XXXV. ſect. 25. *lympha* pro aqua.

14. *fiſtula* Supra erat *arundo*

15—18. Iam Perſius e monitoris perſona pergit: Nempe eò ventum eſt, vt tibi ipſe non conſtes. Vis iuuenis eſſe et haberi, ita tamen te geris, vt pueri tenelli ſolent. Cur tandem illorum turbam faſtidis, in qua morum ſimi-

litudo locum tibi adſignat? 15. *inque dies vltra* ſc. futurus. *huccine rerum* pro: eo, in eam conditionem.

16. *teneroque palumbo* Nomen hoc amoris et blanditiae diuitum puerulis plerumque inponebatur. Catull. XXIX, 9. Sic ab adulatore liberi νεόττια adpellabantur. Theophraſt. charact. περὶ κολακ.

17. *regum pueros* blande et adſentatorie vocabantur Romanorum principes a clientibus et peregrinis. *Reges* quoque Horatius et Iuvenalis vocant diuites ad faſtum et luxum eorum notandum. Horat. Od. I, 4, 13. Iuvenal. VIII, 180 ſqq. *pappare*, cibum deſignat tenellis a nutricibus manducatum. *Pappare* proprie eſt cibum poſcere vel edere. Plaut. Epidic. V, 2, 62.

18. *lallare*. Eſt h. l. naenia nutricis ſeu matris (mammae) qua moroſi infantes mulcentur. v. Ovid. Faſt. II, 599 ſq. ibique interpp. Scholiaſtes haec habet: *Nutrices infantibus, vt dormiant, ſolent dicere ſaepe: Lalla, lalla, lalla, aut dormi aut lacte.* Bene vſus eſt his verbis Noſter, quae non ſolum indignationem poëtae indicant, verum etiam ad aetatem tenellorum, quibus abſurdus iſte iuuenis tam ſimilis eſt, deſignandam aptiſſima ſunt.

19—24. Pigritiae et deſidiae ſuae culpam ad alias res transferre pergenti ait monitor: nunc maxime tempus eſſe minime praetermittendum, quo animus adhuc tener emendari et ad virtutem formari poſſit.

19. *An tali ſtudeam calamo?* Verba iuuenis. *ſtudeam* pro: ſcribam. *Cui verba?* ſupple: das.

20. *Subcinis. Subcinere* h. l. eſt ad vocem monentis eadem ſaepius repetere. *Ambages* vocat Noſter praetextus vanos, quibus ad ſe purgandum vtitur ineptus iuuenis, quandoquidem huiusmodi nihil opus fuiſſet ad laborem, quem ſuſcipere vnusquisque bonarum artium ſtudioſus debet, ſubterfugiendum. Debuiſſet aperte, vt res erat dicere, ſe nolle ſapientem fieri, ſe nolle animum ad philoſophiae praecepta componere, ingenioque liberali inſtitutione exculto oſtendere, ſe puerilem aetatem iam exuiſſe. *tibi luditur* Caue putes, te monitori tuo, cuius res minime agitur, fucum facere, ſed tua res cum maxime agitur; tu te ipſe diſſimilatione iſta perdes. *effluis amens.* An in his verbis comparatio iuuenis cum vaſe fictili, vt Caſaub. exiſtimat, locum poſſit habere, vehementer dubito; ſaltem in ſqq. v. 21. 22. *percuſſa* frigeret; quid enim percuſſu opus eſt in vaſe explorando, quod humores

infusos transmittat? Durum quoque vocarem, *effluere*, quod de eo, quod in vase est, recte adhibetur, ad vas ipsum transferre, nisi haec fere duriora vsus molliuisset. Forsan *effluere* a vestitu laxo sumptum, (Tibull. I, 6, 40. Claudian. in IV. conf. Honor. 206. Sic *soluti ac fluentes* pro: dissoluti. Quintil. I, 2.) et *effluis* pro: mollitie et luxuria corruptus es, positum est.

21. *Contemnere.* Horat. Serm. II, 3, 14. *sonat vitium percussa*, intellige, *fidelia sonat vitium* pro: sono indicat vitium. Sensus: Contemneris ab omnibus; dissimilando enim numquam efficies, quo minus hominibus innotescat, quam nullius pretii sis; tui mores ipsi te prodent, vt vas, minus bene coctum, quando percutitur, sono vitium indicat. Hanc similitudinem Graeci quoque vsurparunt. ἀλλὰ μὴ καθάπερ αἱ πονηραὶ χύτραι διακρουόμεναι, μὴ σαθρὸν ἀποφθέγγηται. Lucian. De Paras. T. II. p. 841. ed. Reiz. *maligne*, non clarum sonum edit.

22. *viridi*, crudo, non probe cocto. Tautologia quodammodo tollitur, si cum Casaubono legis *respondens* pro *respondet*, verum ipso *maligne respondens* frigus aliquod inducitur loco, qui forsan sanus non est, cuius tamen medicina non absque codd. MSS. tentanda videtur.

23. *Vdum et molle lutum es. lutum* h. l. argilla. Haec similitudo, per se quidem satis apta, non bene praecedenti quadrat, vbi inuenis cum fidelia iam cocta comparatur. Institutionem puerilem plures iam cum arte figlina comparauerunt. Horat. d. Art. 164. Noster quoque V, 40. *Properari* de iis rebus dici, quae celeriter fiant, perficiantur, notum est. Virg. Georg. I, 260. Ovid. Met. V, 396. XV, 748. cf. Iuvenal. IV, 134. *Properandus* igitur pro: sine mora, celeriter instituendus.

24. *fine fine.* quandoquidem in fingendis ad sapientiam moribus, in voluntate emendanda, in ingenio excolendo numquam perfectionem adtinginius, ideoque labor iste numquam est remittendus, alioquin verendum est, ne ad ingenium redeamus et veterem vitae consuetudinem. Plin. Epist. VII, 9. 11. *fingendus rota acri*, manet in similitudine semel sumpta; sensus est: institutio tua propere instituenda et perficienda est. Nonnulli *acri* de stoica philosophia intelligunt, quae *acer*, severa est in virtutis disciplina; sed nihil aliud quam cursum rotae concitatum indicat; sic *acri* pro *celeri* apud Virg. Georg. III, 141. obcurrit.

24—30. Sed quaeras, pergit monitor: quid opus ſit in addiſcendis literis et artibus tantum laboris ſumere, quum habeas, vnde viuas Deosque ſacrificando places; quid opus ſit ingenio inclareſcere, quum maiorum tuorum ſplendor te ſatis a plebe diſtinguat. Nobilitas autem plebem tantum decipit, nec veram dignitatem homini conciliat.

25. *far modicum* h. l. opes haud contemnendae. *ſine labe* de opibus vulgo interpretantur nullis malis artibus quaeſitis. Saepe id *ſine labe* vocatur, quod nullis actionibus malis et turpibus pollutum et contaminatum eſt: (Ovid. Epiſt. XVII, 14 et 69; Triſt. IV, 8. 33. Iuvenal. XIV, 68 ſq.); verum h. l. ſimpl. mihi poſitum videtur pro integro, et ad modicarum diuitiarum munditiaeque picturam pertinere. cf. Horat. Od. II, 16, 13 ſq. Serm. I, 3, 13.

26. *ſecura patella* eo pertinet, quo ſuperiora, et intelligitur vas quo Diis libatur. Tibull. I, 10, 48. *cultrix foci*, quo laribus et penatibus libatur. *ſecura*, non quia res tenues a furtis et inſidiis hominum et ab inuidia tutae ſunt, vt Lucanus (V, 527 ſq.) praedicat, ſed quia nihil eſt, quod a Diis iratis, quos quotidie libationibus places, timeas. Omnino mihi videtur Noſter in modicis opibus deſcribendis non tam ad vitae neceſſitates inde ſuſtentandas reſpexiſſe, quam ad Deorum inde placandorum facultatem, eiusque rei gratia et *farris* et *ſalini* mentionem feciſſe. Stat. Silv. I, 4, 130 ſq. *Quid metuas* ſc. quum habeas vnde viuas Deosque propitios reddas.

27. *Hoc ſatis?* Nihil amplius requiritur ad bene beateque viuendum quam opes habere et ad vitam degendam et ad Deos placandos? *pulmonem rumpere ventis* pro: inflatum eſſe, vltra modum ſuperbire.

28. *Stemmate quod Tuſco ramum milleſime ducis?* (*milleſime* pro: milleſimus. Valer. Flacc. I, 392 ſq.) i. e. quod ducis milleſimum ramum, milleſimam ſubceſſionis lineam; quod milleſimus es ab gentis tuae auctore. *ſtemmate Tuſco.* Summa nobilitas eo indicatur. Senſus: quod ab antiquis Hetruſcis genus ducis, et potes auorum et proauorum ſerie tempora ante Romulum vrbemque conditam attingere. Ceterum omnia in maius de induſtria elata ſunt.

29. *Cenſoremne tuum vel quod trabeate ſalutat*, ſpectat ad equitum transuectionem coram cenſore cum inſignibus huius ordinis annulo, trabea, equo, phaleris. cf. Liv.

IX, 46. Dion. Halic. IV, 2. Valer. M. II, 2, 9. Hunc morem diu intermiſſum reſtituit Auguſtus. Sueton. Aug. 38. Senſus: quod ordine equeſtri gaudes. De faſtus genere, quod maiorum virtute et claritate nititur, praeclare Seneca Epiſt. 44. loquitur: *Non facit nobilem atrium plenum fumoſis imaginibus. Nemo in noſtram gloriam vixit, nec, quod ante nos fuit, noſtrum eſt. Animus facit nobilem, cui ex quacumque conditione ſupra fortunam licet ſurgere.* cf. Prop. IV, 11, 11. Iuvenal. VIII, 130 ſqq. Senec. Herc. fur. 338. Aelian. V. H. XIV, 36.

30. *Ad populum phaleras* ſc. refer, ſeu pertinere putato. *phalerae* proprie equorum ornamenta (Iuvenal. XI, 103.) deinde pro quocumque ornamenti genere ponuntur, vt apud Petron. 55, ibi lege interpp. Intelligenda autem per *phaleras* omnia corporis bona, quatenus fortunae dona non virtutis praemia ſunt. Quae quidem oculos perſtringunt imperitae plebis, ſapientem vero non poſſunt commouere adeo, vt in vero pretio domini ſtatuendo fallatur. *intus et in cute* pleonasmus. Senſus: intimi animi tui receſſus mihi patent; ingenium tuum bene noui. Senec. Epiſt. 56. *aut fortaſſe voluit hoc ipſum nobis oſtendere* (*Claranus*) *poſſe ingenium fortiſſimum ac beatiſſimum ſub qualibet cute latere.*

31—34. Nonne te pudet viuere vt abiectiſſimus et perditiſſimus quisque, qui ad omnem virtutis et honeſtatis ſenſum obdurnit.

31. *discincti Nattae. Natta* cognomen erat Pinariorum Tacit. Ann. IV, 24. Fortaſſe ſenis publicis iis, quibus ſacra, quae Pinariis ſub Evandro curanda erant, poſtea ab illis demandata ſunt, hoc cognomen haeſit. Poteſt autem nomen eſſe hominis ex infima plebis faece, vitae ſordibus et morum turpitudine infamis. *discincti.* diſſoluti.

32. *ſtupet hic vitio.* ſenſum vitiorum habet nullum. Ovid. Heroid. VIII, 111. *et fibris increuit opimum pingue.* Dicimus de homine ſtupido: eius animo callum eſſe obductum, a ſimilitudine ſatis nota; pro *callo* hic eſt *opimum pingue* pro: pinguedine, quae ſenſum adimit. *fibris,* fibrarum neruinarum ramulis ſeu papillis per omnes corporis partes propagatis, quarum ope ſentimus. Transferendum id h. l. eſt ad animum ſtupidum, qui neque vitiorum foeditate mouetur, neque adlicitur pulchritudine virtutis, qui naturam boni et mali plane ignorat; proinde poterat de iſto dici,

33. *Caret culpa* (Iuvenal. II, 15 ſqq.) i. e. inputari ei nihil poteſt. *neſcit, quid perdat*, ſimpl. pro: miſeram ſuam conditionem ignorat.

34. *alto Demerſus*. Iſte homo perditus ſuaeque conditionis miſerae ignarus comparatur cum eo, qui aqua demerſus omnem plane ſenſum amiſit. *bullit*, bullas facit iactando pedes et manus, vt in aquae ſuperficie ſe ſuſtineat. Remota imagine ſenſus hic eſt: totus vitiis deditus ſeu vitiorum mancipium ſine omni cura et ſenſu libertatis, qua numquam vſus eſt. Is nempe, qui omnino neſcit, quid interſit inter vitia et honeſtatem, non curat quoque ex miſera ſua conditione emergere.

35—43. Ratio, qua Noſter ſequentia expreſſit, facit, vt paene neſcias, quemadmodum haec cum ſuperioribus cohaereant. Verum ſi ea, quae prolata ſunt a poëta, pedeſtri oratione extuleris, omnia plana erunt. Ordo nempe ſententiarum hic eſt: *Natta* iſte natura ſtupidus omni ſenſu paene deſtitutus eſt; verum tu, ſi diuinam virtutis pulchritudinem, teque ipſum vitiis inquinatum adſpiceres, quantis angoribus cruciarere, quantopere acerbiſſimi conſcientiae ſtimuli te exagitarent. Haec vniuerſe enunciata ſunt per apoſtrophen ad Iouem, eoque ipſo doloris et cruciatus magnitudo et acerbitas exprimitur, quod nihil ſe habere grauius Noſter profiteatur, quod crudeliſſimis tyrannis, monſtris humani generis, poſſit adprecari, quam illa conſcientiae ſupplicia.

36. *dira libido*, quodcumque conſilium crudele et libidinoſum. cf. Claudian. XV, 165 ſqq.

37. *mouerit ingenium*, ipſos tyrannos inſtigauerit ad inſigne flagitium. *feruenti tincta veneno* ſimpl. pro: venenata; hoc adiecto libidinis vis aucta eſt. Sumptum hoc a telis venenatis vulnera letifera ſemper infligentibus. Apte ſane ad crudelia tyrannorum conſilia, quorum furori immaniſſimo quodcumque lubuerit, incredibili hominum ſtupore in ipſos nimis ſaepe licuit.

38. *virtutem videant*, ſupple: quam vt. Improbiſſimus quisque et perditiſſimus non poteſt non virtutem, quam in aliis videat, ſuſpicere, quam ſi cum ſua foeditate comparauerit, ſe ſui ipſius poeniteat et ſummo animi dolore adficiatur neceſſe eſt. *intabescantque*, tabe conſumantur, angoribus et tormentis conſcientiae exedantur. *relicta* ſc. *virtute*, quum ſe ipſi longe a virtutis dignitate

et praeſtantia remoti in coeno et foeditate vitiorum abiectos conſpexerint.

49. Pergit in deſcribendis conſcientiae ſtimulis, quos dicit acriores dolores excitare, quam Phalaridis, Agrigentini tyranni, taurum aeneum; magis angere, quam Dionyſii Syracuſarum regis enſem ſupra cervicem Damoclis ſeta equina ſuſpenſum. cf. Iuvenal. XIII, 192 ſqq. *aera Siculi iuvenci.* metonym. pro hominibus in iſto tauro inclusis. Phalaridis crudelitas adeo nota eſt et decantata apud veteres, vt ſemper eius mentio fiat, vbi de tyrannis aut de tyrannide ſermo eſt. v. loca laudata a Mamtio ad Cic. Offic. II, 7.

40. De Dionyſio Syracuſanorum tyranno et Damocle eius adſentatore narrat Cicero Tuſcul. V, 9, 20. 21. *auratis laquearibus. lacunar* ſeu *laquear* erat tectum triclinii tignis transuerſis in quadratas depreſſiones (*lacus* vel *lacunas*) diuiſum, auro, coloribus et picturis inluſtratas. Iani ad Horat. Od. II, 16, 11.

41. *Purpureas ſubter cervices*, proprie: ſupra Damoclis, purpura regia induti, cervicem.

42. *inus Inus praecipites, quam ſi ſibi dicat.* Senſus: Quam quum videt, ſe a vitiis praecipitem duci, neque iis reſiſti poſſe amplius cognoſcit; hanc miſerrimam conditionem, in qua verſatur, quum ſtudeat diſſimulare, peiorem eo ipſo facit.

43. *intus Palleat. pallere* de eo dicitur, qui curis et angoribus conficitur. *intus palleat*, i. e. internis doloribus conſcientiae exagitetur, dum miſeram eius conditionem alii ignorant. *quod proxima neſciat vxor.* illud *quod* intelligi poteſt ita, vt ſit pro: *ob id palleat, quod* cet. Angoribus maceratur, quos ne cum familiariſſimis quidem ſuis, ne cum vxore quidem communicare auſus eſt. Et ſic quoque ſubiunctivus, quo vſus eſt Noſter, quodammodo poteſt defendi, etiamſi huic rationi adcommodatius eſſet, ſi legeremus: *quod vxor proxima neſcit.* Poteſt quoque *quod* ſumi pro *quamuis*. (Burmann. ad Propert. III, 1, 49.) vt ſenſus ſit: internis cruciatur doloribus, quamuis ne vxor quidem, prope cubans, id ſentiat. Bene expreſſit conſcientiae tormenta Cic. pro Sext. Roſc. Amerino 24, et in oratione in Piſon. 20.

44—51. Iam Noſter ſic pergit: Pueris quidem literarum faſtidium ignoſcendum eſt; habet enim quaeque aetas ſua ſtudia, puerosque puerilia tractare meo ipſius

exemplo doctus ſcio. 44. *tangebam oleo* Ad quae Schol. *merito mihi lippitudinem arceſſebam.* cf. Burm. ad Ovid. A. A. I, 662. Senſus: oleo tangebam oculos, vt viderer oculis laborare, meique parentes me a ſtudiis, a quibus tunc auerſabar, retinerent.

45. *Grandia ſi nollem morituri verba Catonis Dicere.* Erat exercitationis genus apud grammaticos, vt diſcipulos inberent eam orationem, quam magnus aliquis vir, virtute et meritis conſpicuus, quum in eo eſſet, vt ciuitatis tempeſtatibus aut alia quadam calamitate obrueretur, habuiſſet, meditatione et ſtylo perſequi. Quae quidem exercitatio multum valere debebat cum ad iudicium acuendum, quandoquidem ſemper diſpiciendum erat, quae perſonis, tempori et loco conuenirent, tum ad orationem ipſam locupletandam, certamque aliquam dignitatem gravitatemque ei conciliandam, quum virorum, dignitate et grauitate excellentium, verba, quae facere ſaltem potuiſſent, imitatione eſſent exprimenda. Quo nomine etiam res vehementer probatur Quintiliano. (III, 8. et aliis locis.) Adceſſit etiam, vt in ſentiendi et cogitandi conſuetudinem horum praeſtantiſſimorum virorum iuuenes adducerentur. Quae quidem res per ſe omni laude digna, quum ingenia matura et aliquo iam literarum vſu ſubacta requireret, praepoſtere in pueris paene infantibus adhibita, plus ad corrumpendam verae eloquentiae naturam, quam ad eam amplificandam et perficiendam adtulit. Senſuum enim et ſententiarum, quam nondum capit illa aetas, ſublimitate et granitate neglecta, in verbis grande aliquid ſonantibus eligendis, in iunctura eorum molli et comprehenſionibus perplexis et artificioſis, pueriliter deſudabant. Qua ex re, tamquam ex fonte, magnam latinae linguae corruptelam profluxiſſe, vnusquisque intelligat, neceſſe eſt. Legendus eſt Quintil. Inſt. II, 4. *Grandia verba Catonis morituri* i. e. orationem Catonis verbis ſublimibus elaboratam, in qua deliberabat Cato, vtrum mortem ſibi conſciſceret, an ſeruitutem pateretur. Senec. Epiſt. 24. Ceterum profiteor, vulgatam lectionem *morituro Catoni* mihi magis adridere. Maiorem vim h. l. ineſſe vnusquisque ſentiet, ſi puerulum cogitet infantem Catoni ſuadere, quid ei faciendum ſit. In hoc genere orationis ſuaſoriali pueri in ſcholis tunc valde exercebantur. Iuvenal. I, 16.

46. *non ſano multum laudanda magiſtro* Praeſtat *non* cum *ſano* iungere, vt ſit pro: *inſano*, quam cum *multum*.

Infanus erat magiſter, qui talia proponeret pueris, iudiciique pranitatem adulationemque in laudando oſtenderet. Ceterum grammaticos *Magiſtros* et *Profeſſores* eſſe adpellatos, docuerunt interpp. Petron. 55.

47. *adductis* vt filiolum verba facientem audirent eiusque doctrinam admirarentur. Quintil. II, 2. X, 5. *Iudam ἀγωνιῶν*, de euentu anxius. Vberius rem expreſſit Statius Silv. V, 3, 215 ſqq.

48. *Iure:* conuenienter annis puerilibus. Etenim quum aetas puerilis ad ſummi boni notionem et intelligentiam ſe erigere non poſſit, habeatque tamen aliquod propoſitum pro ingenii facultatibus, quod ſummum bonum exiſtimet: iure igitur quaſi ſuo videtur agere, quum id conſtanter ſectatur. Ea autem, quae pueri ſequuntur, in quibus excellere glorioſum putant, ludi ſunt, quorum genera praecipua recenſentur. *dexter ſenio.* / Pertinet ad talorum et teſſerarum ludum; illorum ſuperficies quatuor quadratis et duobus, quae ſibi inuicem obpoſita erant, lateribus rotundis, horum ſex lateribus quadratis comprehendebantur. Talorum quadratum vnum inſignitum vno, alterum tribus, tertium quatuor, quartum ſex punctis, quod latus, lateri vnitate inſignito obpoſitum, *ſenionem* vocabant. Talis ita iactis, vt ſinguli diuerſum punctorum numerum oſtenderent (*μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἵτῳ σχήματι* Lucian. Amor. T. II. p. 415. ed. Reiz.) *Veneris* erat iactus, ſi vnum eumdemque numerum omnes, *Canis;* ille feliciſſimus, hic infeliciſſimus. Ceterum ludebatur quatuor talis, tribus teſſeris. cf. Sueton. Auguſt. 71. Ovid. A. A. II, 204 ſqq. Triſt. II, 471 ſqq. ibique interpp. *dexter*, felix, obponitur *damnoſae caniculae*. *ferret*, lucri adferret.

50. *Raderet* pro: deraderet, damnum inferret; quantopere rem minueret, rei detraheret. Martial. XIII, 1, 5 ſqq. *anguſtae collo non fallier orcae.* Infinitiuus pendet ab: *erat in voto.* Poteſt hoc ad prius ludi genus referri, et *orca* forſan idem eſt, quod *phimus*, *fritillus*, *pyrgus*. Ovid. in Nuc. 87 ſqq. ibi interpp. Horat. Sat. II, 7, 17. cf. Ruperti ad Iuvenal. XIV, 5. Caſaubonus exiſtimat, hoc quoque de alia luſione poſſe adcipi, quae apud Graecos *τρόπα* dicebatur, ne ex Pollucis quidem Onom. IX, 7. ſatis nota.

51. *callidior* (ſc. eſſet) *torquere* i. e. maiori cum dexteritate torqueret. *buxum* i. e. turbinem ſeu trochum e

buxo tornatum. Virgil. Aen. VII, 378 ſqq. et Tibull. I, 5, 3. ibi v. Heyn.

52—62. Sequitur quaſi apodoſis eius ſententiae, quam Noſter v. 41-51. exprimere orſus eſt. Pueris quidem hoc concedendum, ſed tibi non item, qui iam malorum et bonorum rationem habere poſſis, qui philoſophiae praeceptis inbutus, quid adpetendum ſit in omni vita, quidue fugiendum, ſcire debeas. Num tibi certus finis propoſitus eſt? cf. Horat. Epiſt. I, 18, 96 ſqq. et Epict. 50.

52. *Haud tibi inexpertum* pro: ſcis. *deprendere* dignoſcere ſeu notare. *mores curuos*, qui mores ad regulam non exacti ſunt, *curuos* ideoque pro: pranos. Ceterum ingenio exculto atque exercitato non poteſt fieri, quin etiam honeſtatis ſenſus acuatur.

53. et 54. *Quaeque docet* cet. ſenſus: tu quoque tenes ſtoicae diſciplinae praecepta. *Porticus*. Intelligit Noſter τὴν ποικίλην στοάν, a Polygnoto picturis, inprimis pugna illa Marathonica depicta, exornatam. Plutarch. in Cimone c. 4. T. III. ed. Hutt. Plin. H. N. XXXV, 9. Cornel. in Miltiade 6. Id quod indicatur per: *braccatis inlita Medis Braccae* erant laxa feminalia ſeu femoralia, quibus Perſae praecipue vtebantur. v. loca a Ruperti ad Iuvenal. II, 169. laudata, quibus addas Xenoph. Cyropaed. VIII, 3, 13. et Perizon. ad Aelian. V. H. XII, 32. copioſe de iis differentem. *inlita* pro: picta. Ceterum *ſtoam* et *porticum* pro diſciplina ſtoicorum, vt Academia pro Academicorum, poni notum eſt. Horat. Sat. II, 2, 43 ſqq. inde quoque *ſapiens* facile poteſt explicari. *Inſomnis et detonſa iuuentus*. Significat diſciplinae ſtoicae ſeueritatem, quae omni cultu et victu, qui non proprie pertinebat ad frigus arcendum famemque et ſitim ſedandam, abſtinebat. Iuventutem praecipue Stoici exercebant in tolerandis laboribus, inedia, vigiliis, vt contra omnes fortunae ictus munita eſſet. Diſciplinam philoſophorum interdum ſeueriorem fuiſſe et duriorem, leginus apud Lucianum in Nigrino c. 27. et 28. T. I. p. 67. ed. Reiz. *detonſa*. Stoici barbam alebant, ſed caput cute tenus tondebant. Lucian. in vit. auct. c. 20. ibi not. T. I. p. 559. ed. Reiz. et in Hermot. c. 18. p. 756.

55. *ſiliquis*. Siliquas non proprie eſſe intelligendas, ſed legumina quaeque, cuius generis lupinos eſſe, iam docuit Salmaſius ad Solin. p. 460. *grandi polenta*, farina

hordeacea, vt tenui et vili cibo. Horat. Epiſt. II, 1, 123. Iuvenal. XI, 58 ſq.

56. Verborum ordo eſt: *quae litera deduxit Samios ramos, ea tibi monſtranit collem* cet. Ad h. l. intelligendum valebunt verba Seruii ad Virgil. Aen. VI, 136. *Novimus Pythagoram Samium vitam humanam diuiſiſſe in modum Y literae, ſcilicet quod prima aetas incerta ſit, quippe quae adhuc ſe nec vitiis nec virtutibus dedit. Bivium autem Y literae a iuuentute incipere, quo tempore homines aut vitia, id eſt, partem ſiniſtram, aut virtutes, id eſt, partem dextram, ſequuntur.* cf. Lactant. VI, 3. Hinc facile explicaueris epithet. *Samios* erat nempe Pythagoras in Samo inſula natus. Primas lineas huius imaginis forſan ducit Heſiod. op. et d. 286 ſqq. cuius verbis philoſophi ſaepe vſi ſunt, Plat. republ. II. T. VI. p. 220. ed. Bipont. Xenophon, in Mem. Socr. II, 1, 20. Inde fabulam de Hercule commentus eſt Prodicus, qui multos deinde habuit imitatores, quos ordine recenſet Zeunius ad Xenoph. l. c. cf. Sil. Italic. XV, 18 ſqq. Anthol. latin. Burm. T. II. p. 416. Epigr. 140.

57. *ſurgentem callem.* μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος. Heſiod. l. c. Illum callem reſpexit Iuvenal. X, 363.

58. *Sertis adhuc?* Senſus: Et tu, quem deceat philoſophiae praecepta ſequi, ad eaque totam vitam componere, voluptatibus et vitiis adhuc inſeruis? Hoc ebrietatis vitio expreſſit, iisque malis, quae ebriorum et crapula laborantium aſſidui comites eſſe ſolent. *laxumque caput compage ſoluta.* Graphica ebrii deſcriptio, cuius caput mero grauatum quaſi laxatis colli vinculis huc illucque nutat.

59. *Oſcitat heſternum*, exhalat veterem crapulam. Illud *oſcitat* amplificatur addito: *diſſutis vndique malis* i. e. aperto rictu. Magis ad viuum ebrii imago vinumque edormientis hominis exprimi nequit.

60. *quo tendis*, quo ſtudes peruenire. *et in quod dirigis arcum* Senſus: habesne certum finem propoſitum, conſtituiſtique ſummum bonum, qualecumque tandem ſit, ad quod omnes vitae actiones dirigas? In eo conſenſerunt omnes philoſophi, hominis eſſe, id agere, vt ſe felicem et beatum reddat; qua vero ratione id fieret, ſcholae diuerſae diuerſa praeceperunt, et inde nata ſententiarum in ſummo bono conſtituendo diuerſitas, de qua Cicero in libro de finibus agit. Ad illud τέλος, vt Graeci

vocant, finem, extremum, ſummum bonum, Noſter ſpectat, quod vnusquisque, qui in omnibus dictis factisque per totam vitam conſtantiam ſeruare velit, ſibi proponere debet. Seneca Epiſt. 20. *Vnam ſemel, ad quam vinas, regulam prende, et ad hanc omnem vitam tuam exaequa.* cf. Marc. Antonin. II, 7.

61. *An paſſim ſequeris coruos.* Senſus: An nullum habes propoſitum certum, ſed modo huc modo illuc vagaris fruſtra laborans in adpetendis iis, quae tibi bona ad tempus videntur, vt pueri in anibus luto teſtaque petendis.

62. *Securus quo pes ferat*, non ſollicitus, quo perventurus ſis. *atque ex tempore vinis*. propoſita pro temporum ratione mutas; rebus praeſentibus te adcommodas.

63—76. In tollendis vitiis mature eſt adlaborandum, ne, quum in animis noſtris inueteranerint, altiusque radices egerint, fruſtra medicinam quaeramus. Quam ad rem adprime vtile erit philoſophiae ſtudium, cui igitur omiſſo omni lucri ſtudio vacandum eſt.

63. *Helleborum* valere ad hydropicos ſanandos habet Plin. H. N. XXV. ſect. 22. h. l. pro vnaquaque medicina poſitum, vt hydropſia pro quoque morbo. Ipſa autem allegoria Noſter docet, philoſophiam eſſe in tempore adhibendam ad aegrotam animi conditionem leuandam.

64. *venienti obcurrite morbo.* cf. Ovid. Rem. A. 91 ſq.

65. *Cratero*, pro medico quocumque. *Craterum* medicum fuiſſe excellentiſſimum ſub Auguſto narrat vetus commentator ad Horat. Sat. II, 3, 161. Senſus: Nihil iuuat tunc, quum res amplius in integrum reſtitui nequeat, medicis dona ingentia promittere, vt valetudinem deiectam reſuſcitent.

66. *Diſcite, o miſeri.* Aduerſus animi morbos maturum philoſophiae ſtudium commendans ipſam philoſophiam per grauiſſima eius capita exprimit. cf. Horat. Epiſt. I, 2, 67 ſqq; I, 18, 96 ſqq. *miſeri* ex mente Stoicorum praeter vnum ſapientem, quem animo tantum et mente comprehenſum habebant, omnes erant *miſeri* et *ſtulti*. Non tam exprobationem habet in ſe haec exclamatio, quam miſerationem, aeque ac rudior illa expreſſio et ſermonis priſci ingenio adcommodatior, qua Muſae Heſiodum adlocutae ſunt: *κακ' ἐλέγχεα γάστερες οἶον*, et qua ipſe Perſen: *μέγα νήπιε Πέρση*. (Deor. gener. 25. Opera et d. 286.) vbi de comiciis non eſt cogitandum. *et cauſas cognoſcite rerum.* Cauſis enim rerum cognitis

tolluntur metus inanes, qui hominum animos excruciant; tolluntur cupiditates, quae inprimis rationi infestae sunt; tolluntur reliqua mala, quorum fecunda mater hominum ignorantia est.

67 et sqq. sequuntur illa grauissima philosophiae capita, de cognitione sui ipsius, de consilio, quo homo a Deo sit creatus, de rerum ordine seu fato, de breuitate vitae humanae, de contemnenda morte, de cupiditatum moderatione, de recto vsu diuitiarum, de officiis aliis praestandis, quae omnia figillatim a philosophis tractata sunt. 67. *Quid sumus?* A cognitione sui ipsius vnusquisque debet procedere, qui discere vult, quid sibi, quid aliis debeat. Hoc inlustrantem Socratem inducit Plato in Alcib. I. T. V. p. 56. et p. 65. ed. Bip. Senec. Epist. 82. *Itaque, quantum possumus, ab illa* (fortuna) *resiliamus, quod sola praestabit sui naturaeque cognitio. Sciat, quo iturus sit, vnde ortus; quod illi bonum, quod malum sit; quid petat, quid deuitet; quae sit illa ratio, quae adpetenda ac fugienda discernat, qua cupiditatum mansuescat insania, timorum saeuitia compescatur.* cf. Iuvenal. XI, 27 sqq. Notum illud γνῶθι σεαυτόν, quod Chiloni vulgo adtribuitur, verum etiam aliis. — *et quidnam victuri gignimur.* Hoc duplicem interpretationem admittit; primum, *quidnam victuri* potest significare: quam breue tempus victuri. Senec. Epist. 99. *Hoc, quod viuimus, proximum nihilo est, et tamen late disponitur.* Deinde idem potest adcipi pro; *quidnam in vita acturi* i. e. quem in finem geniti simus. Cic. d. Finib. II, 13. *Hi non vident, vt ad cursum equum, ad arandum bouem, ad indagandum canem; sic hominem ad duas res, vt ait Aristoteles, ad intelligendum et ad agendum esse natum, quasi mortalem Deum.* cf. Iuvenal. VIII, 83 sq.

68. *ordo Quis datus.* Satis obscure. Sub *ordine* h. l. sempiternum et admirabilem rerum et causarum nexum, quem Stoici fatum vocabant, intelligi debere, interpretes perhibent. Vide seu disce omnia fato contineri, in quo lubens volensque adquiescas necesse est. Marc. Antonin. IV, 45. Et sane nihil erat, quod tam frequenter a Stoicis inculcaretur, quum docerent, soli rationi esse obtemperandum semper et vbique, simulque intelligerent, eius praecepta bellum indicere saepe iis rebus, quibus a natura conciliaremur, et interdum nos inuidiae odio mortisque periculo obiicere; quum viderent, virtuti non vbique sua

praemia esse, sed bonum et honestum virum a fortuna ludibrio haberi, malum contra et turpem prosperrima rerum conditione vti. Qua re compulsi, quum etiam vitam post mortem iacturaeque compensationem nullam putarent, vt sibi constarent, ad istam singularem de rerum bonarum et malarum natura opinionem reliquaque confugerunt, quae, si fontem illorum neglexerimus, paene absurda nobis videantur necesse est. Forsan etiam hoc sub ordine rerum immere voluit Noster, ita esse natura comparatum, vt in rebus humanis altera ex altera nexa sit indissolubili vinculo, vt altera alteram necessario praecedat aut sequatur, adeo, vt homini non liceat, hanc, qua sensus iucunde moueantur, eligere et adpetere, illam, quae mimus delectet, reiicere et fugere, sed debeat potius in ea conditione adquiescere, qua bonis admixta sint mala, legemque et ordinem naturae seruare, sub quo illa nobis vsum alicuius boni concesserit. Epict. 29; Xenoph. Mem. Socr. II, 1, 18 sqq. *aut metae quam mollis flexus.* Translata haec sunt a certamine curruli ad mortem, finem vitae, quem poëta *metam*, νύσσαν, vocat, quum sibi vitae spatium tamquam stadium decurrendum fingat. Iuvenal. X. 358. vocat mortem: *spatium vitae extremum;* Graeci ἔσχατου τέλος, βιότοιο τελευτήν, τέκμαρ. cf. Pindar. Nem. VI, 10 sqq. Virg. Aen. X, 471. XII, 546. Ovid. ad Liv. Aug. 357 sqq. *mollis*, lenis, quo currum seu equos absque timore circumagere possis, ne axem frangas, currumue euertas. *Metae mollis flexus* est ergo mors lenis, nullum timorem adferens, qualis debet esse sapientis ex Stoicorum disciplina. Hinc explicandum quoque videtur *et vide* sc. mollis flexus sit; spectat enim ad praesidia, quibus muniti in morte nihil videmus, quod timorem incutere possit. Senec. Epist. 30. Cic. ad Famil. IV, 5; Marc. Antonin. IV, 48, 50. inprimis Plat. Apolog. Socrat. T. I. p. 93. ed. Bip. cf. Cic. Tusc. Q. I, 41. Verum alii aliter haec interpretati sunt, et quis, verum se vidisse, in tanta rerum obscuritate adfirmauerit?

69. *Quis modus argento?* i. e. quem modum in opibus parandis seruare debeamus. Senec. Epist. 16. *Si ad naturam vives, numquam eris pauper, si ad opinionem, numquam dives.* Iuvenal. XIV, 316 sqq. *Quid fas optare?* de hoc agit Sat. II.

70. *quid asper Vtile nummus habet? asper* h. l. est recens, nondum vsu detritus. Senec. Epist. 19. *non voles,*

quod debeo, nisi in aspero et probo adcipere. ibi Gruter. *quid vtile*. pro: quam vtilitatem. Sensus est: quis vsus sit diuitiarum. *patriae carisque propinquis* cet. cf. Cic. de Offic. I, 17. Horat. Sat. II, 2, 100 sqq.

71. 72. *quem te Deus esse Iussit*. i. e. quas partes tibi Deus adsignauit in vita agendas. Vitam, dixit Epictetus, scenam esse, in qua suae cuique partes agendae sint, videndumque, vt vnusquisque personam suam bene tueatur. Elegans epigramma Graecum: Σκηνὴ τᾶς ὁ βίος, καὶ παίγνιον, ἢ μέθε παίζειν τὴν σπουδὴν μεταθεὶς, ἢ φέρε τὰς ὀδύνας. cf. Epict. 17. *humana* coniungendum cum *re*. *humana res* est vita humana; et *pars* idem est, quod apud Epictetum c. 30. σχέσις. coniunctionis ratio, in qua versamur cum aliis hominibus (*Beziehung*, *Verhältniss*) vnde officiorum diuersitas oritur. *locatus*, τεταγμένος, quasi in statione. Cic. in Cat. mai. 20.

73. *Disce: nec inuideas* cet. Disce sapere, seu operam inpende philosophiae, cuius quidem studium tibi opes non augebit, nihilominus tamen disce, nec cura ceteras artes, quas qui exercent, rem facere possunt. Senec. Epist. 17. Speciem opes congerendi hoc loco posuit, qua iurisconsulti causarumque patroni vtebantur. *multa fidelia* (vt ap. Virg. Ecl. I, 35. *multa victima*) pro magno numero vasorum fictilium. *putet*. hoc verbo ingens multitudo expressa est, quae tanta erat, vt salsamenta ceteraeque res, quae iis continebantur, quum consumi non possent, situ et vetustate conrumperentur.

74. *In locuplete penu*. in cellis promptuariis locupletis causidici. *pinguibus*, potest ad corpora bene curata Vmbrorum, aut ad eorum diuitias spectare; posterius h. l. conuenire videtur. Vmbria erat pascuis inclyta. Catull. XXVII, 11. Prop. I, 22, 9 sq.

75. *monimenta*. dona pro defensione.

76. *Maena* piscis marinus (Plin. H. N. IX, 26.) quae in frusta dissecta a salsamentariis in ollis adseruabatur. *orca*. vet. schol. Cruq. ad Horat. Sat. II, 4, 66, *orcam*, ait, ollam esse Graecam ore angusto in formam καυκαλίου. *prima orca*. potest significare vel: in prima parte orcae; vel: in ea orca, ex qua prima coepta sunt salsamenta depromi reliquis orcis adhuc intactis. Ceterum res erant viles, quae praemii seu mercedis loco causarum patronis a clientibus mittebantur. Horat. Sat. II, 5, 43 sq. Iuvenal. VII, 106 sqq. et 119 sqq. Martial. IV, 46. quarum rerum vilitate

Noſter vſus eſt ad anaritiam ſordesque illorum hominum perſtringendas, qui, ſcientia diuinarum humanarumque rerum poſthabita, vel viliſſimis rebus per maximos labores adquiſitis, res ſuas augere non dubitarent.

77—87. Verum, obiiciat aliquis, ad vitam communem prudentia ſatis inſtructus ſum, non laboro philoſophus fieri et in rugis illorum occupatus eſſe, quas populus ridere ſolet.

77. *Heic aliquis de gente hircoſa centurionum.* Pro philoſophiae oſoribus poſuit Noſter *centuriones*, nobiles, vt apud Horat. Sat. I, 6, 73, aut omnino caſtra ſequentes, qui virtutem omnem in deſpiciendis bonis artibus et in negligendo corporis cultu poſitam putabant, vt, ſi non fortes et ſtrenui, tamen ferí et horridi viderentur. Iuvenal. XIV, 193 ſqq. Epitheton *hircoſa* corporis immunditiem ſpectat. Horat. Epod. XII, 5; Doering ad Catull. LXI, 10. Interdum *hircosus* pro: vetuſtus, Gell. XII, 2.

79. *Arceſilas* academiae mediae princeps, doctus quidem homo, ſed, ſi fabula vera eſt, vita non admodum ſancta. Diogen. Laërt. IV, 30. *aerumnoſi* hoc ad vultus triſtitiam referendum, quam curis ac vigiliis philoſophi ſibi contraxerant; aut potius ſtatuendum eſt, philoſophiae oſorem hoc verbo abuti ad ſeueritatem vultus deſignandam.

80. *Obſtipo capite.* hoc explicat vet. ſchol. Cruq. ad Horat. Sat. II, 5, 92. *capite inclinato in alterum humerum;* ad habitum meditantis pertinet, ita vt ſequens: *figentes lumine terram*, vt apud Stat. Silv. V, 1, 140. fortius, quam *lumina terra figere*, aut *oculos ſolo*, vt eſt apud alios poëtas. Virg. Aen. IV, 469. Ovid. Metam. XIII, 541. Triſt. IV, 2, 20. pro: vultu rigido intuentes terram. Lucian. in Tim. T. I. p. 170. ed. Reiz. de inceſſu philoſophi quinedam ἐκτετάσας γοῦν τὸν πώγωνα καὶ τὰς ὀφρῦς ἀνακτείνας, καὶ βρενθυομένός τε πρὸς αὐτὸν ἔρχεται, τιτανώδες βλέπων cet.

81. *Murmura quum ſecum et rabioſa ſilentia rodunt. Murmura rodunt*, i. e. tamquam rem graniſſimam animo voluntantes tacite murmurant motisque maxillis, inde *rodere murmura* Quintil. X, 3; nihilominus tamen durum eſt, verum irato centurioni id condonemus. Anthiolog. lat. Burm. T. II. Epigr. 139. verſ. 21 ſqq. *Eſt et non igitur, quoties lucem eſſe fatendum eſt, Sed non eſſe diem; mille hinc certamina ſurgunt, Hinc pauci, multi quoque talia commeditantes, Murmure concluſo rabioſa ſilentia*

rodunt. Qualis vita hominum, dum quam monoſyllaba verſant! — rabioſa ſilentia quandoquidem ſilentium cum murmure fixusque obtutus rabiei ſignum eſſe ſolet. Iuvenal. II, 14. cf. Lucian. de Sect. princ.

82. *Atque exporrecto trutinantur verba labello.* Mira quidem, ſed non minus apta huic rei locutio. *trutinantur* i. e. expendunt; quid tandem? *verba.* ergo in verborum contentione occupati ſunt, quod ſaepe philoſophis a Luciano obiicitur. v. in Demonacte c. 28. T. II. p. 386. ed. Reiz. Vt oris habitum tandem meditantis rideas, adiectum eſt: *exporrecto labello*, ita vt labiis porrectis ceu trutinae verba adpenſa videantur.

83. *Aegroti veteris ſomnia*, i. e. ea, quae vetus, neſcio quis, philoſophus, mente morbo turbata, ſomnianit. Ex opinione militis hoc.

84. cf. Lucret. I, 151. Hoc erat principium omnis phyſiologiae veteris. v. Gaſſendi de Epicur. philoſ. T. I. p. 161. Lugdun. 1649. Tiedemann. Syſtem der Stoiſchen Philoſoph. T. II. p. 25 ſq. Axioma hoc vetuſtiſſimum eſſe indicant fere omnes mythi cosmogonici a Chao quodam procedentes.

85. *Hoc eſt, quod palles?* Cum inriſione pronunciatum. *quod* pro: propter quod; his nugis igitur ita ſtudes, vt pallorem tibi contrahas? Similis orationis color eſt apud Iuvenal. VII, 96 ſqq. Senec. Epiſt. 48. *O pueriles inceptias! in hoc ſupercilia ſubduximus? in hoc barbam demiſimus? hoc eſt, quod triſtes docemus et pallidi? cur quis non prandeat.* Seueri homines et frugi ſtudiisque dediti prandio abſtinere ſolebant. Ideoque vocat Horatius Sat. II, 3, 257. Xenocratem philoſophum *inprandum.*

86. *His populus ridet. His* ſc. in philoſophos dictis. *ridet* pro: adridet, plaudit, dicta riſu comprobat. Epict. 22. *toroſa iuuentus*, omnes ii, qui a ſtudiis philoſophiae auerſi ſunt, praeſertim milites. Egregie hoc *toroſa* obpoſitum eſt τῷ *pallere* et *non prandere.*

87. *Ingeminat* fortius quam: tollit. Cum *ingeminat* iungo quoque *multum*, vt h. l. ſit: diu, Valer. Flacc. I, 459. Iuvenal. I, 164; non cum *toroſa*, vt vulgo interpretes, quia in *toroſa* iam ea vis latet, quam *multum* addere videtur. *tremulos* naturam cachinni exprimit. *criſpante* in rugas tracto.

88 – 106. Philoſophis inſultanti omnemque eorum diſciplinam deridenti reſpondet Noſter per ſimilitudinem ab

aegro, medici conſilia ſalubria cum mortis periculo negligenti, ſumptam, et quidem recte, nam argumentis cum hoc hominum genere certare velle, olenum eſſet et operam perdere. Narrandae ſunt fabulae et ſimilitudines vt rudibus et infantibus. Qua ratione etiam id conſecutus eſt Noſter, vt rem in actionem conuerteret, eamque quaſi oculis ſubiiceret, vt agi magis quam narrari videretur.

88. *Iuspice: ne cio quid trepidat mihi pectus.* Signa haec febris aduentantis. Celſ. III, 6. Aegrotus hic inducitur medicum adpellans.

89. *ex uperat*, ex ventriculo ſurſum adſcendit. *grauis* male olens. Ovid. A. A. III, 277. interpp. ad Petron. 93.

90. *Qui dicit* pro: qui dixerat. *iuſſus requieſcere.* Ab omni motu et exercitatione adpropinquante morbo vt abſtineatur, Celſus auctor eſt (III, 2.) et Quintil. II, 17. cf. Plin. Epiſt. VI, 1.

91. *compoſitas venas*, i. e. ſanguinis meatum non amplius concitatum eſſe. *tertia nox.* Etiamſi enim tertio die febris non reuerteretur, tamen non poterat ſecurus eſſe a quartana.

92 — 93. Ordo verborum: *roganit ſibi loturo Surrentina lenia lagena modice ſitiente de maiore domo.* Morbo, praeſertim febri laborantibus cibi delicatiores et exquiſitiores a fautoribus mitti ſolebant, Martial. II, 40 et 76, ſic etiam vina generoſiora. *Surrentina* Plin. H. N. XIV. Sect. 5. *Item Surrentina in vineis tantum nascentia conualescentibus maxime probata propter tenuitatem ſalubritatemque.* Hoc vinum caput non tentare, vires tamen habere, docet idem XXIII. Sect. 20. *lagena* vas erat, in quo vinum ſemper paratum habebant in triclinio, et ex quo pocula inplebantur. Petron. 22. ibique interpp. In *lagenis* vinum quoque adſeruabatur. Iuvenal. XIV, 270 ſq. *lagena modice ſitiente. Sitire* dicuntur res, quando humor eas deſicit; *lagena m. ſ.* notat igitur lagenam vino tantum non plenam, vino forſan vetuſtate iam ex parte decocto, nam Surrentinum incipiebat bibi poſt XXV demum annum. Caſaubonus *modice ſitiente* explicat: κτισικῶς μεγάλῃ, μετρίᾳ, quandoquidem parcius mitti ſolerent vina generoſiora. Iuvenal. V, 32. Verum haec interpretatio h. l. non conuenit; aeger hic, qui in exemplum inducitur, minime modice debet bibere, ſed vino ſe ingurgitare ad venturi morbi vim augendam. *loturo.* Hoc Celſus III, 2. inluſtrabit: *Plurimi falluntur, dum ſe primo die protinus ſubla-*

turos languorem aut exercitatione, aut balneo, aut coacta deiectione, aut vomitu, aut fudationibus, aut vino fperant etc. Balneo quidem etiam in febri vtebantur, fed magna cautione adhibita.

94. *Heus bone, tu palles.* Verba haec non funt medici, vt ex refponfo patere videtur, fed amici cuiusdam, aegrotum ad epulas et pocula fe conuertentem retinentis et monentis.

95. *furgit tacite tibi lutea pellis.* Senfus: pallor fenfim fenfimque (*tacite*) corpus tuum occupat.

97. *Iam pridem hunc fepeli: tu reftas* Minus commode haec verba minitantis effe creduntur, funt potius ludentis, hoc fenfu: tutor, qui mihi fuit, iam pridem fepultus eft, tu alter tutor fcilicet mihi reftas. *Perge* fc. ad coenam et pocula ire, euentus te docebit optimus ftultorum magifter.

98. *Turgidus hic epulis atque albo ventre.* i. e. cibis probe oneratus et ventre diftento. cf. Horat. Sat. II, 2, 21 fq. et 76 fq.; Epift. I, 6, 67 fq. Iuvenal. I, 141 fqq. *albo ventre.* Sulpic. Sat. 36. Sidon. Apoll. Carm. V, 339 fq.

99. *mephites*, foetorem ex ore, quum cibi non concoquuntur, fed in ventriculo quafi putrefcunt. *fulfureas*, fulfurei odoris. *lente exhalante.* animam iam enim aegre trahebat. Malum in balneo iam ingraueſcens vim fuam omnem inter pocula exferebat.

100. *calidum triental*, poculum trientis capax calidi vini plenum. Ceterum cf. Horat. Epift. I, 16, 21 fqq.

101. *retecti*, vt folent labra eorum diducta effe, quos febris vehementer concutit.

102. *vncta pulmentaria*, cibos lautos ac delicatos intelligas. Catull. XXIX, 23. *laxis* v. fupra v. 101.

103. *Hinc tuba, candelae. Hinc* non: ex his cauſis; fed h. l. pro: tunc. Ceterum *tubas* in pompa funebri et *candelas* adhibitas effe, notiſſimum. Petron. 78. et 79. Prop. II, 10, 19 fq. 13, 17 fq. IV, 11, 9; ad hh. ll. intpp. multa ad pompam funebrem pertinentia notarunt. Videtur autem non in pompa folum harum rerum vſus fuiſſe, quandoquidem in iis, quae fequuntur, de adparatu funeris fermo eſt, ſed etiam ſtatim poſt deceſſum alicuius candelae adcenſae et tuba vel tibia funus ciuibus indicaſſe. *beatulus.* Cic. de Fin. I, 2. *Maximam illam voluptatem habemus, quae percipitur omni dolore detracto. Nam quoniam, quum priuamur dolore, ipſa liberatione et vacuitate*

omnis moleſtiae gaudemus, voluptas eſt, vt omne id, quo obſendimur, dolor: doloris omnis priuatio recte nominata eſt voluptas. Hactenus Epicuri patronus. Inde ſequi, perhibebant Stoici, mortuum in ſumma voluptate eſſe, eumque, quum omni dolori morte exemptus eſſet, recte beatum praedicari poſſe. Facete igitur Noſter Stoicus mortuum iſtum, qui viuens omnis generis voluptatibus indulſerat, et moribundus porcum Epicureum expreſſerat, *beatulum* adpellare poteſt.

104. *Componi* proprie de mortuis dicebatur, quorum membra in mortis dimicatione diſtorta componebantur; huc pertinebat os claudere, oculos condere cet. Tibull. III, 2, 26; Virg. Aen. I, 249. ibi v. Heyn. *alto lecto* ſpectat ad magnificientiam funeris. Ovid. Met. X, 465. Faſt. II, 553. *amomis* v. Heyn. ad Virg. Ecl. III, 85; fruticis genus Indiae; de omni aromate ſincero dici putat Salmaſ. ad Solin. p. 401. Eius puluere oſſa ſua ſpargi iubet Ovid. Triſt. III, 3, 89. H. l. vnguentum debet intelligi, quo perfundebantur mortui, antequam rogi inponerentur. Ovid. Faſt. IV, 853. *craſſis*, pinguibus; huic conuenit *lutatus*.

105. *In portam rigidos calces extendit.* Mortui lecto compoſiti in atrio ita conlocabantur, vt pedes in ianuam eſſent verſi; cuius moris in Homero (Il. τ, 212.) iam mentio fit. Lipſ. ad Tacit. Ann. III, 5. Kirchm. de fun. Rom. I, 12. *rigidos*, ſunt enim cadaueris.

106. *Heſterni Quirites*, qui haud ita pridem ciuitate erant donati, manu miſſi, liberti. *capite induto*, pileati in ſignum libertatis. *ſubiere*, ſic Virg. Aen. VI, 222. *Quirites*. Hoc nomine dignitatis et maieſtatis pleno ſcoptice adpellat ſeruulos illos, ad frequentiam pompae funebris augendam, manumiſſos, qui iam neſcio quid ſibi viderentur. Praeclare ſane et multa cum arte h. l. Noſter tractauit; temporis vices bene obſeruatae et iuſtis coloribus notatae, morbi prima ſigna, incrementa eius et vis, qua miſeri corpus tandem frangitur, mortis genus, quaeque conſequi ſolent, omnia haec diligentem artificem demonſtrant; ceterum verborum delectus ſummus eſt, vt qui ſcilicet apud poëtam ſatiricum eſſe poſſit.

107—118. Fabulam de ſe narrari probe quidem intelligit homo iſte bardus, ſed veram eius vim non cepit, quapropter breuibus demonſtraturum ſe putat, quam parum in ſe conueniant haec dicta, quam inepta igitur tota res ſit, quum ipſe recta fruatur valetudine, neque ſit, quod

futurum aliquem morbum ſuſpicetur. Quo in errore eum diu verſari non ſinit Noſter, ſed Stoicorum more breuiter docet, cum, qui a corpore quidem valeat, animi tamen morbis laboret, neutiquam ſanum eſſe.

107. *Tange miſer venas.* Explorare eum iubet, vtrum aequis internallis venae moueantur, an curſu concitatiore et interrupto per venas ſanguis feſtinet, quod fit nimio eius calore et aeſtu.

108. *ſummosque pedes.* Inter morbi futuri ſigna Celſus (II, 4.) quoque recenſet, caput, pedes et manus frigidas habere. *Miſer*, cum contemptu, fabulam nam ab illo narratam totam concidiſſe exiſtimat.

109. *Viſa eſt ſi forte* cet. A corpore quidem vales, ſed grauiſſimis animi morbis, qui te ipſum, quum vim ſuam in praeſentia exſerere non poſſint, fugiunt, ſimulac autem data iis occaſio fuerit, certe prorumpent, obnoxius es, auaritiae, libidini, luxuriae, timori et irae.

110. *candida* ad pulchritudinem ſpectat. Ovid. d. A.A. II, 6. *molle* pro: molliter.

111. *Cor tibi rite ſalit?* Stat. Silv. I, 2, 210; Senec. Thyeſt. 756. Num animus tuus tunc a perturbatione liber eſt? *algente camino* i. e. nullo coenae apparatu, foco paene exſtincto.

112. *populi cribro decuſſa farina*, periphr. panis atri furfuribus mixti.

113. *vlcus.* De vlcere vero non eſſe cogitandum quisque videt; ſignificantur fauces tenellae, quas vulgares cibi duriores et aſperiores obſendunt, vt in vlcere quamcumque mollem adtrectationem aegre feras.

114. *radere* de cibis, qui per fauces in ſtomachum deſcendunt, et quaſi ſtomachum acriter perſtringunt. Horat. Sat. II, 2, 24. habet *tergere.*

115. *excuſſit ariſtas*, horroris periphraſis; eriguntur enim pili horrore, et ipſa cutis contracta erigitur. *Φόβος ὀρθοῖ* ſaepius apud Homerum obcurrit.

116. Concitat ſanguinis aeſtum ira vt ignis; inde dicimus *iram adcendi.* Hinc quoque explicandum eſt *face ſuppoſita* i. e. data aliqua occaſione, quae iram adcendere poſſit.

117. *Scintillant oculi.* Homer. Il. α, 104. δ, 662. Ovid. A.A. III, 505 ſq.

118. Furiis inſaniae adfectus exprimi non poterat. Oreſtes furiis exagitatus ex Euripide ſatis notus h. l. pro

infania ipfa pofitus eft. Facere igitur aliquid, quod infania ipfa iuret, infanientis effe, hoc eft, infaniam ipfam infanis factis dictisque vincere.

COMMENTARIVS IN SATIRAM IV.

Summa fatirae haec eft: qui alios vult regere, prius fe ipfum regere difcat. Hanc fententiam praeclare perfecutus eft Noſter, induxitque ſub Alcibiadis perſona aliquem rudem adhuc ad ſapientiae praecepta adoleſcentem, graniſſimasque reipublicae partes iam tractantem, ipſe Socratem agit. Totum expreſſum videtur ad Platon. Alcibiad. II.

1—3. Qua fiducia, Alcibiades, rem publicam capeſſis? *Rem populi tractas?* πράττειν τὰ πολιτικά, in rei publicae adminiſtratione verſari. Plato in Sympoſ. 32. ed. Wolf ἀναγκάζει (loquitur Alcibiades de Socrate) γάρ με ὁμολογεῖν, ὅτι πολλοῦ ἐνδεής ὢν αὐτὸς ἔτι, ἐμαυτοῦ μὲν ἀμελῶ, τὰ δ' Ἀθηναίων πράττω *barbatum crede magiſtrum Dicere. barbatus* vel vnum ex antiquis, Iuvenal. IV, 103. vel philoſophum deſignat, cuius inſigne barba habebatur, Iuvenal. XIV, 1 ; Lucian. pluribus locis; vnde lepidum illud Horatii dictum in Stoicum Horat. Sat. II, 3, 16 ſqq.

2. *Sorbitio*, ξύφημα Aelian. V. H. IX, 38. Verbum hoc vſurpatum a multis, cf. Burm. ad Phaedr. I, 26. *cicutae*, κώνειον, *Schierling*. Plin. H. N. XXV. Sect. 95. Senec. Epiſt. 13. *Cicuta magnum Socratem fecit*. Platon. Phaed. p. 264. T. I. ed. Bip. Hoc dirum facinus aeternam Athenienſibus notam inuſſit. Iuvenal. VII, 205 ſqq.

3. *Quo fretus? ἔτῳ πιστεύων*, Plato. *Pericli* a forma *Periclens*, eſt *Periclei* et contractum *Pericli* v. Cort. ad Salluſt. hiſt. frag. lib. I. p. 913. Heuſing. ad Cornel. II, 1, 1. *magni* non ſolum rei publicae adminiſtrandae ſcientia magnum eum fecerat, ſed etiam bonarum artium et literarum tutela, quibus tunc temporis Athenae omnium florentiſſimae erant. Plutarch. in Pericle c. 12. T. I. ed. Hutt. *pupille* cf. Plutarch. in Alcibiade princ. Platon. Alcib. II. princ. Clineas Alcibiadis pater Periclem, Xantippi filium, tutorem Alcibiadi reliquit.

4—13. His verſibus Socratis perſonam bene ſuſtinet Noſter, aduerſariumque nota illa ironia adgreditur, qua ſe exiſtimare dicit, eum omnia illa tenere, quae cognita eſſe debeant rem publicam adminiſtranti.

4. *ingenium*, non proprie ſumptum, ſed vſu et doctrina ſubactum intelligas. Senec. Epiſt. 49. *Dociles natura nos edidit, et rationem dedit imperfectam, ſed quae perfici poſſet.* Ingenium largitur natura, vires autem ingenii exercet, auget et perficit vſus et doctrina. *rerum prudentia*, multarum rerum vſus et experientia, rerum humanarum cognitio. De eo, qui populi curam gerere vult, iure poteſt poſtulari, vt prudentia reliquos ciues excellat; quandoquidem autem illa prudentia annos praecurrere interdum, quamquam raro, ſolet; adulatoribus inde campus ſpatioſus patuit. Ovid. A. A. I, 183. Stat. Silv. II, 106 ſqq.

5. *Ante pilos*, ante barbam, ante pubertatem. *dicenda tacendaque calles.* Horat. Epiſt. I, 7, 72. Fortaſſe Noſter prudentiam, quae cernitur in dicendi arte, intelligi vult, totidem fere verbis deſignatam apud Quintil. II, 20: *Ab illis* (philoſophis) *haec dicuntur; ſi conſonare tibi in faciendis et non faciendis virtutis eſt, quae pars eius prudentia vocatur, eadem in dicendis et non dicendis erit.* Homer. Odyſſ. ξ. 440 ſq. Quae igitur Noſter in viro rem publicam adminiſtraturo deſiderat, ſunt primum vires ingenii, tum prudentia et in gerendis (hoc enim videtur velle per *prudentiam rerum*) et in dicendis rebus.

6. *bile*. ira. Compares Heſiod. Gener. Deor. 80 ſqq. Virg. Aen. I, 149 ſqq.

7. *calidae*, aeſtuantis, concitatae. *Fert animus*, cupis.

8. 9. *Maieſtate manus*. i. e. manus ſignificatione, cuius auctoritas tanta ſit apud plebem, vt tempeſtas furentis populi continuo compeſcatur. Lucan. I, 197 ſq. *Quirites, Hoc, puta, non iuſſum eſt* cet. Seditionem ſedantis eſt ſermo, furoresque populi ratione comprimentis; qui igitur, vt Cic. de Orat. I, 12. loquitur, naturas hominum, vimque omnem humanitatis, cauſasque eas, quibus mentes aut incitantur aut reflectuntur, penitus perſpectas habere debet; debet etiam iuſti iniuſtique rationem probe callere, neque vmquam pati, vt in coërcendis ſceleribus vel timore vel miſericordia impediatur, id eſt, debet diſertus, ſapiens et grauis eſſe. Horat. Od. III, 3.

10—12. *Scis enim iuſtum gemina ſuſpendere lance Ancipitis librae.* Allegoria ſumpta a libripende, vel a

ponderibus, quae lancibus trutinantur. *gemina.* Libra habebat duas lances. Cic. Tuſcul. Q. V. 17. *ancipitis*, ambignae. Exacta libra in neutram partem vergit. Senſus: Tu igitur, quid iuſtum ſit nec ne, explorare ſcis, rebus quaſi in vtraque lance inpoſitis. *rectum discernis, vbi inter Curua ſubit.* ſimpl. pro: discrimina recti et praui adcurate tenes, ſcis quaſi certo limite ducto definire recti pranique confinia. Horat. Epiſt. II, 2, 44. *vel quum fallit pede regula varo. regula* proprie non debet intelligi, pedem enim *regula* non habet, ſed *norma.* Senſus: Etiam tum rectum discernis a curuo, quum ipſa norma, ad quam rectum illud exigere vis, praua ſeu inproba eſt. Detracto omni tropo Noſter dicere vult: Ex rerum vſu et experientia multas regulas, ad quas vitam noſtram componimus, actionesque alienas iudicamus, conligimus; poteſt autem interdum adcidere, vt hanc vel illam regulam, non ſatis adcurate concinnatam, aut nobis ipſi praeſcripſerimus, aut auctoritati aliorum adceptam ferамus; prudentis itaque eſt, non ſolum multis rationibus ſeu regulis vitae inſtructum eſſe, ſed etiam explorare poſſe, an ipſae regulae ad iuſti rectique naturam comparatae ſint, ne reliquis rebus ad eas reuocatis in iudicio de iis fallamur. *varo* cf. Horat. Sat. I, 3, 47. et Heyn. Obſſ. ad Tibull. II, 1, 90.

13. *Et potis es* cet. Caſaubonus putat, ex breuiculo militum, vbi nomini eius, qui in proelio occidiſſet, haec litera adſcribebatur, hoc ductum eſſe. Forſan in iudiciis capitalibus Graecorum, quorum rationem, quae in ferendis ſententiis obtineret, paſſim ignoramus, etiam hoc vſu erat receptum, vt hac litera vterentur, qui reum mortis ſupplicio adficiendum cenſerent. Martial. VII, 37. *Noſti mortiferum quaeſtoris, Caſtrice, ſignum? Eſt operae pretium discere theta nouum. Exprimeret quoties roran-tem frigore naſum, Lethalem iuguli iuſſerat eſſe notam.* Vetus commentator Perſii haec habet: *Iudices literam Theta adponunt ad eorum nomina, quos ſupplicio ad-ficiunt.* Etiam grammatici hoc ſigno vtebantur. Sidon. Apoll. IX, 339 ſqq.

14. Ab hoc verſu Noſter, ſe Socratis partes ſuſtinere, obliniſcitur, et, relicta ironia, ad ingenium ſtatim redit. *ſumma nequidquam pelle decorus*, qui nequidquam externa ſpecie decora es, nequidquam honeſtatem ſimilas, prae te fers, cf. Horat. Sat. II, 1, 64 ſq. Epiſt. I, 16, 45.

15. *caudam iactare*, σαίνειν, ſpecioſis actionibus ſe venditare apud populum, fauorem populi captare. Cum hoc coniungas *ante diem*, idem quod ſupra *ante pilos*. *blando*, qui huiusmodi hominibus ſemper blanditur, eosque, vt in Alcibiadis vita relatum leginus, in coelum effert. Specie enim magis quam re ducitur multitudo. Horat. Sat. I, 6, 15 ſqq.

16. *melior ſorbore*, pro: dignior, qui ſorbeas. *Anticyras meracas*. *Anticyra* nomen duarum vrbium maritimarum, in Phocide ad ſinum Criſſaeum, et in Phthiotide ad Maliacum ſinum. In vtriusque agro prouentus erat hellebori, quo inter alios morbos etiam inſaniam veteres putabant poſſe ſanari. Saepe *Anticyra* pro helleboro ponitur. Horat. in arte 300. Iuvenal. XIII, 96. ibi Ruperti. *Anticyras meracas* i. e. helleborum merum. Horat. Epiſt. II, 2, 137. Senſus: tu qui potius helleboro mero eſſes ſanandus. Notat hoc inſaniae vim. Ovid. ex Ponto IV. 2, 53 ſq.

17. *Quae tibi ſumma boni eſt*, i. e. quodnam tu ſummum bonum exiſtimas. v. ad III, 60. *vncta vixiſſe patella*, cibis delicatiſſimis vti. cf. Martial. V, 46. 7.

18. *et adſiduo curata cuticula ſole*. ἡλίωσιν intelligit vel ἡλίωσιν. inſolationem, quae quidem ex praeſcripto medicorum ad ſiccitatem corpori adquirendam adhibebatur. Plin. Epiſt. III, 1. Plin. H. N. XXI. c. 14. Hoc loco autem intelligitur laſciuorum hominum inſolatio, qui nudi ad ſolem expoſiti operam dabant dropaſticis aut chromatiariis, quorum illi inhoneſtas corporis partes depilabant, hi corpus infuſcandum curabant. Ceterum animaduertendum eſt, Noſtrum ſub perſona Socratis quum delicatulum illum interrogaſſet, quae illi *ſumma boni* eſſet, non habente illo, quid reſponderet, pro illo reſpondiſſe.

19. *Exſpecta: haud aliud reſpondeat haec anus*. Exſpecta, quaeramus ex hac anicula, quid ſummum bonum exiſtimet, et haec eadem mihi reſpondebit, quae tu; quapropter tu ne a viliſſima quidem muliercula in hac re differs. *i nunc*, inridendi habet vim. Virg. Aen. VII, 425. Ovid. Epiſt. IX, 105. Prop. III, 16. 17. Iuvenal. X, 210. Iam apage te, intelligis enim, quarum rerum fiducia ad rem publicam adminiſtrandam adceſſeris; nil tibi reliqui feci praeter id, vt dicas: generis mei ſplendore nitens tantos ſpiritus alo; et per me alas, dummodo, te non

magis quam abiectiſſimam quamque mulierem ſapere, fatearis. Poſterius tribus ſequentibus verſibus eſt expreſſum.

20. *Dinomaches ego ſum, ſuffla: ſum candidus. eſto: ſuffla* ſc. buccas, pro: iactanter dic. *Dinomaches.* Plutarch. in Alcibiade cap. I. πρὸς δὲ μητρὸς Ἀλκμαιονίδης ἦν ſc. Alcibiades, ἐκ Δεινομάχης γεγονὼς τῆς Μεγακλέους. Alcmaeonidae apud Athenienſes ſummo erant in honore, ductu enim et auſpicio eorum a Piſiſtratidarum tyrannide erant liberati. Herod. IV, 91 ſq. *ſum candidus* ad pulchritudinem corporis ſpectat, qua in ſui amorem multos pellexiſſe Alcibiades dicitur. *eſto.* ſis vel maxime nobiliſſimo genere ortus et pulcherrima corporis forma. Similis color orationis eſt apud Iuvenal. VIII, 46 ſq.

21. *pannucea* pannis obſita, ſordidiſſima.

22. *Quum bene diſcincto cantauerit ocima vernae.* Interpretatio huius verſus difficultate laborat, qua forſan numquam liberabitur. Ad liquidum perduci nequit, qualis herba *ocimum* fuerit, multo minus, quid ſibi velit, *ocima cantare.* Ex Plinio (H. N. XIX. ſect. 36.) vbi dicuntur ocima cum maledictis et probris ſeri, conligit Caſaubonus, *ocima cantare vernae*, idem eſſe, quod: opprobria ingerere ſeruulo; prouocat quoque ad naturam muliebris ſexus ad conuicia pronam, qualis ab Ariſtoph. Plut. 426. repraeſentatur. Verum inde, quod ocimia cum maledictis et probris ſeruntur, minime ſequitur, *ocima cantare* eſſe *opprobria ingerere.* Quin etiam maledicta et opprobria ab h. l. aliena eſſe videntur, quum *pannucea Baucis* vernam ita tractare debeat, vt Alcibiades popellum, niſi manus ſtatuere, comparationem eſſe mancam, aut verſum hunc temere adiectum. Plinius (H. N. XX. ſect. 48.), vbi agit de viribus medicis huius *ocimi*, addit: *Venerem ſtimulat. Ideo etiam equis aſinisque admiſſurae tempore ingeritur. Ocima cantare* poſitum igitur eſſe poteſt pro: ea cantare, quae venerem ſeu libidinem ſtimulant, ſeu ſimpl. pro: libidinem excitare. Huic interpretationi, ſeu, ſi mauis, hariolationi, (nam hariolandum ſane h. l. eſt) aptum quoque videtur *bene discincto vernae*, i. e. diſſoluto et libidinoſo ſeruo, nam vernae tunc temporis ſeruorum petulantiſſimi habebantur. Martial. I, 42, 2. De *discincto* cf. Ruperti ad Sil. Italic. II, 86. VII, 153. Senſum totius loci ſic conſtituo: Dum ne deterius, i. e. dummodo aeque bene ſapiat *pannucea Bau-*

cis, quando vernae diſſoluto, vbi eius libidinem excitarit, blanditur. ac tu, quando popello in adulationem prono et pulchritudine tui corporis moto orationis lenocinio velificaris. De *ocimo* v. quae notata ſunt ad Varr. R. R. I, 31, 4. ed. Gesn.

23—41. Hic plane nouus rerum naſcitur ordo. Si nihilo minus tamen ea, quae nunc ſequuntur, cum praeced. copulare vis, nexus erit ita conſtituendus: Haec hominum adrogantia, qua ſe ſibi aliquos putant, falſaque virium ſuarum fiducia negotia ſtulte ſuſcipiunt gerenda, quae ſuſtinere non poſſunt, proficiſcitur ab ignorantia ſui ipſius. Nemo ſecum habitat, nemo ſe ipſum explorat, quia circa aliena nimis occupatus eſt. Alienos mores ſeuere iudicamus in noſtris diſſoluti et molles. Poſterius Noſter dramatice extulit adeo, vt noſtris oculis obuerſetur iſte ardelio; videmus et audimus, vt leuiora aliorum vitia carpens ſua ipſius vel ignorat vel diſſimilat. cf. Iuvenal. II, 36 ſq.

23. *in ſe deſcendere*, ſe ipſum cognoſcere ſ. explorare.

24. *ſpectatur mantica*. Adludit Noſter ad notam illam fabulam Phaedri IV, 9. cf. Petron. 57. *Tu autem tam laborioſus es, vt poſt te non reſpicias? in alio peduclum vides, in te ricium non vides?* Horat. Sat. I, 3, 25 ſq. Senec. Agam. 270 ſqq. *praecedenti* pro: praecedentis.

25—32. Vbi forte ſermo iniicitur de aliquo locuplete nimis fortaſſe parco, ſtatim mores eius deterrimis coloribus depingis, gaudesque occaſione oblata de aliis male loquendi.

25. *Quaeſieris*, pro: Si quaerat forte aliquis. *Vectidius* locuples quidam nobis ignotus. *cuius?* Interrogat, quaſi néſciat, de quo ſermo ſit. Sic ſolent homines partim vt, dum adcuratiorem alicuius deſignationem requirant, non curaſſe illum videantur, eoque ſtudium ſuum maledicendi diſſimilent, partim vt audiant prius, quid alter, dum adcuratius aliquem deſignet, de illo praedicet, quo, ſi aures eius criminationibus patere ſentiant, eo tutius et liberius illum fugillent.

26. *Dives arat*, pro: diuitis illius, qui arat. *Curibus* pro: in agro Curenſi ſeu Sabino, in quo erat *Cures* oppidum. *quantum*, pro: tantum agrorum ſpatium, quantum. *non miluus oberret*. Hac locutione prouerbiali agrorum magnitudo declaratur. Petron. 37: *Ipſe Trimalchio fundos habet, quam milui volent*. Iuvenal. IX, 54 ſq.

De huiusmodi latifundiis loquitur Seneca Epist. 83: *Quousque fines possessionum propagabitis? ager uni domino, qui populum cepit, angustus est. Quousque arationis vestras porrigetis, ne prouinciarum quidem satione contenti circumscribere praediorum modum? Intustrium fluminum per priuatum decursus et amnes magni, magnarumque gentium termini, vsque ad ostium a fonte, vestri sunt* cet.

27. *Hunc ais?* Nunc tandem sentit, quem alter narret, pergitque ipse statim vberius describere hominem, ad se quidem, vt similare vult, nihil pertinentem. tamen sibi cognitum; atque quasi vt hoc solum ostendat, se nouisse hominem, turpissimis coloribus eum adumbrat. *Hunc Dis iratis genioque sinistro?* sc. natum. Is dicitur *Dis iratis genioque sinistro* natus, qui vitam miseram vinit, aut cui fortuna aduersa est. Horat. Sat. II, 3, 8. et 123. Phaedr. IV, 19, 15. Iuvenal. X, 129. h. l. sic vocatur sordide auarus, qui omnibus vitae deliciis abstinet, quique semper habendi cura cruciatur.

28. *Qui quandoque inguen pertusa ad compita figit. Compitum* proprie est quadriuium, et quadrinia laribus compitalibus sacra erant. Ovid. Fast. V, 140. Sueton. Aug. 31. Quorum in honorem arae ibi constructae et sacella per omnes quatuor partes patentia. Gronov. ad Gell. I, 22. Ibi quotannis sacra fiebant per aliquot dies, Dionys. IV, 14, *compitalia* adpellata, Gell. X, 24. Illis diebus omne seruitium erat sublatum Dionys. l. c. Tibull. II, 7. Macrob. Sat. I, 14. Poterat fieri, vt inga boum ad istas aras sine compita in significationem adempti et pecori et hominibus per illos dies seruitii suspenderentur seu figerentur. Est id quidem ab nullo veterum scriptorum, quod equidem sciam, memoriae proditum, verum quam multa in omni antiquitate creduntur, quae vel vnius verbi testimonio, interdum grammatici nescio cuius, nitantur, praesertim earum rerum, quae ad vitam priuatam, ad ritus et instituta agricolarum, minus a scriptoribus celebrata, pertineant. Apud veterem commentatorem haec leguntur: *In his* (aediculis in compitis consecratis) *inga fracta ab agricolis ponuntur, emeriti et elaborati operis indicium.* Sed h. l. non de eo, quod interdum, si fracta erant inga, verum quod statis temporibus fieri solebat, sermo esse videtur. Non est sane, quod nos verbum *figit*, quo Noster vsus est, torqueat. Nam

non adfirmauerim, illud ſemper τοῦ ἀνατίθεναι, nusquam τοῦ ἀνακρεμᾶσθαι vim habere. Huc adcedit, quod omnino poëtae, inprimis Perſius, propriam verborum vim non religioſe ſequuntur. *pertuſa*, ſaepius pro: vetuſta, Iuvenal. VIII, 144. V, 131, h. l. pro: peruia. Calpurn. Eclog. IV, 126.

29. *Seriolae.* In qua ſeriola diu vinum erat adſeruatum, quo vti ſordidus ille non auſus erat. An *limus* h. l. pix ſit, dubito; poteſt enim intelligi ſeria ſeu dolium humi demerſum in cella vinaria, quod, antequam reſineretur, a ſordibus erat purgandum. Columell. XII, 18, 4 ſqq. Huc ſpectat forſan Martial. VIII, 45, 3. Poteſt quoque *limus* eſſe vini faex adhuc reliqua ac diu ſeruata, quae nunc quidem de ſeria deraditur. Horat. Sat. II, 4, 80. Hoc magis placet, cum quia ad depingendum ſordide auarum aptius eſt, tum quia v. 32. *pannoſae faecis* mentio fit.

30. *Ingemit.* Hoc declaratur, quam lubenti animo his rebus viliſſimis vtatur, idemque repugnat praeclare ſequenti: *Hoc bene ſit! Hoc* eſt caſus ſextus. Senſus: Iſtis delectemur! laute viuamus! v. Intp. Petron. 35. et 65. Horat. Sat. II, 6, 4. Ovid. Faſt. IV, 299. *tunicatum*, quod multis inuolucris conſtat.

31. *et farrata pueris plaudentibus olla. Farrata olla*, pro: pulte ex farre craſſo in olla cocta. Senſus: Dumque ſeruuli magna inuicem cum gratulatione, quia tanta ſcil. lautitia raro illis contingere ſolebat, pulte in olla obpoſita fruebantur.

32. *Pannoſam faecem morientis ſorbet aceti. Pannoſam*, i. e. ſitu et vetuſtate membranis iam obductam. Obſeruanda ars eſt poëtae in verborum delectu, quo vtentem inducit iſtum obtrectatorem et in minutiſſimis ad inuidiam depingendis artificem. Sordidus ille non bibit, ſed *ſorbet*, tamquam rem lautiſſimam, vt ſapore hoc iucundiſſimo quam diutiſſime fruatur, nihilominus tamen parſimoniam in bibendo adhibeat; non vinum, ſed *acetum*, et ne hoc quidem, ſed *faecem aceti morientis*, i. e. vapidi.

33—41. Iam interpellat Noſter iſtum in vita aliena depingenda tam diſertum et adcuratum, in ſordibus, a quibus ipſe quidem intactum ſeruauerat animum, perſtringendis ingenioſum et callidum, docetque, quantopere in contrarium peccet mollitie et luxuria diffluens, et quam turpem ſibi infamiae notam ob hanc rem contraxerit.

33. *ceſſes*, otieris. *et figas in cute ſolem*, i. e. cutem, corpus nudum ſolis radiis obponis. Iuvenal. XI, 203 ſq. v. ad v. 18. Hoc fiebat a delicatulis, vt colorem cutis infuſcarent. Martial. I, 78.

34. *cubito qui tangat*, non mollem iſtum, ſed alium quemcumque, quem adtendere vult ad iſtam turpitudinem. Horat. II, 5, 42. *acre*, acriter.

35. *Deſpuat in mores*, mores deteſtetur. *Deſpuere* eſt abominantis. Theocrit. VI, 39. XX, 11. Tibull. I, 2, 96. Lucian. Icaromenip. T. II. p. 786. ed. Reiz. *περιέρχονται ἐπιπλάστῳ σχήματι κατάπυστα ἤδη περιττέλλοντες. arcanaque lumbi.* Libidinoſi homines ſolebant pilos, quibus natura pudenda aliasque corporis partes obduxit, euellere, hoc fiebat forcipe, pumice, faſcia pice obducta. Ariſtoph. Nub. 1005, et 1079. Eccleſiaz. 729. Iuvenal. VIII, 16. IX, 14. Pertinebat hoc ad exquiſitioris voluptatis ſtudium, quo corruptiſſimi tunc temporis Romani flagrabant. Martial. II, 62. VI, 56. *arcana lumbi*, poſteriora ſeu anum, quem leuem reddebant et glabrum cinaedis. Iuvenal. II, 12 ſqq.

36. *Runcantem*. *Runcare* proprie eſt ſegetes aut herbas e ſegetibus euellere. Columell. II, 11. H. l. poſitum pro: depilare. *Runcantem-pandere*, graeca conſtructio notiſſima. *pandere*, publice exponere pilis, qui tegumento erant, eunllis. *vultus*, id, quod ſupra *arcana lumbi*, cum reſpectu ad cinaedos ſic adpellatum. *marcentes*, forſan, laxatas. v. Intp. Petron. 128.

37. *Tu quum maxillis balanatum gauſape pectas*. *Maxillis* Caſaubonus explicat: pectine, quod et maxillis et pectini dentes ſint; et *balanatum gauſape* idem: capillos oleo balanino vnctos. *Balanus* glans vnguentaria nucis auellanae magnitudine in Arabia, Aethiopia et Aegypto naſcens, e cuius cortice ſuauiſſimi odoris oleum exprimebatur. Iani ad Horat. Od. III, 29, 4. *gauſape* proprie militare ſtragulum villoſum, aut mappa villoſa ad detergendas mēnſas. Horat. Sat. II, 8, 11. Martial. XIV, 138.

38. *gurgulio*, h. l. ea pars, qua mares ſumus. Si interpretatio prioris verſus, quam Caſaubonus propoſuit, vera eſt, nec quisquam, quod ſciam, dedit probabiliorem, ſententia, quae illo priori et hoc verſu continetur, ſi eam adtentius perpendas, frigidiſſima eſt, et indignatione, qua Perſius, quem dicunt verecundiae virginalis fuiſſe, h. l. abripitur, plane indigna. Meo quidem ſenſu

nihil ieiunius cogitari poteſt, quam illa interrogatio: Quum alas capite comam, cur depilas penem? Liceat mihi aliam interpretandi rationem inire, ſi non veriorem, tamen huic loco, vt arbitror, aptiorem. Poteſt *gauſape* de capillamento adcipi, ſeu de pilis adſcititiis, quos ſolebant adhibere ii, quibus capilli ante diem deſluxerant, (Suet. Oth. 11.) vel quibus raros tantum et colore ingrato natura tribuerat. Sed ſic quoque reſtat difficultas in *maxillis;* nam frigidam eſſe translationem, ſi illud pro pectine adcipitur, nemo facile negabit. et, tropo remoto, *pectine pectere*, quis ferre tandem pleonasmum illum poteſt? Forſan etiam ii, qui barba deſtituti erant, aut tenera lanugine tantum inſtructi (Martial. X, 42.) parabant ſibi adſcititiam. Notum quidem eſt, illo tempore Romanos barbam non aluiſſe (v. Lipſ. excurſ. B. ad Tacit. Ann. XIV.) ſed tondendam curaſſe, verum aeque conſtat, iuuenes eam aliquamdiu ad vigeſimum ſecundum aetatis annum et ſaepe vltra nutriuiſſe (vid. Octav. Ferrar. Elect. II, 12.). Videmus etiam nunc in ipſa Perſii imagine (quae tamen, an noſtri poëtae ſit, vehementer dubito) barbae partem haud exiguam in genis eius relictam, atque, vt adparere videtur, vel calamiſtro comptam. Etiamſi erant, qui euellenda et exſtirpanda barba feminis ſe ſimiles reddere ſtuderent, tamen barba omnino deſtitutum eſſe vulgo turpe habebatur, Fortunaeque barbatae ſupplices fiebant iuuenes, vt facies ſua barba veſtiretur. Auguſtin. de Civ. D. IV, 1. In qua et comenda et tondenda et radenda et vellenda ſummam adhibebant elegantiam delicatuli. Ovid. A. A. I, 518 ſq. Martial. II, 16, 3 ſq. Quod ſi igitur ſtatuamus, barbae partem, quam relinquere forſan in genis (*maxillis*. Martial. VIII, 47.) moris erat, adſcititiam fuiſſe, vt noſtris temporibus ſimile aliquid vidimus, eamque, quaſi genuinam, depexam ſeu comptam ab illo bello et oleo exquiſitiſſimo delibutam, ſenſus oritur non omnino inficetus: Tu qui faciem pilis adſcititiis ornas, vbi natura pilos tibi negauit, cur depilas eas partes, quas natura pilis veſtitas eſſe voluit?

39—41. Natura te voluit virum eſſe, tu glabrum et mollem te reddere ſtudes, ſed operam perdis. 39. *Quinque palaeſtritae licet haec plantaria vellant.* De dropaciſtis, δροπαστικῆς. h. l. ſermonem eſſe, vnusquisque videt. Hos *palaeſtritas* eſſe vocatos, quia robuſtiſſimi vulſores eſſent intelligendi et ſuae profeſſionis apices,

Casaubonus monet, quem secutus quoque est Burm. ad Petron. 21; vbi *palaestricae*, quas ait esse ministras, ancillas, quae oleo perfunderent certantes, in *palaestritae*, quos esse eos perhibet, qui se in palaestra exercerent, mutari vetat, quamquam in nonnullis codd. mss. *palaestritae* legitur. Salmasius ad Tertull. de Pallio p. 273. eos quoque, qui xysticos in gymnasiis depilarent ac leuigarent, *palaestritas* esse vocatos, disputat, verum nullum locum adfert, vbi vllus aut victor *palaestrita* vocatur. Forsan serui apud Romanos, qui palaestris priuatis praerant, *palaestritae* vocabantur (Martial. III, 58, 25.), iique non solum iuuenes heriles arte palaestrica erudiebant, verum etiam dominis in curanda cute et pilis euellendis operam nauabant. Hoc quidem mihi certum videtur esse, Nostrum, quum pro dropacistis *palaestritas* scriberet, non tam athleticum robur respexisse quam dexteritatem. *plantaria*, i. e. pilos.

40. Cf. Horat. Epod. VIII, 5 sq. *Nates* vocat *elixas*, quae balneo calido erant emollitae, vt pili facilius euellerentur. Sic balneator ipse apud Martialem (III, 7, 3.) vocatur *elixus* ab aqua calida, quam tractat. *labefactent*. sc. vellicando. Exprimit hoc difficultatem, cum qua pili euellerentur.

41. *filix*, de quacunque herba sterili, quae culturae agrorum obsicit, proprie *Farrenkraut*, v. Voss. ad Virg. Georg. II, 164. Iuvenal. IX, 15. *mansuescit*. Virg. l. c. 239. Sensus: numquam tamen pili radicitus exstirpabantur; naturam vincere non poteris.

42 — 52. Versus 42 et sequens vsque ad *nouimus* cum anteced. cohaerent. Ita quasi more receptum est, inquit, carpimus et carpimur vicissim. Verum, quae sequuntur, ad priorem satirae partem rursus pertinere videntur. Pergit Noster hortari iuuenem illum, ne populo, externam speciem in iudicando sequenti, fidem habeat, vt potius se ipsum exploret, ac sua vitia cognoscat.

42. *Caedimus*, *inque vicem praebemus crura sagittis*. cf. Horat. Epist. II, 2, 97. Sumptum hoc a militibus, quorum corpus scuto tectum, crura sagittis et telis exposita erant. v. Heynium in Excurs. VIII. ad Aen. VII. p. 153. ed. altera.

43. *nouimus*, ita viuere didicimus.

44. *coecum*. quod aduersarius non animaduertit. Sumptum nempe hoc a gladiatore vulnerato et vulnus dissimulante, ne inde aduersarii animus augeatur.

45. *et decipe neruos*, i. e. decipe vires tuas, similia, vires tibi adhuc integras esse, quae vulnere debilitatae sunt.

46. *Egregium cum me* cet. Senec. Epist. 59: *Illud praecipue impedit* (quominus tantum, quantum satis sit adversus vitia discere, discamus) *quod cito nobis placemus; si inuenimus, qui nos bonos viros dicat, qui prudentes, qui sanctos, admoscimus. Nec summus modica laudatione contenti; quidquid in nos adulatio sine pudore congessit, tamquam debitum prendimus; optimos nos esse, sapientissimos adfirmantibus adsentimur, cum sciamus illos saepe mentiri.* Aliorum laudationem sibi fraudi fuisse profitetur Alcibiades apud Platonem in Symp. XXXII. ed. Wolf.

47. *Viso si palles* cet. Similis orationis color est apud Iuvenal. VIII, 9 sqq. 135 sqq. cf. supra III, 109 sqq.

48. *penem amarum;* i. e. mentem libidinosam.

49. *Si puteal cautus multa vibice flagellas.* Duo *putealia* Romae fuerunt, quae nobis quidem nota sunt, a pluribus, etiam a Sigonio de ant. iur. Rom. T. II. p. 504 sq. confusa, a Salmasio primum ad Solinum p. 802 sq. distincta, vnum Naevii in comitio, de quo loquitur Cic. de Divin. I, 17; conf. Liv. I, 36; alterum Libonis in porticu Iulia ad arcum Fabianum. v. Festum de verb. signif. XVII. p. 487. ed. Dacier. Neque praeter haec alia Romae fuisse putealia quis adfirmauerit? Vetus Persii interpres intelligit h. l. puteal Scribonii Libonis, cuius formam, arae instar, in nummis antiquis descriptam adhuc habemus. Iam vero Casaubonus existimat, *puteal* h. l. pro foro esse positum, et *flagellare forum* pro: frequenter adire forum, aut in turba forensi quotidie versari. Ad maiorem improbitatis declarationem idem putat adiectum esse *multa vibice*, nam vbi turba sit hominum aliorum in alios incurrentium, ibi rixas esse, ibi verbera et vibices (forsan Iuvenal. III, 244 sqq. respexit). τὸ *cautus* artis verbum esse, proprium enim fori peritis et pragmaticis cauere. Vt autem hic versus ad Neronem pertinere possit, alteram proponit explicationem, nocturnasque Neronis grassationes spectari putat, quibus pererrare forum obuiosque caedere soleret. Sueton. Ner. 26. Tac. Ann. XIII, 25. Plin. H. N. XIII. Sect. 43. Et quia in his grassationibus milites semper praesto essent, qui Neroni auxilium ferrent, etiam τὸ *cautus* satis bene hac ratione potest illustrari. Prima interpretatio Casaubono, prope dixerim, indigna est; altera sane pro-

babilior; modo haec ad Neronem trahi possent, ad quem, vt ille vir eruditissimus ipse fatetur, verbis ad saltem pertinere non potest, itaque non magis hic, qui interpretes vsque adhuc torsit et semper torquebit. Aliam viam Salmasius l. c. ingressus est, negatque *puteal* hoc loco pro foro aut dicasterio adcipi posse, sed de feneratoribus potius esse cogitandum, qui ad puteal Libonis consistere solerent. Cic. pro Sext. 7. Torrent. ad Horat. Sat. II, 6, 18. cf. Horat. Sat. II, 6, 35. Ad hunc tamen locum monuit vet. comm entat. Cruq. *Puteal locus erat in foro, ad quem conuenie bant mercatores et feneratores ad tradendum et recipiendum. Alii dicunt fuisse pro rostris, vbi tribunal erat praetoris.* Idem (ad Horat. Epist. I, 19.) ait, *puteal Libonis* tribunal fuisse. Cum hoc consentit Porphyr. ad eundem locum. Vides iam inter grammaticos litem esse, quae a nobis componi nequit, quum difficile sit iudicatu, cui horum plurimum tribuas, Casaubonianamque de foro et tribunali rationem non vtique esse a Salmasio refutatam, nam inde, quod adparet vel ex Ovidio (Remed. A. [illegible].) ad puteal negotia sua tractasse feneratores, minime sequitur, puteal pro foro et tribunali non debere adcipi, nisi nefas existimes, auctoritatem scholiastae Persii, qui de feneratoribus h. l. agi opinatur, negligere. Pergit Salmasius, de more fieri, vt qui frequenter ad locum aliquem conueniant, ibique diu desideant, per otium saepe dum aliud agant et loquantur, vel stilo parietem conscribillent, vel vnguibus deradant, vel aliquid nugarum faciant. Hinc lepide dictum esse et ἀμφικτικῶς de feneratore, qui totum diem ad puteal consisteret, exspectans qui pecuniam adcipere vellet, multa vibice puteal eum flagellare. Verum enim vero non erat Satirici, ne dicam Persii, a rebus leuissimis ac fortuitis colores mutuari ad id describendum, quod indignatione sua et satirico flagello dignum existimasset, praesertim quum illae ad hoc minime pertinerent. Simpliciss imam omnium interpretum, qui mihi quidem innotuerunt, rationem iam ante illos dummiros iniit Badius Ascensius, qui *puteal* feneratores et vsurarios h. l. esse putat, et *multa vibice flagellare* pro: grani damno adficere, positum esse arbitratur. Britannicus vero *puteal* debitores esse, et *multa vibice flagellare* pro: molestum esse debitoribus in vsuris exigendis, existimat. Hoc satis sit de loco, cuius sententiam et vim fortasse nemo extricabit.

50. *bibulas*, laudis cupidas. *bibere* de aure habet quoque Horat. Od. II, 13, 32, et Prop. III, 4, 8. ibi Burm. Senſus: fruſtra, quum turpiter viuas, multitudinis laudibus delectaberis, quandoquidem ex eo, quod quis laudatur, non ſequitur, eum laudes mereri.

51. *Reſpue, quod non es.* Noli admittere laudes, quas non mereris. *cerdo*, artifex ſordidus pro hominibus, qui ex quauis re abiecta et turpi lucrum quaerunt. *munera*, laudes, quas in te conferre vult. *tollat ſua munera*, abeat cum ſuis laudibus.

52. *Tecum habita.* Te explora. Horat. Sat. I, 3, 34 ſqq. *curta ſupellex*, verae laudis penuria. Cognoſces, quam parum ſit in te, quod laudem mereatur.

COMMENTARIVS
IN SATIRAM V.

1—4. Poetae ſolent, incipit Noſter, in rebus tragicis epicisue enunciandis, quum rerum copia vel vera vel ſimilata premantur, centum ora et linguas ſibi optare.

1. *Vatibus hic mos eſt.* Reſpicit loca huiusmodi in poëtis ſatis obuia Homer. Il. *β*, 484 ſqq. Virg. Aen. VI, 625 ſqq. VII, 37 ſqq. Ovid. Metam. VIII, 532 ſqq. Triſt. I, 453 ſqq. Faſt. II, 119 ſqq. cf. Claud. paneg. in Prob. 55 ſq.

3. *ponatur. poni* dicitur de thebibus a pueris tractandis et a magiſtro in ſchola praeſcriptis, ſic apud Quintil. (Inſt. II, .) ſaepius; h. l. poſitum *ponatur* pro: elaboratur pro tragoedo, nam *ponere* etiam de artifice dicitur, v. not. ad Sat. I, 70. *hianda* cum delectu, verba grandia enim pro animi adfectu, quem indicant, maiori, vehementiori etiam vocis contentione enunciauda ſunt, ſic Propert. II, 23, 5 ſq. *hiare carmen* pro: canere. Quemadmodum autem literarum ratio illorum temporum ea erat, vt in leuibus rebus deſcribendis ſententiisque ieiunis plerumque exprimendis ſublimia verba dictionumque ampullae adhiberentur: ſic etiam tragoedi in fabulis agendis in eo peccabant, vt in repraeſentando per vocis et geſtus moderationem adfectu nec finem nec modum noſcerent. Lucian. in Nigrin. T. I. p. 50. ed. Reiz. *οὐδ' ἂν ἐκείνῳ περιθεὶς τοὺς λόγους, μὴ καὶ κατ' ἄλλο τε γένωμαι τοῖς ὑπο-*

κριτικῆς ἐκείνοις, οἱ πολλάκις ἢ Ἀγαμέμνονος, ἢ Κρέοντος, ἢ καὶ Ἡρακλέους αὐτοῦ πρόσωπον ἀνειληφότες, χρυσίδας ἀμφιεσμένοι, καὶ δεινὸν βλέποντες, καὶ μέγα κεχηνότες. μικρὸν φθέγγονται καὶ ἰσχνὸν καὶ γυναικῶδες, καὶ τῆς ἐκείθεν ἢ Πολυξένης πολὺ ταπεινότερον. cf. Horat. in arte 96 sq. Invenal. VI, 634 sqq. *moesto* naturam tragicae personae spectat. cf. Lucian. de Saltat. T. II. p. 284. ed. Reiz.

4. *Vulnera seu Parthi.* *Vulnera* hoc loco passim, Horat. Sat. II, 1, 13 sqq. Interdum etiam active, vt apud Virgil. Aen. II, 416. Parthi Romanorum hostes adsidui, nunquam satis debellati, quamquam saepius bello tentati, ex Tacito, Suetonio, Dione Cassio cet. satis noti. Triumphi icti materiam aeque ac Germani Romanis Imperatoribus saepenumero praebuerunt, ad quorum Imperatorum gratiam sibi conciliandam seu demerendam poetae in celebrandis de hac gente victoriis communi studio et concertatione inter se aemulebantur. Ovid. Fast. V, 581 sqq. cf. loca a Burm. ad Prop. III, 7, 53. laudata *ducentis ab inguine ferrum.* His verbis proprium aliquod Parthorum inimi omnes fere interpretes fatentur. Qui ea ad imaginem hostis vulnerati hastaque seu sagitta traiecti, quam euellere conetur, trahunt, errare videntur, quippe quia boni scriptores τῷ *ducere ab* in tali re vix vtantur. Sed de eo, quid tandem significent haec verba, in diuersas partes omnes abeunt. Casaubonus de modo iaculandi tela sumsit, laudatque locum Eustathii ad Homerum, vbi tres modi referuntur: παρὰ μαζὸν. παρὰ τὸ δεξιὸν ὦτιον. παρ' ὦμων, quibus tribus modis quartum *ab inguine* addit, adductus loco Propertii IV, 8, 43, qui tamen, quia magna est in eo codicum varietas, nihil probare potest. Et quis tandem iaculandi modum ab inguine concoquat! Heinsius de ense hoc intelligit ad Ovid. Metam. II, 311. hunc secutus est Burmann. ad Valer. Flacc. I, 122; verum hoc modo Parthum nemo designauit. Parthi sagittis in proelio maxime valebant, eaeque tela eorum propria. Pharetrae vero, in quibus sagittas gestabant, ab humeris pendentes superiori sua parte cubitum adtingebant, vt commode inde sagittae depromi possent. Pindar. Olymp. II, 149 sqq. Πολλά μοι ὑπ' ἀγκῶνος ὠκέα βέλη Ἔνδον ἐτὶ φαρέτρας cet. Ibi Schol. laudat Theocrit. XVII, 80, vbi legitur ὑπωλένιον φαρέτραν. Iam vero *ensem ducere* pro: destringere, educere e vagina, notum est. Heins. ad Valer. Flacc. I, 122.

Quidni etiam dici poſſit, *ſagittam ducere*, pro: depromere ſagittam e pharetra? Illud *ab inguine* ſic facile a ſitu pharetrae poteſt explicari.

5—18. Poëta fingit ſe a Cornuto, cuius nomini hanc ſatiram inſcripſit, interpellatum: Quid hoc ſibi vult? aut quantae molis carmen paras? Tragicas res tractaturis hanc verborum pompam relinque. Tu ab omni ſtulta oſtentatione, quum te ad ſcribendum adcingis, liber es, verſusque componis vacuos ab omni tumore inani, ſed elegantes; ſcis mores pravos perſtringere. Huic rei verba et ſententias adcommoda omiſſis tragicis ampullis.

5. 6. Similitudo ſumpta eſt a ferculo, quod aliquis adponit. *quantas offas. robuſti carminis ingeris? offa* eſt globulus ſeu portio cibi, h. l. ſignificat partem carminis. *robuſti* longe deducti. *ingeris*, adponis, obiicis, h. l. pro: meditaris. Senſus: Quam longe diductum carmen paras? *vt par ſit centeno gutture niti. Nititur* aliqua res eo, quo ſuſtinetur, et id, quod ſuſtinet, ſubſicere debet oneri inpoſito; carmen *nititur gutture*, quando vox in recitando non deficit. Senſus itaque eſt: vt centum linguae, homines (*centenum guttur*) ad illud grande opus recitandum deſiderentur, aut carmini recitando vix ſubſiciant. Quia, ſimilitudine retenta, hoc ferculum pluribus erat coenandum, adpoſite dixit: *quantas offas robuſti carminis;* ſed in ſimilitudinis delectu indicium poëtae requiras, neque troporum durities probari poteſt. Ceterum Perſii tempore non tam ingenioſi erant poëtae, vt rerum copia premerentur, ſed quum infinita rerum vi obrutos ſe his floſculis, ex Homero aliisque decerptis, profiterentur, fieri potuit, vt in ſumma rerum inopia tunc maxime ſolliciti eſſent, quid dicerent. Hanc ingenii paupertatem magnis quoque voluminibus ſtudebant diſſimilare, materia vndique congeſta et argumento ad taedium vsque dilatato. Iuvenal. I, 5 ſqq.

7. *Grande locuturi*, in eiusmodi argumentis verſaturi, quae v. 3. et 4. deſignata ſunt. *nebulas*, tales dictiones et floſculos, quibus poëtae antiqui vſi ſunt, qui floſculi, quum rei veritate deſtituantur, nihil niſi inanem ſpeciem praebent, vt nebulae. *Helicone*, in antiquorum poëtarum ſcriptis.

8. 9. Procne Philomelae filium Itym Tereo, et Atreus Thyeſtae filios ipſi patri coenandos adpoſuit. Ovid. Met. VI, 424 ſqq. Senec. Thyeſt. 1035 ſqq. Serv. ad Virgil. Aen.

I, 572. An Neronem, qui Thyeſtem tragoediam egit, (Iuvenal. VIII, 228. et VI, 642. vbi v. Ruperti) notet Noſter, dubitari ſaltem poſſe exiſtimo. *olla* ſpectat ad argumentum fabulae, vt apud Claudian. I, 171: *Thyeſteae menſae*, et apud Horat. in arte 91: *coena Thyeſtae*. V. 9 *fernebit* adpoſite ad ollam. *ſi quibus fernebit* pro: a quibus ſtylo tractabitur. *coenanda*. manet Noſter in allegoria. De mimo notum eſt: *ſaltare fabulam* Ovid. Triſt. II, 519. et Iuvenal. VI, 63, *ſaltare cyclopa* Horat. Sat. I, 5, 63; ſic Graeci quoque ὀρχεῖσθαι τὸν Ἕκτορα, τὸν Κατανέκα, Lucian. de Saltat. poſuit autem *coenanda* pro ſaltanda ſeu agenda, quia vtraque fabula circa carnes liberorum coctas patribusque adpoſitas verſatur. *inſulſo Glyconi*. Tragoedum *Glyconem* fuiſſe, qui populo mire placuerit, et propterea a Nerone manumiſſus ſit, narrat Scholiaſtes ad hunc locum. *inſulſo*, inepto.

10—13. Pergit Cornutus: Tu ab inepto aliorum poëtarum tumore abhorres. Pro hoc poſuit id, quod facere illi, dum meditarentur, et quo grande aliquid ſe elaboraturos profiteri ſolebant. Huius oſtentationis triplex genus poſuit, vnum eorum, qui in meditando animi quaſi ardore aeſtuarent; alterum eorum, qui ſe totos in meditando defixos ſimilarent ad oſtentandam materiae granitatem et difficultatem; tertium eorum, qui ſibi, dum ſcriberent, vehementer placerent, ſuperbosque induerent vultus.

10. 12. *Tu neque anhelanti folle premis ventos*. Premit is ventos folle, qui facit, vt ſollis ventum ſeu auram adceptam rurſus emittat. *Anhelanti folle*, metaph. pro pulmonibus, totumque ſimpl. pro: tu non anhelas, non aeſtuanti te ſimilem facis, *dum coquitur maſſa camino*, i. e. dum argumenti tractatione occupatus es. Sumptum hoc a metallis, quae igne liquefacta in varias formas funduntur. Nonnulli *folle premere ventos* adcipiunt pro: folle retinere ventos, inflare ſe; quam tamen rationem epitheton *anhelanti* non admittit, qua etiam tota ſimilitudo turbatur. Cornutus enim negat, Perſium aeſtuanti ſimilem anhelare, dum in opere perficiendo occupatus ſit, vt ſollis ſoleat adcipere et reddere auram, dum metalla liqueſiant. Ceterum Horatius Perſio praeiuit, Sat. I, 4, 19 ſqq. cf. Iuvenal. VII, 111 ſq. *nec clauſo murmure raucus Neſcio - - inepte*. Altera haec oſtentationis ſpecies. *clauſo*, obpreſſo. *raucus*, naturae murmuris conuenienter. *cornicaris*. Priſcian. VIII, 828. hoc interpretatur: in-

portumum garrire; κρώζειν, Ariſtoph. Plut. 369. ibi Schol. cf. Heyn. ad Virg. Ge. I, 389. Caſaubonus ita adcipit: ſolus ambulas cornicis inſtar; non ſatis recte, vt videtur. Senſus: Tu non ranco murmure, cornicis inſtar, tecum loqueris, neſcio quas res grandes (*graue*) animo tuo volutans. *inepte*, inepto more. cf. Horat. in arte 458 ſq.

13. Sequitur tertia oſtentationis ſpecies. *Nec intendis*, nec id agis. *tumidas*, inflatas. *ſiloppo* vox ficta ad exprimendum illum ſonum, quem, buccae inflatae quum vi ſubito comprimantur, ventus per labia emiſſus edit. Senſus: non tu buccas nimium inflas, non ita, vt ventus ore vehementer compreſſus per labia erumpat.

14. 15. 16. Sequuntur iam Perſii laudes. Cornutus ait, Perſium verba eligere in communi vſu poſita, ea apte componere, et oratione vti copioſa, non tamen tumida. In his Perſius ſibi ipſe nimium tribuit.

14. *Verba togae* i. e. verba in, ſermonis vulgaris conſuetudine verſantia. *Sequeris*, h. l. deligis. *Verba togae* obponuntur verbis ſesquipedalibus, quibus tragici inepti tunc vtebantur. *iunctura callidus acri*. De iunctura ſeu compoſitione verborum multa praeceperunt veteres rhetores, quae nos paſſim adcurate intelligere non poſſumus, non quia aurium noſtrarum iudicium obtuſius eſt, vt quidam volunt, ſed quia vel facilitas vel difficultas, qua veteres ſingulas literas exprimerent, totaque fere pronunciatio earum nobis incognita eſt, a qua tamen omnis de iunctura diſputatio pendet.

15. *Ore teres modico*. *Os* ſaepe ponitur pro iis, quae dicuntur, ideoque pro dicendi genere, ſermone, carmine. Gron. Obſſ. III, 12. Burm. ad Valer. Flacc. II, 242. *teres*, ductum a membris humanis ſuci plenis, non tamen tumidis, ſaepe transfertur ad orationem copioſam, non tamen luxuriantem. *Ore teres modico* pro: ore modice tereti, i. e. oratione, quae modicis et verborum et ſententiarum et ornamentorum copiis inſtructa eſt. cf. Horat. in arte 323. *pallentes mores*, vel mores, qui reddunt homines pallidos, vel mores hominum acrem cenſuram metuentium, (Horat. Sat. I, 4, 33. Iuvenal. I, 165 ſqq.) eamque ob cauſam pallentium. *radere*, perſtringere.

16. *Doctus*. Caſaubonus exiſtimat, Cornutum poëtam ſatiricum fuiſſe, quia Fulgentius Planciades de priſco ſermone verſum aliquem ex M. Cornuti ſatira proferat, Perſiumque in ſatiris ſcribendis ab illo fuiſſe inſtitutum, con-

ligit idem ex hoc Perſii loco. Huic adcedere Wernsdorf videtur in poët. lat. min. T. III. p. XVII. Verum verſus ille, qui a Fulgentio citatur, dubitari poteſt, ex quo ſatirarum genere fuerit, quum reliqui ſcriptores omnes, qui Cornuti mentionem faciunt, ne poëtam quidem eum fuiſſe diſertis ſaltem verbis narrant. Dio Caſſ. LXII. extr. memoriae quidem prodidit, eum a Nerone in conſilium adhibitum fuiſſe ſuper carmine de rebus geſtis Romanis inſtituto. Hoc potuit omnino fieri, ſiquidem doctus et nobilis grammaticus fuerit, qui etiam commentaria in Virgilium compoſuerit, (Gell. II, 6; IX, 9. Macrob. Sat. V, 19. Chariſ. grammat. inſtit. lib. I. p. 100. et 102. Putſch.) etiamſi verſus nunquam feciſſet. Quin Perſius, qui tantum Cornuto tribuit, vt omnia paene animi bona adcepta ei referat, ſi etiam ſatiras ſcribendi artem ab eo didiciſſet, multo fane diſertius id non modo indicaſſet, verum etiam magiſtri artem laude debita celebraſſet, quum reliquas eius virtutes tam copioſe exornet. *Doctus* igitur h. l. nihil mihi videtur eſſe, quam peritus, callidus. *defigere*, pro: notare. De verbo *figere* agens copioſe Heinſius ad Ovid. Heroid. VI, 91. illud *defigere* explicat: tanquam aculeo tangere ſatiricis reprehenſionibus. Sed *defigere* eſt proprie: humi figere. *Defigere aliquem* de poëta ſatirico dici poteſt, quando aliquem adeo adcurate depictum ante oculos hominum ponit, vt omnes illum vinum adſpicere putent. *Defigere* itaque eſt: proſtituere aliquem populo, et exponere eum vel riſui vel invidiae. Horat. Sat. II, 1, 45 ſq. *culpam*, homines improbos. *ingenuo ludo*, carmine liberali et ingenuo, non obſcoeno aut maledico.

17. 18. *Hinc*, h. e. ex morum cenſura et improbitatis caſtigatione. cf. Horat. in arte 318. *trahe*, *quae dicas*, pete argumentum et dictionis colorem. *menſam cum capite et pedibus*. Atreus nempe Thyeſtae fratri liberos eius ad aras immolatos partim aſſos partim elixos adpoſuerat epulandos, et ſub finem coenae capita illi pedes et manus filiorum oſtenderat, vt cognoſceret frater, quibus nefandis epulis eſſet delectatus. Hanc menſam, inquit Cornutus, aut omnino omne tragicum argumentum omitte. *plebeiaque prandia* obponuntur coenis illis nefandis, pro omni argumento ex vita communi petito.

19—29. Se ſibi quidem, Perſius Cornuto reſpondet, optare centum voces non ad nugas carmine celebrandas

verborumque inani tumore fucandas, ſed ad animum ſuum, quo ſit erga praeceptorem, prolixe declarandum. Honeſta ſane oratio, ex qua liberalis Perſii indoles et egregia in Cornutum pietas luculenter adparet.

19. *hoc*, huiusmodi floſculis v. 1. et 3. *bullatis nugis* iidem floſculi intelligendi ſunt, in quibus nihil ſolidi ineſt, ſed qui vt bullae praeter inanem tumorem nihil habent. Tumorem Martial. IV, 40, 7. *veſicam* vocat.

20. *Pagina* ſeu pro eo ſaepe ponitur, quod in illa ſcriptum eſt, ſeu pro toto opere. Propert. II, 13, 1. Ovid. Triſt. V, 9, 3. Martial. IX, 73. Ovidius l. c. habet *creſcit*, Perſius, adcommodate ad *bullatas nugas*, ſcripſit *turgeſcat*. *dare pondus idonea fumo*, Horat. Epiſt. I, 19, 42. i. e. quae pagina nugis (*fumo*) poſſit dare aliquam dignitatem. Senſus: Non equidem id ago, vt huiusmodi nugis dilatentur mea ſcripta ita comparata, vt illis inde nugis, quae per ſe nihili ſint, aliqua dignitas adcreſcat.

21. *Secreti loquimur*. Hoc praemittit ad omnem adulandi ſuſpicionem amouendam. *hortante Camena*, i. e. impetu pectoris mei id exigente.

22. *Excutienda*. *Excutere* portitorum ſolenne verbum, qui ſarcinas peregrinantium apertas explorabant, num forte ibi ineſſent merces inſcriptae, quas, quum inueniſſent, publicabant. Seneca Epiſt. 72. *Explicandus eſt animus, et, quaecumque apud illum depoſita ſunt, ſubinde excuti debent. praecordia*, φρένες. Theocrit. XXIX, 3. Κἠγὼ μὲν τὰ φρενῶν ἐρέω κάτ' ἐν αὐχῶ.

23. *quantaque noſtrae Pars tua ſit, Cornute, animae*. Suauiſſima eſt imago perfectae amicitiae duorum animorum voluntatis et morum ſimilitudine in vnum quaſi coaleſcentium, vt alter alterius pars habeatur; hac vſus eſt non ſemel Horatius Od. I, 3, 8. II, 17, 5 ſqq. Ovid. ex Ponto III, 4, 69. Stat. Silv. III, 2, 7 ſq. Egregie Lucianus in Toxar. T. II. p. 558. ed. Reiz. amicum alterum leniter reprehendentem, qui ſibi bene de ipſo merito gratias ageret, induxit: γελοῖα τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἂν ποιοῖμεν, εἰ πάλαι ἀναμιχθέντες, καὶ, ὡς οἷόν τε ἦν, εἰς ἕνα συνελθόντες, ἔτι μέγα νομίζοιμεν εἶναι, εἰ τὸ μέρος ἡμῶν ἔπραξέ τι χρηστὸν ὑπὲρ ὅλου τοῦ σώματος· ὑπὲρ ἑαυτοῦ γὰρ ἔπραττε, μέρος ὂν τοῦ ὅλου εὖ πάσχοντος.

24. *pulſa*. v. ad III, 21. cf. Auſon. idyll. XVI, 12 ſqq.

25. *et pictae tectoria linguae*. Ab altera metaphora transit ad alteram. Vi obpoſiti ſenſus eſt in aprico; dicere

vult Noſter. Cornutum poſſe dignoſcère verum amicum a falſo et ſimilato. *tectorium*, κονίαμα, incruſtatio parietum ex arena et calce, inde pro fuco. Iuvenal. VI, 467. *pictae tectoria linguae* pro: tectoriis, quibus lingua obducta eſt. *Pictae* non placuit I. G. Graevio, legitque *fictae*. v. Syllogen epiſtol. a viris ill. ſcr. cur. Burmann. T. IV. p. 298. h. l. *pictae tectoria linguae* ſunt verba ſimilata, animi benevolentiam mentientia.

27. *ſinuoſo in pectore*, i. e. in pectore multos receſſus habente, vbi aliquid conditum poſſit latere. Similitudo de amplo veſtimento ſumpta.

28. *traham* ſc. ex ſinuoſo pectore. *pura*, candida. *Reſignari* proprie de literis dicitur, quibus ſignum detrahitur; itaque *reſignent* pro: aperiant, declarent.

29. *enarrabile*. ſpectat ad adfectus magnitudinem, quae verbis exprimi nequit. *arcana fibra*, quod ſupra, *ſinuoſo pectore*. Lucan. II, 285 ſq. Sil. I, 140.

30—51. Ego me tibi, o Cornute, pergit Perſius, puerili aetate exacta in diſciplinam dedi, tu me fouiſti animumque meum ad virtutem formaſti; feria nos vna tractavimus rurſusque vna animos relaxauimus; hanc ſtudiorum et voluntatis communionem naturae certe et fato debemus. 30. Tempus, quo aetas iuuenilis incipit, egregie per ea declaratum eſt, quae tunc adcidere ſolent. *Quum primum pauido cuſtos mihi purpura ceſſit*. Purpuram ſeu praetextam ideo geſtamen puerorum fuiſſe, vt haec aetas ab omni iniuria tuta eſſet, nonnulli tradiderunt. Macrob. Sat. I, 6. Quintil. Declam. 340. Puto tamen illud potius recentiorum huius moris et inſtituti interpretamentum fuiſſe, quam veram cauſam. Hoc conſtat, frequentem fuiſſe amorem in praetextatos, in primis ſub Imperatoribus, eamque aetatem omnis generis libidini maxime fuiſſe expoſitam. Cic. in Catil. II, 2 et 10. Philipp. II, 18. Iuvenal. X, 304 ſqq. et Martial. ſaepius. Quumque nefandis amoribus vel vnice praetextati inſeruirent, atque hoc vitium Perſii tempore tam late pateret: parum commodo *purpura* h. l. pudicitiae cuſtos videtur vocari; quamobrem ſic legendum eſſe exiſtimo: *Quum primum pauido cuſtos, quum purpura ceſſit*. Etenim pueros ſemper paedagogi in ludum literarium ſequebantur, qui illorum curam agerent, pudoremque ſeruarent; hoc ſatis notum eſt ex Horat. Sat. I, 6, 81 ſqq. in arte 161. Iuvenal. X, 114 ſqq. Martial. XI, 40. Erat enim, quod patres pueris timerent.

Propert. II, 3, 10 ſq. Petron. 85. Valer. Max. 3. 1; 4. 1. Plin. Epiſt. III, 3. *pauido* cum reſpectu ad pudorem primae aetatis proprium. cf. Catull. LXVIII, 15 ſq. Ovid. Triſt. IV, 10, 7 ſqq. Propert. III, 13, 3 ſqq.

31. *Bullaque.* Bullae ad propellendas incantationes et faſcina ingenuis pueris et altiore loco natis aureae, pauperioribus e corio factae, e collo ſuſpenſae, quum togam pueri praetextam poſuiſſent, laribus donabantur. Iuvenal. V, 163 ſq. interpp. ad Petron. 60. *ſubcinctis.* lares erant habitu peregrinantium. Vetus interpres ad h. l. *Quia gabino habitu cinctuque dii penates formabantur, obuoluti toga ſuper humerum ſiniſtrum dextro nudo.* Plura de laribus apud Burm. ad Ovid. Faſt. V, 129 ſq. et apud Broukh. et Vulp. ad Prop. IV, 1, 131.

32. *blandi comites*, adſentatores, qui latus meum tegebant, in cuſtodis ſeneri locum ſubcedentes. Subple: erant mihi, vel permiſerunt mihi. *Suburra* vicus Romae celeberrimus in ſecunda regione, a ſcortis in primis et lupanaribus frequentatus. Martial. VI, 56. Burm. in Anthol. lat. T. II. Ep. 40. p. 514.

33. *umbo.* ſic vocabatur centrum plicarum in toga lautiorum et elegantiorum. cf. Tertullian. de Pallio p. 373 ſqq. Lugd. Bat. 1654. *candidus umbo* obponitur praetextae, et *candidus umbo* ſeu toga pura indicat aetatem iuuenilem, qua quis ſuo more incipit viuere a nullo tutore amplius cuſtoditus. Propert. III, 13, 2 ſq. IV, 1, 131. Ovid. Faſt. III, 771. *ſparſiſſe*, circumtuliſſe.

34. *Quumque iter ambiguum eſt.* v. not. ad III, 56. Ex quo iuuenis incipit eſſe ſuae tutelae, duplex poteſt inire vitae genus, vel virtutem colere, vel inſeruire vitiis; tunc amico opus eſt fideli, ſeu admonitore ſapienti, qui eum in rectam viam deducat. *et vitae neſcius error*, i. e. ignoratio eorum, quae ad vitam ſapienter degendam neceſſaria ſunt. Ceterum ſimilitudinem itineris a peregrinantibus abſolvendi, ſeu ſpatii a concertantibus decurrendi ad vitam ſaepe transferri, nota res eſt.

35. *trepidas mentes*, dubitantes iuuenes et adhuc incertos. *ramoſa ad compita.* Innumerabiles enim ſunt viuendi rationes, ex quibus optimam eligere et ſequi hoc opus eſt, hic labor. Quam diſerte, quam ornate, quam grauiter ſimplex res expreſſa ſit, vel interprete tacente, vnusquisque ſentiet. Illis quinque verſibus continetur: Simulac exceſſi ex ephebis.

36. *Me tibi ſubpoſui. Subponi* proprie de vitulis lactentibus dicitur. Varro R. R. V. 2. 5. 17. Vt ſapientiae praeceptis a te nutrirer, me tibi quaſi ſubpoſui. Aut ſubpoſuit ſe Perſius diſciplinae Cornuti, vt iumenta iugo colla. Ovid. Am. III, 1, 14.

37. *Socratico ſinu*, i. e. ita vt Socrates ſolebat diſcipulos ſuscipere. Seneca Med. 84. *Vade, hos paterno, vt genitor, excipiam ſinu.* apud Petron. 129. eſt *Socratica fide.* cf. Quintil. I, 9; II, 2. praecipientem, quales eſſe debeant praeceptores. *tunc fallere ſollers regula.* Intelligitur praecipiendi ratio, quae animo ſe inſinuat, ſenſimque enim inſicit et colorat, ita vt eius vis vix percipiatur. Eodem ſenſu *ſefellit* vtitur Horat. Epiſt. I, 17. 10.

38. *intortos mores*, i. e. pravos, qui, vt lignum aliquod regula abpoſita, ſic praeceptis ſapientiae diriguntur et emendantur.

39. *Et premitur ratione animus.* Translatum hoc ab equis domandis. v. Heyn. ad Virgil. Aen. VIII, 81. cf. Propert. II, 1, 10. Senſus: coercetur animus (θῦμος, omnes cupiditates et adfectus; Scholiaſt. ad Ariſt. Ran. 862.) ſapientiae et morum praeceptis (*ratione*) et emendatur. *vincique laborat*, reluctans, aegre vincitur.

40. *ducit vultum* ſc. animus, i. e. formam adcipit, in formam aliquam fingitur. *artificem.* Interdum *artifex* pro eo ponitur, quod in ſuo genere conſummatum ac perfectum eſt. Ovid. A. A. III, 555 ſq. Valer. Flacc. VI, 465. Caſaubonus putat, Perſium ſcripſiſſe *artificis* ſeu *artifici*, ſed emendatione nihil eſt opus. v. Burm. ad Prop. I, 2, 8. Broukh. ad eundem II, 23. 8. *tuo ſub pollice*, translatum hoc eſt a re plaſtica: (Martial. VIII, 6, 9 ſq.) vt ſcilicet artifex imaginem ex cera aliaue materia fingit, ſic ſapientiae magiſter animo, quam vult, formam quaſi inprimit. Iuvenal. VII, 237 ſq. Ovid. Metam. I, 402. Stat. Achill. I, 334. Silv. IV, 6. 27; Plin. Epiſt. VII, 9, 11; Senec. Epiſt. 50. *Robora in rectum, quamuis flexa, reuocabis; curuatas trabes calor explicat, et aliter natae in id finguntur, quod vſus noſter exigit; quanto facilius animus adcipit formam, flexibilis et omni humore obſequentior.*

41. Hactenus declarauit Noſter, quid Cornuti diſciplinae deberet; iam a v. 41—51. communionem ſtudiorum et voluntatis, quae ſibi cum eodem interceſſerit, exprimit. *longos ſoles* i. e. dies longos. Virgil. Aen. III, 203. Nemeſ. eclog. II, 25. Sic Graeci quoque Aelian. V. H. XIII, 1.

longos puto adiectum esse ad designandum totius diei spatium ab orto sole ad eius occasum.

42. *primas noctes*, i. e. primas quasque noctis partes. h. l. cum delectu *decerpere* positum, vt priori versu *consumere*.

43. *disponimus*, i. e. dispertimus in singulas diei partes, *vnum opus*, studia nostra communia. Casaubonus mauult *vna*, quod tamen h. l. non conuenit; non enim dicere vult Noster, se eodem tempore studiis vacasse, quo Cornutus, sed easdem res cum illo et eodem tempore tractasse. cf. Virgil. Georg. IV, 184.

44. *feria;* proprie dicendum fuisset: animum feriis rebus intentum. *verecunda mensa*, coena frugali, aut cibo modico.

45. His, qui vsque ad v. 51. sequuntur, versibus hoc voluit Noster indicare: Quum tanta sit studiorum et voluntatis inter nos similitudo, non potest fieri, quin ea certo alicui fato debeatur. *Equidem*, adfirmandi particula. *foedere certo*, certa et constituta lege. Virgil. Aen. I, 62. Sil. XV, 75.

46. *dies*, vitam nostram. *et ab vno sidere duci*, i. e. natales nostros in eamdem constellationem cadere. A stellarum enim compositione et inclinatione ea, quae quis lucem adspexisset, indolem eius et naturam, studia, commoda et incommoda vitae futurae pendere, antiquitatis superstitio sibi persuasit. Opinio haec rudibus ingeniis familiarissima, ideoque et vetustissima, ex eo fonte profluxit, vnde plurimi et maximi errores, quibus mortales ducuntur et exagitantur, originem traxerunt. Procliuis est enim omnis aetas vel remotissima, a literarum studio nondum philosophiae luce conlustrata, ad indagandas earum rerum, quae vel magnitudine sua in admirationem sui rapiunt, vel vtilitate aliqua ad hominum vitam insignes sunt, vel omnino ad genus mortalium aliqua ratione pertinent, rationes et causas. Quo in studio labsi sunt homines eo grauius, quo minore rerum cognitione instructi illud adgrederentur, quum rerum simul existentium, quae nulla societate inter se coniunctae essent, in alterutra alterutrius causam et rationem sitam esse existimarent. Id quod non solum omnibus astrologiae deliramentis locum fecit, sed et mater fuit omnium errorum, quos quidem futuri praescendi amor fouerat, innumeraque mala in vitam hominum induxit. Quantum praua haec studia Ptolemaeo-

rum aetate viguerint, de hoc v. Heyn. Opuſc. T. I. p. 109. Ceperunt autem noua ſemper incrementa omni memoria, qua homines debilitatis et fractis per luxum et mollitiam corporis et animi viribus rerum futurarum metu cruciarentur. Iuvenal. VII, 194 ſq. Ceterum id dicitur *duci a ſidere*, in quod ſidus vim ſuam exſerit, aut cuius ratio a ſidere pendet.

47—49. Sub eodem ſidere nati ſumus, vel ſub Libra vel ſub Geminis; hoc cum ornatu enunciatum eſt. Prius ſic: *Vel Parca tenax veri ſuſpendit tempora noſtra libra aequali:* (*Parca tenax veri* eſt fatum Stoicorum immutabile ac certum; *ſuſpendit libra aequali tempora noſtra* i. e. exaequauit vitam vtriusque noſtrum Libra illa iuſta) poſterius ſic: *ſeu hora nata fidelibus*, i. e. ſeu tempus, ſub quo amici fideles naſcuntur; *diuidit fata concordia duorum in Geminos*, i. e. curam fatorum noſtrorum concordium dispertiuit Geminis.

50. *Saturnumque grauem* pro: vim noxiam Saturni; eſt enim maleficum ſidus. Iuvenal. VI, 568. *frangimus*, vincimus, mollimus. v. Barth. ad Claud. bell. Gild. 249; in Eutrop. I, 145. *Ioue noſtro*, Ioue nobis propitio. cf. Propert. IV, 105 ſq. Horat. Od. II, 17, 17 ſqq. An *frangere* et *temperare* propria Aſtrologorum verba fuerint, dubito; hoc certum videtur, ea h. l. adprime conuenire. Senſus: Eodem fato vterque noſtrum vtitur, non ſane ab omni parte felici, ſed quo bona mixta ſint malis, adeo tamen, vt mala a bonis ſuperentur. Ceterum cur a genethliacis Saturni ſtella malefica, Iouis ſalutaris habeatur, (Macrob. Sat. I, 19.) ignorabant vulgo: vna ratio adfertur ex Ptolemaeo Fabric. bibl. Graec. T. IV. c. 14. p. 449. Multi iam ex veteribus huic ſuperſtitioni anili bellum indixerunt. Favorin. apud Gell. XIV, 1. Cic. de Div. II; et Sext. Empir. V. Manſit tamen perſuaſio vulgaris, vt, ſub quo quis ſignorum Zodiaci eſſet natus, ab illius ſigni natura et indole colorem animi traheret, vt a Libra aequitatem, a Geminis propenſum ad intimam familiaritatem animum, (in hoc autem videntur ſibi veteres non ſemper conſtitiſſe. v. intpp. ad Petron. 39.) malignitasque vnius ſtellae bonitate et ſalubritate alterius quodammodo coerceretur et temperaretur. v. Iani Excurſ. ad Horat. l. c.

51. Verborum ordo: *Certe eſt aſtrum neſcio quod, quod me tibi temperat*, i. e. quod facit vt in eadem voluntate et ſtudio verſer.

52—61. Pergit Noſter: Studia hominum diuerſa ſunt, alii quaeſtu, alii delidia, alii ludo, alii amore ducuntur, et ad extremum praeteritos dies nequidquam omnes dolent.

52. *Mille hominum ſpecies*, i. e. ingens eſt diuerſitas in hominum figuris; *et rerum discolor vſus*, et res multiplici ratione vtiles eſſe poſſunt.

53. *Velle ſuum cuique eſt, nec voto viuitur meo*, i. e. ſua quisque voluntate, ſuis ſtudiis ducitur. Senſus huius et prioris verſus hic eſt: Vt homines et res ſpecie et vſu vehementer inter ſe differunt; ſic etiam voluntates hominum et ſtudia circa eas res earumque vſum. Varietatis hominum in figuris et moribus ſaepe mentio eſt. Ovid. A. A. I, 759 ſq. cf. Horat. Od. I, 1. Sat. I, 4, 25 ſq.

54. *Mercibus Italis*. Quibus rebus ex Italia exportatis merces externas permutarent Romani, non ſatis conſtat, v. Heyn. Opuſc. T. III. p. 51. *ſole recenti*, i. e. in regionibus orientem verſus. Horat. l. c. forſan Alexandria eſt intelligenda, vbi emporium erat rerum Indicarum.

55. *Rugoſum piper*, Plin. H. N. XII. ſect. 14. *Hae* (piperis ſiliquae) *priusquam dehiſcant, decerptae, toſtaeque ſole, faciunt quod vocatur piper longum; paullatim vero dehiſcentes maturitate, oſtendunt candidum piper; quod deinde toſtum ſolibus, colore rugisque mutatur.* — *pallentis cumini* Plin. XIX. ſect. 47. in Aegypto optimum naſcitur, amiciſſimum inter omnia condimenta; in ſtomachi remediis praecipuum, pallorem tamen bibentibus gignens. Plin. XX. ſect. 57. Horat. Epiſt. I, 19, 18. Nihil erat gulae Romanorum exoptatius, quam quo faſtidium pellere, aut famem excitare, ventriculoque nimio ciborum vſu adtrito nouas vires addere poſſent. cf. Horat. Sat. II, 8, 6 ſqq.

56. *Hic ſatur* c. Pertinet ad homines, qui inter ſomnum et epulas omne vitae tempus transigunt; cibis enim praeter modum obpletis ſomnus ſolet obrepere. *inriguo*, i. e. qui inrigat. Tibull. II, 1, 44. In primis ſomnus cibo et potu probe oneratis ſudorem excutere ſolet. Ceterum de ſomno quaſi ſolenne eſt *inrigat*. v. Heyn. ad Virg. Aen. I, 691. *turgeſcere*, ſaginat enim quies; inde *ſomnus obeſus* apud Sulpic. Sat. 56.

57. *campo* ſc. Martio (Horat. Od. I, 8, 4.) i. e. ludis et exercitationibus corporis, quibus in campo Martio Romani vtebantur. Suet. Aug. 83. *hunc alea decoquit*. Vt grauius ſententiam exprimeret poëta, verbum petiuit ex

eo, quod vehemens huius rei ſtudium ſubſequi ſolet; nam aleae nimis deditus rem familiarem abſumit et ex diuite fit pauper. Iuvenal. I, 88. Voluit dicere: hunc alea delectat; pro hoc dixit: hunc alea decoquit, pauperem reddit.

58. *In Venerem eſt putris.* Idem expreſſit, quod habet Claudian. X, 95. *Viuunt in Venerem frondes*, ſed alia ratione. *Putris* poſſis hoc loco *laſciuus* exponere. v. Iani ad Horat. Od. I, 17, 17. verum praeſtat ſumere, Perſium vt in ſuperiori verſu verbum inde petiiſſe, quod nimium Veneris vſum ſequi ſoleat, quo ſanguis et humores inquinantur, viresque corporis debilitantur. Interpretor itaque *putris:* reſolutus, corruptus. cf. Virgil. Georg. IV, 198. Olim pro *eſt putris* legi *prurit*, Martial. III, 58, 111. Olim pro *eſt putris* legi *prurit.* v. Martial. III, 58, 111. — *lapidoſa* a lapidibus, qui in articulis concreſcunt. Horat. Epiſt. I, 1, 31.

59. *ſregerit*, debilitauerit et distorſerit. Horat. Sat. II, 7, 16. *veteris ramalia fagi*, ſic vocat membra hominis nimio Veneris et vini vſu marceſcentis, morboque articulari torti, quia fagi vetuſtate iam aridae rami citiſſime humore putreſcunt et corrumpuntur. Pallad. Novemb. XV, 2. Plin. H. N. XVII. ſect. 79.

60. *Tunc craſſos transiſſe dies, lucemque paluſtrem. craſſos dies*, i. e. dies in aere craſſo transactos. Cic. pro Sext. c. 9.: *Quis enim clauum tanti imperii tenere et gubernacula reipublicae tractare in maximo curſu ac fluctibus poſſe arbitraretur hominem emerſum ſubito ex diuturnis tenebris luſtrorum et ſtuprorum.* Si haec ad balnea ſpectant, vt Caſaubonus putat, nihil aliud poſſunt ſignificare, niſi vitam omni voluptatum genere transactam. Verum poëta tunc in partium delectu peccaſſet; quid enim hominibus, qui balneis frequenter vtuntur, cum chiragra? Dies in ganeis et lupanaribus conſumptos intelligas. Iuvenal. VI, 130 ſq. cf. Burm. ad Anthol. lat. T. II. v. 14. Aut ſi balnea intelligenda ſunt, ea ſpectauit Noſter, quae in balneis fierent, quum viri et feminae promiſcue lauarentur. Martial. III, 51. VII, 34. XI, 48. quem morem Romanos a Graecis adcepiſſe teſtatur Plutarch. Cat. mai. c. 22. ed. Hutt.

61. *ſeri*, graece pro: ſero. *ingemuere* pro: intellexere, ſenſere cum gemitu. Corpus ſcilicet morbis debilitatum et fractum tandem eos admonet, voluptatum decurſum iam eſſe factum, finemque vitae inſtare.

62 — 72. His miſeris et perditis hominibus obponitur iam Cornuti viuendi ratio. Hunc dicit Noſter literis et iuuenum inſtitutioni vacare. Monet deinde homines, vt ab eo petant viuendi rationem, neque id differant, numquam enim eum incipere, qui ſemper rem procraſtinet.

62. *inpalleſcere* ſtudii acerrimi et adſidui vim innoluit, quae augetur adiecto *nocturnis;* tempora vel ſomno ſubrepta ſtudiis inpendit Cornutus.

63. *Cultor iuuenum*, qui operam locas in erudiendis iuuenibus. *purgatas* translatum ab agro colendo, qui primo purgatur ab herbis ſterilibus et noxiis, deinde inſeritur. Opiniones prauae et vitia praecludunt quaſi aures ad virtutis praecepta; illis eradicandis aures quaſi purgantur et virtutum praeceptis patent.

64. *Fruge Cleanthea.* Claudian. XVII, 87 ſq. i. e. praeceptis e Stoicorum ratione petitis. *Cleanthes* Zenonis diſcipulus praeceptorque Chryſippi. v. Menag. ad Diog. Laert. VII. ſect. 174. A Cicerone Acad. Quaeſt. IV, 41. vocatur *maiorum gentium Stoicus.*

65. *Finem animo certum.* Ariſtot. Eudem. II. δεῖ ἅπαντα τὸν δυνάμενον ζῆν κατὰ τὴν αὑτοῦ προαίρεσιν θέσθαι τινὰ σκοπὸν τοῦ καλῶς ζῆν, πρὸς ὃν ἀποβλέπων ποιήσεται πάσας τὰς πράξεις. ὡς τό γε μὴ συντετάχθαι τὸν βίον πρός τι τέλος ἀφροσύνης πολλῆς σημεῖον ἐστι. Senec. Epiſt. 71. *Vita ſine ſcopo vaga — ſcire debet, quid petat ille, qui ſagittam vult mittere, et tunc dirigere et moderari telum; errant conſilia noſtra, quia non habent, quo dirigantur.* Ad eumdem finem omnes actiones hominis reuocandae ſunt, eoque continetur, quod Epictetus vocat τὴν ἐπιτήμην τοῦ βιοῦν. *animo* caſus tertius, *petite animo. viatica.* Vt in itinere viatico, ſic in vita praeceptis opus eſt. *canis* ſc. capillis i. e. ſenectuti. *miſeris.* Multa incommoda ex corporis inbecillitate ſenectutem comitantur, morsque ipſa in conſpectu ſemper eſt; contra haec omnia ſenectuti praeſidia ſunt comparanda, vt mala quaecumque fortiter ferant decrepiti, mortemque neque adcelerent neque reformident. Iſta praeſidia bene *viatica*, ἐφόδια, adpellantur, quippe quae ſuſtentent hominem in vitae peregrinatione. Bene Horatius Epiſt. I, 1, 24 ſqq. de philoſophiae vtilitate ad vitam communem loquitur.

66. In ſermone vulgari ſic pergendum fuiſſet: Sentiunt quidem homines, ſine ſapientiae ſtudio beatam vitam nullam eſſe, ideoque ei eſſe vacandum; ſed praeſentium

voluptatum inlecebris inretiti consilium suum in aliud tempus semper differunt; quumque haec temporis, quamuis breuissimi, dilatio semper et sine fine amplietur: fit, vt mors prius vitae, quam recta ratio huic in diuersum fluctuanti consilio, finem imponat. cf. Martial. I, 16, 11 sq. V, 60. Noster statim huiusmodi dilatorem inducit, dicentem: *Cras hoc fiet. hoc* sc. vt philosophiae operam dem. Noster respondet: *Idem cras fiet. Idem* sc. quod hodie fit, vt tu dicas iterum: *cras fiet.* Ignauus quasi mirabundus ad haec: *Quid*, inquit, sc. dubitas; *quasi magnum* sc. illud sit negotium diei vnius concessio: ita

67. *Nempe diem donas*, vsum vnius diei concedis. Potest autem *Nempe* h. l. significare *scilicet* hoc sensu: tu diem donas (ita dubitanter) quasi magnum scilicet. *Sed quum lux altera venit. Sed* spectat id, quod, omissum quidem, per se tamen intelligitur: Concessio vnius diei non magna quidem per se est, sed etc.

68. *Iam cras hesternum consumpsimus.* Romani ab ortu solis dies numerabant; orto igitur sole praecedens dies erat finitus.

69. *ecce aliud cras Egerit hos annos. egerit* pro: consumserit, Valer. Flacc. VIII, 453 sq. Ecce aliud cras, in quod tu semper studium philosophiae differs, consumserit *hos annos*, in quibus procrastinatorem egisti; seu breuius: procrastinando praesens tempus semper perdis. *et semper paullum erit vltra* sc. illud cras. Procrastinando numquam adtinges illud cras, quamquam paruo spatio a te semper remotum. Casaubonus illud ita interpretatus est: Paullatim semper tibi erit aetas grandior, et propius ad metam adcedes. Verum meam rationem veram esse, probat sequens similitudo, qua Noster illa verba paullulum obscuriora explicat et inlustrat.

70. 71. 72. Verborum ordo: *Nam frustra sectabere canthum, quamuis vertentem sese prope te, quamuis temone sub vno. canthum* verbum Hispanicum. Quintil. Inst. I, 3. ibi Burm. hoc loco pro: rota, vt ἄντυξ (Homer. Il. ε, 728.) proprie lamina ferrea, quae rotam ambit. *temone sub vno*, sub eodem curru; quo illud *prope te* non solum explicatur, verum etiam vis eius augetur. *Quum* (tu quasi) *rota posterior curras.* Apta est imago et sensus apertus: Vt rota posterior numquam anteriorem, quamquam sub eodem curru, minimaque distantia se vertentem, adsequetur; sic illud temporis momentum,

quod, quamuis exiguis spatiis, semper tamen differs, numquam tibi continget, quo te ad rectiora studia et bonam mentem is conlaturus. *et in axe secundo*, et in curru, celeriter moto. Virgil. Aen. I, 156. ibi v. Heyn. Aliter eamdem rem expressit Horat. Epist. I, 2, 41 sq. et temporis fugacitatem egregie descripsit Ovid. Met. XV, 179 sq.

73—90. Iam reliquum erat, vt doceret poëta, cur haec dilatio sapientiae studii apud istos ignauos sempiterna sit et esse debeat; quod vt faceret, paucissimis verbis potuisset defungi, adiectis his: sunt enim non sui iuris, sed voluptatum et cupiditatum mancipia, quarum imperium in dies magis magisque confirmatur. Horat. Od. II, 2, 9 sq. Enimvero id erat illud ipsum argumentum, quod fusius tractandum in hac satira sibi proposuerat, ad quod sibi per ea, quae in antecedd. dicta sunt, viam quasi munivit, quum prius, vt in epistola, cuius formam satirae huic indvit, mos et consuetudo fert, caritati suae et gratissimo in Cornutum praeceptorem animo paullo prolixius satis fecisset, docuissetque breuibus, quantum ad beatam hominum vitam referret, libertate vti, cuius vera indoles ex Stoicorum mente in sqq. describitur. Non eum esse liberum, Noster disputat, qui libertate ciuili vtatur. Primum ridet vulgarem opinionem, qua seruus nequam liber existimetur et honestus, quando manumissus sit; deinde negat, illud: *viuere ut velis* recte a vulgo intelligi; tandem de hac re quasi scholam se explicaturum profitetur. Ceterum notum est inter Stoicorum disciplinae effata: ὅτι πᾶς ἄφρων δοῦλος, καὶ ὅτι μόνος σοφὸς ἐλεύθερος. cf. Cic. parad. 5. Cui quasi fundamento reliqua, quae dicuntur, superstructa sunt.

73. *non hac, quam vt quisque* pro: non hac, qua, vt quisque eam. *Velina* vna erat e tribubus rusticis.

74. *Publius Velina*, Publius e tribu Velina. *quisque Publius*, pro: vnusquisque ciuis Romanus factus. Plena libertate donati et ciuitatem et nomen manumissoris adcipiebant et in aliquam tribum referebantur. *emeruit*. Adludit fortasse Noster ad nefanda illa ministeria, quibus a dominis manumissionem impetrare serui studebant: nam simpl. pro: nactus est, illud positum esse vt credam, a me impetrare non possum. Libertatem vero plenam nanciscebantur ex lege Norbana ab a. V. c. 771. ii solum, qui vel per vindictam, vel per censum, vel per testamentum libertate donati erant. Hi soli quoque omnium commo-

dorum, quibus cines Romani fruebantur, participes erant. Et quae erant illa commoda? non digna sane Romano nomine. Quotannis et saepe singulis mensibus frumentum ciuibus tenuioribus ab Imperatorum liberalitate viritim distribuebatur, vt plebis animum, cuius vota pane et circensibus absoluebantur, a nouarum rerum studio auocarent, sibique deuincirent. Parua quidem res erat, si id, quod singuli adciperent, spectas, si summam, haud contemnenda. Sueton. Caes. 41. *tesserula*, per tesserulam seu tesseram, quam adcepit. *Tessera* signum, quod dabatur iis, quibus frumentum erat promissum, et quo prolato frumenti, quantum in tessera erat scriptum, copia fiebat; largitiones enim semper fere ad certum ciuium numerum pertinebant. Casaub. ad Suet. Aug. 42. Dio Cass. LX, 10. Iuvenal. VII, 174. vbi v. Ruperti. cf. Onuphr. Panuinium de ludis circens. II, 3. ibi not. Argoli. in Thesaur. antiq. Rom. T. IX. p 402. et Buleng. de venatione circi c. 24. l. c. p. 794. Nomina ciuium, vt sciretur, quibus tesserae essent datae, tabulis ceratis inscribebantur, aut aeneis incidebantur. Senec. de Benef. IV, 28. *scabiosum* munusculi vilitatem indicat; frumentum scil., vt in granariis publicis saepe adcidit, a gurgulionibus exesum seu omnino situ corruptum.

75. *Heu steriles veri*, ita bene illi vocantur, quorum cogitationes a rei veritate semper abhorrent, et qui parum verae libertatis vim et naturam nouerunt.

76. *Vertigo.* Manumittendus a domino dextra coram praetore prehensus circumagebatur his verbis: *Hunc hominem liberum esse volo.* Quo facto praetor, lictore iussu eius vindictam capiti serui inponente: *Aio te*, dicebat, *liberum more Quiritium.* Senec. Epist. 8. *Philosophiae seruias oportet, vt tibi contingat vera libertas. Non differtur in diem, qui se illi subiecit et tradidit, statimque circumagitur. Hoc enim ipsum philosophiae seruire libertas est.* cf. Plin. Epist. VII, 16, 4. *Hic Dama est* cet. Ridet populi opinionem, quandoquidem ad illam libertatem ciuilem vel abiectissimo cuique via pateat. *tressis* nullius pretii; verbum a *tribus assibus* contractum; spectat ad mores pessimos, vt *agaso* ad conditionem vilissimam.

77. *lippus.* Ergo etiam corporis vitiis turpis. *in tenui farragine*, in rebus minutissimis eius administrationi commissis.

78. *Verterit hunc dominus*, pro: si dominus hunc iusserit liberum esse, seu si eum manumiserit. v. ad v. 75.

momento turbinis, simulac a domino circumactus est. *exit* saepe de rebus in alias formas mutatis, vt in re figlina de vasis, vsurpatur. Horat. art. 21.

79. *Marcus Dama.* Nomen et pronomen mutuabantur libertini a patronis; agnomen erat seruile prius. Sensus: Statim fit liber et ciuis Romanus. *papae!* admirantis est cum risu mordaci. *Marco spondente recusas* etc. Neque manumissi haec neque parasiti alicuius, recenter manumissum adulantis, verba videntur esse, sed ipsius poëtae ridentis, quibus hoc significare vult, neminem sanum seruo nequam, simulac libertatem nactus sit, in iis actionibus, quarum ius et potestas illi quidem cum libertate et ciuitate donata sit facta, quaeque fide bona continentur, protinus considere, adeoque nomen serui illum quidem, sed nequaquam naturam exuisse.

80. *Marco sub iudice palles?* Ergo etiam libertinis aditus ad iudicum ordinem ea tempestate patebat. *palles?* quidni palleret seu timeret! quae enim religio quae fides eiusmodi hominis? Horat. Serm. II, 1, 49 sqq. Iuvenal. VII, 115. Ceterum *pallere sub iudice* nihil aliud interdum significat, quam causam dicere. Claud. XXIV, 100.

81. *Marcus dixit* sc. testimonium; *ita est*, quis audeat dubitare: nam quandoquidem Marcus rem testatur, ita se quoque res habet. *adsigna Marce tabellas.* Quum in rebus contrahendis vel testamentis condendis Marcus testis adhibitus est, quis tandem nomini et sigillo eius impresso fidem non habeat scilicet. Iuvenal. VIII, 142 sqq. Martial. IX, 89, 2 sqq. Possis etiam sic versum interpretari. Interrogat quidam alterum: *Marcus dixit?* Respondet ille: *Ita est!* Statim is, qui interroganerat, ad Marcum se conuertit: *Adsigna Marce tabellas!* subscribe igitur, vt res per nomen tuum maiorem auctoritatem adquirat. Potest enim totum pertinere ad testimonia per tabulas edita. Sigon. de ant. iure Rom. II, 15. de iudic.

82. *Haec mera libertas.* Horat. Epist. I, 18, 8. Pergit in ironia. Harum rerum ius et potestatem libertas facit; quis igitur Marco non confidat? *pileus* seu *pileum* libertatis indicium. Pileum manumissi in templo Feroniae capite raso induebant. vide Taubm. ad Plauti Amph. I, 1, 306.

83. Inducit Noster aliquem finitione pugnantem, vt errori, qui ab illa male intellecta proficisci possit, obcurrat. Liber est is, cui licet viuere vt vult; iam vero mihi licet viuere vt volo; ergo sum liber. Stoici dicebant: ἐλεύ-

Θερός ἐστιν ὁ ζῶν ὡς βούλεται, ὃν οὔτ' ἀναγκάσαι ἔστιν, οὔτε πωλύειν, οὔτε βιάσασθαι. Iisdem igitur verbis vtebantur illi quidem, verum alia poteſtate et vi ſubiecta. Cic. Paradox. V.

85. *Liberior Bruto.* Vel M. Iunium Brutum, primum conſulem, libertatisque Romanae, vt vulgo perhibent, reſtauratorem et vindicem, vel Caeſaris interfectorem intelligas. *Mendoſe conligis* ſc. ex verbis perperam intellectis.

86. *aurem morduci totus aceto.* De eo proprie dici poteſt, qui acute audit; h. l. translatum eſt ad iudicii ſubtilitatem. Ceterum ad auditus grauis curationem acetum in primis adhibitum eſſe docet Celſus VI, 7.

87. *Hoc reliquum adcipio* ſpectat ad finitionem libertatis, quae Noſtro probatur; *adcipio*, probo. Negat autem, ei licere viuere, vt velit.

88. Miratur ille cum indignatione dicentem; ſibi non licere viuere, vt velit, quum tamen manumiſſus ſit. *Vindicta virga eſt, qua manumittendi a praetore in capite pulſantur.* Iic vetus interpr. ad h. l. *vindicta* ſaepe pro vindicatione in libertatem ipſa ponitur. Ovid. A. A. III, 615 ſq. *meus*, mei iuris, liber. Terent. Phorm. IV, 1, 11.

90. *Maſurius* Sabinus erat nobilis iurisconſultus ſub Tiberio, et reliquit inter alia libros tres de iure ciuili. Bach. Hiſt. Iur. p. 404. ed. 1765. Lipſ. *rubrica*, capita et tituli librorum iuris et legum rubrica notati. Interpp. ad Petron. 46. Iuvenal. XIV, 192 ſq. Quintil. Inſt. XII, 3. *Maſuri rubrica* igitur pro: leges ciuiles.

91—112. Iam ſcholam Noſter de libertate explicat. Negat praetoris eſſe, ſtulto viuendi rationem permittere, quum ſenſus ipſe communis doceat, ab eo eſſe abſtinendum, quod tractare neſcias; vt medicinam facere non debeat medendi, nec nauem regere gubernandi artis ignarus. Tum ad ea venit, quae in vere libero ideoque ſapienti deſiderari debent, ad rectam vitae rationem, veri cognitionem, expetendorum fugiendorumue ſcientiam, animi tranquillitatem et conſtantiam, humanitatem, rerum denique externarum contemptionem. Haec non, vt in ſcholis, certo aliquo ordine expoſita ſunt, ſed vt ſpecies et partes primariae, quae ſapientiam, ſine qua libertas nulla eſt, abſoluunt, leniter adumbratae.

91. *ſed ira cadat naſo rugoſaque ſanna.* Inflatus naſus iram, in rugas contractus ſannam ſeu contemptum indicat. Erroribus, quos a pueris inbibernnt, ſolent ſanere homines adeo, vt aegre ſibi eos eripi patiantur monito-

ribusque iraſcantur; iisdem etiam erroribus adeo plerumque confidunt, vt eos rideant, qui rectiora docere profitentur; bene igitur Noſter hoc loco iram cum fanna coniunxit.

92. *auiae veteres*, h. l. opinſones temere a vulgo ad ceptae, quae, vt plerumque fit, pro dictatis habentur ſenſus communis. Quod ſcilicet ab auiis nutricibus aniculisque teneris animis inculcatum eſt, manere ſolet fixum, raroque a philoſophiae ratione adultis *euelli* poteſt. *pulmo* interdum pro inteſtinis in vniuerſum ponitur. Ovid. Met. IX, 201 ſqq. Hoc verbo vſus eſt Noſter, quia iſte ineptus libertatis adceptae perſuaſione ſuperbire et inflatus eſſe videbatur, omnisque adrogantia pulmones inflat, atque in pulmonibus ſedem quaſi habet. Senſus: dum opiniones falſas, quae in pectore altas radices egerunt, tibi euello.

93. Quum liber eſſe ex Stoicorum mente nemo niſi ſapiens poſſit, ſapientia vero nemini a praetore tribuatur: ſequitur, neminem a praetore in libertatem vindicari poſſe. Haec eſt illa argumentatio, quam in ſeqq. poëta perſequitur. *tenuia rerum officia*, i. e. officia tenuium rerum; rationem agendi praeceptaque vitae in rebus minutis, quae nullis legibus caueri poſſunt, quae tamen a bono et ſapiente nullo modo negligi debent. Cic. paradox. 3. ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτήματα. *Id* (quod non licet) *ſi nec maius nec minus vmquam fieri poteſt, quoniam in eo eſt peccatum, ſi non licuit, quod ſemper vnum et idem eſt; quae ex eo peccata naſcuntur, aequalia ſint oportet.* Qui enim vel in minimis rebus peccat, rationem non ſequitur, naturae igitur non conuenienter viuit, ergo nec ſapiens eſt nec liber. *ſtultis*, manumiſſis et ad ſapientiam rudibus. *vſum permittere vitae*, permittere vt viuas vti velis.

95. *Sambuca* erat inſtrumentum muſicum. Macrob. Sat. II, 10. vbi a Gronouio laudatur Polyb. V, 37. Senſus: citius feceris, vt ſambuca apta ſit caloni; vt ſambucam tractare ſciat. Ceterum comparatio vitae cum inſtrumento muſico bene inſtituta eſt; in vita enim actionum, in inſtrumento muſico ſonorum concentus requiritur. Horat. Epiſt. I, 18, 59. et II, 2, 143 ſq. *caloni alto*, homini omnium rerum ignaro et ſtupido, cui proceritas corporis non ornamento eſt, ſed dedecori. v. infra 190. Calones ſeruorum gemis erant, quorum vſus erat in geſtationibus. Senec. Epiſt. 110. *Cohors culta ſeruorum, lectica formoſis inpoſita calonibus.*

96. *Stat contra ratio.* Non eſt *ratio* h. l. philoſophia Stoica, ſed ſenſus communis, cui illud prius, vt commonſtrat Noſter, repugnat. *gannit*, ſumptum a canibus, qui *ganniunt*, ringuntur, quando iis aliquid displicet. Catull. LXXXIII, 4. Engraphius ad Terent. IV, 2, 17. illud per: obmurmurat, interpretatur. *ſecretam in aurem.* nam ſenſus communis cum eo tantum loquitur, cui ineſt; hoc loco igitur tamquam amicus cogitatur auribus inſuſurrans: inde *ſecretam* eſt explicandum.

97. *quod quis vitiabit ageudo* ſimpl. pro: quod quis facere neſcit. Commentarii loco poteſt eſſe Plato in Lyſid. p. 225. T. V. ed. Bip. vt totus dialogus amplam hac de re meditandi materiam adtente legentibus ſubpeditabit.

98. *Publica lex hominum naturaque* nihil aliud poteſt eſſe niſi lex, quam natura omnium hominum animis inſculpſit. *continet hoc fas*, ſimpl. pro: praecipit.

99. *inſcitia debilis.* Inſcitia reddit homines quaſi debiles ſeu ineptos ad rem aliquam tractandam. *teneat vetitos actus*, abstineat a vetitis, ab iis, quae tractare neſcit; ſic Horat. in arte *riſum teneatis.* Etiam apud profaicos ſaepe obcurrit *tenere* pro: abstinere et continere. His duobus verſibus idem plane, dictione tantum variata, expreſſum eſt. Vereor, ne v. 97. et 98. ſint inſititii.

100. Rem inluſtrat Noſter exemplis a medico et gubernatore petitis. cf. Horat. Epiſt. II, 1, 114 ſqq. Helleborum, vt plurima venena, certo aliquo temperamento adhibito, contra morbos quosdam valere poteſt; quo neglecto nocet; intelligentis igitur eſt medici eo recte vti. De vſu hellebori vario v. Intpp. Petron. 88. Gell. XVII, 15. Valer. Max. VIII, 6. *diluis*, miſces. *certo compeſcere puncto.* Vetus interpres: *non ad trutinam*, inquit, *ſed ad ſtateram retulit, quae punctis et vnciis ſignatur.* apud noſtrates eſt *ſtatera*, *Schnellwage.* Petron. 35. et 67. Sueton. in Veſpaſ. 25. Plin. H. N. XXXIII, 11. Hanc adcuratius rerum pondera indicaſſe quam trutinam, docent verba Cic. de Orat. II, 38. *quae non aurificis ſtatera, ſed quadam populari trutina examinantur;* ideoque vſus eius in rebus adcurate et ſubtiliter ponderandis frequens. Ceterum *certo puncto compeſcitur examen* ſeu lingula additione ſeu detractione eius rei, cuius iuſtum pondus datum eſt; pondere enim certo iuſto ſtaterae puncto adpenſo, lingula indicat, vtrum res iuſtum pondus habeat nec ne, vtrum rei aliquid addendum an

detrahendum ſit, vt dato ponderi exaequetur. Senſus: Medicinam facis medicamentorum vſus et naturae ignarus?

101. *natura medendi. natura* h. l. neque *ars* neque *ſcientia* eſt, vt fere omnibus placet, ſed vis et poteſtas. Noſter dicere vult, illud repugnare poteſtati medendi, *es widerſpreche dem Begriff des Heilens.*

102. *poſcat* cum delectu: fiduciam enim innoluit. *peronatus*, peronibus indutus. *pero* ruſticum calceamenti genus, vt dicit Seruius ad Virg. Aen. VII, 690. vbi v. Cerdam. cf. Iuvenal. XIV, 186. Balduin. de calceam. c. 17.

103. *Luciferi rudis*, inperitus earum dierum, quibus nauigatio ſit inſtituenda; ſic locum intelligi iubet Heinſ. ad Ovid. Faſt. III, 772. cuius ratio probari videtur Nemeſ. eclog. II, 29. *Lucifer* enim ſaepe pro die ponitur. Propert. II, 15, 28. Verum longe ſimplicior ratio eſt, vt ruſticum intelligas, qui vel luciferum, notiſſimam ſtellam, non nouit, nedum alias ſtellas, a quarum ortu et occaſu, vt veteres ſibi perſuadebant, tempeſtates pendent. Virgil. Aen. III, 512 ſqq. Ovid. Triſt. I, 10, 11. *Melicerta* Athamantis filius. Apollod. I, 8, 2. Fabulam eius narrat Ovidius Met. IV, 511 ſqq. Vnus erat e diis marinis, cui nautas e tempeſtate ſeruatos vota ſoluiſſe conſtat. Virgil. Georg. I, 437.

104. *periſſe Frontem de rebus. Frontem* eſſe pudoris ſedem, notum eſt ex Iuvenal. XIV, 241 ſq. Martial. XI, 28, 7; h. l. *frontem* pudorem ipſum ſeu verecundiam ſignificare, iam vetus interpres monuit. Senſus: Tunc Melicerta exclamet, omnem verecundiam e rebus humanis eſſe ſublatam. Horat. Epiſt. II, 1, 80 ſq. Quid enim tali gubernatore inverecundius, Melicertae vota faciente, vt ſe in nauigatione ſernet, qui artis ignorantia, vel Diis inuitis, pereat neceſſe ſit. *tibi recto viuere talo* cet. Vt intelligat ſtultus iſte, ſe liberum non eſſe, idemtidem Noſter eum de rebus interrogat, quibus vis et natura libertatis continetur. *recto talo* poſitum eſt pro: rectis pedibus, (Iuvenal. VII, 16.) qui obponuntur obtortis. ὀρθῷ βῆνχι ποδὶ, Eurip. Helen. 1465. Illud h. l. ad animum translatum eſt, et *recto viuere talo* eſt, vitam agere ratione temperatam.

105. *Ars dedit?* philoſophia te docuit? *veri ſpeciem* i. e. falſam imaginem veri. Iuvenal. XIV, 109 ſqq.

106. *Ne qua ſubaerato mendoſum tinniat auro. aurum ſubaeratum* eſt aes auro obductum; *mendoſum*, pro: mendoſe. Dicere voluit Noſter: ne qua falſa ſpecies te de-

cipiat. Pro: te decipiat, posuit: *mendosum tinniat*, ea nempe species, quam veram tu duxisti, *subaerato auro*, quum aes sit auro obductum. Petron. 56: *qui per argentum aes videt*. Sumptum hoc ab illo hominum genere, quorum erat probare numos, quique spectatores numorum vel docimastae vocabantur, ne homines versuram facientes aut aliquid cum altero contrahentes, rudes ad rem numariam, fraude circumvenirentur.

107. 108. Ordo verborum: *Num ea, quae sequenda sorent et quae vitanda vicissim, notasti, illa prius creta, haec mox carbone?* Hominum mores turpes et vitia in foribus carbone ab inimicis notari et sic euulgari solebant; inde *carbone notare* significat: vituperare. Doering. ad Catull. XXXVII, 10. cf. Horat. Sat. II, 3, 246. Huc pertinere quoque videtur Martial. XII, 62. Ceterum sensus est perspicuus: Num tu et virtutes et vitia notasti et quidem eo consilio, vt illa vitares, has sequereris?

109. *Es modicus voti.* Num votis tuis modum ponis? *pressо lare. Premere* saepe pro: coërcere, finibus arctioribus continere, poni, notum est; inde *pressus lar* opponitur dissoluto, luxurioso, et *pressо lare esse* significat, frugaliter vivere.

110. *Iam nunc adstringas, iam nunc granaria laxes. nunc* pertinet ad iustum tempus. Sensus: Num tu, vt tempora postulant, modo magis modo minus aperis granaria; seu, etiam in liberalitate, quae nimia aut intempestiva te et alios, quibus fueris gratificatus, perdet, modum possis seruare? Cicer. de Offic. I, 14.

111, *Inque luto fixum* cet. sensus: neque auaritiae sordibus inquinatus sis. Sordide auarum describit Petron. 43: *Ab asse creuit, et paratus fuit, quadrantem de stercore mordicus tollere.* Obpositos illis mores Horatius depingit Od. II, 2, 23 sq. *transscendere*, numum scilicet negligens. Horat. Epist. I, 16, 63 sq.

112. *Nec glutto sorbere salsuam Mercurialem. Saliua* proprie monetur cibis exquisitioribus ante oculos eius positis, qui iis frui gestit; inde *salsuam monere alicui* significat: aliquem cupidum reddere, et *salsua* pro cupiditate ponitur. *Mercurialis* igitur *salsua*, quum Mercurius sit lucri Deus, est lucri cupiditas. *sorbere salsuam Mercurialem* exprimit itaque, lucri cupiditate flagrare. *glutto* est ficta vox, quae editur, quum saliua, cupiditate cibi lautioris mota, per stomachum transmittitur, quacque copiam saliuae atque cupiditatis vehementiam declarat.

113—131. Pergit Noſter ita: Si illa, quorum modo mentionem feci, in te ſunt, liber es; ſin animus non eſt mutatus, ſeruus. Etenim vel minimae actiones ſapientiae praeceptis ſunt regendae, quorum ſtulti ſunt ignari: quo fit, vt vel in minimis ſemper peccent. Tune liber, qui cupiditatibus, internis dominis, ſeruias? non hercle magis liber, quam ille, qui ſeruitutem ſeruit grauiſſimam. cf. Horat. Sat. II, 7, 78 ſqq.

113. *Haec mea ſunt, teneo.* Has virtutes, quas modo enumerauſti, mihi poſſum vindicare.

114. *praetoribus ac Iove dextro*, propitio, (Propert. III, 1, 47.) qui te in libertatem naturalem vindicauit. Nullis hominum imperiis ſapiens coërcetur, neque vsquam quidquam eſt in rerum natura, quod ſapienti et vere libero iugum poſſit inponere. Senec. Epiſt. 51. *Quae ſit libertas, quaeris? nulli rei ſeruire, nulli neceſſitati, nullis caſibus; fortunam in aequum deducere.* et Epiſt. 75. *non homines timere non deos; nec turpia velle nec nimia; in ſe ipſum habere maximam poteſtatem.* Hoc eſt, quod Noſter exprimere voluit; tunc omnes praetores et Iupiter ipſe in libertatem te vindicauerunt. Operae pretium eſt contuliſſe Claud. VIII, 257 ſqq.

115. *noſtrae farinae*, a panibus ſumptum hoc ad notandam ſimilitudinem et in prouerbium abiit. Suet. Aug. 4. *noſtrae.* Tantum enim nec Perſius nec alius quisquam e Stoicorum ſchola ſibi ſumere auſus eſt, quantum iſte homo vanus, vt gloriaretur, ſe viuere, vt vellet, id eſt, ſe liberum et ſapientem eſſe; huius enim dignitatis faſtigium in tam edito arduoque loco a Stoicis erat poſitum, vt fragilis et caduca mortalitas an ad id eniti poſſet, merito vel ab ipſis huius ſcholae alumnis dubitaretur.

116. *Pelliculam veterem retines.* Vel ductum hoc a ſerpentibus, qui, poſitis exuuiis, noua quaſi iuuentute fruuntur, (Ovid. Met. IX, 266. VII, 237. Virgil. Georg. III, 425 ſq. Aen. II, 471 ſq.) ideoque in melius mutantur; vel ſpectare poteſt ad fabulam de vulpe leonina pelle induta: (Horat. Serm. II, 1, 62 ſq. 3, 186. Epiſt. I, 16, 44 ſq.) vt ſenſus ſit, vel nihil in melius mutatus es, vel adhuc ſimilatorem agis. poſterius cum ſequentibus melius videtur conſentire. *fronte politus* exteriore corporis parte comptus, i. e. probum ſimilas externo corporis habitu. ſic *domus polita* Phaed. IV, 4, 26.

117. *Aſſutam vapido ſeruas ſub pectore vulpem.* Vulpis eſſe is dicitur, qui ſimilandi artem callet (Claud. XVIII.

145.) indeque inperitos fallit. Hinc ratio petenda esse videtur, cur fallaces a Rhadamantho vulpibus addantur. Claud. V, 484. cf. Pind. Olymp. XI, 20 sqq. Theocrit. α. 48. ε. 112 sq. Sic ἀλωπηκίζειν Aristoph. Vesp. 1233. Pac. 1090. *Astutam vulpem sub pectore fernare* est igitur calliditatem et malitiam retinere. *vapidus* epith. vini, cuius vis euanuit; apud Nostrum idem significat, quod corruptus, malus.

118. *Quae dederam supra, repeto, funemque reduco.* Adluditur fortasse h. l. ad quoddam lusionis genus per adtractionem funiculorum et intentionem, ἀνάτασιν σπαρτίων. Pollux. IX, 8. cf. Antichità di Ercolano T. I. tab. 171. vbi tres pueri alati hoc lusionis genere vti videntur, cuius ratio tamen nobis plane ignota est. In fragmentis Petronianis legitur: *Non duco contentionis funem.* p. 67. ed. Burm. Heinsius ad Ovid. Fast. III, 462. legit: *reduco:* quam lectionem a Pithoeo ex optimis membranis restitutam esse, ait, modumque hunc loquendi ab Ariadnes filo natum esse disputat, quum *reducere* idem sit, quod *relegere.* Aliter locum exponit Erasmus in adagiis. Male huc nonnulli traxerunt Horat. Sat. II, 7, 20. et Epist. I, 10, 48. Sensus: Te liberum modo dixi esse, nunc nego.

119. *Nil tibi conceſſit ratio.* Nihil permisit ratio arbitrio tuo, sed vel minimae humanarum actionum ad sapientiae praecepta reuocandae sunt, quibus quum sis destitutus, etiam in minimis semper pecces necesse est. *digitum exſere, peccas.* Totidem fere verbis Epictetus: *η φιλοσοφία φησίν, ὅτι οὐδὲ τὸν δάκτυλον ἐκτείνειν ἐικῇ προσήκει.* Cic. Parad. 3. *Auri nauem euertat gubernator an paleae, in re aliquantulum, in gubernatoris inſcitia nihil intereſt. Labſa eſt libido in muliere ignota, dolor ad pancíores pertinet, quam ſi petulans fuiſſet in aliqua generoſa ac nobili virgine; peccauit vero nihilominus, ſiquidem eſt peccare tanquam tranſilire lineas; quam longe progrediare, quum ſemel tranſilieris, ad augendam culpam nihil adtinet.* cf. Senec. Epist. 66. Rationem peripateticam contra hanc verborum magnificentiam defendit Cicero de Fin. III, 27. idem eamdem ridet in or. p. L. Murena. cap. 30. cf. Horat. Sat. I, 3, 96 sqq.; et Epist. I, 16, 55 sq.

120. *Et quid* spectat ad: *digitum exſerere. Sed nullo thure litabis*, i. e. nullis sacrificiis a diis inpetrabis, nulla ratione efficies, fieri omnino non potest, vt *haereat*, sit, *ſemuncia breuis recti*, exigua pars recti. Ex Stoicorum placito hoc, quo nullum discrimen inter stultos admitti-

tur, et quo omnia *recte facta*, κατορθώματα, in ſapientem ſolum cadunt.

122. *Haec*, ſtultitiam ſcilicet cum recte factis. *foſſor* omnino pro homine rudi et ſtupido poſitus eſt, in primis pro eo, qui membrorum agilitate et actionis decore deſtitutus eſt.

123. *Tres tantum ad numeros. numerus* id quod apud noſtrates *Tact.* Virgil. Eclog. VI, 27. Propert. II, 18, 16. cf. Martial. XI, 85, 3 ſq. Sic Ovid. Amor. II, 4, 29. *numeroſa brachia* vocat, quae numeroſe monebantur. II. l. de ſaltatione pantomimica ſermo eſt, de qua procul dubio Plutarch. in Symp. IX, 15. loquitur, quum ſaltationem cum poëſi comparans ait, tres eſſe ſaltationis partes, τὴν φορὰν, τὸ σχῆμα, τὴν δεῖξιν, *latione* motus animi et adfectus exprimi, *ſchemate* formas et ſpecies imitatione declarari, *oſtentatione* res, terram, coelum, cet. oſtendi. Hi exquiſiti corporis motus cum ad aliquam rem pingendam, tum ad oculorum oblectationem comparati, quorum apta compoſitione ſaltationis ſpecies continebatur, *numeri* h. l. vocari videntur, quia εὐρύθμως fiebant. *Bathylli*, nobilis pantomimi ſub Auguſto. Suet. Aug. 45. Macrob. Sat. II, 7. is cum Pylade pantomimicae ſaltationis inuentor habetur. Hoc ſaltandi genus deſcripſit Caſſiodorus IV. *His ſunt additae orcheſtrarum loquaciſſimae manus, linguoſi digiti, ſilentium clamoſum, expoſitio tacita.* Quantum poſſent pantomimi in rebus motu membrorum apto exprimendis, notum eſt ex Lucian. de ſaltat. cap. 63. 64. cf. Antholog. latin. Burm. T. I. p. 622. *ſatyri.* Minime hoc mutandum in *ſatyrum;* Bathyllus vocatur ſatyrus, propter exquiſitam ſaltandi artem, qua inclaruit: (Virgil. Eclog. V, 73.) aut quia argumenta, quae plerumque ſaltabat, laſciui erant generis. Iuvenal. VI, 63 ſq. *moueare. Mouere* ſc. membra, pro: ſaltare, Horat. Sat. I, 9, 24. in arte 232. Ovid. A. A. III, 350. ſic *motus Ionicos* pro: ſaltationem Ionicam Horat. Od. III, 6, 21. et *ſatyrum* ſeu *Cyclopa mouere* pro: ſaltare ſatyrum ſeu Cyclopa. Horat. Epiſt. II, 2, 125. *Nec tres tantum ad numeros moueare Bathylli* eſt itaque: nec poteris te mouere ad tres tantum numeros, nec poteris imitatione exprimere tres tantum numeros Bathylli, ne in tribus quidem corporis motibus Bathyllus eris.

124. *Liber ego.* Non ineptus iſte loquitur, ſed Noſter cum indignatione repetit verba iſtius inepti. *Vnde datum hoc ſumis?* quis tibi hoc dedit, conceſſit? Horat. Sat. II,

7, 75 ſqq. *Vide datum ſentis* habet Horat. Sat. II, 2, 31. vbi vide Bentl. *tot ſubdite rebus*, quum tot res imperium in te exerceant.

125. *niſi quem vindicta relaxat* pro: a quo te manumiſſio relaxat, liberat.

126. Nullus quidem dominus externus imperium in te exercet; hoc expreſſum per aliquam mandati ferno ab hero dati ſpeciem. *Strigilis* inſtrumentum balneare et vnctorium. v. Intpp. Petron. 91. inpr. commentar. Gonſalii de Salas. cf. quae Ruperti laudat ad Iuvenal. III, 263. Ceterum ſtrigiles, ſaponem, lintea ſecum in balnea adtuliſſe loturos, diſcimus ex Lucian. Lexiph. T. II. p. 320. ed. Reiz. *Criſpini.* Fortaſſe ille famoſus erat Criſpinus e ſeruo magiſter equitum factus ſub Nerone. Iuvenal. I, 26 ſq. et IV. princ.

127. *ceſſas nugator?* familiaris locutio eorum, qui ſeruos properare volebant. Terent. Eunuch. IV, 6, 16.

128. *ſeruitium acre Te nihil impellit.* Senſus: Tale quidem imperium nemo in te exercet, *nec quidquam extrinſecus intrat*, neceſſitas aliqua extrinſecus oblata nulla te inpellit; nulla vox domini inſtantis virgamque tenentis Iuvenal. XIV, 63.

129. *Quod neruos agitet.* Bene Caſaubonus obſeruauit, ſeruum h. l. eleganter comparari cum ſigillaribus ſine neurofpaſtis, quae per ſe ἀκίνητα verticillis quibusdam ac neruis moueantur. Horat. Sat. II, 7, 81 ſq. Verbo νευροσπαστηθήναι Antonimus ſaepe vtitur vt II. §. 3. et VII. §. 3. obcurrunt σιγιλλάρια νευροσπαστούμενα, ad quae loca Gataker multa de illis ſigillaribus diſputat. Apulei. de mundo: *Qui in ligneolis hominum figuris geſtus mouet, quando filum membri, quod agitari ſolet, traxerit, torquebitur ceruix, nutabit caput, oculi vibrabunt, manus ad miniſterium praeſto erunt, nec inuenuſte totus videbitur viuere. in iecore aegro*, vt ſede omnium cupiditatum, quia ibi eſt quaſi ſanguinis officina ex veterum opinione. Iani ad Horat. Od. I, 13, 4. cf. Platon. in Timaeo T. IX. p. 389. ed. Bipont.

130. *inpunitior* h. l. minus poenae obnoxius i. e. minus ſeruus. Horat. Sat. II, 7, 105.

132 — 153. Vberius Noſter ſententiam explicat, eum non minorem ſeruitutem ſerure, qui cupiditatibus deditus ſit, quam qui domini alicuius nutum obſeruare debeat, eoque miſeriorem, quandoquidem, quum innumerae ſint et inter ſe contrariae, cui obtemperet, neſciat, variisque

itaque et inter se diuersis imperiis agitetur. Inducitur auaritia aliquem incitans, vt quauis ratione rem familiarem augeat 132 — 142. Contra pugnat luxuria, eumdemque laborum et incommodorum, quae sustenturus sit, mentionem faciendo a proposito deterret, et, vt vitae bonis fruatur in otio, suadet. 142 — 153. Expositio haec dramatica, qua vsus est Noster, commotionum et cupiditatum inter se discordantium animumque in diuersa agentium tumultus egregie pingit.

132 — 135. Auaritia primum desidiam expugnare tentat, et contra luctantem aegre vincit.

134. *Saperda* Pontici piscis genus, quod in Maeotide optime capiebatur.

135. *lubrica Coa*, vina Graeca. *lubrica* Casaubonus ad vasa refert in Horatii imitatione Persiana. Sed potest explicari, *mollia*, quae aluum purgandi vim habent. Plin. H. N. XXVII. sect. 27. cf. Aelian. V. H. XII, 31. Horat. Sat. II, 4, 27 sqq.

136. *Tolle recens piper.* Piper ceteraque aromata Alexandriam camelis aduehebantur, et inde nauibus Romam. Auaritia igitur excitat hominem, vt Alexandriam properet et praesto sit ad camelorum aduentum, vt primus de mercibus cum mercatoribus ibi contrahere possit. *sitiente* spectat ad iter per vastos arenarum campos emetiendum, antequam Alexandriam peruueniretur. *sitiens camelus*, qui sitim diu tolerauit, longum iter per deserta arenosa fecit.

137. *Verte aliquid*, commuta merces; adiecta doli mali notione intelligendum hoc videtur, sequitur enim: *iura*, atque id esse pro *peiera* positum, intelligitur ex sequente: *Sed Iupiter audiet.* iam religionis metus auaritiae bellum indicit non sane frequens illis temporibus. Iuvenal. XIII, 75 sqq.

138. *Baro*, stultum et inertem hoc verbum designat. *regustatum digito terebrare salinum*, saepius digito delibare portiunculam salis, vt digiti vestigia sali impressa maneant. *regustatum* seruit notioni τοῦ *saepe*.

139. *Contentus perages*, eris semper contentus minima salis portione i. e. vltima paupertate, cui sal pulmentarii loco est. *cum Ioue*, ita, vt propitius tibi Iupiter esse possit. *tendis*, tibi proponis.

140. *pellem*, manticam, aut eiusmodi aliquid, quo res ad iter faciendum necessariae erant inuolutae. Casaubonus *segestre* intelligit, de quo ipse ad Suet. Aug. 83. *sub-*

cinctus, ipſe expeditus ad iter faciendum. *oenophorum* vas, in quo vinum ferebatur. *aptas*, tradis.

141. *Ocius ad nauem* ſc. increpas ſeruis tuis. *trabe vaſta*, ampla nani oneraria.

142. *Aegaeum rapias*. Locutio durior. Saepius apud poëtas obcurrit, *rapere viam*, *fugam* etc. pro: celeriter procedere, fugere. v. Burm. ad Ovid. Faſt. III, 867. Ruperti ad Sil. Ital. I, 569 ſq. Inde illud natum eſt, *rapere Aegaeum* pro: rapere iter per Aegaeum, aut celeriter Aegaeum mare nani transmittere. cf. Heyn. ad Virg. Aen. VI, 8. Heinſ. ad Ovid. Heroid. XIX, 74. Etiam Graeci habent ἁρπάζειν τὴν ὁδὸν. v. Dorvil. ad Charit. p. 263. ed. Lipſ. Catull. XXXV, 7. *viam vorare*. *Luxuria* eſt *ſollers*, blanda et ingenioſa contra anaritiae perſuaſiones; poteſt quoque *ſollers* dici, quia homines ſollertes et ingenioſos reddit. Lucian. Amor. T. II. p. 421. οὕτως ἡ μιαρὰ καὶ παντὸς κακοῦ διδάσκαλος τρυφὴ ἄλλην ἀπ' ἄλλης ἡδονῆς ἀναιτχύντως ἐπινοοῦσα. Claud. XXII, 131 ſqq.

143. *Seductum*. Tamquam amico timens, ſeducto prius ſalubre conſilium in aurem inſuſurrat, monetque, vt periculum inſtans caueat. Iuvenal. XII, 57 ſq. *deinde*. v. Heyn. in V. L. ad Virgil. Aen. V, 741. Gronov. et Drak. ad Liv. IV, 49.

144. 145. *maſcula bilis*, quae te ſortem reddit ad obeunda quaeuis pericula. Poteſt autem *bilis* intumeſcens de quacunque cupiditate, vehementes animi motus excitante, intelligi, qui rurſus in bilem agunt, eamque in ventriculum effundunt, vt h. l. de lucri cupiditate cum timore, ne mora damnum ferat, coniuncta. *calido* ſc. prae cupiditate. *vrna cicutae*. ad ſanandam inſaniam *cicutam* eſſe adhibitam, v. ad Sat. I, 51. cf. Plin. H. N. XXV. ſect. 94. *Cicutam* a latinis vocari quamlibet cannam, intus cauam et inanem, et hoc loco non κώνειον eſſe intelligendum, ſed Lathyridem, bilem et pituitam purgantem, docet Salmaſ. ad Solin. p. 742. Schol. ad h. l. *Cicuta calorem in nobis frigoris ſui vi exſtinguit. Vnde ſacerdotes Cereris Eleuſiniae liquore eius vngebantur, vt a concubitu abstinerent.*

146. *tibi torta cannabe fulto*. Ex cannabe funes nautici fiebant. eius tractationem commemorat Plin. H. N. XIX. ſect. 8. *fulto* i. e. tibi ſedenti in torta cannabe.

147. *Veientanumque rubellum*. Vinum vilioris pretii ſaporisque ingrati circa Veras in Hetruria naſcens. Horat. Sat. II, 3, 143. Martial. I, 104, 9.

148. *obba* vas vinarium aut poculi genus. *fiſſilis* pro: fiſſa, rimoſa; *exhalet vcientanum laeſum* i. e. corruptum, ingrati ſaporis, *picc vapida*, quae reddit vinum vapidum. Si ſumis, epitheta hoc loco eſſe permutata, vt intelligendum ſit: *fiſſilis obba exhalet vcientanum vapidum laeſa pice;* interpretandi ratio longe facilior eſt. *Fiſſilis obba* tum non poculi genus, ſed vas vinarium et quidem ligneum; hoc exhalat vinum, quod vapidum erat factum, quia pix, qua obturatum erat vas, laeſa fuerat.

149. *quincunce modeſto:* modica vſura; quum *hic* i. e. Romae pro centenis quinos aſſes ſingulis annis adcipias.

150. *nutrieras*, cum delectu, nam quod nutritur, incrementum capit, ergo pro: auxeras. *pergant ſudare*, ſimpliciter pro: ſudent i. e. efficiant tibi multo labore. *anidos* quod nauigatori proprie conueniret, translatum eſt ad quaeſtum. *denuces* i. e. ſingulis annis vndenos aſſes pro centenis.

151. A v. 146 ad 150 incommoda itineris recenſendo luxuria hominem a propoſito deterruit; iam incipit enim hortari, vt potius genio ſuo indulgeat. *Indulge genio.* Die natali genio ſacris factis lautioribus epulis ſe quisque excipiebat, vinumque meracius bibebat; inde locutiones: *genio indulgere*, *genium defraudare* pro: laute viuere, parce viuere. v. Intp. Terent. Phorm. I, 1, 10. *carpamus.* proprie de floribus, deinde de ceteris vitae deliciis, quibus fruimur.

152. *noſtrum eſt Quod viuis*, i. e. ea demum vita vocari iure poteſt, quam mihi impendis; hauſtum hoc ex Cyrenaicorum atque Epicureorum diſciplinis, quae ſummum bonum in voluptate, ſummum malum in dolore ponebant. cf. Sil. Ital. XV, 64 ſqq. *fabula* de eo, qui interiit, atque in ſermone tantum viuit; proprie, quod vulgus ſermone frequentat. Propert. III, 13, 45.

153. *hoc, quod loquor, inde eſt.* Horat. Od. I, 11, 7 ſq. Temporis punctum, quo loquor, vitae pars eſt, et vita cum oratione mea iam elabſum eſt. Senſus: quodcumque temporis ſpatium effluxerit, vitae tuae detractum eſt et reuocari nequit. Eamdem ſententiam ſaepe expreſſam legimus. Anacr. carm. IV, Euripid. Alceſt. 785 ſqq. Bion. Idyll. V, 9 ſqq. Horat. Od. IV, 7, 14 ſqq. Petron. 72. Senec. Herc. fur. 177 ſqq. Iuvenal. IX. 126 ſqq.

154 — 156. Interrogat Noſter illum, qui ſe liberum praedicauerat, vtri cupiditati pariturus ſit? et tamen neceſſe eſſe, dicit, vel alterutri parere, vel omnino incertum eſſe, quid faciendum ſit.

154. *duplici in diuerſum ſcinderis hamo.* Eadem metaph. vtitur Propert. IV, 1, 141 ſq. pro: diuerſis distraheris cupiditatibus.

155. *alternus*, per vices.

156. *ancipiti obſequio*, quod contrariis inter ſe cupiditatibus praeſtandum eſt. *oberres*, plane dubitabis, incertusque haerebis, cui cupiditati indulgendum ſit; nam *oberrare* de iis dicitur, qui viae ignari ſunt, aut loci, quem petant, nullam rationem habent.

157—160. Monet Noſter, ne opinetur, palmam iam ſe eſſe nactum de cupiditate, cui ſemel tantum reſtiterit. Poterat enim ille obiicere: Equidem, o bone, vitiis et cupiditatibus non ſeruio; poſſum enim in praeſentia libidinem meam compeſcere.

158. *Rupi iam vincula*, iam me in libertatem vindicaui.

160. *a collo trahitur pars longa catenae*, ſc. quae curſum moratur, vel qua retrahi et rurſus adligari poteſt. Remota ſimilitudine ſenſus eſt: non plane liber eris, eſt ſemper, quod te retrahat, et in cupiditatum ditionem redigat. Horat. Sat. II, 7, 19 ſq. Ovid. Rem. Am. 213 ſq. Iuvenal. VII, 15 ſqq.

161—175. Hanc ſententiam vberius explicat exemplo ab amatore ſumpto, qui quum obſenſus, vt exiſtimabat ille quidem, a puella ſtatuiſſet, numquam ad eam reuerti, tamen mutato ſtatim conſilio, quaſi miſericordia motus, ad eam reuertitur. Hunc locum ex Menandri Eunucho Noſtrum traxiſſe, in quo Dauum ſeruum Chaereſtratus adoleſcens adloquatur, tamquam amore Chryſidis meretricis derelictus, idemque tamen, ab ea reuocatus, ad illam redeat, ſcholiaſtes ad h. l. obſeruauit. Terentius in Eun. pr. perſonis mutatis Menandrum eſt ſecutus. cf. Horat. Sat. II, 3, 259 ſqq.

161. *iubeo*, fortius quam: velim; Noſtrates quoque in vulgari ſermone: *das ſollſt du glauben. dolores* incommoda multa, quae, dum puellam ſectaretur, pertulerat.

162. 163. *crudum unguem Abrodens.* ſtomachantis et indignantis hoc eſt minimeque ſibi placentis. Propert. II, 3, 1. et III, 23, 24. *crudum*, vsque ad viuum, intelligo. *dedecus obſiem* fortius quam: dedecori ſim. *ſiccis*, ſobriis, parcis, frugalibus: obponuntur enim *madidis.*

164. *rem patriam*, rem familiarem. *rumore ſiniſtro*, Horat. Sat. I, 2, 61 ſqq.; per infamiam, turpiter, cum exiſtimationis meae dispendio.

165. *Limen ad obſcoenum frangam. frangam* fortiter et apte; limen meretricium quaſi ſcopulus eſt, ad quem patrimoniorum naufragia faciunt adoleſcentes. *obſcoenam* ab indignatione adoleſcentis profectum ad puellam proprie pertinet vulgatae pudicitiae.

166. *dum Chryſidis vdas Ebrius ante fores exſtincta cum face cano.* Nota ſunt amatorum inſtituta et mores. Noctu veniebant ebrii ad puellarum fores comeſſatum cum facibus, canebant elegidia, cupiebant admitti, et excluſi vices ſuas miſere querentes dolorem ſuum omni ratione profitebantur. Hac de re multa congeſſerunt Intpp. Propert. I, 16, 5 ſqq. III, 2, 47 ſqq. et Horat. Od. I, 25. III, 7, 30 ſq. III, 10. Sat. II, 7, 89 ſqq. *vdas* alii de amantium lacrumis interpretantur, id quod alienum, ab h. l. quidem, videtur; alii dicunt *vdas* eſſe *fores*, quod ab ebriis et libidinoſis frequententur, quod vero propius adcedit; equidem exiſtimo, *vdas* ſignificare h. l. *uictas*, Lucret. IV, 1171 ſqq. et ſic quoque locum conrectum vult Heinſius ad Ovid. Faſt. V, 339 ſq., verum emendatione non eſt opus. *exſtincta face.* faces enim exſtinguebantur et abiiciebantur ante fores. Propert. l. c.

167. *Euge*, *puer*, *ſapias.* Verba Davi ſunt, heri conſilium laudantis et confirmantis. *puer:* nihil eſt, quod nos obſendat, quum frequenter vſurpetur haec adpellatio ab admonentibus. Horat. Od. I, 9, 16. Sil. Ital. XV, 33. *ſapias*, ſi ſapias; de hoc v. Heinſ. et Burm. ad Ovid. Amor. I, 4, 29. *dis depellentibus*, auerruncis, *ἀλεξικάκοις καὶ ἀποτροπαίοις*, qui prodigia et portenta auerruncabant. Senſus: Diis auerruncis ſacra facere debes, ſi ſapias, a tanto malo liberatus.

168. *Percute*, verbum ſolenne de Popa, qui feriebat hoſtiam, (Ovid. Faſt. I, 347. Triſt. IV, 2, 5. Met. XV, 126.) pro: ſacrifica. *Sed conſen plorabit, Daue, relicta.* Omiſſa iam indignatione et ira vetus amor in puellam priſtinas recuperat vires, inuenisque, ne animi inconſtantiam levitatemque oſtendat, miſericordia motum ſe ſimilat.

169. *Nugaris.* Daui verba. Ineptis, quum dicis aut putas, puellam a te relictam eſſe ploraturam; immo, ſponte quum redieris, redibis enim, indignis modis ab illa vt transfuga adcipieris. *ſolea rubra obiurgabere*, i. e. vapulabis ſolea rubra; poena illa erat ſolennis, qua amantes a puellis iratis adficiebantur. Iuvenal. VI, 612; Burm. Anthol. lat. T. I. p. 618.

170. *Trepidare* saepe pro: laborare ponitur, adiuncta studii et festinationis notione. Sic Virgil. Aen. IX, 114. XI, 453. cf. Burm. ad Propert. II, 2, 13 sqq. vbi *trepidare* dicuntur iuuenes, qui iugo amoris ferendo inadsueti et inexperti sunt. *atque arctos rodere cassis* sumptum a fera retibus inretita et capta, quae perrumpere conatur. Sensus: Nihil est, quod te ferum et violentum geras, iugumque amoris excutere gestias; nam sponte illud rursum subibis.

171. *si vocet*, reuocet, vltro adcersat. *haud mora*, statim veniam. Sensus: Leuissimam quamque occasionem adripies, vt cum illa in gratiam redeas, a qua fortiter et sponte verbo, re vera autem aegre et similanter auelleris.

172. *ne nunc, quum adcersor, et vltro.* c. Sic iussit iam Bentl. ad Horat. Sat. II, 3, 262. legi.

173. *Supplicat*, cum delectu; supplex enim misericordiam mouet, quanto magis puella supplex? *totus et integer*, liber et tui iuris; nam qui vere cupiditatum imperio se subtraxerit, iugumque vitiorum fregerit, numquam ex Stoicorum sententia in eorum seruitutem retrahi potest.

174. *Hic, hic, quem quaerimus, hic est.* Verba sunt poetae, naturam vere liberi hoc exemplo se expressisse existimantis. *Hic, hic* sc. qui ad semel relictas voluptates, quum rursus illum pelliciunt inlecebris suis, non reuertitur, vere liber est, quem quaerimus.

175. *Festuca* pro: vindicta. v. Taubmann. ad Plaut. Mil. glor. IV, 1, 15. Manumissione nemo fieri potest liber. v. not. ad v. 75. *ineptus*, cuius igitur non est aliquem liberum et sapientem reddere.

176—188. Qui potest esse is liber, qui ambitione laborat, sic Noster pergit; et etiamsi miser sibi non videatur, certe miserrimus est, quando superstitione torquetur. cf. Horat. Epist. II, 2, 206 sqq.

176. *Ius habet ille sui palpo. palpo*, adulator, qui populo velificatur; numquid liber est ambitiosus? *hiantem*, vehementer cupientem et adpetentem.

177. *Cretata ambitio.* magistratus ambientes toga lota et a fullonibus dealbata fuisse conspicuos, nota res est. *vigila* cet. Secum ipse loquens inducitur ambitiosus. Plerique interpretum illud *vigila* ad salutationes trahunt, quae primo mane fiebant ad potentium limina, Martial. IV, 78; Senec. de brev. vitae. 24. Verum etiamsi salutantium studia magis etiam seruebant sub Imperatoribus quam libera re publica, atque in illorum turba vel praetores versari non erubescebant; tamen de salutationibus non cogitandum

esse h. l. videtur. *vigila* est: adtende animum ad omnia, quibus effici possit, vt in ore hominum sis; hoc enim solum, vt ex seqq. adparet, in votis erat. Interim non possum non fateri, mihi hoc verbum tam inde positum displicere; forsan non absurdum est, ita legere: *quem ducit hiantem Cretata ambitio et vigilans? cicer ingere large* cet. *cicer*, missilia intelligas omnis generis, quorum apud Sueton. frequens mentio, quorumque vilissimum Noster posuit; nam cicer frictum plebeius erat cibus. Horat. in Arte 249. Sat. I, 6, 115. Huiusmodi missilia, et quidem lautiora etiam, spargebantur quoque a priuatis. Martial. VIII, 79, 7 sqq. Splendida erant missilia, quae describit Stat. Silv. I, 6, 9 sqq. vbi v. Barth. cf. Buleng. de Circo Rom. c. 54. in Thes. antiq. Rom. T. IX. p. 719.

178. *Rixanti populo*, vt fit in muneribus, quae in publicum sparsa sunt, diripiendis et conligendis. *Floralia* sacra erant in honorem Florae cum summa lasciuia celebrata. Scholiastes vetus ad Horat. Sat. II, 3, 182. commemorat, antiquos aediles cicer, fabas aliasque huiusmodi res populo Floralibus sparsisse; eamdem rem narrat Scholiastes Persii, sed omittit, a quibus missilia spargerentur. Id factum esse, addit, *vt tellus velut muneribus suis placaretur*. Eamdem consuetudinem sub Imperatoribus retentam esse, probabile est. De Floralibus lege Ovid. Fast. V, 279 sqq. et quae Ruperti laudat ad Iuvenal. VI, 249. *nostra*, quorum celebratio nostrae curae demandata est.

179. *Aprici meminisse senes*. Sensus: vt diu Floralium nostrorum memoria propter donorum amplitudinem scilicet (cicer etenim erat sparsum) seruetur. *aprici* spectat ad apricationem senilis aetatis. Cic. de Senect. 16. *quid pulchrius?* sc. quam populo placuisse et in admiratione gratiaque esse?

180. *At quum Herodis venere dies* cet. Nihilominus tamen miser es, atque deterrima seruitute premeris, superstitione. Bella diuturna, prouinciarum vastationes et direptiones, vrbium amplissimarum euersiones et excidia ingentes diuitias Romam congesserant; inde luxus et mollities orta, qua corporis et animi vires frangebantur, et inter reliqua mala, quibus ciuitas Romana labefactata tandem conruit, etiam omnis generis superstitioni, in tam incerto vitae et rerum omnium statu, in tot tantisque periculis, quae vel aderant, vel minitabantur, via munita est, cuius h. l. vulgatissima genera, quae e Palaestina et Aegypto Romam migrarunt, duo commemorantur,

Herodis et Iſidis ſacra. *Herodis dies.* Scholiaſtae verba adponam: *Herodes apud Iudaeos regnauit temporibus Auguſti, in partibus Syriae. Herodiani ergo diem natalem Herodis obſeruant, vt etiam ſabbata; quo die lucernas adcenſas et violis coronatas in feneſtris ponunt.* Aliunde parum nota eſt res. *vnctaque feneſtra*, vapore, intelligo, quem exhalabant lucernae.

182. *Portantes violas.* Lucernae erant corollis florum cinctae. Ceterum luminibus adcenſis floribusque, quibus arae, ſtatuae Deorum, templa, domus cet. coronabantur, epulis et vino feſtorum dierum celebrationes eſſe factas, notum eſt. *rubrum catinum*, i. e. fictile catinum.

183. *Cauda natat thymi.* Plin. H. N. IX. ſect. 17 et 20. *Praecipua magnitudine thymi inuenimus talenta quindecim pependiſſe. Eiusdem caudae latitudinem quinque cubita et palmum. amplexa* ad magnitudinem piſcis ſpectat, cuius cauda totum catinum amplexa adponebatur. *tumet*, plena eſt. Virgil. Georg. III, 124.

184. *Labra moues tacitus*, Horat. Epiſt. I, 16, 60. vota concipis tacite. Vota, quae nuncupabantur, aut preces ſemper adcurate pronuncianda fuiſſe videntur, ſic. vt etiam ea, quae intelligi a nemine vellent precantes, ſeu preſſa voce ſeu motis tantum labris eſſent exprimenda. *recutitaque*, circumciſa, *ſabbata*, i. e. quae a circumciſis celebrabantur. Martial. VII, 29, 5. *palles*, ſtudioſe colis. Sabbatorum religio apud Romanos erat frequentiſſima. Ovid. Remed. Amor. 219. Iuvenal. XIV, 96 ſqq. Perizon. ad Ael. V. H. XII. 35. Iam ſub Auguſto Iudaei in propagandis ſuis caeremoniis et ritibus ambitioſi erant. Horat. Sat. I, 4, 142 ſq.

185. *Tunc.* Illo die feſto, quem ſuperſtitio celebrandum tibi iniungit, aliae quoque res, ab eadem ſuperſtitione oblatae, animum tuum exagitant, nec conſiſtere ſinunt, vt lemures, mala omina, cet. *nigri lemures.* Vmbrae defunctorum, quae viuentibus adparere et moleſtae eſſe putabantur, quibus abigendis *lemuria* erant conſtituta apud Romanos. Ovid. Faſt. V, 419 ſqq. *ouoque pericula rupto.* Scholiaſtes ad h. l. narrat: *Sacerdotes, qui exploraudis periculis ſacra faciebant, obſeruare ſolebant ouum igni inpoſitum, vtrum in capite an in latere deſudaret. Si autem ruptum efſluxerat, periculum ei portendebat, pro quo factum fuerat, vel rei familiari eius.* Ouorum vſus in luſtrationibus et incantationibus ſatis notus eſt. Ovid. A. A. II, 329 ſq.; Horat. Epod. V, 19 ſq. Verum de portentis ex ouo rupto praeter ſcholiaſten nihil me legere memini. Plurima ſunt eiusdem

generis, quae aetatem non tulerunt, quorum tamen iacturam aequo animo ferimus. Ceterum tum ad *lemures*, tum ad *pericula* pertinet sequens verbum *incussere*.

186. *Grandes Galli* sacerdotes Cybeles ob praestigias suas ineptaque sacra ex Apuleio satis noti. Vnde nomen habeant, ne veteribus quidem scriptoribus erat notum; sed cf. Ovid. Fast. IV, 361 sq. *grandes* spectat ad corporis staturam, qualis esse solet exsectorum seu spadonum. *et cum sistro lusca sacerdos*. Isidis sacra Romae celeberrima. Lucan. VIII, 831 sq. *lusca*, non absurde Scholiastes addit: *ideo, quod nubiles deformes, quum maritos non inuenerint, ad ministeria deorum se conferant*. *Sistri* formam describit Apuleius Met. II. *Nam dextra quidem ferebat* (Isis) *aureum crepitaculum, cuius per angustam laminam in modum balthei recuruatam traiectae mediae paucae virgulae crispante brachio tergeminos iactus reddebant argutum sonum*. cf. Plutarch. de Iside et Osiride cap. 63. T. IX. p. 189. ed. Hutt. Sistri imaginem expressam vide apud Gruter. Inscript. pag. 82. n. 3 et 4. Eodem sistro Aegyptii sacerdotes in sacris Isidis vtebantur; putabant quoque, illud habere vim tempestatis sedandae. Interpp. ad Petron. 114; Virg. Aen. VIII, 696; Propert. III, 9, 43.

187. *Incussere deos* pro: incussere metum deorum. *inflantes corpora;* pertinet hoc ad vlcera et tumores, quibus Syri homines obnoxii erant, quorumque causam deae Syriae adsignabant; Plutarch. de Superstit. cap. 9. T. VIII. p. 76. ed. Hutt. *τὴν δὲ Συρίαν θεὸν οἱ δεισιδαίμονες νομίζουσιν, ἂν μαινίδα τὶς ἢ ἀφύας φάγῃ, τὰ ἀντικνήμια διεσθίειν, ἕλκεσι τὸ σῶμα πιμπλάναι, συντήκειν τὸ ἦπαρ.* Iuvenal. XIII, 93. Martial. IV, 43, 2.

188. Pertinet hoc ad superstitiosas opiniones parum notas.

189. *Dixeris haec.* Noster dicere vult: Se quidem non ignorare, philosophiam philosophiaeque cultores ab imperitis literasque exosis, pro quibus centuriones posuit, contemni ac derideri. *Varicosus* proprie is, qui varices, i. e. venas intumescentes, in cruribus habet, (v. Ruperti ad Iuvenal. VI, 397. Salmas. ad Solin. p. 363.) h. l. ad speciem corporis militarem spectat; praecipue enim in omni cultu neglecto et in quadam rusticitate virtutem positam tunc temporis milites existimabant.

190. *Crassum ridet* pro: crasse ridet, in risum effunditur rusticus ille et stupidus. *ingens.* Corporis proceritate et amplitudine ingenii exiguitatem Noster exprimit.

Theocrit. XV, 17. *ἀνὴρ τρισκαιδεκάπηχυς* pro: homo ſtolidus. cf. Catull. LXVII, 47. LXXXVI, 4.

191. *centuſſe*, decem aſſibus. *Graecos*, philoſophos, praeſertim Stoicos. Summum contemptum indicat hoc, quandoquidem viliſſimae tantum res aceruatim emuntur. Ceterum quantopere omnia a Graecis profecta plerisque Romanis contemptui fuerint, praeclare docuit Burm. ad Petron. 46.

COMMENTARIVS IN SATIRAM VI.

1 – 11. Quaerit Noſter ex Baſſo, num ſe iam in agrum Sabinum, vt Muſis ibi vineret, receperit; ſimulque eum certiorem facit, ſe in Liguriae finibus verſari. Caeſius *Baſſus* in lyrico poëſeos genere praecipue clarus, cui ſecundas in hac laude tribuit Quintil. Inſt. X, 1., vixit ſub Nerone et Veſpaſiano. Eum in praediis ſuis, ardente Veſuvio monte, cum villa ſua vſtum eſſe, commemorat ſcholiaſtes ad h. l. cf. Wernsdorf. poët. lat. min. T. III. p. XXXIII ſqq. Plures fuiſſe Baſſos Muſis deditos notat Broukh. ad Prop. I, 4, 1. cf. Voſs. de hiſt. lat. I, 22. *admouit*, compulit te, vt ſecederes. Multi Romanorum, praeſertim ii, qui bonarum literarum ſtudioſi erant, ſaepenumero in praediis ſuis, non tantum otii et valetudinis cauſa, ſed vt ſtudiis ſuis ab vrbano ſtrepitu remoti vinerent, commorabantur. Horat. Epiſt. II, 2, 65 ſqq. 77 ſq. Plin. Epiſt. I, 9. Pro praedio poſuit apte *foco*, quia *brumae*, hiemis, mentio facta eſt.

2. *lyra et chordae*, pro: chordae lyrae. De lyra vide Iani ad Horat. Od. I, 10, 6. III, 2, 3. Eius imaginem expreſſam vides in *Niebuhr's Reiſebeſchr.* T. I. tab. 26. d. p. *vinunt*, ſonos edunt; animantur enim quaſi *pectine* ſeu plectro. *Tetrico*, ſenero. Ovid. A. A. I, 721. Senec. Herc. fur. 579 ſq. ſpectat et ad carminis argumentum et ad modos graues; agitur enim de carminibus lyricis.

3. 4. *Mire opifex*, pro: mirus, admirabilis artifex; *intendiſſe*, graeca conſtr. nota. *intendiſſe numeris*, pro: *numeris condere*, vt eſt apud Ovid. Faſt. VI, 24. aut *numeris coërcere* ex Ponto IV, 8, 73. Ratio loquendi paullo inſolentior. *numeris* adcipio pro caſu tertio. Deinde nerui proprie intenduntur, cum iis quoque ſoni, pro quibus *numeri* docte poni poſſunt. Virg. Aen. IX, 776. Dicendum

igitur proprie fuiſſet: intendiſſe numeros (neruos numeroſe canentes) *primordiis veterum rerum*, ſeu ad primordia veterum rerum canenda; ſed inuerſione Noſter vſus eſt. cf. Horat. Epiſt. I, 3, 12 ſq. Sic quoque vſ. ſeq. proprie dicendum fuiſſet: *intendiſſe fidem latinam ad marem ſtrepitum* ſc. edendum, ſeu vt marem ſtrepitum ederet; nam ea ratio, qua *intendiſſe marem ſtrepitum* adcipiunt pro *auxiſſe marem ſtrepitum*, ſeuerioribus numeris res grandiores eſſe complexum, mihi hoc ſaltem loco non probatur. Exiſtimo quoque his duobus verſibus Noſtrum nihil aliud exprimere voluiſſe, quam Baſſum poëtam eſſe lyricum altioris ſpiritus; nam *primordia veterum rerum*, vt quoque Wernsdorf. l. c. indicat, ad laudes Deorum et heroum poteſt pertinere, in quibus *primordia veterum rerum* praecipue celebrantur. *marem* pro maſculum.

5. *iuuenes*, iuueniles. Ovid. Triſt. V, 1, 7. *iocos*, carmina erotica et remiſſioris ſpiritus, vt apud Ovid. Triſt. II, 494. et III, 2, 4 ſq., vbi carmen de arte amandi intelligitur; et *agitare iocos* pro: iocari, (Ovid. Met. III, 319.) quod eodem ſenſu, quo *ludere*, ſaepe obcurrit apud poëtas. Wernsdorf l. c. ſatiras intelligit. *pollice honeſto* eadem ratione poſitum eſt, qua *tetrico pectine* ſupra. Lyrae cantus temperabatur modo digito ſeu pollice, modo pectine ſeu plectro. Virgil. Aen. VI, 647.

6. *Egregius luſiſſe ſenes*. Caſaubonus legit: *egregios*, et quum *luſiſſe* eo ſenſu adcipiat, quo ſaepe obuium eſt (Virgil. Eclog. I, 10; Horat. Od. IV, 9, 9.), verba illa de laudibus vitae ſenilis otio et quieti redditae interpretatur. Verum poſſis aliam rationem inire, quae melius huic loco, mea quidem de opinione, conuenire videtur. *Ludere ſenes* eſt: agere ſenes ſeu ſimilare ſenes, (ſic Cic. ad Diuerſ. VIII, 9. *bonum ciuem ludere*) atque *agere* ſeu *ſimilare ſenes* eſt ſenum partes ſuſtinere, quae ſunt in hortando et monendo poſitae. Intelligenda itaque ſunt carmina paullo ſeuerioris generis, in quibus ſenum perſonam induit Baſſus, ad iuuentutem virtutum praeceptis inbuendam; quod carminum genus egregie indicatur per *pollice honeſto*, atque obponitur illis *iuuenilibus iocis*. — *Ligus ora* pro: ora Liguſtica.

7. *Intepet*, tepidior redditur aut eſt. Paſſerat. ad Prop. IV, 1, 124. pro: ego fruor tepore orae Liguſticae. *hibernatque mare*, Horat. Sat. II, 2, 17. *hiemat mare*, vt *vernat* ap. Senec. Epiſt. 114. Hoc priori *intepet* non repugnare, diſci poteſt ex Cic. de Nat. Deor. II. c. 10. Plut. Quaeſt. natur. *ij.* T. XIII. ed. Hutt. Loca maritima hieme iis cali-

diora esse, quae a mari longius absunt, in vulgus notum est.

8. *qua latus ingens Dant scopuli. dant* pro: efficiunt. Lunae portus describitur; ingentes scopuli portum circumdantes pro lateribus eius sunt. Sed ingenio nostri poëtae adcommodatius videtur illud *dant latus* interpretari: exponunt latus mari, vt eo fluctuum vis et impetus frangatur. Virg. Aen. I, 105. cf. Valer. Flac. I, 619. Strabon. V. περιπλέεται δ' ὁ λιμὴν ὄρεσιν ὑψηλοῖς, ἀφ' ὧν τὰ πελάγη κατοπτεύεται. cf. Ruperti ad Sil. Italic. VIII, 480. Huiusmodi portus Virgilii oculis obuersabatur Aen. III, 533 sqq. *et multa valle se receptat litus*, hoc amplitudinem portus indicat et litus interius planum; aut *vallis* est h. l. aquae superficies sinu reducto litoris cincta. Claud. XLIX, 37.

9. Est versus Ennii. v. Merulam ad Ennii fragmenta p. 3. *operae est* sc. pretium. Huius versus auctoritate loci amoenitatem probare studet.

10. *Cor.* Saepe vsus est hoc verbo priscus sermo latinus pro animo, ψυχῇ, prudentia: vnde adiectiua *cordatus*, *excors* cet. apud recentiores manserunt. Cic. Tusc. Q. I, 9. de Fin. II, 28. *Hoc est non modo cor non habere, sed ne palatum quidem. Cor Enni* pro: Ennius; sic *virtus Scipiadae* pro: Scipio. Horat. Sat. II, 1, 72. Significare videtur hoc loco Noster ex iis, quae adiiciuntur, fanam Ennii conditionem, quum desiisset desipere. *posquam destertuit esse*, i. e. postquam desiuit esse, postquam intellexit se non esse; sed prius fortius, indicat enim insanam ebrii hominis conditionem somno leuatam; Nostrates: *verschnarchen*. Lucian. in Pseudom. T. II. p. 232. ed. Reiz. ὥσπερ καὶ ἐκ μέθης βαθείας ἀναφέροντες.

11. *Maeonides* Homerus ex patre Maeone, vt aiunt. *Quintus* praenomen est Ennii. Ennius tantum tribuit Homero, vt non solum vigilans de eo saepissime cogitaret et loqueretur, vt Cicero in Somnio Scip. 1. narrat, sed et somniarit, speciem Homeri ex Acheronte venientem sibi narrasse, vt anima sua se insinuasset prius pauoni, ac deinde ex pauone transiisset in Ennii corpus, vt legitur apud Lucret. I, 125. Sic Lud. Küsterus narrat in Homeri hist. crit. cf. Merulam ad Ennii fragm. p. 7. *pauone ex Pythagoreo*, spectat hoc ad Pythagoreorum somnia, qui narrabant, Pythagorae animam in migratione sua per varia corpora prius in pauonem migrasse, deinde in Homerum transiisse; sed varius est apud varios auctores hic migrationis ordo. Ovid. Metam. XV, 160 sqq. Lactant. III, 18, 15 sq. cf. si tanti est,

loca laudata a van Staveren ad Hygini fab. 112. Sic adfectabat fortaſſe gloriam Homeri Ennius, vt ſequenti tempore Propertius Callimachi, (v. Propert. IV, 1, 64.) cuius nomine Propertium ab Horatio (Epiſt. II, 2, 92.) deſignari Vulpius in ſua διατριβῇ de vita Propertii exiſtimat.

12—17. Ibi ego curis omnibus ſolutus viuo, neque inuidia neque anaritiae ſordibus tangor.

12. *ſecurus vulgi*, oblitus vulgi, nihil curans vulgus. Virgil. Aen. I, 350. et X, 325. cf. Horat. Od. II, 16. in fine. *et quid praeparet Auſter.* Auſter in perſonam mutatus eſt. *praeparet*, moliatur, moueat; Virgil. Georg. I, 462: *quid cogitet humidus Auſter.* Propert. III, 3, 52; *quid flamine captet Auſter.*

13. *Infelix pecori.* Auſter in Italiae regionibus non ſolum pecori verum etiam hominibus noxius, (Horat. Od. II, 14, 15 ſq. Sat. II, 6, 18 ſq.) praeſertim auctumno, quum per mare mediterraneum delatus et grauidus humidis particulis morbos et febres excitet. Plin. H. N. II. ſect. 48. *ſecurus* h. l. pro: nulla inuidia tactus. cf. Horat. Sat. I, 1, 110 ſq. *angulus*, terrae portiuncula, quam vicinus poſſidet.

15. *peiores* ſunt, qui in tenuiore et humiliore loco nati ſunt, χείρονες; ad animi vitium hoc loco non poteſt trahi. *diteſcant*, intelligi poteſt: ſordidis et malis artibus, cuius rei exempla apud Iuvenalem plurima exſtant. *vsque recuſem*, ſemper ego nolim.

16. *Curuus ob id ninui ſenio.* Curae enim et ſollicitudines animi ex inuidia ortae frangunt et debilitant hominis corpus atque macerant, ita vt ſenſim paullatimque velut tabe confectum euaneſcat. Hoc egregie obſeruarunt poëtae, quum inuidiam ſub hominis imagine et forma inducerent. Ovid. Met. II, 760 ſq. *curuus ſenio* pro: vexatus curis et angoribus; nam *curuus* pingit habitum corporis, quod curae degrauant, et *ſenium* pro eo ſaepe ponitur, quod *ſenium* adfert. Horat. Epiſt. I, 18, 47. Senec. Hipp. 1127 ſqq. Heſiod. op. et d. 93. αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσι. Idem verſus exſtat apud Hom. Odyſſ. τ, 360. *aut cocnare ſine vncto. ſine vncto* i. e. ſine ferculo lautiore. v. ſupra IV, 17.

17. *Et ſignum in vapida naſo tetigiſſe lagena.* cf. Horat. Epiſt. II, 2, 134. *naſo tangere aliquid* pro: adcurate aliquid inſpicere, quum oculis rem propius admoneas. *ſignum*, quo ſcil. obſignauerat lagenam, non vino ſed vappa plenam, oculis admouet, vt videat, an inlaeſum ſit. Sordidam parſimoniam hic probe depinxit; oſtendit

enim primum nimiam diligentiam in rebus viliſſimis ſervandis, deinde magnam hominis ânxietatem, ne quid inde ſibi detractum ſit. De hoc obſignandi res varias more v. loca laudata a Ruperti ad Iuvenal. XIV, 126 ſqq.

18—24. Viuat alius alio more; nam mores hominum diſſimiles ſunt; alii genium defraudant, alii omnia dilapidant. Ego meis rebus vtar, ita tamen, vt luxuriam vitem. Hac propoſitione generali commodiſſime ſibi ſtravit viam ad auaritiae et ſordium reprehenſionem, remotis et deriſis iis cauſis et rationibus, quas homines, hoc vitio laborantes, in ſuam rem proferre ſoleant.

18. *Discrepet* ſc. a me, a meo viuendi more. *Horoſcopus*, hora natalis, vnde fata hominum pendere ſomniabant aſtrologi, perſonae vicem ſuſtinet; ad quam quum ſe vertat poëta, ſententia per ſe vulgaris nouam vim adcepiſſe videtur. De hoc ornatus genere plura Quintil. Inſtit. VIII, 5.

19. *Producis*, in lucem edis. Sil. Ital. I, 112. *Geminos varo ingenio*. Ergo homines ſub vna eademque conſtellatione nati ingenii et morum ſimilitudine minime gaudent. Poëtae ornatum quisque facile ſentiet, conlata cum eius verbis nuda ſententia: hominum ſtudia diuerſa ſunt. Multa, quae ad aſtrologiae nugas pertinent, inuenies in notis Vulp. et Burm. ad Prop. IV, 1, 89.

19. *natalibus*. Dies natalis praecipue epulis celebrabatur. v. ad V, 151.

20. *olus*, i. e. cibum viliſſimum, quo tamen veteres Romani vtebantur, (Horat. Sat. II, 1, 74.) quorum ſobrietatem cum ſui temporis luxuria comparat Iuvenal. X, 78 ſq. *ſiccum*, non vnctum. *vafer*, ſollers, ingenioſus, vt ſunt ſordidi in cuſtodienda re. *Muria* erat vel aqua ſalſa, in qua aliquid fuerat maceratum aut ſeruatum, vel genus liquaminis ex thunnorum ſanie, vt *garum* e ſcombrorum. Horat. Sat. II, 8, 46. et 53; cf. Salmaſ. ad Solin. p. 244 ſq. Ad conſummandam ſordidae parſimoniae imaginem, adiecit: *empta in calice* i. e. exiguo vaſculo empta, vt tantummodo ad hunc diem ſufficeret, aliis enim diebus minus laute epulabatur. Huc pertinet etiam *tingat*. cf. Horat. Sat. II, 2, 60 ſqq.

21. *Ipſe*. Nam ſeruo tanta res ſcil. non committebatur. *inrorans*, parciſſime inſtillans. *ſacrum piper*, i. e. piper tamquam rem ſacram et minime tangendam. Horat. Sat. II, 3, 110. et I, 1, 72. Oleris genus, vt beta, vino et pipere condiebatur. Martial. XIII, 13.

22. *magnanimus* per ironiam; quasi ostendat magnum animum in contemnendis diuitiis, quarum nullam rationem habet in sumptibus faciendis. *puer*, adolescentulus; puerilis enim aut iuuenilis aetas in primis inclinatum ad magnas profusiones habet animum. Horat. Sat. I, 2, 16 sq. *dente peragit*, gula absumit. Iuvenal. XI, 38 sq. *bona grandia*, ingentem rem familiarem. Huiusmodi dilapidatoris exemplum proposuit. Horat. Sat. II, 3, 206 sqq. cf. Epist. I, 15, 37 sqq. *vtar ego*, *vtar*, sc. facultatibus meis, verum non abutar. Posterius dupliciter expressit: neque ego aliis ad ostentationem lautissimas dapes adponam: neque rarissimis et exquisitissimis ipse fruar. cf. Horat. Epist. II, 2, 190 sq.

23. *lautus*, magnificus, propter magnas impensas, quae in adparatu coenae huiusmodi faciendae erant. Simili ratione praetor lautus dicitur apud Iuvenal. XIV, 257. *lautus ponere* graeca constr. *rhombos.* in deliciis mensae *rhombus* piscis habebatur. Horat. Sat. II, 2, 48 sq. Epod. II, 49 sq. cf. Iuvenal. IV, 39 sq. et XI, 120 sq. *libertis.* Eos Romani inter clientes et sectatores mensarum honore dignabantur, Iuven. V, 28 sq. Ex quo loco etiam discis, magnum discrimen saepe fuisse inter dapes, quae domino et quae conuiuis humilioris loci adponerentur. Liberti infimum locum in conuiuiis obtinebant. Petron. 38. ibi v. Heins. ad verba: *qui libertini loco iacet.*

24. *sollers nosse*, sollerter dignoscens. Horat. Sat. II, 4, 35 sqq. *Saliuam*, saporem. *tenuem*, qui non nisi a peritissimis poterat dignosci. Ceterum *turdi* mensarum deliciae apud Romanos. Horat. Sat. II, 5, 10; Martial. XIII, 51. Scholiastes animaduertit, Persium *turdarum* abusiue dixisse, quum debuisset *turdorum* dicere, vt Horat. Sat. I, 6, 72. Addit praeterea: *Solent enim quidam gulae dediti tantae subtilitatis habere palatum, vt dignoscant turdos, an cellarius an terrarius sit, an masculus an femina.*

25. 26. Dixit Noster in anteced. *vtar ego, vtar;* subiunxit statim: non tamen vt prodigi; desideratur igitur, quem tandem modum adhibendum esse censeat in re fruenda. Hunc modum exprimit iam sub forma regulae, quam aliis det et praescribat. *Messe tenus propria vine.* Ab agricolis ductum, qui sumptus annuis agrorum proventibus metiuntur. Sensus est: Omnes tuos reditus possis quotannis sine cura absumere, atque hac ratione et liberalis et frugi hominis laudem retinere. Caue autem accipias: omnes reditus absumere debes, nisi sordidus et auarus et esse et haberi velis. *Granaria emole*, frumen-

tum annuum ſepoſitum conſume, hoc enim fit molendo. *quid metuas* ſc. hoc faciens. Adiungit rationem, cur omnis metus et dubitatio in hoc locum habere non debeat. *occa*, ſpecies poſita pro genere; *occare* pro omnibus iis, quibus ager ad adcipiendum ſemen praeparatur. Ovid. Faſt. IV, 645. *et ſeges altera in herba eſt*, ecce, altera meſſis iam tibi in agris reſurgit, qua granaria tua iterum poſſis replere. Alio ſenſu eadem vſus eſt dictione Ovid. Herold. XVII, 263. ibi v. Heinſ.

27—33. Venit iam ad cauſas, quibus ſordes plerumque excuſari ſolebant, quarum prima eſt, eaque ſpecie quidem ſatis honeſta: Parcendum eſt opibus et ſemper aliquid reſeruandum et ſeponendum, ſi quid nec opinati adciderit, ne aliquando cogaris liberalitatis officia inopia deſerere, vt ſemper habeas, quo inopiae amici cuiusdam poſſis ſubuenire. Verum, inquit Noſter, ſi hoc adciderit, fundi aliqua portiuncula calamitati eſt ſubueniendum.

27. *Aſi vocat officium.* Id quod praecepiſti ſequi non poſſum, nam amicus naufragium fecit, hic eſt mihi ſubleuandus. *Bruttia ſaxa.* Fretum illud inter Italiam et Siciliam nauigantibus periculoſum intelligit.

28. 29. *Prendit amicus inops*, exquiſitius, quam: eiectus eſt ad litus. Videmus illum naufragum fluctibus luctantem vix tandem ſe ad ſcopulum ſeruare, ceteris rebus omnibus amiſſis. Homer. Odyſſ. ε, 426 ſqq. Virgil. Aen. VI, 358 ſqq. *Condidit Ionio*, naufragio in Ionio mari amiſit, *remque omnem*, et cum re etiam ea, quae ſperauerat per illam rem conſequi, quaeque ſibi vouerat ſeu optauerat; ſed vota *ſurda* (a Diis non exaudita) fuerunt. Potuit igitur Noſter dicere, etiam vota illum mari condidiſſe ſeu naufragio amiſiſſe, quandoquidem vota ad illam rem pertinuerant, et, re amiſſa, ipſa quoque ſublata erant. Senſus: Omnia amiſit, nihil ſeruauit, in liberalitate et miſericordia amicorum perfugium quaerere debet.

30. *Ingentes de puppe dei.* *Dei* ſunt ſimulacra Deorum puppi impoſita, quorum ſub tutela nauem voluerant eſſe nautae. Inde illas ſtatuas nuncupat Petron. 105. *tutelam nauis*, quae cum Graeco παρασήμῳ non eſt confundenda, quamquam interdum ſignum in prora, παράσημον, vnde nomen naui ſaepe haeſit, cum tutela in puppi vnum idemque fuit. v. de hac re Heinſ. ad Ovid. Triſt. I, 10, 1. et Virgil. Aen. VIII, 93; V, 60. Huic Deo vel Deae vota pro reditu fiebant. Ovid. l. c. 43 ſq. Illos Deos, qui nunc eiecti in litore iacent, nec nauem nec

ſe ipſos a tempeſtatis iniuria defendere poterant, vocat Noſter *ingentes* i. e. ſumma potentia praeditos, (Ovid. Faſt. V, 553.) eoque in riſum eos vertit. Quod quum pietati, quam Noſter vbique oſtendit, repugnare videatur, poſſis etiam *ingentes* ad ſimulacrorum ſtaturam trahere. Fortaſſe ſcripſit Noſter *ſqualentes*, limo ſcilicet et ſpuma maris. *obnia mergis*, expoſita mergis. Horat. Epod. X, 21 ſq.

31. *Coſta*, latus nauis laceratum. *nunc et de ceſpite vino. ceſpes*, proprie herba vna cum terra euulſa, obponitur hoc loco reditibus. *vino*, virenti. Ovid. Met. IV, 300 ſq.

32. *Frange aliquid.* adcommodate ad ceſpitem. Senſus: Conſumptis annuis reditibus portiuncula fundi tui ſubleua inopem, vt ſedem ibi conlocet ſuam, neque cogatur mendicare. Poſterius ſic expreſſum eſt: *ne pictus oberret.* v. ad I, 89. Naufragi amiſſis rebus omnibus tabulam, in qua maris tempeſtas, quae eos perdiderat, coloribus expreſſa erat, humero portantes vbique miſericordiam hominum inplorabant. v. Intpp. Iuvenal. XIV, 301. et Horat. in arte 20 ſq.

33. *Caerulea*, ex natura eiusmodi picturae epitheton hoc adiectum.

33—37. Sequitur alia ſordium cauſa. Multi Romanorum eo proceſſerant ſtultitiae et amentiae, vt, quo quam ſplendidiſſime ab herede mortui efferrentur, genium viui defraudarent (Horat. Epiſt. I, 5, 13 ſq.); quum contra alii, id quod minus mireris, futuri heredis cogitatione ad lautiorem vitam incitarentur. Horat. Od. II, 14, 25 ſqq.

33. *Coena funeris* ſeu funebris erat duplicis generis, vna diis manibus in rogo parabatur, proprieque vocabatur *ſilicernium;* altera proximis et amicis, eamque vocabant *epulum funebre.* v. Kirchm. de fun. Rom. VI, 5 ſq. Lipſ. ad Tac. Ann. VI, 5. Doering. ad Catull. LIX, 3. Lucian. Contempl. c. 22. T. I. p. 519. ed. Reiz. ibi Hemſterh.

34. *quod rem curtaueris*, rem familiarem minueris. Spectat hoc ad ſuperiora: *de ceſpite viuo frange aliquid*, non ad conſumptionem annui reditus; nam, cuius ſumptus annuos reditus non ſuperant, is rem familiarem minuere dici non poteſt.

35. 36. *vrnae Oſſa inodora dabit.* Corpore cremato et peracto oſſilegio reliquiae vino et lacte conſperſae adiectis odoribus vrna condebantur. Tibull. III, 2, 17. et I, 3, 7 ſqq. vbi v. Heyn. Propert. II, 10, 20 ſqq. *inodora*, ſine odoribus. Intp. Calpurn. eclog. IV, 19. cf. Ovid. Triſt. III, 3, 89. *neſcire paratus*, fortius quam: negligens, diſſimilans. *ſeu ſpirent cinnama ſurdum. Cinnama* Plin.

H. N. XII. sect. 42. *Cinnamum* erat frutex corticis odoratissimi duorum cubitorum altitudine amplissimus. Inde fiebat vnguentum cinnamominum pretio prodigioso. Plin. l. c. XIII. sect 2. Martial. IV, 13: *cinnama rara. surdum* pro: surde. *Surdus* a Plinio maiore saepe de iis rebus vsurpatur, quae nec oculos nec nares mouent, h. l. de re, quae hebeti odore est. Odores itaque intelliguntur situ corrupti ideoque viles. *Seu cerasso peccent casiae. Casia* fortasse *der wilde oder Mutterzimt*. Vos ad Virg. Georg. II, 466. Plin. H. N. XII. sect. 43. cf. Salmas. ad Solin. p. 919 sqq. susius de *cinnamo* et *casia* disputantem. *peccet* i. e. vel nullum odorem emittat, vel alienum a natura sua. *cerasso* interpretes passim adceperunt pro gummi e cerasso, verum quam auctoritatem in hoc secuti sint, equidem adhuc reperire non potui, neque video sane, quomodo casia, siquidem nostro *Zimt* haud plane absimilis et cortex sit, aliquo gummi genere possit adulterari. Sine enim casiam hoc loco Noster pro vnguento ex casia facto posuerit, sine ipsum librum casiae fruticis intellexerit; vnguentum resinae aut gummi additione non corrumpitur, nisi saporem aliquem aut odorem ei adferat, et vtroque gummi e cerasso caret, nec in cortice vlla gummi admixtio locum habere potest. Adulterari casiam, narrat Plinius H. N. l. c. *styrace*, et, propter similitudinem corticum, *lauri tenuissimis surculis*. Cur itaque *casia* non potest permisceri libro cerasi, qui eamdem fere speciem habet, et sic adulterari et corrumpi? Quin puto Nostrum de industria genus fraudis posuisse, quod facillime detegi posset, nisi heres nimis *paratus* esset *nescire*. cf. Io. Bodaeum a Stapel ad Theophrast. H. Pl. IX. cap. 5. p. 986. Ceterum in cremandis mortuis vsum casiae praecipuum fuisse, scimus ex Martial. X, 97. Corpus in rogo iam conlocatum vnguentis suaueolentibus perfundebatur. Stat. Silv. II, 1, 160 sq. An hanc ad rem vnguento quoque ex casia vsi sint veteres, mihi quidem non liquet; sed casiam ipsam seu casiae librum super rogum fuisse sparsum ac concrematum ad foetorem vsti corporis odoris suauitate mitigandum, adparet ex Martial. XI, 55, vbi casiae et cinnami separatim ab vnguentis fit mentio. Ipsos quoque casiae surculos adustos suauissimi odoris fuisse, patet ex *Phoenicis* nido, ex omnibus rebus bene olentibus, quum cremarentur, constructo; v. elegiam de Phoenice ad calcem Claudiani adiectam v. 79 sqq. ibique Burm. Ovid. Met. XV, 397 sqq. Quibus rebus fit, vt mihi non plane absurdum videatur

ſtatuere, caſiam ceraſi libro potuiſſe adulterari, etiamſi huius fraudis apud veteres nulla mentio reperiatur.

37. *Tune bona incolumis minuas?* Verba ſunt heredis, quem loquentem inducit Noſter conſilio ſuo adcommodate, vt mores nempe huiusmodi hominum, alterius rei familiaris, quam vt ſuam ſpe iam deuorant, iacturam vehementer indignantium, quaſi ſub oculos lectoris vocet. *incolumis*, h. l. impune. Ceterum genus loquendi iratorum eſt, vlciſcendi ſe occaſionem aut nactorum aut adhuc exſpectantium. *Beſtius* homo frugi et anarus atque nebulonum caſtigator vehemens, ex Horat. Epiſt. I, 15, 36 ſq. notus. *vrget*, adcuſat, culpam luxuriae transfert in

38. *Doctores Graios.* Senſus: Atque idem heres, vt alter Beſtius, frugalitatis et parſimoniae cauſam agens, reos agit doctores Graios, i. e. adfirmat, morum mollitiam et peruerſam vitae diſciplinam e Graecia cum literis Romae inlatam eſſe. Communis querela erat omnium Romanorum, apud quos antiqua ſimplicitas adhuc in pretio erat, iam ab iis temporibus, quae Ciceronis aetatem praeceſſerant, diſciplinam Romanam Graecarum doctrinarum ſubtilitate morumque prauitate eſſe conruptam. Iuvenal. VI, 16. et 291 ſqq. Ex hoc quaſi fonte manauit etiam odium in iſtam gentem, quae deuicta iam victoris ſuperbiae deſpectui erat. Quo odio nonnulli ita inflammati erant, vt literas quoque et ſapientiae ſtudium, quippe a Graecis ortum, reſpuerent et contemnerent, Iuvenal. III, 60 ſqq. XV, 110 ſqq.; ex quibus locis quoque adparebit, quantopere omnia Romae ad Graecorum inſtituta compoſita fuerint. *Ita fit*, vt noſtrates: *ſo geht es. poſtquam ſapere vrbi*

39. *Cum pipere et palmis venit veſtrum hoc maris expers. veſtrum hoc ſapere, maris expers.* Omnes editiones, quas ego quidem inſpexi, habent *noſtrum hoc maris expers*, et inde nata eſt difficultas, ad quam tollendam plerique interpretes nequidquam ſudarunt. Haud ſcio, an Reizius hanc lectionem ingenio ſuo debeat; at vnusquisque intelliget, hac lectione recepta, faciliorem eſſe interpretationem. *veſtrum hoc ſapere* i. e. veſtra ſapientia. Bene Noſter vſus eſt hoc *ſapere*, quum anceps eius vis et poteſtas h. l. vehementer apta ſit. *maris expers*, (ſupra v. 4. eſt *marem ſirepitum*) expers omnis roboris maſculi. Senſus: poſtquam veſtra ſapientia effeminata Romam venit, *cum pipere et palmis*, cum mercibus externis, commercio nempe cum populis orientis.

40. *Foenisecae*, proprie homines infimae conditionis; h. l. veteres Romani designantur agriculturae studiosi et omnis eruditionis expertes. *vitiarunt* verbum indignantis pro: tinxerunt. *crasso unguine*, unguento exquisito. Horat. in arte 375. Sensus: homines infimae sortis laute vivere didicerunt. Hanc interpretationem, quam Casaubonus dedit, facillimam saltem omnium esse, quae mihi quidem innotuerunt, non possum negare. Illud *maris expers* alio forsan sensu obcurrit apud Horat. Sat. II, 8, 15, atque haec res nonnullos interpretes, qui in singulis Persii verbis, quibus Horatius quoque usus est, imitationem seruilem iniquissima ratione odorantur, in fraudem induxit, fecitque, vt ipse Casaubonus alteram interpretandi rationem proponeret, quam vereor vt cuiquam sit probaturus.

41. *Haec cinere vlterior metuas?* Verba sunt poëtae. *cinere vlterior* i. e. post combustionem tuam, post mortem. *haec*, minas illas heredis et conuicia. *At tu, quisquis eris meus heres* cet. Haec cum anteced. ita cohaerent: Tu sine vlla ratione reformidas sepulturae minus splendidae ignominiam, et heredis auaritiae indulges? Iam tibi ostendam, quemadmodum ego cum meo herede acturus sim, quando tempus ita tulerit, aut omnino mihi in mentem venerit, vt minus parce, immo lautius, viuendum esse existimem. Quibus autem ambagibus Noster non vtitur; fingit heredem suum praesentem, statimque eum adgreditur. cf. Horat. Epist. II, 2, 190 sqq.

42. *a turba seductior.* v. ad II, 42. Seducit heredem, vt consilium cum eo communicet, quod ad eum pertineat.

43. *a Caesare.* Sed a quonam? a Caio Caligula, quoniam Caesoniae mentio fit. De vera victoria non est cogitandum. Tacit. Germ. 37. *Drusus ac Nero et Germanicus in suis eos* (Germanos) *sedibus perculerunt. Post ingentes C. Caesaris minae in ludibrium versae. Inde otium, donec occasione discordiae nostrae et ciuilium armorum, expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias adfectauere, ac rursus pulsi inde, proximis temporibus triumphati magis quam victi sunt. missa est laurus.* Pro festo die quocumque posuit Noster eum diem, quo victoria a Caesare senatui per literas lauro implicatas, vt tum mos ferebat, erat nunciata. v. Schwarz ad Plin. paneg. 8; Plin. H. N. XXXV. cap. vlt. Hac ratione obliquo quasi ictu tangit stultam Imperatorum vanitatem, qui saepius victorias de Germanis, vt ferocissima et Romanorum nomini infestissima gente, nusquam vero reportatas, senatui nunciarent,

et quasi re bene gesta, vt grates Diis immortalibus agerentur, festa indicarent publice celebranda. cf. Sueton. Calig. 47.

45. *Frigidus cinis.* Versatur Noster in describendo diei adparatu, qui, quo amplior et speciosior est, eo magis ridenda res videri debet, quum reputas, de victoria agi similata. *frigidus.* Remouetur cinis veterum sacrificiorum, ob longam sacrorum intermissionem frigidus.

45 — 47. Caesonia, Caii Caligulae Imperatoris vxor, parat omnia, quae ad agendum triumphum necessaria erant. Locum hunc aliter explicare conatus sum, ac vulgo interpretes. *Locare* adcepernnt fere omnes pro: disponere, et hoc, meo quidem sensu, fraudem fecit reliquae interpretationi, locoque ipsi omnem paene vim et salem abstulit. *Locare* translatum est a censoribus aedilibusque curulibus, qui opera publica vel exstruenda vel resarcienda redemptorum in minimum poscenti publice addicebant. Cognoui postea ex epistola I. Fr. Gron. ad N. Heins. missa, N. Heinsium iam illam interpretationem dedisse. v. Syllog. epistol. a viris ill. scr. cur. Burm. T. III. p. 52. Omnia deerant nempe Caesoniae, quibus triumphum de Germano populo posset ornare, quandoquidem illa gens re vera deuicta non erat. Arma deerant, vestes, captiui, nam Germani non erant spoliati, exuti, capti; haec omnia igitur paranda erant, et quasi redemptoribus locanda, vt et prompta essent in similationem veri triumphi rerumque hostibus detractarum, et minimo sumptu, vt Imperator ipse iusserat, constarent. *arma postibus* sc. figenda. *postibus*, arcubus triumphalibus et templorum postibus. Claudian. XXIV, 67 sqq. Broukh. ad Propert. III, 7, 26. Non solum publica templorum limina et postes, sed etiam priuatarum aedium spoliis hostibus detractis esse exornatos, copiose et docte adfert Burm. Anthol. lat. T. I. p. 206 sq. ad fragm. epigr. de Publ. Scip. vers. 46. *chlamydes regum*, vestes militares regum sc. parandas locavit. Germanorum reges in triumphum ducti amplam semper materiam adulandi dabant. Omnino, quando de triumphis apud poetas sermo est, semper regum captiuorum fit mentio. Horat. Od. II, 12, 11 sqq. Propert. II, 1, 33 sqq. *Lutea Gausapa.* Non vestes intelligendae sunt, quamquam Casaubonus, quum id adfirmat, Varronis auctoritate nititur; vbi enim vmquam relatum leginus, luteas vestes Germanorum insigne fuisse? sed *gausapa* eadem ratione, qua Sat. IV, 37, pro capillamento posita. In editione Persii Venet. 1516. vetus interpres, qui sub Cornuti nomine venditur, haec habet: *Gausape genus pilei, quorum*

(lege: *quo*) *captiuorum capita induebantur.* Vt ſcilicet mercede conducti aut alioqui capti et in triumphum producendi Germanorum ſpeciem prae ſe ferrent, debebant eſſe procera ſtatura, et capillis luteis ſeu flauis aut rutilis: (Iuvenal. XIII, 164 ſqq.) opus igitur erat tegumentis capitis e luteis pilis confectis, quae quoque conficienda debebant locari. Iuvenal. VI, 120. Martial. XIV, 24. Huiusmodi capitis tegumenta Romae in vſu fuiſſe in vulgus notum eſt. Inuenerant quoque artem rutilandi capillos lixinio ſeu ſapone Gallico. Plin. H. N. XXVIII, cap. 12; Martial. VIII, 33. 20. — V. 47. *Eſſedaque*, vehicula, quibus Galli et Belgae in primis vtebantur. v. Heyn. ad Virgil. Ge. III, 204. Burm. ad Prop. II, 1. 85. *ingentesque Rhenos.* Caſaubonus exiſtimat, *Rhenos* Noſtrum pro: *Rhenanos homines* poſuiſſe; ſed hoc eſſet vtique nouum et ſine exemplo. Si Rheni adcolae intelligendi ſunt, legendum mihi videtur *Rhemas*, ſeu *Remos*. v. Oudendorp. ad Lucan. I, 424. Verum, ſi quid mutandum eſt, equidem malim: *ingentemque Rhenum* i. e. ingentem imaginem Rheni fluminis. Simulacra enim vrbium et fluminum, vt neminem praeterit, in triumphum producebantur. Propert. II, 1. 31 ſqq. Ovid. ex Ponto III, 4. 107 ſqq. Lucan. III, 75 ſqq. Claudian. XXIV, 22 ſqq. Anthol. lat. T. I. p. 230. ibi Burm. Ceterum victoriam de Germanis ſaepius poëtae ita expreſſerunt, tamquam Rheni numen armis Romanis ſe ſubmiſerit. Ovid. Faſt. I, 286. Martial. II, 2. 3. IX, 2. 3. Stat. Silv. I, 4. 89. Forſan *ingentesque Rhenos* ad plures Rheni imagines ſpectat, quibus diuerſa eius oſtia erant expreſſa. Caeſonia igitur ad mariti de Germanis victoriam triumpho celebrandam locat imagines Rheni ingentes faciendas. Etenim flumen ipſum ſeu eius imaginem, non Germanos aut Gallos eius adcolas, h. l. innui, indicare videtur verbum: *locat*, quod, quamcumque vim ei tribuas, ad captiuos ductum vix commodum ſenſum praebet. Ad horum verſuum explicationem faciunt ea, quae Sueton. Calig. 46. 47. Dio Caſſ. LIX. p. 659. E. narrant. Similem ſultitiam Tacitus in vita Agric. 39. de Domitiano commemorat: *Inerat conſcientia, deriſui fuiſſe nuper falſum e Germania triumphum, emptis per commercia, quorum habitus et crines in captiuorum ſpeciem formarentur.*

48. Hanc victoriam et ego pro virili celebraturus ſum. *Genioque ducis.* intelligo deum tutelarem ducis ideoque etiam omnis imperii, cui ſacra publice fiebant. Ovid.

Faſt. V, 145 ſqq. Per genium ducis Romani iurabant, Caligulaeque ſuperbia et vecordia tanta erat, vt eum, qui numquam per genium ſuum deieraſſet, morte plecteret. Sueton. Calig. 27. cf. Schwarz ad Plin. paneg. LII. *centum paria* ſc. gladiatorum. Horat. Sat. II, 3. 85 ſqq. Suet. Claud. 34. Priuati quoque ſub Imperatoribus ſpectacula edebant populo et munera. Iuvenal. III, 34 ſqq. Martial. III, 16. Sub Tiberio iis tantum id licuit, quibus ſaltem quadringentorum millium res eſſet. Tacit. Ann. IV, 63. Interdum hoc ius honoris cauſa alicui dabatur. Sueton. Claud. 28. *ob res* cet. ironia acerbiſſima.

49. *quis vetat?* ſc. tantum me iuſumere in celebrationem huiusmodi diei, quantum mihi lubet. Praeuertit hac interrogatione heredem vultu ſignificantem, ſibi illam liberalitatem minime placere. *aude.* oſtendit hoc, quam audacter cum herede ſuo acturus eſſet.

50. *Vae, niſi conuiues!* Minas iam adiicit, ſe maiore largitione vſurum, niſi id heres aequo animo tuliſſet. *oleum.* Saepe oleum distributum eſſe ab Imperatoribus populo, quin equiti et ſenatui in gymnaſii vſum gratis praebitum, notum eſt ex Sueton. Caeſ. 38. Ner. 12. Tacit. Ann. XIV, 47. Eadem liberalitate licebat priuatis vti ſub Imperatoribus in ipſorum honorem. *artocreas*, ferculi genus ex pane et carne confectum, omnino pro: epulas. Sic Laruntius Stella, poëta Patauinus, Domitiani triumphum ludis exquiſitiſſimis donisque et muneribus populo datis celebrauit. Martial. VIII, 79.

51. *an prohibes?* rurſus inſtat heredi. *dic clare.* conſtans et firmus teſtatoris animus heredem perculerat; neſcit ille, quid reſpondeat, et muſſare tantum audet. *Non adeo* ſc. hereditatem tuam. Hoc ſubplere ſuadent ſequentia.

52. *Exoſſatus ager iuxta eſt. Exoſſatus* eſt h. l. a lapidibus purgatus; lapides enim quaſi oſſa terrae ſunt. Ovid. Met. I, 390. Intelligendus igitur eſt ager diligenter cultus et ſuburbanus, quod poſterius indicatur per *iuxta.* Senſus: Sub hac conditione, vt omnes tuas profuſiones aequo animo feram, hereditatem tuam adire nolo; adeſt enim ager probe cultus ad vitae neceſſitates mihi ſufficiens. Moriaris ſine herede, qui iudicio tuo generis dignitate reſpondeat.

52—56. Si nemo conſanguinitate et adfinitate mecum coniunctus iam ſupereſt, ſubiungit Noſter, qui heres meus fieri poſſit, tamen de herede non eſt quod laborem; ſtatim

aliquem inuenero, qui bonis a me relictis, quantulacumque sint, contentus sit futurus. Notum est, deficientibus *heredibus suis* et consanguineis hereditatem ab intestato ex Romanorum more et instituto peruenisse ad proximos *agnatos* i. e. ad virilis sexus personas cognatione coniunctos, et, si hi nulli essent, ad gentiles. Sed forsan gentilitiae subcessiones Persii aetate iam in desuetudinem abierunt, cognatique i. e. per feminas cognatione coniuncti, deficientibus agnatis, in subcessionem vocabantur. Dicere igitur vult Noster: si nulli agnati mihi supersunt; pro hoc posuit remotiores agnationis gradus. primum ait: *Si nulla ex amitis* (patris sororibus) *reliqua* i. e. nemo ex tertio gradu agnatorum in linea transuersa; porro, *patruelis* (filius seu filia sororis patris) *nulla* i. e. nemo ex quarto gradu agnatorum in linea transuersa; tandem, *proneptis patrui* (filia neptis patrui) *nulla* i. e. nemo ex sexto gradu agnatorum in linea transuersa. Pergit iam: Si nemo cognatorum mihi supereſt; pro hoc posuit remotiores cognationis gradus: *nulla proles materterae, nulla proles auiae.* cf. Heinecc. antiq. Rom. lib. III. tit. 2, 5, 6.

55. *Bovillae sunt vicus ad vndecimum lapidem Appiae viae; quia aliquando in Albano monte ab ara fugiens taurus, iam consecratus, ibi comprehensus est. Inde Bovillae dictae.* vet. Schol. cf. Broukh. ad Prop. IV, 1, 33. Cluver. Ital. antiq. p. 917.

56. *Clinumque ad Virbi. Quatuor millibus ab Vrbe est Virbii clinus, qua iter est ad Ariciam et ad nemus Dianae, vbi Virbius colitur, i. e. Hippolytus, quod bis in vitam prolatus sit. Nota autem apud Virgilium* (Aen. VII, 765-777.) *fabula est.* vet. Schol. v. Heyn. Exc. VIII. ad Virg. A. VII, 761. Hic locus a mendicis praecipue frequentabatur. Martial. II, 19. XII, 32. 11. Iuvenal. VII, 117 sq. vbi v. Ruperti. *Manium dicit deformem et ignotum hominum, eo quod Maniae dicuntur indecori vultu personae, quibus pueri terrentur.* vet. Schol. His verbis consentire videtur prouerbium: *Multi Manii Ariciae.* v. Erasm. in adag. Sensus: Heres hercle, etiamsi legitimum non inuenero, mihi non deerit; in mendicorum coetu semper probus aliquis mihi praesto erit hereditatem meam adire non recusaturus.

57. *Progenies terrae!* Verba legitimi heredis sunt, hominis obscuritatem contemnentis. Heres tibi praesto

erit quidem, ſed qualis? obſcurus nempe. Terrae filii dicti ſunt populi, de quorum origine non liqueret, quosque in vna eademque regione ſemper habitaſſe conſtaret. Sic Athenienſes αὐτόχθονες, indigenae, vocabantur. Inde translatum hoc ad hominem obſcuro et ignobili loco natum. Apud Petron. 43. eſt: *terrae filio. Quaere ex me.* orationem Noſter excipit, vt doceat illum ſtultum, omnes homines quodammodo eſſe cognatos.

58. *quartus pater*, abauus nempe. *haud prompte.* refricanda enim quaſi prius eſt antiquae rei memoria.

59. *terrae eſt iam filius.* i. e. huius maiores qui ſint, nullus tibi dicere poſſum; eſt igitur iam obſcurum nomen.

60. *maior auunculus.* Propria vi huius verbi non vſus eſſe videtur Noſter. Sic conligit Perſius: Manius progenies terrae eſt; atqui atauus meus ab eadem terra editus: ergo Manius, frater atani, quandoquidem vterque terram matrem ſalutat, eſt maior auunculus meus. Hac ratione optime rideri poteſt eorum ſtultitia, qui alto maiorum ſtemmate tument, nihilque ipſi faciunt tanta nobilitate dignum. Iuvenal. VIII, 272 ſqq.

61. Omiſſo Manio conuertit ſe Noſter ad priorem. *prior*, Tu qui legitimus mihi heres es et illi Manio praeferendus. *cur me in decurſu lampada poſcis?* prouerbialis locutio nata ex Graeco aliquo ludo, Varro R. R. III, 16, 9. *Nunc curſu lampada tibi trado.* Plato de legg. *γεννῶντας καὶ ἐκτρέφοντας παῖδας καθάπερ λαμπάδα τὸν βίον παραδίδοντας ἄλλοις ἐξ ἄλλων.* Lucret. II, 78. *Apud Athenas quum iuuenes ludos curſu celebrabant, qui victor eſſet, primus facem tollebat, deinde ſequenti ſe tradebat, et ſecundus tertio: ſimiliter omnes, donec currentium numerus inpleretur;* vet. Schol. Hi ἀγῶνες λαμπαδοῦχοι non ſolum in Hephaeſteis ſed etiam in Panatheneis, Prometheis aliisque Athenis celebrabantur, prouerbiumque inde natum ſpectat proprie rerum viciſſitudines mutationesque, quibus aliud ab alio excipitur. Hoc loco ſub *lampade* opes, quibus heres legitimus viuo adhuc poſſeſſore inhiat, intelligi debent. *in decurſu*, me adhuc currente; me viuo.

62. *Sum tibi Mercurius.* Mercurius omnis lucri inopinati auctor; inde Graecum Ἑρμαῖον. Horat. Sat. II, 3. 68. Senſus: Bona, quae ex hereditate tibi veniunt, non exſpectare debes vt rem debitam, ſed vt lucrum, quod tibi

nec opinanti contingit, et quod, quantulumcunque tandem sit, aequi bonique consulere debes. *ille*, Mercurius.

63. *Pingitur.* pingebatur Mercurius κερδῷος crumenam dextra tenens. *reuuis?* recusas adcipere oblatum? *vin tu gaudere relictis?* verba sunt interminantis. *gaudere*, contentum esse.

64. *Deest aliquid summae.* Verba heredis summae deminutionem aegre ferentis, nec tamen plane audentis oblatum recusare. *Minui mihi.* Me viuente illud, quod habeo, meum est; si quid inde detractum fuerit post mortem meam, quum coeperit esse res tua, tunc erit, quod doleas. *tibi totum.* Tuum enim est, quod hereditate tibi relictum est; quod antea inde decesserit, non erat tuum; tibi igitur sumptibus meis nihil detrahitur.

65. *vbi fit* cet. Dicere vult Noster: rationem mearum rerum noli a me exigere. *fuge*, noli.

66. *Legarat Tadius.* Illud legatum Tadii positum est pro quibuscumque adcessionibus, quibus res familiaris Persii aucta fingitur. *nec dicta repone paterna.* nec repete mihi veterem illam cantilenam, qua filiis a patribus parsimonia commendatur.

67. *Feneris adcedat merces.* Hoc scilicet est, quod suadebant patres filiis. *Feneris merces* est lucrum ex pecunia fenere occupata. Horat. Sat. I, 2. 14. 3. 88. *Hoc, quod vobis lucri de fenere adcessit, ad vsum vitae vobis proficiat* vet. Schol. *hinc*, ex fenere, non ex sorte, quae semper integra seruanda est. *sumptus* scil. qui faciendi sunt ad vitae necessitates comparandas.

68. *Quid reliquum est? Reliquum?* Heres interrogat, et poëta grauiter commotus heredis impudentia et improbitate iterat interrogationem, pergitque cum incremento indignationis: Tune recusas contentus esse relictis? recusas? Iam curabo, vt tibi quam minimum post mortem relinquatur, vt tuo cum dispendio discas, bona esse viuentis non heredis viuo adhuc testatore. *nunc nunc impensius vnge.* Horat. Sat. II, 3. 125. et 2. 61. Sensus: Lautius iam mihi parate cibos.

69. *festa luce.* vt supra: solis natalibus.

70. *Vrtica* pro: cibus vilissimus, cuius tamen vsus festo tantum die ab herede conceditur. *et fissa fumosum sinciput aure. Sinciput* sc. porcinum. Caminis, quibus nos vtimur, carebant veteres, sed fumus per fores et fe-

neſtras exibat, ſolebantque igitur res fumo condiendas tigillis ſuspendere, aut in ſumma aedium parte locare, vt de vino notum eſt. Burm. ad Petron. 135. Inter cibos vulgares et ruſticos erant etiam capita porcina, ſale et fumo durata, vt in longum tempus poſſent reſeruari. cf. Horat. Sat. II, 2. 117 ſq. Iuvenal. XI, 82 ſq. *fiſſa aure*, vel paxillo, quo erat caput ſuspenſum, perforata, vel canibus venaticis lacerata.

71. *nepos*, filius forſan, nepotino more viuens. *anſeris extis*, iecinore anſeris. Iecinora anſerum deliciae erant helluonum veterum, itaque anſeres alebantur, vt iecinora in magnam amplitudinem crescerent. Plin. H. N. VIII. sect. 77. X. sect. 27. Horat. Sat. II, 8. 88. Martial. XIII, 58. cf. Heinſ. et Gonſal. ad Petron. 137. Iuvenal. V, 114. *ſatur anſeris extis* pro: repletus cibis delicatiſſimis.

72. *moroſa vena*. Venae libidine inflantur. Horat. Sat. I, 2. 33. hinc *vena* pro libidine ponitur et pro ſede libidinis, vt h. l. pro ea parte, qua viri ſumus. cf. Priapeia *Naiades antiqui Dryadesque habuere Priapi, Et quo tenta Dei vena ſubiret erat*. Martial. VI, 49. 2. *moroſa*, faſtidioſa. *ſingultiet*, fortius quam faſtidiet; ex faſtidio aut ventre cibis nimis obpleto ſingultus oritur. *inguine* ſaepe pro parte naturali vtriusque ſexus. Iuvenal. I, 41. h. l. pars intelligitur, qua feminae ſunt. *vago*. hoc epitheton adiicitur puellis, quae pudicitiam in propatulo habent. Propert. I, 5. 7.

73. *Patriciae inmeiat vulnae*. rem veneream cum nobili matrona exerceat. Horat. Sat. II, 7. 52. Senſus: vt mulieres vulgares pudicitiae vulgatae faſtidiat, et libido eius, magnis et amplis opibus adiuta, in feminas nobiles cadat. *trama* proprie filum, quod intra ſtamen currit: ſic Serv. ad Virgil. Aen. III, 483, vbi Noſter laudatur. Senec. Epiſt. 90. *deinde quemadmodum tela ſuspenſis ponderibus rectum ſtamen extendat, quemadmodum ſubtemen inſertum eſt, quod duritiam vtrimque comprimentis tramae remolliat, ſpata coire cogantur et inniti* cet. H. l. ſaltem *trama* ab ſubtemine diuerſa eſt. *Trama* erat filo magis torto ac duro, ſubtemen molli magis ac ſoluto, quo panni molleſcebant; villis et ſubtemine abſumpto reſtabat *trama*. Senſus: Egone ita me macerem, vt oſſa tantum et nerui ex toto meo corpore ſuperſint?

74. *Aſt illi* cet. At ille corpus bene curatum et faginatum habeat. Ventrem vocat *popam*, victimarium,

victimis ſaginatum. *tremat* verbum aptum pinguedini. *omento.* hoc enim in hominibus obeſis incrementa ſumere ſolet et ventrem extendere. Simpliciter hoc loco pro: adipe.

75—80. His verſibus Noſter docere vult, auaritiam nec finem nec modum noſcere. Stulte facere eos, qui, vt gratiam apud heredes ſuos ineant, ad opes vndique conligendas pericula omnia adeant, labores omnes exhauriant, dum ſtudeant, inexplebili heredum cupiditati ſatis facere.

75. *Vende animam lucro.* Sumptum ab iis, qui vitam ſuam laniſtis vendunt. Lipſ. Saturn. II, 3. Iuvenal. VIII, 192. ibi Ruperti. dictum pro: pericula vitae adi lucri cauſa. *excute*, peruagando ſcrutare. Iuvenal. XIV, 275 ſqq. Lucian. Toxar. T. II. p. 511. ed. Reiz. de mercatoribus ἅπασαν γὰρ οὗτοι ἀκτὴν καὶ πάντα αἰγιαλὸν, ὡς ἔιπεῖν, διερευνησάμενοι καθ' ἕκαστον ἔτος, ὀψὲ τοῦ μετοπώρου εἰς τὴν αὐτῶν ἐπανίασιν.

76. *omne latus mundi.* remotiſſimas mundi plagas. *ne ſit praeſtantior alter* cet. Senſus: nullum quaeſtus genus tibi ſordeat, vel mangonium exerce.

77. *Cappadocas.* Seruorum genus poſuit proceritate corporum et habitu inſigne, audax et perfidum, ad turpia miniſteria praeſtanda idoneum. Lucian. in Aſino T. II. p. 604. ed. Reiz. Ad lecticas ferendas adhibebantur. Martial. VI, 77. 4. Suidas in proverb. τρία κάππα κάκιστα, Κρῆτες, Καππάδοκες, Κίλικες. vet. Schol. dicit, Cappadoces habere naturale ſtudium ad falſa teſtimonia proferenda, additque: *qui nutriti in tormentis a pueritia, equuleum ſibi facere dicuntur, vt in eo ſe inuicem torqueant, et quum in poena perdurarent, ad falſa teſtimonia ſe bene venumdarent.* Fallaciis ſuis ſaepe libertatem nacti et ad dignitatem equeſtrem euecti ſunt. Iuvenal. VII, 15. ibi Ruperti. Martial. X, 76, 3. Ceterum ex Cappadocia, Galatia regionibusque, quae circa erant, multos ſeruorum greges quotannis Romam eſſe deductos, conſtat ex multis locis. v. interpp. ad Petron. 29. et 63. *Cataſta* erat pegma ligneum, in quo venales ſerui a mangonibus, quum illos vendebant aut vendere parabant, conlocabantur, et quidem nudi, ne emptoribus diligentibus fraus fieri poſſet. Claud. XVIII, 35 ſq. Sueton. ill. gramm. 13. *plauſiſſe.* Senſus: Ne ſit quis te callidior (*praeſtantior*) in commendandis emptori ſeruis venalibus,

quod fiebat plaudendo eos, ad indicandum bonum corporis habitum.

78. *Rem duplica.* Si nempe auaritiae heredis velis satis facere, auge rem familiarem, vt quibuscumque artibus dupla fiat. Horat. Od. III, 24. 59 sqq.

79. *redit in rugam* pro: iam decupla facta est res familiaris. Eleganter translatum hoc a vestibus. Ovid. A. A. III, 454. Quo ditior et elegantior aliquis erat, eo latiores et susiores erant vestes. *redire in rugam* itaque pro multiplicari. De hac insatiabili auaritiae natura lege Iuvenal. XIV, 139 sqq. et 323 sqq. Claudian. III, 183 sqq. 196 sqq. *Depunge, vbi sistam*, constitue finem et modum, quovsque diuitias adcumulem.

80. *Inuentus, Chrysippe, tui finitor acerui.* *Acervus* est ratio argumentandi a Chrysippo inuenta ab exemplo *acerui*. Aceruumne faciunt grana tria? non; an quatuor? non etc. et locum habet in omnibus, quae non certum modum significant, sed relatione tantum multum aut parum. v. Gesn. ad Horat. Epist. II, 1, 47. cf. Menag. ad Diog. Laert. II, 108. Proprie sic dicendum fuisset: Tu non magis terminum, vbi in adcumulandis diuitiis consistam, poteris constituere, quam terminus vllus in Chrysippi sorite seu aceruo vltimus potest vocari. Sensus: Quae fieri non possunt, vt fiant, non poteris efficere. Noster hoc per exclamationem expressit, quasi iam factum esset, quod fieri omnino nequit. cf. Aristoph. Plut. 134 sqq.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY